

per. fa. testa. §. prætere. Item adultus potest accusare curatorem suspectum: sed pupillus non tutorem: vt instit. de susce. ru. §. impubes. & est in casu huiusmodi legis ratio, quia cum adultus curatorem non habet, obligari potest: vt. d. l. si curatorem. secus in pupillo: etiam si non habet tutorem: sed adultus quantum ad hanc rem non videtur habere curatorem: cum eius officium & auctoritas in hanc restitutionem sit inhabilis. unde quasi non habeat, restituit. si procedas: ergo cum curatore suo semper contrahet?

Respō. nō sequitur: quia hoc fit ex necessitate sicut solutio, & etiā hæc restitutio. Sol. dici potest respectu restituētis, se non eius cui fit restitutio: vt. j. l. restituta. in fin. & l. seq. Azo. Vel secundū Io. aliter exponit hic dicit, scilicet cum ipse adultus à prætoris coactus fuit adire: nā tunc quia nullū emolumentū debet ad eū spectare, vt. j. eo. l. quia poterat. restituit ei sine curatoris auctoritate. aliās secus erit. Sed nunquid adultus cum curatore nō habet, potest adire suo arbitrio hereditatē? In pupillo enim certū est non posse: vt instit. de auth. tut. §. neque. & C. de iure delibe. l. potuit nisi in casu: vt. C. qui admit. ad bon. possess. l. bonorū. & C. de iure delib. l. si infanti. in fi. & est arg. quod possit. j. de app. l. cum in vna. §. fin. Argu. contra. C. de admini. tu. l. cum quidam. & dic rationem diuersitatis vt ibi no. in. d. l. cum in vna. Hug.

a Restituere. hereditatem fortē alicui qui præest collegio, cum mul-
ti præsumunt. Azo. argu. §. proximi. §. Vel dic alicui de collegio: non autem ipsi collegio: vt in fi. huius. §.

b vel corpore. accipe. j. valere restitutionem in singulis. s. quibus est restitutio faciendā inspecta persona eorum. s. quibus fit restitutio, scilicet an possit capere vel non. nec enim & c. q. d. ille cui fit restitutio: licet sit de præsentib⁹, nō ipse sibi restituit, sed collegiū sibi restituit vt priuato. sic & aliās q̄ est vniuersitatis, non est singulorū: vt. §. de re. di. l. instantū. §. j. licet sit arg. cōtra. j. de colle. illi. l. iij. in princ.

c Eorum. quibus faciendā est restitutio.
si heres.] CASVS. Ego habens vnū fundum valentē. c. & habes vltra illū fundum alia. ccc. in bonis, obligauit Titio dictū fundum pro. xl. & postea feci testamentū: & institui mihi heredē Seium: & rogauit eum quod restitueret hereditatē meam Gaio præcepto sibi dicto fundo. nūquid tenetur restituere dictus heres dicto fideicō. totā hereditatē præter fundū? Et videtur q̄ non: quia si restituat fideicō. ccc. & det creditori prædicto. xl. non remanebit ei quarta hereditatis. unde videtur quod debeat restituere fideicō. solummodo. ccc. & soluere creditori. xl. & retinere sibi liberū fundum valentem. c. & ita quartā hereditatis. sed certē verius est vt ex Trebelliano restituat dicto fideicom. totā hereditatem præter fundū. i. integra. ccc. nec obstat quod dictus fundus obligatus est pro. xl. quia personalis actio cōpetens dicto creditori p̄ dictis. xl. non sequitur fundum prædictū remanentem apud heredē: sed sequitur eum fideicom. cui hereditas est restituta. Sed oppono: nōne dictus creditor potest agere hypothecaria contra heredē fundum possidentē: sicq; auocare ab eo fundū? certē sic. unde non videris bene respōdisse. Sed certē imō bene responsū est. bene enim potest heres habere remediū ad istud vulnus: ita quod nō habebit deminutam quartam, scilicet vt dictus fundus æstimetur antequā per creditorem euincatur quanti valet, hoc est, quantum vendi potest. & si potest heres tantū vendere fundū quantum facit quarta pars bonorū. i. centum, & tali modo q̄ non teneatur heres emptori propter euictionem quā postea faceret dictus creditor emptori, tunc tāsitur ad actiōes hereditarias in fideicō. p̄pter tres partes hereditatis per heredē sibi restitutas. si autē minus potest heres videri dictū fundum quā sit quarta hereditatis, tunc retēto ab herede de tribus partibus hereditatis eo quod deest ei ad quartam, fieri eodē modo per heredem restitutionem fideicommissi. ex Trebelliano. Quidam autem dicebant hic alio modo succurrendum heredi, scilicet vt fideicom. caueat ei de conferuando eum indemnem si fundus fue-

rit eidem heredi euictus per creditorem hypothecaria agentem: quod quidem Iuliano non placet. Viuianus.

d Fundo. qui sufficit ad quartam.

e Hereditatem. retento fundo.

f Nec multum. quasi per hoc plus detrahit heres.

Sed cauendum est heredi à fideicommissario, vt si fortē fundus fuerit euictus h à creditore, habeat heres cautū. Iulianus autem cauendū non putat, sed æstimandū quanti valeat sine hac cautione, i hoc est quanti videri potest sine cautione: & si potest tanti vendere non interposita cautione, quantum facit quarta pars bonorū: ex Trebelliano trāsitur actiones. si minoris: retento eo k quod deest, similiter ex Trebelliano r restitutionem fieri. quæ sententia multas quæstiones l dirimit.

Heres hereditatem restituens certa quantitate retenta sub nomine quotæ, tenetur legatariis in eo quod habet vltra quartam si à fideicommissario legata exigi non possunt. Bartolus.

Si is qui quadringenta in bo-

c vendi potest. sic. §. de condic. fur. l. si seruus.

k Retento eo. ab herede de hereditate: sed hoc fallit in principe secundum quosdā: vt. j. eo. l. si legatus. §. si. Sed ibi dicit d quod non consuevit retinere princeps. potest tamen si vult. sed an hoc casu teneatur hic heres creditoribus de legatariis? constat quod non: vt j. §. proximi. & not. C. eo. l. ij. at in creditoribus dic quod pro eo quod ei suppletur, teneatur: pro eo vero quod valet fundus, non: cum habeat vt legatum: vt instit. eo. §. sed illud. Alij dicunt aut suppletur ex voluntate defuncti, vt tunc teneatur: aliās non: sed magis videtur econtra, vt. §. ad leg. Falcid. l. Titia.

l Multas quæstiones. quæ possunt oriri occasione cautionis inter heredem & fideicommissarium.

si is qui.] CASVS. Titius habens in bonis. cccc. fecit testamentum: & instituit sibi heredem Gaium: & legauit Sempro. ccc. & rogauit dictum heredem vt restitueret here. Seio deductis sibi heredi ducentis. & postea decessit dictus Titius testator. postea dictus Gaius heres restituit. cc. dicto Seio fideicommissi. & cc. sibi retinuit, sicut testator iussit. modò quæritur, an dictus fideicommissi. debeat soluere integra. ccc. dicto Sempro. legatario? Et dicitur quod sic de iure stricto. de æquitate autem non debet soluere dicto legatario nisi. cc. quæ habet. & heres qui retinuit. cc. debet soluere. c. legatario, & alia. c. sibi retinere pro quarta hereditatis. & ita fideicommissi. nihil remanebit. heres autē habebit. c. & legatarius. ccc. & est ratio quare de æquitate non soluit fideicommissarius legatario integra. ccc. quia non debet sentire damnum vltra quā ad eum ex hereditate peruenit. nemo enim tenetur præstare plus nomine legati quā ad eum ex hereditate peruenit. in vno tamen oneratur fideicommissi. quia de dictis legatis non potest detrahere Falcidiā, imò præstat solidum quod habet ex hereditate: vt dictū est: quia fideicommissi. non debet detrahere Fal. de legatis iure cōmuni. & idem est vbicumq; non habet locum Falc. vt potes exēpla ponere in testamento militis qui instituit sibi heredē Titium, & rogauit eum vt Seio restitueret hereditatē, & multa legata reliquit, & heres restituit here. fideicommissario non detracta quarta Trebellianica: eo q̄ non habet locum in testamento militis. certē prius debet soluere fideicommissi. æs alienum: & postea debet soluere legata: dum tamen non præstet vltra quā sit quantitas hereditatis, & tamen quartā de legatis non potest retinere fideicommissi. Non solum autē legatariis non detrahit fideicommissi. quartā, vt dictū est: sed etiam fideicommissi. secundo modo detrahit, vt ecce Titius non miles instituit sibi heredem Gaiū, & rogauit eum vt restitueret totā hereditatem Seio deducta quarta Trebellianica. Item rogauit eundē Seium fideicommissi. vt Sépronio restituat hereditatē: certē Seius qui est primus fideicommissi. nō detrahet quartā Sépronio qui est secundus fideicommissarius, nisi hoc testator expressē voluisset. subaudi, nec heres detrahet quartā eidē primo fideicommissi. quia testator hoc expressē vetuit. Sed pone qd Titius

a] Est vera in se: sed diuinat quoad text. secundum Bart.

b] Loquitur hic glōf. de adulto & pupillo poterit videri quib. casib⁹ equiparatur per Ludo. pōta. i. l. fuit quæsitū. §. ea. l. & per Bar. in eo §. in pe. co. ver si reassume ergo.
c] Not q̄ potest cōtrahi cum vno de collegio per ipsum collegium. Bal. Alexand. & Iaf.

† erat scriptū ex Pegasiano. sed ita Tribonian⁹ mutauit.

d] Hæc tenetur secundum Alex. in contrariū.

& Sempronij fideicommissarij. e contra dicit fideicommiss. se non teneri nec ad partem de. c. nec etiam ad. ccc. utpote à se non relicta, sed ab herede. quæritur, quid debeat dare fideicommiss. Respõ. Celsus mutando personam (eam transit de tertia ad secundam) quodd. ccc. debes, & non partem de. c. & hoc ideo. ccc. restitues, quia

a] Imò non mutatur. I. n. o. P. & Iaf.

b] Imò non retineret secundum Imo Aug. Alex. & Ia.

* Restituere

c] Displicet Bar. Pau. Al. & Ia.

d] Reprobatur, quia imò fideicõ. ultra c. habe bit 75. P. Al. & Ia.

e] Est vera lectura l. sequen. B. B. P. Aug. Alex. & Ia.

f] Placet B. P. Ale. & Ia.

g] Reprobatur, secundum prædi.

h] Aliàs conclusiones.

i] Et melior secundum Bar. P. Ale. & Ia.

k] Imò non sed tantum sunt rationes dubitan di Ia. licet alij aliter dicant.

l] Par. Dy. P. Alexan.

m] Imò non sed in versu. itaque ponitur vera decisio: & vique ibi dicitur per viam dubitatio nis secundum Iaf. licet aliter Dy. Ia. de Art. B. P. & Alex.

presumunt sapientes q fideicommissum ad te transeat cum suo onere: & ideo non. c. restitues: quia tu sis loco heredis, scilicet cum restitutum præuenit legatorum petitionem: & sicut heres si non esset rogatus tibi restituere hereditatem, retineret b. c. contra legatario: ita de illis c. tãtum videtur esse rogat^o tibi restituere: cum legatorum petitio præuenit restitutionem hereditatis: reliqua. ccc. Titio restituere videtur esse rogatus, cum ergo hoc casu quando legatorum petitio præuenit hereditatis restitutionem, videtur heres rogatus Titio, ccc. tibi. c. id est q superest restituere: apparet quod ab utroque de

quit, Titio treceta legauit, heredis fidei comisit, ut tibi hereditatem restitueret isque suspecta iussu prætoris adiit, & restituit. Quærebatur, quid legatario dare deberes. Dicendum est, quia præsumptum est voluisse testatorem cum onere legatorum fideicommissum restitui: tota treceta te dare Titio debere. nam heres hoc rogatus intellegi debet, ut te suo loco constituat: & quod heres perfunctus omnibus hereditariis muneribus, id est post legatorum dationem reliquum habiturus foret, si non esset rogatus & tibi restitueret hereditatem, id tibi restituat. Quantum ergo haberet nempe centum. hæc ut tibi daret, rogatus est. Itaque

trahet quartam: sicut si simpliciter esset rogatus tibi. c. & Titio. ccc. nomine legati dare: quo casu heres sponte adiens quartam retinet de utroque. verum licet non dicatur in litera, tamen supple dum est quod in hoc casu illa lxxv. quæ heres daturus est fideicommissario, scilicet detracta quarta de centum: Titius legatarius cui quarta ccc. id est lxxv. ablata sunt per Falcid. auferet ipsi fideicommiss. sicut tota. ccc. auferet ei si tota. cccc. venirent ad fideicommissarium. & hoc vsque illuc, non ergo plus, & c. Vltimò concludit ad primum casum vbi coactus adiit, & restitutio præuenit legatorum præstationem, hoc modo, sicut Titius non habet nisi. ccc. vbi heres sponte adiit, & nihil de. c. sic & vbi coactus heres adiit, sola. ccc. habebit Titius, & nihil de. c. cum dicta præsumpta voluntas non possit aprari ad. c. Quod autem dixi quando restitutio præuenit legatorum præstationem, quod præsumitur cum onere transire quasi fideicommiss. sit loco heredis est verum quando simpliciter legauit Titio. Quid autem si expressim dixit quod essent oneri heredis. ccc. Titio legata: Respond. Marcellus quod perinde habetur ac si Titio. ccc. & fideicommiss. cccc. det, ut ita heres retineat. c. & de ccc. facit septem partes, & quatuor fideicommissario, & tres Titio dat: & hoc si sponte adeat. aliàs si coactus, centum quæ amittit heres propter coactionem, habet fideicommissarius. reliqua. ccc. diuiduntur prædicto modo. Et secundum hoc alio casu loquitur Marcellus quando dixit quod essent ad onus heredis: & alio superior. l. qui quadringenta, scilicet quando non dixit: nec corrigi Marcellus. l. præcedentem. Vel dic secundo casu secundum Azo. quod imba istæ leges loquantur in eodem casu, scilicet quando ab herede legauit. & sic ad eius onus: & tunc quædam ex iis quæ dicuntur in l. qui quadringenta, erunt vera, maxime rationes ibi redditæ: & quædam falsa, maxime rationes quæ corriguntur à Marcello in l. sequen. & secundum hunc casum lege totam literam, licet plurius esset prima.

- a Reliquit. in bonis.
- b Legauit. ab herede præstanda.
- c Tibi. Sempronio.
- d Isque. heres.
- e Restituit. scilicet totam.
- f Deberes. scilicet tu Semproni.
- g Quia præsumptum. istæ rationes, quia præsumptum, & c. & ibi, nã heres, & c. bonæ sunt. sed quod dicit, tota. ccc. restitui, falsum est, & corrigitur l. j. l. proximi. quod si suspecta. secundum secundam positionem casus.
- h Te dare. scilicet Sempronium.
- i Debere. hæc respon. Celsi non valet: sed prima ratio, quia præsumptum, & c. & sequens, nam heres, & c. bonæ sunt.
- k Nam heres. secunda ratio.
- l Ut te. Sempronium.
- m Perfunctus. aliàs perfunctis, id est solutis. Accursius.
- n Id tibi restituat. scilicet eodem casu cum sponte adiit: & hoc nisi

velit retinere falcid. quod potest: ut in fine huius legis. vel dic id est restituat cum coactus adiit: ut. s. proximi. nam facit argu. à simili. item non sola centum: ut statim dicam.

Nempe. tertia ratio. Accursius. Rogatus est. non sola, sed cum vniuersitate quadringentorum

sic ineunda est legis Falcidiæ ratio, quasi heres treceta Titio dare damnatus, tibi centum dare damnatus sit. Quod euenit, ut si hereditate sua sponte adisset, daret Titio duceta viginti quinque, tibi septuaginta quinque. Non ergo pl^o Titio debetur, si iniussu prætoris adita hereditas foret.

Legata particularia contribuuntur cum fideicommissis vniuersali, quod tantum æstimatur quantum valet tota hereditas non deductis legatis: & in tantum tenetur fideicommissarius ad legata, in quantum teneretur heres si sponte adiuisset. Bartolus.

III. VLPPIANVS libro tertio Fideicommissorum.

Tibi. Sempronio, Accursius. Dare. heres.

Quo euenit. vbi dicas tota. ccc. legatario danda cum coactus adiit, euenit absurdum: quia quando sponte adiit, habet legatarius minus. quia prius detrahit heres quartam ab utroque, & sic legatarius ex. ccc. habet. ccxxv. tantum. ne ergo absurditas emergat, non habet plus quando coactus adiit in superiori casu, quam quando iniussu, id est quando sine coactione adiit. quantum ergo in utroque sit habiturus legatarius, soluit Marcellus statim in l. Marcellus. Accursius.

Iniussu. id est sine iussu. Accursius.

Marcellus. CASVS. Hanc. l. dicunt corrigere præceden. & dicunt eam loqui in eodem casu quo loquitur ista præcedens, sed ego credo eam loqui in alio casu, & nihil corrigere de iis quæ dicuntur in hac lege. & in ea respondere Marcellus ad talem questionem: dictum est in prin. l. qui quadringenta. vsque ad ver. & quod heres perfunctus, & c. & in versu. non ergo, & c. quod fideicommissarius debet dare. ccc. Titio ratione præsumptæ voluntatis: quia præsumptum est testatorem voluisse cum eodem onere legatorum quod incumbere heredi, fideicommiss. fideicommissum debere restitui, scilicet eo casu quo talis voluntas præsumi potest. verbi gratia. ut quia testator non dixit: ut illa treceta essent ad onus heredis. Sed quid si præfata voluntas non possit præsumi, scilicet eo quod expressim dixit testator ut dicta treceta quæ legauit Titio, esset ad onus heredis: certe in hoc casu si restitutio hereditatis præueniat petitionem legatorum, non potest hoc dici, ut ratione præsumptæ voluntatis fideicommissa. debeat respondere Titio legatario: quia non fuit voluntas defuncti, ut quantum attinet ad legata, fideicommiss. obtineat vicem heredis. quod ergo remedium adhibebitur heredi: certe Marcellus in hac specie scribit ut perinde heres ineat computationem. l. falcid. tanquam si testator absolute & simpliciter fideicommiss. quadringenta legasset, & Titio treceta, cum non haberet in bonis nisi quadringenta, ut dictum est in principio. scilicet ut si heres sponte adeat hereditatem, retineat centum contra defuncti voluntatem, trecentorum autem fiat distributio in septem partes, & quatuor partes ex his ferat fideicommiss. cui fuit iussa restitui hereditas quadringenta valens: tres autem partes ferat legatarius cui fuerint relicta treceta, id est Titius. Sed si heres suspectam dicat habere hereditatem: illa centum quæ habiturus esset heres pro quarta Trebellianica, resideant apud fideicommissarium. de trecentis autem fiat prædicta distributio, id est in septem partes: & quatuor habeat fideicommissarius. & tres legatarius. & hoc dicitur illa ratione, quia ex quo testator dixit ut treceta essent ad onus heredis noluit ut superuenirent ad fideicommissarium dicta treceta, ut de præfatis trecentis aliquid deberet dare fideicommissar. legatario. vnde quia voluit, si ponas quod heres sponte adeat hereditatem, & treceta præstet fideicommissa. non potest dici ut præstare debeat ista treceta fideicommissarius, quasi ad illa treceta præstanda tacite sit rogatus à testatore

m] Dic idem in legitima quia etiam ad legitima trahitur fideicommiss. vniuersale in l. coheredi §. cum filia. §. de vulg. & pu. sub & quæ ibi not communitur per omnes.

testatore idem fideicommissus. Item ut heres teneatur dare legatario de suo proprio heredis, sicut testator voluit, similiter non potest dici, quia non potuit grauari heres in hoc. Item legatarius cui fuerunt legata trecenta, integra ea debere habere iniquum esset ideo quia si testator scilicet voluntatem secundum quam disponebat heredem de proprio debere dare trecenta Titio, non esse seruandam. imò de quadringentis quæ volebat restitui vniuersali fideicommissa. sciret heredem posse deducere quartam, id est centum verisimile est quod de illis trecentis quatuor partes daret ipsi fideicommissario vniuersali, tres autem partes Titio legatario. & ideo hac presumptione collecta dicitur quod si heres sponte adeat, centum debet retinere pro quarta, de trecentis autem debet facere septem partes, ut quatuor ex eis det fideicommissario. & tres legatario. & si contingat quod heres suspectam adeat hereditatem, sicque eam totam restituat fideicommissario: ipse fideicommissarius faciet de trecentis septem partes, ex quibus quatuor habebit fideicommissarius, & tres dabit legatario, quasi ex presumptione voluntate testatoris, tali modo: quia si sciisset testator heredem non debere dare de proprio trecenta quæ legauit Titio, non tantum fideicommissario reliquisset quadringenta quæ habebat in bonis, sed in septem partes diuideret, & quatuor reliquisset fideicommissario, & tres Titio. verum quia heres centum potest retinere contra voluntatem defuncti si sponte adeat: si autem compulsus à fideicommissario adeat, & facto suo & non facto legatarij quartam amittit, illa centum commodo suo habet: & de trecentis facit fideicommissarius predictam distributionem, id est in septem partes, & legatario dat tres, & quatuor retinet. & hoc dicit vsque ad §. quod autem in suspecta hereditate. Viuianus.

a Marcellus. hæc. l. corrigi superiorem non in rationibus, sed in iis quæ per eas probantur. secundum Azo. & Hug.

b In hac specie. quæ in superiori lege fuit proposita.

c Scribit. scilicet quæstionem. Accursius.

d Ad heredis onus. quod semper præsumitur. ^a potest tamen aliud esse si testator nominatim relinquat a fideicommissis. ut arg. supra de lega. ij. l. cum ita §. si. & tunc non detrahitur Falcidia per fideicommissum. ut infra eod. l. facta. §. si cum suspecta. Et not. quod licet creditorum onera diuidantur inter heredem & fideicommissum. legata tamen perentur & præstantur à solo fideicommissis. & non ab herede, etiam ante restitutam hereditatem: vt C. eodem l. fina. nisi cum testator nominatim reliquit ab herede: vt hic, & nisi deductis legatis præcepit restitui: quibus casibus datur heredi electio retinere & soluere, vel fideicommissis restituere totam cautione exacta: vt hic, & infra eodem l. cogi. §. inde quæritur, & nisi heres habeat plus quarta, nec pars fideicommissis sufficit ad legata: vt supra eodem l. j. §. is qui quadringenta. & §. si.

e Dixerit. vt supra l. proxi.

f Iniri. similis computatio supra de lib. & posthu. l. si ita. & de heredi. institu. l. si ita. §. quidam. & l. Clemens, & de lega. j. l. si quis testamentum. §. apud Hug.

g Diuidantur. centum retentis ab herede per Falc. Accur.

h Fideicommissarius. scilicet Sempronius.

i Legatarius. scilicet Titius.

k Non sponte. sed coactus à prætore: vt in nostro casu.

l Fideicommissarium. scilicet Sempronium.

m Legatarius. scilicet Titius.

n Plus ferre. secus in secundo fideicommissis. vniuersali ^b cum ei fit restitutio à primo, quia ille plus fert: vt infra eod. l. ex asse. in fi. & compelli ^d facit. C. eodem l. non iustam. & infra ead. l. §. si is. Sed argum. con-

tra supra de auro & arg. leg. l. si. in fine. **ADDITIONO.** Dic quòd nõ obstat: quia loquitur in quadam diuisione voluntaria, quæ non debet nocere legatario, secundum Iaf.

o Legatarium. scilicet Titium.

Quod autem in suspecta.] CASVS. Hic dicit quòd illud quod dictum est cum heres sus-

p hoc idem dici potest in his testamentis in quibus lex Falcidia locum non habet: in militis ^q dico, & si qui sunt alij. ^r

Rogatus restituere hereditatem deductis legatis, quartam detrahit tam de hereditate, quàm de legatis. Alexand.

Item Põponius scribit, ^f si deductis legatis restituere quis hereditatem rogatur: quæsitum est, vtrum solida legata præstanda sint & quartam ex solo fideicommissis detrahere possit, an verò & ex legatis & ex fideicommissis quartam detrahere possit. Et refert Aristonem respondisse, ex omnibus ^t detrahendam, hoc est ex legatis & ex fideicommissis.

Res subiecta restitutioni fideicommissi possunt vsque ad quartam alienari, & in Trebellianicam computari hoc dicit secundum verum intellectum. Alexand.

Res quæ ^u ab herede alienatæ sunt, in quartam imputantur heredi.

ret hereditatem prædicto Sempronio deductis legatis prædicto Titio relictis: nunquid debet heres præstare solida legata, & quartam detrahere ex solo fideicommissis, an possit detrahere quartam ex legatis & fideicommissis. Et respon. quod ex legatis & fideicommissis debet detrahere quartam. Viuianus.

p dictum est. scilicet quòd legatarius ^c non plus ferat à fideicommissis. qui lucratus est quartam cum suspecta ab herede dicta est hereditas, quàm cum sponte adita.

q Militis. s. eod. l. j. §. in filij. contra. Solu. ibi.

r Alij. in quorum testamentis cessat Falcid. ^d quos dic vt not. C. ad legem falcidiam in testamento. & facit supra titu. j. l. j. §. in quibusdam & supra de iis qui. vt indig. l. rescriptum. & infra eodem l. pe. & fin. Accursius.

f Item Pomponius scribit. aliàs idem Pomponius. & alias Pomponio. Accursius.

t Ex omnibus. hic constat quòd ex omnibus detrahit. sed hoc est in sua electione deducat legata, & ea soluat de sua manu: an omnia simul restituat: vt infra eodem l. cogi. §. inde quæritur. Sed argu. contra infra eodem l. cum heres deductis. Accursius.

Res quæ ab herede.] CASVS. Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum de restituenda hereditate Seio, & decessi. postea dictus Titius heres adit hereditatem: & antequam eam restitueret Seio fideicommissis. alienauit ex ea duos fundos pone, qui capiunt quartam hereditatis vel minus: & postea cum fideicommissis. petiit ab eo hereditatem, vult ei restituere detracta quarta. dicit. ei fideicommissis computa tibi in quarta pretium fundorum quos alienasti. dicit ei heres, non faciam. potes enim vindicare fundos: vnde vindica si vis quæritur, quid iuris sit: Et dicitur quòd debet heres sibi computare in quartam. Viuianus.

u Res quæ. hoc accipere si pretium ad eum peruenit, ita quòd auelli non possit, puta quia sponte alienauit. secus si necessitate cogente, vt pro legatariis vel creditoribus: vt infra eod. l. cum hereditas. & lita tamen. §. actiones. Item & quando alienauit res steriles, vel que non poterant seruari: quo casu esset in culpa si non alienasset: vt infra eodem l. mulier. §. sed enim. & argu. supra de peti. here. l. diuus. Item pone ex causa dotis & do. propter nup. & similes casus speciales: vt. C. communia de leg. authen. res quæ in fin. & ad Trebell. auth. contra rogatus. in quibus tenet alienario etiam hodie. his autem casibus quia ex necessitate fit, non computatur ei ^f in quartam. nam & aliàs est differentia inter voluntariam & necessariam alienationem: vt supra famil. circiscund. l. alienationes. & de alie.

heredem vt fideicommissus primus, secundum Bald. & Paul.

ctum est cum heres suspectam adit hereditatem, scilicet quòd legatarius non plus ferat à fideicommissis. qui lucratur quartam, quàm cum sponte adit heres: illud quod dictum est dico, potest dici vbiicumque non habet locum. l. Falcid. vel quarta Trebellianica, sicut est in testamento militis, & in multis aliis casibus. nam si Gaius miles habens in bonis quadringenta, instituat sibi heredem Seium, & leget Titio. ccc. & roget heredem de restituenda hereditate Sepronio: certe siue heres adeat sponte, siue coactus. non detrahet fideicommissis quartam, imò totam eam restituere hereditatem, & fideicommissis dabit legatario. ccc. legata, & c. sibi retinebit & hoc vsque ad §. idem Pompo. scribit. vbi dicit pone quòd dictus Gaius testator de quo dictum est in principi. rogauit heredem suum vt restituere

c] Istam gl. sequitur Barto. vel dicitur aliter, secundum Iaf. & text. voluit dicere, quòd sicut quarta non detrahitur ab herede coactus adit te hereditatem: etiam non detrahitur de testamento militis.

d] Quando dicatur cessare, & quomodo iure sit debita: vide glo. in l. j. de cõdi. di. inde. Bar. & Bal. in l. cum quis C. de iur. & fac. ign. & tripliciter consideratur idem. Bal. in l. error. tit. præallega.

e] Scilicet testatoris & gl. placet Bar. Bau. Ale. & Iaf.

f] Et bene nisi in casu qui sitauerunt in vilitatem heredis B Pau Alex. & Iaf. licet glo. sentiat contra Pau.

a] Nominem appellatio: vt transeat onus cum hereditate, nõ nomine proprio. Pau. Alex. & Ia.

iudi. mu. cau. l. quia redhibitio. & l. sequen. & C. de liber. & eo. lib. l. j. Item nunquid tenet huiusmodi alienatio vt dominium tran-

feat? videtur quod sic: vt hic. nam non transit ius hereditarium in fideicommissum nisi restituta hereditate: vt infra eo. l. facta. Item expressum videtur infra eo. l. si heres institutus. §. j. & secundum hoc etiam restituta hereditate non vindicantur res alienatae. Sed contra. C. communia de lega. l. fina. §. sed quia. ibi, quia satis absurdum & c. & §. sin autem auaritia. vbi habetur pro non facta. Solu. in pure herede rogato illa corrigitur a vbi dicit, satis absurdum & c. at in rogato sub conditione etiam per illam tenet alienatio: vt ibi, melius quidem & c. sed in eo quod ibidem dicit haberi pro non facta adueniente conditione, & posse vindicari: erit ius nouum. sed per auth. ibi positam etiam si alienatio inhihetur. b & sic quicquid sequitur inde non valet: vt. C. de legi. & costi. l. non dubium. Sic ergo per illam. l. alienata vindicatur non expectata restitutione, cum in eis non possit fieri restitutio: sed non alienata non nisi facta restitutione. Alij dicunt, d quod nec hoc tenet nisi de facto. & quod dicit computari in quartam, verum est fideicommissum volente in odium heredis. Alij dicunt quod tenet in eo quod est infra quartam, vt hic: & in eo quod est ultra, non: vt ibi. prima placet. Item est hic argu. quod in vna re potest retineri Falcid. sicut in quota parte bonorum legata: vt supra de leg. j. l. non amplius. §. fin. & l. sequen. & argu. ad legem Falcidiam. l. si ex plurius. & C. famil. eriscun. l. filium quem. Sed contrarium regulariter selemus dicere: vt not. C. ad legem Falcid. l. ij. & quod hic dicit, speciale est iure veteri: vel si hoc vult f fideicommissarius, non alias, cum possit vindicari vt dictum est.

Quidam liberis.] CASVS. Titius habens tres filios instituit vnū heredem in tribus vnciis, & alium in quatuor, & alium in quinque: & cuiuslibet eorum reliquit taliter praelegata, quod maximam partem patrimonij inter eos per praelegata diuisit: & postea ita dixit eis: Quicumque ex vobis prius decesserit sine liberis, restituit portionem suam fratribus. & postea decessit dictus Titius testator & postea decessit vnus de dictis suis filiis sine liberis. modò quaeritur, vtrum fratres sui debeant habere portionem eius hereditaria & etiam praelegata eidem data? Et dicitur quod sic: quia testator non dixit de portione hereditaria restituenda, sed simpliciter nominauit portionem. in portione autem ita indefinite prolata veniunt etiam praelegata. Viuianus.

a Ex disparibus. idem § si ex paribus.
b Hereditariam. distingue: aut primò rogauit, & postea praelegauit, & non continentur praelegata in fideicommissum: vt. §. ad legem Falcidiam. l. Titia. Aut econtra: & tunc aut dixit hereditariam, scilicet portionem, & non veniunt. aut simpliciter portionem, vel hereditatis portionem, & tunc veniunt: vt hic, & j. eo. l. in fideicommissum. §. fin. aut quicquid ad te peruenerit, & tunc veniunt: vt. C. de fideicommissum. l. cum virum. vbi de hoc dixi. & facit supra de lega. iij. l. si Titius.

c Cecidisse. vt restituatur.
Si is qui rogatus.] CASVS. Titius habens familiam seruorum fecit testamentum, & instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum de restituenda hereditate Gaio. & postea dicta familia occidit dictum testatorem, & postea dictus Seius heres aperuit tabulas testamenti, & hereditatem adiuit antequam haberet quaestionem de familia praedicta: vel antequam pone vindicaret mortem occisi. vnde de iure in fiscum fuit hereditas publicata. modò quaeritur, vtrum fiscus qui habet totam hereditatem, debet restituere Gaio praedicto fideicommissum. dodrantem hereditatis, & quartam sibi retinere, sicut debuisset facere heres si non fuisset hereditas publicata? Et dicitur quod sic: & actiones pro illa quarta

transfeunt ad fiscum ex Trebelliano, & ad fideicommissarium prododrante. Et idem est per omnia si ex alia causa esset vindicata fiscus dicta hereditas: puta quia heres prohibuisset testamentarium siue notarium venire ad testatorem volentem testamentum mutare: vel prohibuit testes conuenire cum testator vellet coram eis testamentum mutare, & alium fortè instituire. Viuianus.

d Habitam. antè aditione quaestio de familia debet haberi: vt. §. ad Sila. l. iij. §. quod ad causam. Hug.
e Aperuerit. in totum vel in partem: vt supra ad Sila. si quis graui. §. si quis. Et not. h quod ob solam aperturam non perdit hereditatem heres: licet poena centum aureorum sit statuta: vt supra ad Silania. l. iij. §. non tantum. & l. necessarios. §. non alias. Alij contra. & pro eis est hic, & C. de iis quibus vt indignis. l. si ea. sed hic expone vel pro & sic & C. de verborum signifi. l. penul.
f Adierit. scilicet tantum: quod potuit fieri, scilicet adire clausis tabulis si erat de liberis, vel in solidum institutus, alias non. hodie indistinctè potest: vt. C. de cadu. tol. §. j. licet hoc casu auferatur ei postea vt indigno: vt hic dicitur.

g senatusconsulto. scilicet Sila. vt quia non vindicauit necem defuncti: vt infra proxi. §. & supra ad Sila. l. cum fiscus. & C. de his quibus vt indig. l. j.

h Quare commodum. bona ratio, quia ad quem spectat onus, & commodum: vt. j. l. proxi. & C. de fur. l. fina. §. penul. Hug.

i Transfeunt. non habeas plus in text. vsque ibi, quod si prohibuerit & c. & dic transfeunt à fiscus restituente in fideicommissarium pro dodrante: vt. j. eo. l. recufare. §. si fiscus. Alij habent, transfeunt ad fiscum. & dic pro quarta scilicet, sicut transfeunt ad fideicommissum scilicet pro dodrante si publicata non esset hereditas. & habet hoc in text. sed non debet esse.

k Testamentarium. id est tabellionem. sic supra si quis ali. test. pro. l. j. in princip.

l Non defendit. super quo potest distingui an dicatur occisus à familia, & tunc priusquam adeat, debet vindicare. i si ab alio, & palam, idem. si autem clam, statim potest adire, & postea vindicare, sed non longa mora. & hæc probantur. C. de iis quibus vt indig. l. cum fratrem. & §. ad Sila. l. iij. §. non tantum. & l. necessarios. §. j. quaestio tamen de familia semper praecedit, licet accusatio quandoque antè, quandoque post fieri possit: vt. d. l. H.

m Alia causa. assignantur autem multae causae: vt. j. de iur. fisci. l. j. & iij. & facit ad. l. istam. §. de leg. j. l. si seruus. §. si quis. & C. ad legem Falcid. l. etiã. & j. de fideicom. lib. l. imperator. §. ij. & §. de vsur. l. cum quidam. §. ij. & §. si quis ali. test. pro. l. j. & ij. in fi. & C. eod. l. iij. & §. ead. l. §. quod si. & §. quod autem.

Q Via poterat.] CASVS. Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum de restituenda hereditate Seio, & decessi. postea Titius institutus non vult adire, timens ne damno afficiatur propter onera hereditaria quae credebat in ea esse. Seius autem fideicommissum dicit ei: adeas meo periculo, & mihi restituas. nunquid tenetur hoc heres facere? Et dicitur quod sic: quo casu transfeunt in fideicommissum actiones ex Trebelliano: nec poterit detrahere quartam Trebellianicam heres. & est ratio quare non detrahitur quarta: quia periculo fideicommissum adiuit, vt dictum est. & habent locum praedicta siue sit soluendo hereditas, siue non. sufficit enim recusari ab herede instituto ad hoc vt cogatur adire periculo fideicommissum. & restituere non retenta quarta. opinio enim vel metus vel color heredis qui hereditatem adire noluit, inspiciuntur, non substantia hereditatis. variae enim sunt hominum voluntates. quidam enim heredes instituti nolunt adire timentes negotia. quidam autem nolunt adire timentes vexationem. quidam etiã nolunt timentes cumulum aeris alieni, quanuis hereditas videatur

de familia habitam d vel tabulas aperuerit, e vel hereditatem adierit, f vel quid eorum quae senatusconsulto b prohibentur, fecerit ac per hoc publicata fuerit hereditas: fiscus cum suis oneribus hereditatem acquirit. quare comò dum h quartae quod erat habiturus heres institutus, id ad fiscum pertinet, & ex Trebelliano actiones transfeunt. i Sed & si prohibuerit testamentarium k introducere, vel testes conuenire, vel mortem testatoris non defendit, l vel ex alia causa m hereditas fiscus vindicata est: æquè quartae quidè commodum ad fiscum pertinebit, dodrans verò fideicommissario restitueretur.

Hereditas ob heredis culpa confiscatur, fiscus partem retinet & residuum fideicommissario restituit. Alexander.
Si is qui rogatus fuerit hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

Hereditatem restituere, ante quaestionem

a] Placet Bar hic: displicet tamè Pau. Alex. & Iaso.

b] Reprobatur per Bar. in l. si seruo. §. i. §. de leg. i. & hic Pau. Alex. & Iaso.

c] Placet Bart. P. & Iaso. & est singulariter notanda, secundum Alex.

d] Displicet praedictis.

e] De hoc vide per Bart. & Alex. in l. quartam. §. tit. 2. vbi ista glo. placet eisdem & Ias. hic.

f] Imò eo inuito si alienatio non sit facta malitiose. Bart. P. Alex. & Iaso.

g] Et bene quando praelegata esset valde disparia. Farr. P. & Alex. al. secus.

h] Placet Bart. in l. in cognitione. §. ad Sila.

i] Saltè quo ad quaestionem faciendam de familia. Saly. & Alex. in d. l. cum fratre. k Displicet Alexan.

videatur locuples. quidam etiam nolunt adire timentes offensam vel inuidiam. quidam etiam nolunt adire volentes gratiam facere his quibus relicta est hereditas, eis institutis non aduentibus, id est volentes facere gratiam substitutis: & volunt facere gratiam eisdem substitutis sine onere suo institutorum. quocumque enim de prædictis casibus nolint vel

timentes heredes instituti adire, cogentur adire periculo fideicommissi. & non suo, & restituere ei hereditatem nõ detracta quarta, vel etiam quocumque alio casu à prædictis. Et non solum par paris hereditatem adire & restituere fideicommissi. cogitur, sed etiã ille qui magna præditus est dignitate vel auctoritate, institutus etiã ab arenario* vel ab ea muliere quæ corpore quæstum fecerit: & rogatus ab eis de restituenda alij hereditate cogetur eam adire periculo fideicommissi. & ei restituere non detracta quarta. hoc dicit cum. l. seq. Viuia.

* Arenarius dicitur qui in circo vel theatro corporis sui virtutem suarum spectaculum præbet: ab arena dictus, quæ quædoque theatrum significat.

† Sic in. e. su per literis. cũ glos. i. in princ. extra de rescript. & gl. in p. decre. super verb. noua. circa princ.

a) Tu dic hanc gl. esse intelligendam de iure ciuili. vt in glos. in ca. alie. de iure verò ca. no. est inferenda causa in recusatio ne iudicis, & coram arbitris electis probanda secundum doc. in. c. suspitionis. extra de offic. dele. & in. c. cũ speciali. de appel. & ple ne per Lan. fã in. c. quoniam cõtra. §. recusationes. nu. 2. & per to. extra de proba.

Quia poterat fieri vt heres institutus nolit adire hereditatem, veritus^a ne damno adficeretur, prospectum est, vt si fideicommissarius diceret suo periculo adire, & restitui sibi velle: cogatur^b heres institutus à prætore adire, & restituere hereditatem. Quod si fuerit factum, transeunt actiones ex Trebelliano, nec quartæ commodo heres in restitutione vettur. Nam cum alieno^c periculo adierit hereditatem, meritò omni commodo arcebitur. Nec interest, soluendo sit hereditas, necne. Sufficit enim recusari ab herede instituto: neque illud^d inquiritur, soluendo sit hereditas, an non sit. Opinio enim vel metus, vel color eius qui noluit adire hereditatem, inspicitur, nõ substantia hereditatis: nec immeritò. Non enim præscribi heredi instituto debet, cur metuat hereditatem adire, vel cur nolit: cum variæ sint hominum voluntates, † quorundam negotia timentium, † quorundam vexationem, † quorundam æris alieni cumulum, tamen locuples videatur hereditas, quorundam offensas vel inuidiam, quorundam gratificari volentium his quibus hereditas relicta est, sine onere tamen suo.

v. MARCIANVS libro sexto Fideicommissorum.

Sed & qui^e magna præditus est dignitate vel auctoritate, harenarij, vel^h eius mulieris quæ corpore quæstum fecerit, i

& supra titu. j. l. hoc autem. Accursius.

f Vexationem. propter hanc datur restitutio minoris: vt. s. de minor. l. minor. xv. ann. & s. de arbi. l. cum lege. H.

g Ed. & qui. subaudi, ille qui & c. Accursius.

h Vel. pro & c. & dic arenarij, genitiui casus. & dicas sponte constituti: vt & c. de inoffi. testa. l. in arenam. secus si damnati: quia tunc fiscus haberet, & testamentum antè factum irritaretur: vt. s. de iniusto test. l. si quis filio exheredato. §. sed & si quis. & j. de pœnis. l. qui vltimo.

i Quæstum fecerit. expone vt. s. de rit. nup. l. palam. & de his qui notã. infra. l. athletas. §. ait prætor. adscribebat enim sibi ad dedecus heredem esse talis personæ humilis. nam nec contrahere possunt matrimonium cum talibus: vt. C. de incest. nup. l. humilem.

Recusare.] CASVS. Non solum præsentis heredes scilicet postulant adire hereditatem, sed etiam absentes: puta per epistolam, vel per nuntium. nam etiam aduersus absentes heredes recusantes hereditatem adire postulat fideicommissi. decretum iudicis per quod cogat heredes adire, & hoc siue certa sit voluntas dictorum heredum recusantium, siue incerta. ad quod decretum impetratum per fideicommissi. non est necessaria præsentia heredum recusantium. Viuianus.

k Recusare. scilicet adire hereditatem.

l Vel per epistolam. vel pro & c. vel pro saltē. & sub. vel per nuntium & c. facit supra pro soc. l. actione. §. renuntiare. Accursius.

m Postulatur. postulat enim fideicommissi. vt iudex decernat & cogat absentem adire & restituere. H. Sed contra infra de re iudic. l. de vnoquoque. Sed hinc non est forma talis de qua ibi dicit, sed

hereditatem restituere cogetur.

Recusationis declaratio potest fieri per nuntium & per epistolam, & decretum coactionis contra absentem interponi potest. Alexander:

vi. VLP IANVS libro quarto Fideicommissorum.

Recusare^k autem non tantum præsentis, sed etiam absentes, vel per epistolam^l postulant. Nam etiam aduersus absentes postulat^m decretum, siue certior sit eorum voluntas recusantium adire & restituere hereditatem, siue incerta. adeoⁿ præsentia eorum non est necessaria.

Succedentes ab intestato & sui coguntur adire & restituere. hoc dicit.

Meminisse autem oportebit de herede instituto senatum loqui. Ideoque tractatum est apud Iulianum, an intestato^{*} locum habeat. Sed est verius, eoque iure vtimur, vt hoc senatusconsultum ad intestatos quoque pertineat, † siue legitimi, siue honorarij sint successores. Sed & ad filium^q qui in potestate est, hoc senatusconsultum locum habet, & in cæteris necessariis, vt à prætore compellantur miscere se hereditati, sic deinde^r restituere. quod si fecerint, transtulisse videbuntur actiones. † Si fiscus^t vacantia bona deferantur, nec velit bona agnoscere, & fideicommissario restituere: æquissimum erit, quasi vindicauerit,^u

consul. pertinet. & sic est litera capitalis, Hoc senatusconsultum & dic necessariis, scilicet seruis à dominis institutis, & restituere rogatis. nã filij sunt sui & necessarij: isti necessarij tantum: vt institui de here. quali. & diffe. circa princ.

r Deinde. aliàs deinde. aliàs demum.

t Actiones. facit. s. eo. l. j. §. bonorum. Accursius.

u si fisco.] CASVS. Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem Gaio. & postea fuit occisus dictus testator: & heres non vindicauit mortem eius: sicq; bona fuerunt delata fisco. fiscus autem non vult bona agnoscere, & Gaio fideicommissi restituere. certè æquissimum erit fiscum cogi agnoscere bona, & restituere fideicommissi. ac si vindicasset fiscus mortem defuncti. & quod dixi in fisco, habet locum in municipibus hereditatis institutis, & restituere rogatis, & etiam in collegio alicui priuilegio subnixo. Viuianus.

v si fisco. eo q; heredi instituto auferuntur vt ab indigno, quia nõ vindicauit necem defuncti. Vel dic quod institutus noluit adire, nec vindicare. & sic verè possunt dici bona vacantia. H.

w Quasi vindicauerit. scilicet fiscus necem defuncti, sic fiscum & c. videbatur enim fiscum adire non posse, & sic nec restituere: nisi & ipse vindicet: sed certe non tenetur, cum in pœnã heredis habeat. arg. s. quod quisque iur. l. si. & facit. s. eo. l. Marcellus. §. fina.

quidã iussus qui fit extra solennitatem. arg. j. eo. l. ille à quo. §. fina. & l. seq.

n Adeo. aliàs ad quod, scilicet vt certioraretur, non est necessaria. & c.

Meminisse.] CASVS.

Adhuc profequitur materiam illius legis, quia poterat. s. eo. & dicit q; non solum ad heredes institutos pertinet hoc senatusconsultum. Trebell. scilicet vt ipsi volentes adire hereditatem. quã aliis restituere sunt rogati, compellantur à prætore adire, & postea restituere fideicommissi. sed etiam pertinet ad illos qui succedunt ab intestato siue de iure ciuili siue prætorio rogatos in codicillis aliis hereditate restituere. Itè pertinet & ad filium in potestate illius constitutum cuius est rogatus hereditatem restituere. & hoc siue sit ab eo institutus, siue ab intestato succedat: qui quidem dicitur suus & necessarius heres. Item habet locum & in cæteris heredibus qui sunt solummodo necessarij, sicut sunt serui illius de cuius hereditate tractatur ab eo instituti & rogati restituere alij hereditatem. Viuianus.

o Loqui. vt supra eo. l. j. in princ.

p Pertineat. facit. C. eo. l. ij. & instit. eod. §. præterea. & s. cod. l. j. §. hoc autem cum concor. ibi possit. Accur.

q sed & ad filium. scilicet institutum vel succedentem ab intestato. & repete, hoc senatus-

* In arch. est, ad intestatos, vt ait Taurell. in ad not. & ita quoque reperiri in omnibus scriptis.

a Et restituere. sic e contra eis fit restitutio: vt infra eo. l. omnibus. licet enim non possint consentire, vt infra de lib. vniuer. l. j. verū est facile: vt supra de orig. iur. l. ij. §. deinde. vel facient per eos per quos regitur vniuersitas vel municipium: vt supra de condit. & demonstra. l. municipibus. Hug.

b Collegio. licito, non alijs: vt. C. de hered. instit. l. collegium. sed singulis de collegio potest legari: vt. s. de reb. dub. l. cum senatus. & facit. s. eod. l. j. §. si autem collegium.

Titius heres.] **CASVS.**

Institui mihi heredem Titium, & ei vulgariter & directo substitui Sēpronium. Item rogauī postea eundem Titium vt eidem Sēpronio hereditatem meā restitueret. postea decessi. Titius autem prædictus dicit suspectam sibi esse hereditatem meā, & ideo non vult eam adire, & restituere Sēpronio. quæritur, an debeat ad hoc cogi? Et videtur quod non: quia potest Sēpronius fideicommissi. per se ex substitutione prædicta acquirere hereditatem. Respon. tamen hinc eum cogendū: quia potest interesse dicti fideicommissi. habere magis hereditatem ex restitutione quam ex substitutione: puta quia in substitutione onerati dicta hereditate legatis vel libertatibus. sed & si dictum Sēpronium nō substitui Titio, sed attinebat tantum mihi idem Sēpro. quod Titio nō aduente ipse esset mihi legitimus heres, & rogauī eundem Titium vt restitueret eidem Sēpro. legitimo hereditate meam: idem erit quod dictum est, scilicet vt Titius cogatur adire, & ei restituere hereditatem. Viuianus.

c Cogendum eum. contra videbatur: quia alio iure habere poterat, scilicet per se ex substitutione.

d Onerata. sed cum omittit ex substitutione in fraudem legatario rum, & accipit alio modo: nunquid tenetur legatarius ex edicto, si quis omitta causa testā. vt. C. si quis omif. cau. testa. l. j. Respon. non: quia facit ex voluntate defuncti: vt supra si quis omif. cau. testa. l. j. §. si proponatur.

e Idem dicitur. nam & hinc alio iure per se vt legitimus habere poterat. habet ergo electionem, directam vel obliquam siue vtilē viā eligat: vt. C. de codicil. l. si.

Si quis alio.] **CASVS.** Ego Bononien. habens bona mea Bononiæ, & Mutinæ existens, feci testamentum Mutinæ, & institui mihi heredem Titium Mutin. & rogauī eum quod restitueret Seio Bononiæ hereditatem meam. & postea decessi. & postea dicit Titius sibi suspectam esse hereditatem meam, & ideo eam non vult adire, & Bononiæ Seio restituere. nunquid cogi debet adire hereditatem, & venire Bononiam, & Bononiæ eam Seio restituere? Et dicitur quod sic. & est in hoc casu dictus Titius similis illi qui in diem est rogatus restituere hereditatem. nam sicut ille debet dari tempus quo possit ire Bononiam, & ibi restituere. Item & debet haberi ratio impendiorum quæ faciet ad veniendum Bononiam: scilicet vt ea habeat à Seio fideicommissi. nam & si ita instituissem heredem dictum Titium si decem dedisset Gaio & rogasssem eundem Titium de restituenda hereditate dicto Seio, non aliter cogetur idem Titius adire & restituere eidem Seio quam si ei offeratur dicta pecunia per eundem Seium fideicommissi. vt eam dare possit idem Titius Gaio. Sed & ratio fanitatis Titij prædicti est habenda in veniendo Bononiam. nam si Titius est infirmus Mutinæ, & ego testator iussi eum ire Alexandriam ad restituendam hereditatem meam Seio, dabitur ei tem-

pus quo possit ire Alexandriam. Item est habenda ratio dignitatis eiusdem Titij. nam si ego testator vocabat turpi nomine, puta vespillo, & institui heredem dictum Titium si ferat nomen meum, & rogauī eum quod restitueret hereditatem meam Seio: cogetur adire & restituere, non tamen ferre nomen meum. Item æstimabit iudex de ætate ipsi

restituere alio loco & tempore si fuerit dies certa: sed ante diem incertam vel conditionis euentū restitutione facta non transeunt exactiones ex Trebelliano. hoc dicit vsque ad. l. apud Iulianum. Alexander.

Si quis alio loco **f** restituere hereditatem iussus sit, & suspectam eam dicat: Iulianus scribit cogendum eum esse: **g** similēque **h** ei qui in diem rogatus est restituere.

VII. MARCIANVS libro quarto Fideicommissorum.

S Ed sciendum est, impendiorum quoque quæ ad iter explicandum necessaria essent, rationem haberi debere. **i** Nam si ita institutus esset, si Titio decem dedisset: **k** non aliter cogetur, quam si ei pecunia offeratur. **l** Sed & salutis ac dignitatis ratio habenda erit. Quid enim si morbo adplicitus **m** Alexandriæ iussus fuit adire, **n** vel nomē vispellionis **o** testatoris ferre?

VIII. PAVLVS libro secundo Fideicommissorum.

D E ætate **o** quoque & iure, id est, liceat **p** ei eò ire, nec-

ocere quare, imò sufficit quod dicit suspectam. hoc dicit cum tribus seq. ll. vsque ad. §. si quis sub conditione. Viuianus.

f si quis alio loco. quam vbi domicilium habet institutus.

g eum esse. & ire illuc, & restituere. Accursius.

h similēque ei. scilicet dicit Iul. cogitur ergo vnus istorum sicut alter adire & restituere. Item sicut vni datur tempus, sic & alij quo commode possit adire locum. arg. j. de verb. obligat. l. continuus. §. cum ita. & §. item qui insulam. & j. eod. l. seq. non tamen per omnia sunt similes. nam iussus restituere certo loco, si restituat antequam perueniat ad locum designatum à testatore, tenet restitutio: vt j. eo. l. sed & si alio. in prin. sed non ita si ante diem: vt j. l. sed & si ante. sed promissor in diem, & promissor ad certum locum, pares sunt in hoc: vt j. de verb. obligat. l. continuus. §. cum ita. ibi, eoque transacto &c. Vel dic quod hæc. l. sed & si ante. dicit de die incerta. & secundum hoc non sunt contrariæ inter se. l. sed & si alio. in prin. & l. sed & si ante.

i Ed sciendum. Debere. vt ministrentur à fideicommissario: vt j. proxi. sic in testibus: vt. C. de testi. l. quoniam liberi.

k Dedisset. scilicet heres.

l Offeratur. à fideicommissario ipsi heredi vt Titio det: vt & j. eo. l. facta. §. si sub conditione. & §. si in danda.

m Adire. personaliter. **n** sic. C. de cadu. tollen. §. ne autem. q. d. non cogitur illuc ire: sed hic facit restitutionem: vel dabitur tempus quo ire possit: vt j. l. proxi. & l. seq. de verb. obligat. l. continuus. §. cum ita. cum sequen. §. & infra de oper. lib. l. quoties. & d. §. si sub conditione. Accursius.

n Vespillonis. **b** turpe nomen est. i. latro, quasi spoliās vi. vel ille qui portat feretrum regium ad sepeliendum, dicitur vespillo. vel qui nō videt **c** mane vel fero: vt. s. de ædil. edic. l. idem O filius. §. pe. sed ibi est vespertilio. Si ergo instituat te heredem si hoc nomen tibi assumas, & rogo vt hereditatem restituas: remittitur nominis impositio: sed non onus restituendi: vt hic, & j. eo. l. facta. §. quod si sub conditione. & facit ad hoc. j. de dona. l. hoc iure. §. si. Azo.

o De ætate. quia nimis senex est, vel nimis puer.

p Liceat. quia non sit inde relegatus. & est argu. cōtra eos qui impetrant literas in loco non tuto. sic. s. ex qui. cau. maio. l. iij.

bit iudex de ætate ipsi Titij. nam si nimis est senex, non cogetur venire Bononiam ad restituendam hereditatem Seio, imò adibit hereditatem Mutinæ, & Mutinæ restituet eam Seio. Item æstimabit iudex de iure, id est vtum liceat ei ire Bononiā, vel non. nam si non licet ei ire Bononiam, puta quia est guerra, non cogetur ire: imò adibit Mutinæ, & restituet Seio. sed & si Titius Mutinensis quæ rogauī adire & restituere hereditatem meam Bononiæ, est Mediolani causa reipublicæ, adibit hereditatem Mediolani, & ibi eam Seio restituet. & hoc est verum cum ipse Titius dicebat hereditate suspectam, nec dicebat se velle deliberare. si autem petiit tempus ad deliberandum, & impetrauit, & transacto tempore deliberationis adiuuit hereditatem, debet eam restituere Seio, & potest retinere quartam Trebellianicā quia nō adiuuit coactus, imò sponte. Si autē suspectam dicit (vt dictū est) non est necesse di-

implicet.

vispellionis. vide que nota sunt. s. titu. de e. uic. l. j.

a] Si hoc erat expressum. Imo. b] Vespillo, vilis cadauerum funerator dicebatur, qui vespertino tempore eos effere solebat, qui funebri popa duci propter inopiam non poterat Festus.

c] Licet ista sit in se vera præcedentes tamē melius congruunt literæ. Imo.

sed

* quam pro magis quā. Ant. Aug. li. 4. emendat. ca. 8.

secun. tabu. non tamen fuit adita pupillaris: unde substituti admittuntur ex tacita vulgari quæ inest in expressa pupillari: vt. s. de vul. substi. l. iam hoc iure.

a *Accepti.* puta quidam alius cui hereditatem rogati sunt restituere substituti. Accursius.

b *Vnum ex heredibus.* sic j. de bo. liber. l. etiam. §. vt patronus. & hoc deum post mortem impuberis: vt. j. eo. l. ita tamen. §. à patre. & s. de vulga. subst. l. ij. §. interdum. Accursius.

c *Adire.* scilicet ex institutione. Accursius.

d *Tabulis.* vt. j. eod. l. nã quod. §. si quis copulsus. & l. iratam. §. quod si duo. & institu. de pupil. substi. §. liberis. & supra de vul. substi. l. ij. §. adeo. Hug.

e *Ex substitutione.* dicta vulgari, tacita inclusa in pupillari expressa.

f *Adire.* etiam ille qui repudiavit paternam. licet enim quis repudiet hereditatem paternam, nihilominus potest adire pupillarem, dum tamen pro parte fuerit institutus in paterno, non in asse: vt. s. de acquiren. hered. l. quæsitum. in fin. & j. eod. l. ita tamen. §. qui suspectam. Caue tamen tibi quod hic. §. loquitur quando pupillus non adiuit ex institutione. alioquin non foret cogendus aliquis ex coheredibus suis adire ex institutione: vt ideo paternum testamentum valeret, & sic per consequens pupillare, quia iam valeret per aditionem pupilli. nam sufficit vnum ex heredibus adire: vt hîc dicit Hug.

g *Hereditatem.* nam non est aliqua hereditas impuberis quam isti substituti possint habere & restituere: quia impubes non adiuit, vt dictum est. & ita isti admittuntur ex substitutione vulgari facta filio expressa vel tacita, quæ intelligitur in pupillari expressa si ponas pupillarem factam: quod magis videtur, cum dicat secundas tabulas esse factas. alioquin si esset vulgaris expressa, non iure possent dici secundæ tabulæ: vt institu. de pupil. substi. in princ. & §. igitur. nec exigeretur aliquem adire ex institutione, cum possit adire ex substitutione vulgari ommissa institutione, & sic inciperet tenere testamentum à gradu substitutorum, quod fieri potest: vt. s. de lib. & posthu. l. iij. §. si. & j. de secundis tabu. l. j. §. deferretur. H. Sed nonne adeunti suam partem accrescit alia repudiantis coheredis ipso iure: vt. C. de impu. & ali. subst. l. testamento? Respon. verum est, nisi cogeret coheres adire. Item adeunti nonne ipso iure accrescit dimidia partis pupilli, cum dicas ex vulgari tacita eum admitti per. d. leg. testamento. ad quid ergo cogitur? Respon. cogitur vt sit heres ex voluntate, qui fictione iuris heres erat. Item de qua restituenda fuerunt rogati, scilicet de sua institutione, vel substitutione, vel de vtraque? Respon. de quacumque vis, cum & de aliena possent rogari, nedum de sua tota, vel parte: vt. j. eo. l. cogi. §. sed & si quis.

h *Vtrum autem.* **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogari eum de restituenda hereditate Gaio, & decessi. postea Gaius absentauit se, & dimisit vnum procuratorem qui peteret Titium adire hereditatem meam, & sibi restituere. modo quæritur, vtrû dictus procurator possit coram prætore cogere dictum heredem ad eundem & ad restituendum? Et dicitur quod sic. Sed quid si heres dicat coram prætore: ego nolo adire nisi procurator caueat mihi de rato. posset enim esse quod fideicommissarius non haberet ratam restitutionem, sicque remaneret onera hereditaria super me? certè bene debet prætor facere ei cauere. sed & si adeat & non petat sibi cauere, & fideicommissarius decedat antequam sibi hereditas restituatur, & sine herede, & sic videantur remanere onera hereditaria apud heredem qui à prætore compulsus adiuit, adhuc debet ei subueniri per prætorem, sicut & subuētum fuit cuidam heredi in quodam casu qui fuit de facto, qui casus fuit talis: Antistia habens duas ancillas, scilicet Albinam, & Bertam impuberem filiam eiusdem Albinæ, instituit sibi heredem Titium, & libertatem directam dedit dictæ Albinæ: & eidem Albinæ reliquit per fideicommissarium dictam Bertam filiam eiusdem Albinæ, & rogauit eandem Albinam vt dictam suam filiam manumitteret. sed & dictum Titium heredem à se institutum rogauit

vt restitueret hereditatem suam dictæ filia Albinæ cum esset manumissa à matre sua Albina, & nubilem ætatem cõpleisset. & postea decessit dicta Antistia testatrix. Titius prædictus non vult adire hereditatem suam, dicens eam sibi suspectam, & sic Albina non potest habere libertatem, nec filiam suam sibi legatam, nec manumittere dictam suam filiam vt ei suæ filia restituatur hereditas per eundem Titium. certè dicta filia Albinæ quamuis impubes poterit adire prætorem, & facere cogi Titium adire hereditatem. quo ad eunte competet Albinæ libertas, & tradetur ei dicta sua filia, & ipsa eam manumittet, & ea manumissa dabitur ei tutor, quo auctore restituet ei Titius hereditatem Antistia: & statim restituet ei, quauis fuisset rogatus ei restituere cum nubilem ætatem impleisset, vt dictum est. Sed pone quod coacto dicto Titio adire hereditatem Antistia ad postulationem filia Albinæ, dicta filia Albinæ decedat sine herede

antequam Titius ei restituat hereditatem: nunquid habebit aliquod remedium dictus Titius vt non teneatur oneribus hereditariis? Et dicitur quod sic. nam dabuntur bona hereditaria creditoribus Antistia, vt ipsi vendant ea ac si Titius non existeret heres: & ita creditores nihil poterunt dicere Titio prædicto. sicut ergo succurrit Titio qui adiuit hereditatem Antistia in hoc casu qui de facto contigit, ita succurritur in cæteris casibus vbicumque simile eueniat, id est quod fideicommissarius decedat sine herede ante restitutam sibi heredi. per eum qui coactus fuit adire. ergo eodem modo succurritur Titio qui rogatus erat restituere Gaio decedente sine herede antequam Titius coactus adire ei restituat. de quo dictum est in versiculo, nec veteri & c. vsque illuc Antistia, & c. Sed pone quod dicta Antistia instituit sibi heredem dictum Titium & etiam Seium, & Titium rogauit vt suam partem hereditatis restitueret dictæ filia Albinæ cum esset nubilis ætatis: & Titius dixit suspectam suam partem hereditatis, & Seius adiuit suam. Certè in hoc casu non habet locum dicta constitutio diui Pij, & dictum remedium. nam pars dicti Titij accrescit coheredi cum onere fideicommissi. & hoc vsque ad leg. sequentem. vers. neque pupillum. vbi redit ad eum casum quando Antistia vel etiam alius instituit pure Titium sibi heredem, & rogauit eum de restituenda hereditate sub conditione, & ipse non vult adire nec restituere: & quia pupillus est, petit restitutionem in hoc vt non cogatur. certè non auditur. videtur enim petere restitutionem in alterius iniuriam, scilicet fideicommissarij, cum restituta ab eo hereditate fideicommissario ipse heres nullum damnum debeat sustinere. apparet ergo ex omnibus supradictis quod tam absentis fideicommissario debet restitui hereditas quam præsentis. & hoc dicit vsque ad l. ille à quo. §. j. Viuianus.

i *Absenti.* fideicommissario.
j *Procuratore.* fideicommissarij absentis.
k *Et restituere.* vt. j. eo. l. restituta. §. sed & si voluntate. sic econtra heres potest per nuntium vel per epistolam recusare: vt. s. eod. l. recusare. Sed contra. s. de iure do. l. si mulier. §. ex ass. Sol. non potest procuratori in rem suam quasi ipse sit fideicommissarius, vt ibi: sed simpliciter sic, vt hîc.
l *Succurri.* vt non teneatur creditoribus: vt. j. proximi. §.
m *Cautum.* scilicet de rato à procuratore, dum tamè verus sit procurator: vt. j. eo. ti. l. quidam. §. etiam.
n *Decesserit.* videtur ergo extingui fideicom. si decedat fideicom. ante restitutionem sibi factam: vt hic & j. §. proximi. & s. de leg. j. l. cum filio. in fin. Sed contra est, quia vadit ad heredem: vt. j. eod. l. cogi. §. idem Mæcianus. & l. postulante. & hic, & j. proximi. §. non habet heredem. & in illa, cum filio. retinet vt peculium ex sua, nõ filij persona.
o *Eique.* scilicet Albinæ. Accursius.
p *Filiam.* scilicet suam Albinæ.
q *Rogauitque.* scilicet Albinam. Accursius.
r *Sed Titium.* scilicet coheredem.
s *Hereditatem.* cum nubilem compleisset ætatem: vt patet. j. eo.

Compellendum.

Recusatio potest per nuntium fieri.

a Compellendum. per filiam Albinæ: vt infra eodem l. cogi. §. fi. Sed quomodo, cum adhuc non sit libera: vt. j. eod. l. non est cogendus? Solu. hic erat ancilla hereditaria, alioquin secus: vt. j. l. si patroni. §. imperator. vel hic de facto sic accidit.

b Libertatem. scilicet directam, quæ demum post aditionem competit: vt C. de cadu. tol. len. §. in nouissimo.

c Eique. Albinæ.

d Quo auctore. non aliâ: vt. j. eod. l. restituta. in fi.

e Statim. Sed quomodo ante diem nuptiarum incertum: vt. s. l. proxi. & j. eod. l. ita ramen. §. à patre. & l. si patroni. §. j. quæ sunt contra? Resp. si sponte adiit, non cogitur restituere, vt in contrariis: sed aliâs cogitur & adire & restituere, & statim, vt nullum commodum vel incommodum penes eum remaneat: vt. s. eod. l. quia poterat sed ramen per talē restitutionem non transeunt actiones, vt in contrariis & si decedat fideicommissi. antè diem, aut coherede relicto. nō fiet venditio per creditores: vt not. s. proxi. in ver. nec vereri. alioquin sic: & interim differetur venditio, cum fideicommissarius paratus sit defendere. & hoc dicit hic & s. §. vtrum. & j. eod. l. ille à quo. in prin. vel distingue an fuit institutio pura, & restitutio conditionalis: vel ipsa institutio conditionalis: vt no. s. eod. l. sed & si alio. & hæc vera sunt quando rogatus solus est heres institutus. si autem habeat coheredem qui partem suam agnouit, non est locus constitutioni diui Seueri, de qua hic dicit, vt propter metum creditorum cogatur rogatus adire & restituere antè diem inferum: cum sua pars accrescat coheredi cum onere fideicommissi adeunti, qui & defendet à creditoribus. & hoc dicit. j. l. proxi. vsque ibi, nec pupillum & c. Sed opponitur tunc hic. Pone duos institutos & vnum pure rogatum restituere, poterit hic pure institutus cogi adire & restituere: non attento quòd alteri potest accrescere cum onere fideicommissi. Sed respon. hoc fit secundum voluntatem defuncti: sed altero casu cum est rogatus sub conditione, est contra voluntatem defuncti quòd ante restituat: vnde fieri non potest si alio communi remedio potest consuli. sed si nō potest, etiam tunc cogitur restituere ante conditionem: vt quando vnus solus est institutus, & rogatus sub conditione: vt hîc & infra l. proxi vsque illuc, nec pupillum. & c. sed abinde vsque ad §. si ex testamen. qui est in l. sequen. ibi dices.

f Antistia. scilicet quondam. nam mors omnia soluit: vt in authen. de nup. §. deinceps.

g Non extitisset. scilicet aliquis prædictæ Antistia: quo casu constituto curatore bonis fieret venditio: vt. s. de cura. ho. dan. l. ij.

h Adit. & ante conditionem vel diem restituit: & post fideicom. decessit antè conditionem sine herede, vt in casu Antistia.

i Restituitur. id est restitui postuletur: imò propriè. & dic restitutum ante conditionem, fideicommissario deinde antè conditionem mortuo: vt supra §. vtrum. & idem vbicum que vnus solus est institutus pure & sub conditione, vel in diem restituere rogatus, & restituit ante diem, vt fideicommissario mortuo antè diem conseruetur heres indemnis. Item not. exemplum principis sequendum sic supra quod met. cau. l. metum. §. sed quod prætor, aliâs contra: vt C. de sen. & inter. l. nemo iudex.

k Ed cum ab herede. hanc expone vt in priori. l. dixi, cum qua continuatur.

l Neque pupillum. Tribus modis pone casum: Primò pupillus fuit solus pure institutus, & sub conditione rogatus, & petebatur vt eoggeretur adire & restituere ante conditionem, & ipse petit extraordinem iuuari, scilicet per in integrum restitutionem, vt non cogatur

ad prædicta: asserens quòd si restituat, & fideicommissarius decedat antè conditionem, ipse remanet obligatus creditoribus. sed non timeat hoc, quia non remanet obligatus per constitutionem diui Pij: vt hîc, & j. l. proxi. quæ continuatur cum ista. & secundum hoc redit hîc ad casum. l. præcedentis. Alij continuant cum proximo in ea l. sequenti, quæ vnus ex heredibus pure institutus rogatus fuit de restituendo cuidam pupillo sub conditione: qui institutus spontè adiit. certè non habet locum constitutio diui Pij vbi est rogatus restituere pupillo ante conditionem nec in hoc pupillus potest iuuari per restitutionem: cum in præiudicium rogati fieret. & l. sequens ille à quo, non continetur cum ista. Vel dic quæ pupillus fuit heres pure institutus, & rogatus de restituendo sub conditione, & spontè adiit, & fideicommissarius antè conditionem decessit sine herede. certè locus non est constitutioni diui Pij in hoc vt pupillus heres nō teneatur: imò tenetur et editoribus. & quod dicit, extraordinem non iuandum, id est per constitutionem diui Pij, quia esset cum iniuria creditorum: secus si coactus adiuisset: vt infra l. prox. sed in casu vbi non iuuatur per constitutionem diui Pij potest tamen iuuari per prætorem si damnosam hereditatem adiit: vt. C. si vt ab hered. se absti. per totum. & secundum hoc continua. l. seq.

Sed cum ab herede pro parte instituto fideicommissa hereditas sub conditione relicta esset, imperator Titus Antoninus rescripsit, non esse locum constitutioni suæ, neque pupillum extra ordinem iuandum, præsertim si nouum beneficium cum alterius iniuria postularetur.

XIII. VLP IANVS libro quarto Fideicommissorum.

Ille à quo sub conditione fideicommissum relictum est, causari quid non poterit ne conditio deficiat, & hæreat actionibus cum nullum damnum sit futurum secundum ea quæ ostendimus. Iam igitur non desideratur heredis præsentia.

In sementariis controuersis nō admittitur exceptio, quam proponere excipientis non interest: secus si interfit, nisi requirat altiorum indagine: quo casu in alio iudicio reseruetur hoc dicit. Alexand.

Si de testamento aliquid queratur, heres non debet audiri, si

prætorem si damnosam hereditatem adiit: vt. C. si vt ab hered. se absti. per totum. & secundum hoc continua. l. seq.

m Extraordinem. id est per restitu. in integ. quod est extraordinarium auxilium: ut supra de mi. l. in causæ. secundum primum & secundum casum. at secundum tertium pro beneficio restitutionis ponit.

n Alterius. scilicet fideicommissarij, secundum primum casum, vel heredis secundum alium, vel creditorum secundum tertium: & not. non peti in præiudicium alterius sic. C. de eman. lib. l. nec auus. & dic iniuria, scilicet magna. secus si parua: vt supra ne quid in loco pu. l. ij. §. si quis. cum simi.

o Ille à quo. siue continetur cum præcedenti, siue non, dic scilicet heres pure & solus institutus: & de restituendo sub conditione rogatus fideicom. scilicet vniuersale: non potest causari, id est conquiri si cogatur adire & restituere: quia timeat fideicom. decedente ante conditionem ne ipse inhæreat actionibus, id est sit obligatus, quia non est. Cum ergo non timeat, etiam se absente cogi poterit adire & restituere. & sic inferitur ex eo quod ostendimus in §. vtrum. & in §. Antistia. & s. l. apud Iulianum. & facit ad hoc quod ab sens cogatur supra eodem l. sed & si alio,

p Fideicommissum. id est fideicommissaria hereditas. Si de testamento.] C. A. S. V. S. In testamento meo institui mihi heredem Titium. & rogati eum de restituenda hereditate mea Seio, & decessit. Seius petit coram prætore vt Titius adeat, & sibi restituat & Titius respōdet ei quòd suspecta est sibi hereditas ideo, quia dicit quòd ego testator non potui facere testamentum: puta quia eram minor. xiiij. annis. vel alio modo dicit non valere testamentum certe non est audiendus dictus Titius qui recusat adire. Sed nunquid erit cogendus adire, si alleget fideicommissum Seio relictum non valere? certè hæc quæstio debet ante terminari quàm cogatur adire: & hoc si de facili potest terminari. secus autem si cognitio de fideicommissio habeat longiorem tractatum: puta quia verba testamenti siue ipsum testamentum in quo est scriptum fideicommissum sunt in longinquis partibus, & Titius heres dicit: Ego nescio vtrum sim rogatus de restituenda tibi tota hereditate, an parte. nam tunc compelleretur Titius adire atequam de fideicom. cognoscatur ne heres. Titius decedens antequam adeat, decipiat Seium fideicommissarium. Viuianus.

† Pius vt supra lege proxima.

† Per hunc §. videtur quod spoliatus possessio ne non sit audiendus super restitutione si spoliator incontinenti velit probare dominium ad se pertinere: de quo vide in ca. 5. in gl. extra de resti. spo.

† Vt sicubi euenit.

Mors omnia soluit.

Principis exemplum sequendum est.

Casum ponit tribus modis.

a Dicat. & per hoc adire recusat.
b Dicatur. per heredem.
c Vel. pro saltem, vt quia dicat se fuisse minorem quatuordecim an. vt supra de testamen. l. qua ætate. Vel dic quòd hoc vel, respicit aliud vel quod statim sequitur.

d De viribus. quod dicit heres nō valere: quia continet exheredationē vel præteritionem. secus si hoc dicat filius exheredatus vel præteritus: vt. j. eod. l. ita tamen. §. quoties filius.

e De sua. scilicet defuncti, quasi dicat heres si incertum fuerit pater familias vel filiusfamil. sit defunctus, non idē se excusat, vt hīc. at si pro se adiret, hoc noceret: licet non noceat si de sua heredis conditione dubitet vt supra de adquirēd. hered. l. heres institutus. §. finali. & l. sed si de sua.

f Fideicommissi. non autem de viribus institutionis.

g Non erit. sed terminabitur antequā heres adire cogatur: & hoc de facili potest finire. aliās differtur post aditionem. & hoc subiicit, sed quid & c. Accursius.

h Et sic. scilicet post aditionem quærat valere fideicommissum vel non. Accursius.

i Verba fideicommissi. ex quib⁹ apparebit, valeat fideicommiss. vel nō: vt si sunt apta verba mēti testatoris, valeat: aliās non: vt supra de leg. j. l. iij. & de lega. ij. l. vnum ex familia. §. fi. & de leg. iij. l. librorum. §. quod tamen Cassius. & C. de fideicommiss. l. cum virum. Item ex præcedentibus & sequentibus intelliguntur media, & ex consuetudine loquendi, & charitate: vt §. de leg. j. l. si seruus plurium. §. fi. & de testa. l. heredes. §. j. & dic vt not. C. de fideicommiss. l. voluntatis. Item not. quod iusta est causa dilationis propter scripturam. sic supra de eden. l. prætor. in fine & l. si quis ex argentariis. in princ. & l. veluti. Item ad hanc distinctionem eligat prolixiorē inquisitionem vel non, facit. §. ad exhib. l. iij. §. ibidem. & C. de compen. l. fi. & j. vt in pos. leg. l. is à quo. in princ. & de Carbo. edic. l. iij. §. causæ. & §. duæ. & faciunt ad id quod dicimus, dolo facis si petis & c. nam vera est regula etiam in possessoris, si incontinenti conuentus possessorio velit probare de suo iure: vt. C. de edi. diui Hadri. tol. l. ij.

k Petenda. scilicet pro cognitione.

l Decedens. non ergo heres heredis cogitur adire: vt hīc, arg. contra. C. eodem. l. penul. in fine. Sed dic vt no. C. de fideicommiss. l. eam quam. in glossa, hoc indubitabiliter & c. Sed illud cōstat, quòd si heres post aditionem decedat, quòd eius heres cogitur restituere: vt. j. eod. l. si eius. §. si quis. & l. quamuis. §. j. & C. de fideicommiss. l. si in personam. & j. eod. l. quidam. in princip. quinimmo & si decedat post coactionem vel iussum antequam adeat? vt. C. eo. l. non iustam. Accursius.

Tempestium.] **CASVS.** Dicitur est supra eo. quia poterat, vsque huc, qui sunt isti qui coguntur adire hereditatē & restituere cum dicunt eam sibi suspectam. nunc tēpus est vt videamus per quem heres institutus cogatur: & certē per prætorem vel consulem. Sed quid si ipse prætor vel consul sit heres institutus, & rogatus de restituenda alij hereditate, & dicat sibi suspectam esse hereditatem? & certē prætor ab alio prætore non potest compelli, nec consul ab alio consule, nisi prætor institutus subiiciat se iurisdictioni alterius prætoris, vel consul institutus subiiciat se iurisdictioni alterius cōsulis. Sed nunquid prætor vel consul institutus potest seipsum cogere? Et dicitur quòd non. non enim potest fungi triplici officio,

suspectam sibi hereditatem dicat. **a** Nam & si maximē dicatur **b** vel **c** ius testandi nō habuisse eum qui testatus est, vel de viribus **d** testamenti, vel de sua **e** conditione, non erit audiendus. Quid ergo si de viribus fideicommissi **f** tractetur? Hæc quæstio prætermittenda non erit. **g** Sed quid si qui fideicommissarius dicat, Adeat prius, & sic **h** de hoc quærat? Credo interdum audiendum fideicommissarium, si cognitio prolixiorē tractatum habeat. Finge enim verba fideicommissi **i** de longinquo petenda, **k** & iustam deliberationē de quantitate fideicommissi incidere. Dicendum erit cōpellendum eum adire, ne prius heres decedēs **l** fideicommissarium decipiat.

Maior minorē cogere potest, non e contra. par verò in parem non habet imperium: nec aliquis in seipsum. Alexander.

Tempestium **m** est requirere per quem quis cogatur adire & restituere hereditatem: veluti si prætor aut consul fuerit heres institutus, suspectamque hereditatem dicat: an cogi possit adire & restituere? Et dicendum est præ-

scilicet dicentis suspectam hereditatem, & coacti, & cogentis. In **A** his autem omnibus casibus in quibus dictum est non habere locum coactionem, poterit fideicommissarius adire principem: & princeps coget institutos prædictos adire & restituere hereditatem. Viuianus.

torem quidem in prætorem, vel consulem in consulem nullum imperium **n** habere. **†** Sed si iurisdictioni se subiiciant, **o** solet prætor in eos ius dicere. Sed & si ipse prætor heres institutus suspectam dicat, ipse se cogere non poterit: quia triplici **p** officio fungi non potest, & suspectam dicentis, & coacti, **q** & cogentis. Sed in his omnibus casibus atq; similibus principale auxiliū implorandum est. **†**

Filiusfamiliās potest cogere patrem adire & restituere. Barto.

Si quis **r** filiusfamiliās sit, & magistratum gerat: patrem suum **s** in cuius est potestate, cogere poterit suspectam dicentem hereditatem adire, & restituere.

XIIII. HERMOGENIANVS libro quarto fideicommissorum.

N Am quod ad ius publicum attinet, non sequitur ius potestatis. **†**

Etiam post repudiationem cogitur quis adire, nisi bona sint vendita. Alexand.

Sed & qui repudiavit **v** hereditatem, cogetur adire & restituere ipsam hereditatem, si iustæ causæ allegentur. Planè si bo-

CASVS. Titius existens prætor vel consul habebat patrē Seium, quem Seium ego institui mihi heredē, & rogavi eum vt restitueret hereditatem meam Gaio, & decessi. postea idem Seius nō vult adire hereditatē, & Gaio restituere: quia dicit eam sibi suspectam. nunquid dictus Titius suus filius poterit eum cogere? Et dicitur quòd sic: non obstante quòd est in eius Seij potestate. nam quod ad ius publicum prædictum attinet, non sequitur filius ius patriæ potestatis: quod ius potestatis est vt filius obtēperet patri, & non pater filio. & h. d. cum prin. l. nam quod. Viuianus.

† Patrem suum. institutum ab aliquo, & rogatum restituere hereditatem Hug.

N Am quod. Ius potestatis. id est non videtur esse in potestate: vt. §. de his qui sunt sui vel ali. i. l. filiusfamilias. & de capid. dem. l. nam & c. facit enim hoc tanquā magistratus, non tanquam filius. sic & §. quod cuiusq; vniuer. l. item eorum. in princ. & arg. §. de adop. l. si pater. §. qui duos. vnde & arbiter & etiā iudex quandoque potest esse in rem patris: vt not. §. de arbi. l. quinetiam.

† Sed & qui repudiavit.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum vt restitueret hereditatem Seio pupillo, & decessi. postea dictus Titius repudiavit hereditatem. nunquid cogetur amodo eam adire ad postulationem dicti Seij fideicommissarij dicentis vt Titius adiret suo periculo? Et dicitur quòd sic, nisi post repudiationem Titij creditores hereditarij vendiderunt bona hereditaria. nam tunc non poterit cogi adire. & si ad hoc vt cogatur adire, Titius heres petat in integrum restitutionē, dictus Seius fideicommissarius qui erat pupillus, vt dictum est, non debet eam habere nisi ex causa, puta si hic pupillus erat de suis heredibus, & bona prædicta hereditaria non erant tota vendita per creditores: vt C. de repu. here. l. fina. Viuianus.

u Sed & qui repudiavit. iusta causa est si fideicom. vult eā adire suo periculo: vt. §. eo. l. quia poterat. sed pro se nullus repudiās potest postea adire: vt. C. de repu. hered. l. sicut. nisi in casu: vt. C. eod. l. si. Item hoc si bona sunt in eodem statu. aliās secus, vt subiicit.

m Tempestium. id est tēpus est. sic. §. in proemio Digestorum. §. sed ordines. Accursius.

n Imperium. Nota par in parem non habet imperium. sic supra de arbi. l. iij. §. fina. & l. sequē. & de ma. vind. l. apud. §. apud. nec in maiore: vt supra de mino. l. minor autem. Argumē. contra supra de offic. proconsul. l. j.

o subiiciant. vnus prætor sub alio, vel consul sub cōsule: quinimo & maior sub minore: vt. §. de iurisd. om. iudic. l. est receptum. §. sed & fi.

p Triplici. imò duplici. nam dicens suspectam & coactus, idem est officium, scilicet heredis: vt supra eod. l. quia poterat. sed prima facie tria vidētur. Item no. quòd nemo se cogit. sic supra de arbi. l. penul. & de dona. inter virū & vxor. l. quod autē. §. vxori. Item nota quòd difficile est quòd vnus vicem duorum vel pluriū sustineat quod dic vt. §. de pac. l. si plures. Accursius.

q Et coacti. & pro id est vt dictum est.

r Implorandum est. sic. j. de fideicommiss. l. itaq; Accursius.

si quis filiusfamilias.]

† Quia par in parē nullū habet imperiū. & cōcor. c. innotuit. cū glo. super verbo, in parē. extra de elect. & gl. in. c. stuidisti. super verbo mandati. extra de offic. leg.

* Ad § huius intelligentiā vide Gelium lib. 2. ca. 2.

Vnus an vicem pluriū sustinere possit.

† Nā vt ait Val. Maxi. lib. 2. ca. 1. Publica instituta, priuata pietate potiora sunt. Vbi & Q. Fabij ciuilq; filij ad hanc sententiam spectans memorabile exemplū proponit. idipsum & Plutarch. in Apophth. Roma. Argu. est ista. l. quòd qui eligitur in platu, nō debet esse in potestate patris: vt in. c. indecorum. cū glo. 1. in prin. extra de æta. & quali. ordi.

Do q ad statum pat. quod in la. subdisting. dicitur. C. 24. 440. fac. 1001

a *Pupillum.* qui erat fideicom. id est, non oportet prætorem dare ei restitutionem in integrum ut possit heres institutus cogi adire & restituere post repudiationem, nisi ex causa: ut subiicit ut quia pupillus erat de suis: ut. C. de repud. hered. l. fin. & nõ habebat heres substitutum, vel non erant omnes res venditæ. ut non obstat. s. de mino. l. quod si minor. §. Scæuola. Vel est causa si se læsum sui facultate vel aduersarij dolo ostendat, scilicet substituti, vel alterius q ab intestato posset succedere. vel dic ex causa, quia fuit suorum maiorum: ut supra de mino. l. si in emptione. & infra de bo. liber. l. libertus qui soluendo. vel ratione vicinitatis: ut. s. de lega. ij. l. si is cui fundũ. Sed argu. contra infra si quid in frau. patro. l. j. §. alias.

b *Confirmari.* ut & supra de vulg. substitui. l. ij. §. adeo. & l. qui plures. §. fin. & facit infra eod. l. si patroni. §. qui fideicommissariam. & C. eo. l. nõ iustam.

c *Testamento.* paterno quod sequuntur secundæ tabulæ. & facit. s. eo. l. apud. §. idem. Iulianus. **Qui compulsus.**] **C A S V S.** Institui mihi heredem Titium & filiũ meum impuberem, & multa legata reliqui, & libertates seruis quibusdam dedi: & rogauit dictum Titium ut suam hereditatis partem restitueret Seio. Item dicto meo filio impuberi substitui Gaium. quæ substitutio dicitur secundæ tabulæ. & decessi. postea dictus Titius dicens sibi suspectam hereditatem fuit compulsus adire pro sua parte, & restituere dicto Seio fideicommissario. nunquid per dictam aditionem Titij confirmatæ sunt dictæ secundæ tabulæ, quæ quidem non valent nõ adita hereditate mea in totum, vel in partem? & dicitur quod bene confirmantur: & dicta legata præstabitur: & libertates seruis competent: & omnia quæ continentur in testamento meo, ita valent ac si Titius prædictus sponte adiuisset. Sed nunquid dictus Titius potest pœnitere de eo quod permisit se cõpelli adire, quia nõ habuit quartam Trebellianicam? & nunquid potest quartam retinere? & dicitur q non. nam & cæteris cõmodis carere debet quæ habere non potuisset si non adiuisset. Viuianus.

d *Commodis.* quæ occasione hereditatis ei deferebantur.

e *Caret.* quæ commoda habere non potuisset si non adiuisset: ut supra eod. l. ita tamen. §. qui suspectam. secus si habere potuisset: ut s. eo. l. apud Iulianum. in princ.

f *Retinere.* hoc fallit in patrono: ut. j. eo. l. ita tamen. §. si patronus. vel dic ut ibi. Item fallit infra eo. l. si patroni. §. quod fortius. Item not. non admitti pœnitentiam. sic. s. de ædil. edict. l. quis sit. cum cõcord. contra. C. de sum. trin. l. fina. §. sed quia.

Non omnis.] **C A S V S.** Institui mihi heredem Titium, & reliqui Seio decem nomine fideicommissi, & decessi. Titius habens suspectam hereditatem meam non vult eam adire. modò queritur, utrum dictus Seius possit eum cogere adire ad hoc ut soluat sibi dicta decem? & dicitur quod non. non enim omnis fideicommissarius cogere potest heredem adire hereditatem suspectam, & repudiatione heredis amissam: sed ille demum fideicommissarius potest cogere heredem, ad quem actiones hereditariæ transire possunt. neque enim est æquum ad hoc heredem compelli adire hereditatem, ut emolumentum hereditatis refundat alicui vel aliquibus, & ipse oneribus hereditariis relinquatur obstrictus. sed is demum heres compellitur adire & restituere, qui rogatus est restituere hereditatem, nam hic non relinquatur obstrictus oneribus hereditariis post restitutionem. sed & si quis heres rogatus sit restituere bona, cogi poterit. & idem si testator dicat heredi, rogo te ut restituas familiam meam, vel etiam pecuniam meam, vel etiam vniuersam rem meam, vel etiam omnia mea, vel etiam patrimonium meum, vel etiã facultates meas, vel etiam quicquid habeo, vel etiam celsum meum, vel etiam fortunas meas, vel etiam substantiam meam, vel etiã peculium meum. nam in omnibus istis casibus rogatus videtur heres de restituenda hereditate: licet Mæcianus in aliquibus de prædictis dubitaret. & idem est si testator ita dixit heredi: quicquid ad te ex hereditate bonisve meis puenierit, rogo te ut restituas Seio: generaliter ergo dico tibi quod ita demum potest heres cogi adire & restituere si appareat testatorem de vniuersitate restituenda sensisse, & non aliàs. Vnde pone quod heres rogatus est restituere hereditatem deducto ære alieno, vel deductis legatis. nõ quid potest cogi adire, & restituere: Et videtur q non: quia vniuersa ipsa magis rogatus est restituere id quod superest ex hereditate, quã ipsam hereditatem. verius tamen est q cogi debeat adire & restituere, & quod facta restitutione transeant actiones hereditariæ in fideicommissariũ. Sed de hoc remanet adhuc questio in hoc eodẽ casu, an heres possit deducere legata & æs alienum cum restituit hereditatem? & dixit prædictus Mæcianus quod non: quia ex iure, id est ex hereditate quæ est ius, non debet posse deduci quantitas, sicut nec ex fundo: puta si quis sit rogatus restituere fundum deducto ex fundo ære alieno & legatis. Iulianus autem dicit quod bene potest dictus heres deducere æs alienum & legata cum restituit fideicommissario hereditatem: dum tamen caueat eidem fideicommissario quod defendet eum aduersus legatarios & creditores, qui forte eum fideicommissarium conuenient restituta ei hereditate per heredem: aut si nõ vult ei prædicto modo cauere, non debet deducere legata prædicta, & æs alienum. & hoc dicit cum duabus legibus sequent. vsque ad. §. si quis heres. Viuianus.

g *Non omnis.* scilicet fideicommissarius: quia non singularis potest cogere, scilicet heredem. Alij dicunt non omnis scilicet heres. & habent. j. cogi & c. prima placet.

h *Refundat.* per singularia fideicommissa.

i *Fideicommissum.* l. singulare. & facit. j. c. l. mulier. in fi. & l. cogi. §. & generaliter. & s. si quis omis. cau. testa. l. si quis omis. in fin.

k *Tametsi.* id est quamuis.

l *Hereditatem.* his verbis, rogo restituas hereditatem totam, vel partem quotam: ut infra eo. l. cogi. §. si quis heres. & l. ita tamen. §. Trebellianum.

m *Rogatus sit.* scilicet restituere. Et sic not. quod largius hic accipitur nomen bonorum quã aliàs vbi accipitur deducto ære alieno: ut. s. de iur. do. l. mulier. & j. de verbo. sign. l. sub signatum. §. bona. & l. propriè. sed hic non sic accipitur: ut. j. eod. l. si legatus. §. j. & j. de bono. posses. l. iij. in princ.

n *Familiam.* id est substantiam. sic. C. de verb. signi. l. fina.

o *Pecuniam.* appellatio pecuniæ pro tota substantia ponitur: ut infra de verbo. signifi. l. propemodum. non ergo verba senatusconsulti in hoc & inferioribus exemplis, sed sententia inspicitur: ut infra eo. l. vbi. §. j.

p *Cogi. Peculium.* pro patrimonio liberi hominis hic ponitur

na venierint: non oportet prætorem *ne quidem pupillum restituere, nisi ex causa, ut diuus Pius rescripsit. Si quis compulsus adierit hereditatem ex testamento quod secundas tabulas habebat: quæsitum est, an per aditionem & tabulæ secundæ firmarentur, quod videbantur euauisse non adita patris hereditate. Et Iulianus libro quinto decimo scribit, & sequentes tabulas confirmari. **b** quæ sententia verissima est. Nemo enim dubitat etiam legata præstari, & libertates competere: & cætera quæcũque sint in testamento, **c** perinde valere ac si sua sponte heres hereditatem adisset.

Qui compulsus adit hereditatem, non potest pœnitendo habere beneficium quartæ. Barto.

Qui compulsus adit hereditatem: sicuti cæteris commodis **d** caret, **e** ita hoc quoque casu careat, ne possit pœnitendo quartam retinere. **f** & ita inuenio ab Imperatore nostro & diuo patre eius rescriptum.

Rogatus de restituenda re vel quantitate, non potest compelli adire. secus si rogetur de vniuersitate rerum vel quotæ. Barto.

ribus hereditariis post restitutionem. sed & si quis heres rogatus sit restituere bona, cogi poterit. & idem si testator dicat heredi, rogo te ut restituas familiam meam, vel etiam pecuniam meam, vel etiam vniuersam rem meam, vel etiam omnia mea, vel etiam patrimonium meum, vel etiã facultates meas, vel etiam quicquid habeo, vel etiam celsum meum, vel etiam fortunas meas, vel etiam substantiam meam, vel etiã peculium meum. nam in omnibus istis casibus rogatus videtur heres de restituenda hereditate: licet Mæcianus in aliquibus de prædictis dubitaret. & idem est si testator ita dixit heredi: quicquid ad te ex hereditate bonisve meis puenierit, rogo te ut restituas Seio: generaliter ergo dico tibi quod ita demum potest heres cogi adire & restituere si appareat testatorem de vniuersitate restituenda sensisse, & non aliàs. Vnde pone quod heres rogatus est restituere hereditatem deducto ære alieno, vel deductis legatis. nõ quid potest cogi adire, & restituere: Et videtur q non: quia vniuersa ipsa magis rogatus est restituere id quod superest ex hereditate, quã ipsam hereditatem. verius tamen est q cogi debeat adire & restituere, & quod facta restitutione transeant actiones hereditariæ in fideicommissariũ. Sed de hoc remanet adhuc questio in hoc eodẽ casu, an heres possit deducere legata & æs alienum cum restituit hereditatem? & dixit prædictus Mæcianus quod non: quia ex iure, id est ex hereditate quæ est ius, non debet posse deduci quantitas, sicut nec ex fundo: puta si quis sit rogatus restituere fundum deducto ex fundo ære alieno & legatis. Iulianus autem dicit quod bene potest dictus heres deducere æs alienum & legata cum restituit fideicommissario hereditatem: dum tamen caueat eidem fideicommissario quod defendet eum aduersus legatarios & creditores, qui forte eum fideicommissarium conuenient restituta ei hereditate per heredem: aut si nõ vult ei prædicto modo cauere, non debet deducere legata prædicta, & æs alienum. & hoc dicit cum duabus legibus sequent. vsque ad. §. si quis heres. Viuianus.

Non omnis: **g** autem suspectam hereditatem repudiatione amissam cogere potest adiri, & sibi restitui: sed is demum, ad quem actiones transire possunt. Neque enim æquum est, ad hoc quem compelli adire hereditatem, ut emolumentum quidem hereditatis refundat, **a** ipse verò oneribus hereditatis obstrictus relinquatur. **Quæ** si fideicommissum **i** pecuniariũ alicui fuerit relictum, cessat compulsio, tametsi **k** indemnitate cautio offeratur. Proinde qui hereditatem **l** rogatur restituere, is demum compellitur restituere. Sed & si quis bona rogatus sit, **m** vel familiam **n** vel pecuniam **o** rogetur, vel vniuersam rem meam.

xv. PAVLVS libro secundo Fideicommissorum.

V El omnia sua: **†**

xvi. VLPIANVS libro quarto Fideicommissorum.

Cogi poterit. Hoc idem & si patrimonium fuerit rogatus, & si facultates, & si quidquid habeo, & si censum meum, & si fortunas meas, & si substantiam meam, & si peculium **p** meum testator dixerit: quia plerique

gata & æs alienum cum restituit hereditatem? & dixit prædictus Mæcianus quod non: quia ex iure, id est ex hereditate quæ est ius, non debet posse deduci quantitas, sicut nec ex fundo: puta si quis sit rogatus restituere fundum deducto ex fundo ære alieno & legatis. Iulianus autem dicit quod bene potest dictus heres deducere æs alienum & legata cum restituit fideicommissario hereditatem: dum tamen caueat eidem fideicommissario quod defendet eum aduersus legatarios & creditores, qui forte eum fideicommissarium conuenient restituta ei hereditate per heredem: aut si nõ vult ei prædicto modo cauere, non debet deducere legata prædicta, & æs alienum. & hoc dicit cum duabus legibus sequent. vsque ad. §. si quis heres. Viuianus.

g *Non omnis.* scilicet fideicommissarius: quia non singularis potest cogere, scilicet heredem. Alij dicunt non omnis scilicet heres. & habent. j. cogi & c. prima placet.

h *Refundat.* per singularia fideicommissa.

i *Fideicommissum.* l. singulare. & facit. j. c. l. mulier. in fi. & l. cogi. §. & generaliter. & s. si quis omis. cau. testa. l. si quis omis. in fin.

k *Tametsi.* id est quamuis.

l *Hereditatem.* his verbis, rogo restituas hereditatem totam, vel partem quotam: ut infra eo. l. cogi. §. si quis heres. & l. ita tamen. §. Trebellianum.

m *Rogatus sit.* scilicet restituere. Et sic not. quod largius hic accipitur nomen bonorum quã aliàs vbi accipitur deducto ære alieno: ut. s. de iur. do. l. mulier. & j. de verbo. signi. l. sub signatum. §. bona. & l. propriè. sed hic non sic accipitur: ut. j. eod. l. si legatus. §. j. & j. de bono. posses. l. iij. in princ.

n *Familiam.* id est substantiam. sic. C. de verb. signi. l. fina.

o *Pecuniam.* appellatio pecuniæ pro tota substantia ponitur: ut infra de verbo. signifi. l. propemodum. non ergo verba senatusconsulti in hoc & inferioribus exemplis, sed sententia inspicitur: ut infra eo. l. vbi. §. j.

p *Cogi. Peculium.* pro patrimonio liberi hominis hic ponitur

a] Limita- bis hãc glo. per text. in. l. vxorẽ. §. le- gauerat. s. de leg. 3. ut non procedat in cõtra- ctu vel testa- mento rusti- ci: in quo pe- cuniã appel- latione pos- sessiones nõ veniunt: de quo vide in. l. si C. de cõ- pen.

l. 30. j. e.

peculium: aliis multis modis accipitur: vt not. supra de pecu. super rubrica.

a Rogauit. id est rogasse videtur quo ad mentem, quod sufficit: vt j. eod. l. vbi. §. j.

b De pecunia tantum. scilicet numerata, maxime cum dicit pecuniam vel censum.

c Ne intercidat. Not. sic s. de reb. dub. l. quoties. cum suis concord.

d Peruenit. quo casu veniunt prælegata: vt no. s. eo. l. Marcellus. §. quidam. Accursius.

e Proprie No. sic supra de hered. vend. l. ij. §. illud. & de leg. ij. l. qui cō cubinam. §. ij. & s. de vulga. substit. l. ex facto. §. Julianus. & j. de petitione. heredi. l. vtrum. & infra de verbo. signific. l. nomen filiarum. §. fin. sed sic vt hic accipitur supra si quis aliquē testata. prohi. l. ij.

f Rogatus. vt & s. eo. l. nā quod. §. non omnes.

g De vniuersitate. tota vel parte quota: vt s. §. si quis heres.

h Restituere hereditatem. subau. & videtur quod non: quia vi ipsa, id est potentia magis & c.

i si rogatus. & sic non hereditatem cum onere, vt hic videtur rogari: quandoq; tamē, sed improprie dicitur substantia vel hereditas deducto ære alieno: vt. C. de bo. quæ libe. l. fina. §. vbi autem. in fine.

k putent. & malè. **l** Deductionem. legatorū & æris alieni.

m Ex iure. i. ex hereditate, quæ est ius succedendi & c. vt infra de re. iur. l. hereditas. & j. de bono. posses. l. iij. §. ij. siue ergo sensit Mæcianus quòd ex incorporali re non potest trahi corporale, malè dixit: vt subiicitur, & instituit de re. corpo. & incorpo. siue sensit vt non possit æs alienum separari ab hereditate, & videtur bene dicere: vt. C. de hered. actio. l. fina. sed tamen hoc casu & qui restituit, heres remanet: vt instituit. de fideicommiss. here. §. restituta. ideo tenet deductio, vt subiicit: quandoque tamen dicitur hereditas vel bona.

n Minutionem. No. fundū nō respicere æs alienū: vt hic, & s. de iure do. l. si is qui. §. quod dicitur. & no. s. eo. l. j. §. si heres. sed totū patrimonium: vt s. de iudi. l. fideicommissum. §. tractatum.

o Refert. Mæcianus.

p Cum conuenitur. scilicet fideicommissarius post restitutionem.

q Deductionem. legatorum, & æris alieni.

r Defensum iri. sed primum verius, vt nō fiat deductio: vt. C. e. l. fi. & no. s. l. Marcellus. §. idem Pomponius. Vel dic, aut restitutio præcedit, & non fit deductio: aut præcedit legatorum & æris alieni petitio, & tunc cauetur: vt no. d. §. idem Pomponius. Sed dato q; heres soluit, nonne ipso iure liberatur fideicommissarius? ad quid ergo cauetur: vt. d. §. idem Pōponius: Respondēt quidā, ex abundantī: quod non placet: vt supra de procu. l. non cogendum. §. Pomponius. in fi. sed dic propter sumptus litis posse cōmitti: vel etiam propter sor-

res, quæ non possent probari solutæ per heredem. Vel etiam quia lite contestata contra heredem à creditoribus restituit hereditatē: vnde vtiliter interponitur. Accursius.

si quis heres.] CASVS. Instituit mihi heredem Titium in solidum, & rogauit eum vt restitueret Seio dimidiā hereditatis meæ, & de-

esse: & ne dupliciter fideicommissarius oneretur, & cum heres æs alienum vel legatum deducit, & cum conuenitur à creditoribus & legatariis: restituta sibi ex Trebelliano hereditate, debere aut deductionem q; eum non pati ab herere, aut cauere illi heredē, defensum iri eum aduersus legatarios, ceterosque.

Fideicommissarij vniuersales possunt cogere heredem adire, siue sit vnus, siue sint plures, siue in solidum, siue pro parte. Bartolus.

Si quis heres institutus rogatus fuerit hereditatem non totam, sed partem restituere: vel si duobus restituere sit rogatus, & alter ex his velit sibi restituere hereditatem, alter recuset: senatus censuit, vtroque casu exonerari eum qui suspectam hereditatem dicit, totamque hereditatem transire ad eum qui adire cogit. Sed & si quis non hereditatis suæ partem dimidiam rogauit heredem suum restituere, sed hereditatem Seia quæ ad eum peruenerat, vel totam, vel partem eius, heresque institutus suspectam dicat: cum placeat illud quod Papinianus ait, ex Trebelliano transire actiones: dici poterit, si suspecta dicitur hereditas, cogendum heredem institutum adire & restituere hereditatem: totamque hereditatem ad eum cui restituitur, pertinere.

Eo casu quo ad institutum ex rebus certis transeunt iura & actiones: illo casu à fideicommissario certarum rerum poterit cogi heres adire, & restituere. Bartolus.

paganicis, & Seium in castris: ita si vnū ex heredibus suis rogauerit restituere paganica, & aliū castrensia: habet locum senatusconsulti. Trebellianum. h. d. vsque ad. §. cum quidam. Viuian.

f si quis heres institutus. in solidum.

t Totam. scilicet hereditatem.

u Cogit. facit supra. e. l. j. §. sed & quotiens. & j. proximi. §. & §. Mæcianus. & §. idem Mæcianus. & s. de mili. test. l. si certarum. §. j. in fi. & de acquirē. hered. l. si hereditatem. & de ope. lib. l. si ita stipulatio. in fi. & s. de admini. tut. l. cum quæritur. & s. de procura. l. in causā. in princ. H.

x Ad eum. rogantē. & sic habet locum Trebellianū in vtraque: vt subiicit. si autē dicas q; peruenit ad rogatum, nō valeret vt ex Trebelliano, sed iure fideicommissi: vt j. e. l. ex facto. §. j. & l. ita tamen. §. Trebellianū. & §. respondi. Item quod subiicit ex Trebelliano transire actionem, est contra. j. proximi. §. sed solue vt ibi.

y Totamque. sic. s. proximi. §. & est ratio quam dixi. s. cod. l. j. §. sed & quoties. Accursius.

cessi. postea Titius dicit sibi suspectā hereditatē & idē non vult eā adire: Seius autem fecit eū cogi. certē totam hereditatem habet necesse accipere. Seius: & idem est si dictū Titium rogauit restituere hereditatem Seio & Gaio, & Seius vult sibi restituere, Gaius nō: quia & hic Seius habet necesse accipere totā hereditatem. Sed pone q; Seia instituit me heredē, & ita habeo hereditatē suā, & meā. ego autē institui mihi heredem dictum Titium, & rogauit eum vt restitueret Seio dictā hereditatē Seia, quæ ad me peruenerat: quæ quidē pone faciebat quotā hereditatis meæ, & decessi. dictus autē Titius dicit sibi esse suspectā hereditatem meam. certe si Seius faciat eū cogi adire, & sibi restituere: tota debet pertinere ad eundē Seium etiā inuitum. Sed pone q; ego eram miles, & habebā res meas in Italia & in prouincia: & institui mihi heredem Titium, & rogauit eum q; restitueret Seio tantū res meas Italicas: quæ quidē nō faciunt quotam hereditatis meæ, & decessi: postea Titius dicit sibi suspectā hereditatē meā. certē Seius potest eum facere cogi adire: & eo coacto debet accipere idem Seius totam hereditatem etiam inuitus, quāuis dictus Titius nō fuerit rogatus restituere ei quotam: quia hoc speciale est in testamento militis. Nam & sicut concessum est militibus separare species bonorū circa institutionē, puta instituēdo Titium in-

* Quidam legendum putant non transire, per ea quæ dicuntur in seq.

a Quem. scilicet heredem vniuersaliter institutum.
b Italicas. scilicet tantum.
c Vel prouinciales. scilicet tantum.
d Dicentem. heredem predictum militis. Accursius.
e Et restituere. etiam totam: argumen. supra eo. l. j. sed & quoties: secus in pagano: vt & supra eadem. l. j. & generaliter.

In archetypis erat, ex-cepta, vt ait Taurer in ad hoc. atque in ra maluisse edere.

f Instituire potest. imò non eleganter. nam & paganus potest instituire heredem ex certa re, & erit in totum si non sit alius vniuersalis, & competunt ei actiones: vt supra de hered. institu. l. j. si ex fundo. & l. ex facto. in princip. sed respon. similitudo non transit ad paganum. Itè in milite contra: quia quo ad cetera videtur itestatus: vt supra de milite. l. si miles vnum ex fundo. Sol. ibi Accursius.

g Transibunt actiones. facta restitutione totius hereditatis: vt supra dixi, non antè: vt infra eo. l. siue in principi.

h Hereditatem. sibi delatam.

i Haber. separata à ceteris bonis.

k Non transeant. imò transeunt: vt supra proxi. §. qui est contra. Solutio hic corrigi. vel ibi hereditas iam etià quo ad rem peruenerat ad rogantem: hinc peruenit quantum ad spem tantum, vnde hinc non transit aditam: vt. C. de cadu. tollen. §. in nouissimo. sed hoc non placet: quia hoc ipso quòd alij reliquit, videtur adire: vt. C. de iure delibe. l. si auia. Vel secundu Hug. dic quòd supra hereditas delata faciebat quartam portionem bonorum, hic non. vnde erit speciale in milite, licet institutio valeat iure communi etiam in pagano, vt dixi.

a] Nam sola voluntate cum verbis vel opere. Bal. §. l. potuit in principi. C. de iure deli. & l. pro herede. in princ. & ibi Bar. infra de acqui here.

l species bonorum. puta alium in paganis. & alium in castrensibus instituire.

m Id fecerit. puta vnum rogauit restituere castrensia, alium paganica.

Cum quidam.] **CASVS.** Institui mihi heredes Titium & Seium & eos adinuicem substitui: & in testamento ab his petii, vt siue vterque, siue alter eorum heres esset, restitueretur hereditas mea Gaio post quinquennium pro dimidia, & postea decessi. dictus autem Titius & Seius dicunt hereditatem sibi suspectam, & idè adire nolunt: Gaius fideicommissarius vult quòd ipsi adeant suo periculo, & sibi totam restituant. certè bene tenentur hoc facere: & transibunt actiones omnes hereditariæ in fideicommissarium predictum. Viuianus.

n Alterum ve. ve pro vel.

o Eam. scilicet totam, & etiam antè quinquennium propter coactionem: aliàs non antè: vt. §. eod. l. apud. §. Antistia. Alij dicunt etià hoc adueniente quinquennio restitui, non antè: vt argu. infra eo. l. si patroni. §. imperator.

Mæcianus.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quòd restitueret hereditatem Seio & Gaio & Sempronio, & decessi. postea absentibus duobus de fideicommissariis predictis, ff. Infort.

puta Seio & Sempronio, & dicente dicto Titio herede suspectam sibi esse hereditatem, predictus Gaius præsens desiderat vt heres adeat hereditatem suo periculo, & sibi totam restituat: certè debet hoc facere heres. & si postea Seius fuerit reuersus & Sempronius, & velint pro eorum partibus habere fideicommissum, petet à Gaio fideicommissario cui restituta fuit tota hereditas, & consequentur ab eo possessionem earum rerum, & ipse Gaius non detrahet eis quartam: quia nec Titius heres detraxit ei Gaio quartam, quia copulsus adiuit. Sed & certum est quòd heres non detrahit quartam in hoc casu pro partibus eorum qui non coegerunt eum adire. nam cum in solidum transeant actiones in eum qui coegit, non est mirum si heres qui coactus adiit, amittit quo ad omnes fideicommiss. quartæ retentionem: secus autem esset si dictus fideicommiss. coegit heredem pro sua parte tantum, & ipse adiuit in totum: vel iure accrescendi habet totam hereditatem: quia tunc detrahet heres quartam aliis fideicommiss. petentibus ab eo suam partem, scilicet suas partes. Sed pone quòd dictum Titium meum heredem rogauit restituere hereditatem Stichosero Seio & Gaij: & vnus dominorum serui vult cogere heredem adire, & alter non. certe idem dicendum est in hoc casu ac si rogasset dictum meum heredem vt restitueret dicto Seio & Gaio, & vnus eorum vellet cogere heredem, alter non. h. d. vsque ad. §. si pater. Viuianus.

commisariis potest heres cogi adire, & restituere totum: & ille cui totum restituitur, à fideicommissario quartam non detrahit. Barto.

Mæcianus scribit, cum quis ex fideicommissariis ab esset, & præsentes desiderant suo periculo adire hereditatem: translati que in solidum actionibus in eum qui coegi, absentes si velint fideicommissum suscipere, à præsente petent. consequenter ait, nec quartam eum retenturum aduersus fideicommissarios suos: quia nec heres potuit.

Coactio vnus ex fideicommissariis facit heredem perdere quartam in totum si contemplatione totius coegit: secus si contemplatione partis propriæ. Bartolus.

Idè Mæcianus querit, an is qui duobus vel pluribus rogatus est restituere hereditatem, cogente aliquo adire possit, & in horum qui id non desiderauerunt, portionibus Falcidiae beneficio uti: siue ipsi quoque desiderant sibi restitui, siue alius in locum eorum successerit. Et cum hodie hoc iure utimur, vt totum transeat ad eum qui coegi: consequens erit dicere, quartæ retentionem amisisse eum qui coactus est: quia in solidum actiones transierunt in eum qui coegit. Planè si proponas fideicommissarium non ita coegisse, vt tota hereditas in se transferatur: cum coeperint ceteri desiderare sibi restitui hereditatem, dicendum Falcidia eum uti posse. Rectè igitur Mæcianus ait, multum interesse vtrum totam restitui hereditatem sibi fideicommissarius

r Aduersus fideicommissarios. de hoc dic vt. §. eo. l. j. §. si. ibi, inde Nera tius, & c. & d. §. sed & quoties, ne sit contra.

s Quia nec heres. bona ratio. nam non plus iuris habet successor quam actor. sed si spontè adiiisset, potuisset retinere: vt infra eodem l. ex assè. in fine. & facit. C. eodem. l. non iustam. in fine. & infra proximo. §.

t Horum. scilicet saltem.

u Successerit. non ergo perit fideicommissum morte fideicommissarij: vt dixi. §. e. l. apud. §. vtrum. sed an morte rogati, dic vt supra e. l. l. à quo. §. j. in fi. §. secundum. H.

x Qui coegit. Sed qualiter potuit cogere, cum pars tantum sibi debeat? Respon. Azo. quia ab initio negauit heres fideicommissum & sic in penam mendacij. argu. institu. c. §. fi. Sed certè idem si non neget: vt. §. proxi. §. & j. e. l. ex assè. & §. e. l. j. §. sed & quoties. Dic ergo esse in electione heredis si velit totam restituere, vt in damno non remaneat: an partem petentis tantum: vt no. §. e. l. j. §. sed & quoties. petit ergo præsens, nec retardabitur propter absentem: vt. j. de reg. iur. l. non debet alteri.

y Dicendum. quia reliquam partem spontè adjit.

z Vtrum totam. consentiente herede: vt dixi.

a Fideicommissarius. cogens. Azo.

puta Seio & Sempronio, & dicente dicto Titio herede suspectam sibi esse hereditatem, predictus Gaius præsens desiderat vt heres adeat hereditatem suo periculo, & sibi totam restituat: certè debet hoc facere heres. & si postea Seius fuerit reuersus & Sempronius, & velint pro eorum partibus habere fideicommissum, petet à Gaio fideicommissario cui restituta fuit tota hereditas, & consequentur ab eo possessionem earum rerum, & ipse Gaius non detrahet eis quartam: quia nec Titius heres detraxit ei Gaio quartam, quia copulsus adiuit. Sed & certum est quòd heres non detrahit quartam in hoc casu pro partibus eorum qui non coegerunt eum adire. nam cum in solidum transeant actiones in eum qui coegit, non est mirum si heres qui coactus adiit, amittit quo ad omnes fideicommiss. quartæ retentionem: secus autem esset si dictus fideicommiss. coegit heredem pro sua parte tantum, & ipse adiuit in totum: vel iure accrescendi habet totam hereditatem: quia tunc detrahet heres quartam aliis fideicommiss. petentibus ab eo suam partem, scilicet suas partes. Sed pone quòd dictum Titium meum heredem rogauit restituere hereditatem Stichosero Seio & Gaij: & vnus dominorum serui vult cogere heredem adire, & alter non. certe idem dicendum est in hoc casu ac si rogasset dictum meum heredem vt restitueret dicto Seio & Gaio, & vnus eorum vellet cogere heredem, alter non. h. d. vsque ad. §. si pater. Viuianus.

p In solidum. quæ sit ratio, dic vt. §. eo. l. j. §. sed & quoties. & §. si. H.

q Petent. possessionem rerum, non ius: quia ipso iure habet: vt. §. eo. l. j. §. sed & quoties. in fi.

b Dic quòd morte fideicommissarij expirat: sed remanet apud gnatum, non autem apud heredem vidè in l. si à filio. & quæ ibi not. per doct. §. de leg. 2.

a Et alter. scilicet dominorum.

b Velit. scilicet rogatum dicentem suspectam, &c.

c Quod in duobus. scilicet quod tota restituatur petenti: vt supra ea. l. si quis heres. nam seruus communis duorum personam & vicem sustinet: vt infra de stipu. ser. l. j. §. communis seruus. [S I P A T E R F I L I O. Ad eundem huius. §. not. se cundum hæc iura anti- qua quod quicquid fi- lius acquirit, patri acquirit: vt supra de acqui. he- re. placet. vnde oportet te ita ponere casum. CA S V S. Institui mihi here- dem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem Scio filio suo, & in sua potestate constituto. & ita videor velle fideicommissum. tunc ad Scium peruenire cū sui iuris sit, sicque cape- re pro se possit: vt. j. eo. vbi pure. in prin. postea decessit. & postea Titius emancipauit dictum suū filium. & postea dicit idem Titius suspectā si- bi esse hereditatem meā ideoque non vult adire nec filio restituere. nun- quid filius potest eum facere cogi? Et dicitur qd sic. Et idem est si filius non sit ab eo emancipa- tus: sit tamen miles, vel præsit alicui alij officio publico, & socius ipsius filij instituat patrem, & roget eum de restituenda hereditate filio. nam quamuis sit in potesta- te, cogit patrem suum adire, & restituere sibi per fideicom. nam hoc casu spectat fideicom. ad castrense peculium.

desiderauerit, an suam tantum- modo partem. Nam si sola pars transfertur, in residuo Falcidiæ erit locus. Si tota hereditas trās- lata sit, cessat huius legis beneficiū. **Rogatus restituere seruo pluriū perinde est ac si esset rogatus resti- tuere pluribus. Bart.** Si seruo duorum rogatus quis sit restituere hereditatē, & alter **a** cogere velit **b** suspectam dicentem, alter restituere ***** sibi recuset: hoc erit dicendum, quod in duobus **c** quorum alter suscipere voluit he- reditatem, alter non. **Ad petitionem filij in potestate potest pater cogi adire, & restituere in non castrensi & etiam in ca- strensi. ad petitionem vero serui proprij quis nō cogitur adire: sed sponte adies cogitur restituere. B.** Si pater **d** filio quem in potesta- te habet, rogetur restituere here- ditatem: an filius patrem suum, si suspectam dicat hereditatem, cogere possit? Et non est dubium pa- trem à filio **e** per prætorem cogi posse. **f** Sed & si id fideicommissum ad castrense peculium spectaturū **g** est, & filius familias is fuit qui mu- nus militiæ sustinebat, aliōve quo officio præerat: multo magis dicē- dum erit posse eum postulare, vt

cepisset: vt. s. de condi. & demon. l. si cui. prima ergo placet, vt emā- cipatus cogat, non ille qui est in potestate, nisi in casu cum pater di- lapidar: vt. j. eo. l. imperator. **f** Cogi posse. scilicet adire & restituere. **g** Spectaturum, quia à noto in castris aliās non relicto fuit relicto fideicom. vt. j. de cast. pecu. si forte. & l. castrense. **h** Contra obsequiū. quia lis nulla debet esse inter eos: vt. s. de iudi. l. lis nul- la. sed hoc fit extraordi- vt in bo. pos. dicimus: vt no. j. de ho. pos. l. iij. §. si causa petet tunc hic ve- niā: vt. s. de in ius voc. l. adopt. in prin. & fa. j. de cast. pe. l. miles. & l. filius fa. & l. à commilitone. **i** sed si seruo. heredis. **k** Directa. sed non po- test dari directa libertas etiā seruo heredis: vt. C. de testa. manu. l. seruo tuo. Sed dic quod trahi- tur ad fideicommissor. & est speciale vt nō per eathereditatis restitutio sic est speciale propter i^o quod habet creditor in seruo pignorado. vt. j. de fideicom. lib. l. gene- raliter §. si quis seruo. ali- ter regulariter nō valet libertas directa relicta seruo alieno, nec trahi- tur ad fideicommissor. vt s. de leg. j. l. si seruus lega- tus §. si seruus alienus. Item contra s. de leg. iij. l. si legatarius. in prin. sed nec hic valet nisi spontē manumittat. **l** suo. secus est in seruo heredit. vt. j. e. l. mulier. §. non est. & infra ea. l. §. si ego. & l. si res. §. j. & s. e. l. apud §. Antistia.

Sed quid si rogavi dictum Titium, quem institui, quod restitueret hered. seruo suo cum libertate: nunquid seruus potest eum cogere? Et dicitur quod non, siue directam dedi ei libertatem, siue fideicō- missariam. Sed si spontē adiret Titius hereditatem meam, cogere- tur præstare dicto seruo libertatem fideicommissor. & hereditatē. Sed quid in prædicto casu si Gaius amicus dicti serui offerat Titio do- mino serui pretium ipsius serui, & velit ei cauere de indemnitate si adeat hereditatem, & seruo restituat? nunquid cogetur ipse Titius dominus adire? Et dicitur quod non. nō enim debet habere neces- se cōmittere se aditioni hereditatis ex qua timet pati damnum ad confidentiam dictæ cautionis amici serui: quia in cautione incerti- tudo est vtrum possit ex ea recuperare damnum vel non. efficitur enim fortē non soluendo dictus amicus serui. & hoc dicit vique ad §. hi qui solidum. Viuianus.

d si pater. Pater institutus rogatus est restituere filio. si autem fili^o esset institutus, & pater de restituendo ei filio grauatus: non vt he- res, sed vt pater videtur rogatus: & nō habet locum Trebellianum. vel si habeat quo ad hoc quod hic dicit, non habet locum quo ad falcidiæ deductionem: vt. s. eo. l. j. §. j.

e A filio. scilicet per prætorem interim emancipato. nam in id tē- pus videtur dilata petitio: vt. j. eo. vbi pure. in prin. nec repudiare potest pater hereditatem ad damnum filij etiam iure veteri: vt. s. de acqui. here. l. is qui. §. si. nedum nouo: vt C. de bo. quæ libe. l. si. §. j. & §. si. autem à patre. Alij dicunt quod hic dicit de filio in potestate posito, nec obstat. l. vbi pure. quia hic pure rogauit non apponēdo verba quæ ibi sunt: & secundum eos dabitur curator vt ei fiat resti- tutio: arg. in auth. vt lice. ma. & auia. in princ. col. viij. sed hoc quo modo secundum has. ll. cum omnia putri quærentur? Respon. fiet restitutio in peculium tantum secundum eos. vel dixit testator vt emancipet expresse, vel saltem tacite. nam dicendo vt ei restituat, videtur hoc rogari vt id faciat per quod prouenitur ad illud. sed certe non cogere- tur emancipare: vt. s. de leg. j. l. filius fa. §. secundum vulgarem. nisi aliquid patri fuit relicto vt sibi remaneat quod ac

pater suus cogatur adire, & resti- tuere hereditatem: quamuis con- tra obsequium **h** patri debitum vi- detur id desideraturus. Sed si ser- uo **i** suo rogatus sit cum libertate quis hereditatem restituere: siue directa **k** data sit libertas, siue fidei- commissaria, dici poterit eum à seruo suo **l** non posse cogi adire hereditatem: **m** quamuis si spon- tē adisset, cogere- tur præstare fidei- commissariam libertatem & here- ditatem. idque Meçianus libro se- ptimo de fideicommissis scribit. Idem quærit, **n** si quis paratus sit domino cauere de indemnitate, an possit cogi adire hereditatem, maximè & si pretium serui offera- tur. Et rectè ait non oportere sub incerto cautionis **o** committere se aditioni hereditatis.

Qui non potest capere solidum pro se, capit vt alij restituat. Bart.

Hi qui solidum **p** capere nō pos- sunt, ex asse heredes instituti, & rogati restituere solidum, adire hereditatem & restituere cogentur: cū nihil oneris **q** apud eos remansurum.

Vnus solus institutus rogat^o po- test à seruo hereditario cogi adire & restituere, siue sit fideicommissus primus, siue secundus. Bart.

m Hereditatem. detracto pretio serui: vt. j. e. ita tamen. §. fina.

n Idem quærit. loquitur in casu superiori.

o cautionis. non debet quis se committere incertis si potest certis: vt hic, & j. e. l. qui ita. §. etiam & de Carbo. edi. l. iij. §. duæ. in fi. §. & s. quid fal. tut. au. l. pup. & ar. s. de pec. l. quid debet. Sed ar. contra s. fo- lu. matr. l. ij. in fi. & de in ius voc. l. quique. §. fi. & l. seq. & insti. de he- re. insti. §. seruus alien^o. & j. de acqui. rerū do. l. naturalē. §. illud & s. de iurisd. om. iud. l. si id quod. §. fi. & s. e. l. apud §. virum.

p Hi qui solidum. **CASVS.** Filiū meū naturalē ex concubina (qui nō potest capere vltra vnā vnciā filiis legitimis & naturalibus extanti- bus: vt in auth. quib. mod. natur. §. discretis) institui mihi solū & ex asse here. & rogavi eū vt filiis meis legiti. restit. here. meā totā. nun- quid potest cogi adire & restituere? Et videtur quod nō: quia quo modo adibit ipse hered. in qua nō valuit inst. certe nō videtur qd adire possit. nedū qd cogatur. Dicitur tamē hic qd bene cogitur: quia nihil cōmodi vel incōm. apud eū remanebit restitut. facta. Viuia.

q Oneris. aliās honoris, i. emolumentū: vt. f. e. quia poterat. & l. nam quod. §. qui cōpulsus. Accursus. **ADDITIO.** sanè rectius in ma- nus. legi videtur honoris, quàm Florentiæ, oneris. Ant. Cont.

si ego heres. CASVS. Seius instituit me heredem, & rogauit me vt Stichū seruū manumitt. item rogauit me vt restituerem heredi. suā Titio: & postea rogauit eum Titium vt redderet eandem heredita- tem prædicto Sticho. & postea decessit dictus Seius testator. Ego autem ab eo institu. dico mihi suspectam hereditatem suā. & ideo eam adire nolo, nec restituere Titio, vt idem Titius restituat dicto Sticho, nunquid Stichus poterit me ad hoc cogere, quāuis sit seru^o? Et dicitur quod sic. Et idē esset si dictus testat. legasset dictū Stichū dicto Titio, & rogasset eundē Titium vt manumitt. eundem Stichū. nā

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

semper

* Restitui.

semper dictus Stichus poterit me cogere ad prædicta. Occasione autem prædicti casus fuit terminatus quidam alius casus à quodam imperatore diuo Pio, qui casus fuit talis: Pamphilus fecit testamentum, & instituit sibi heredem quendam nomine Symmachum Theodotum, & quendam alium nomine Titum Euarestum, & seruum suum testatoris nomine Hermiã prælegauit eidem Symmacho Theodoto: & rogauit eundem Symmachum Theodotum, vt eum manumitteret. Idem rogauit dictum Titum Euarestum, vt eidem seruo, id est Hermiã restitueret suam partem hereditatis. & postea decessit dictus Pamphilus testator. postea dictus Symmachus Theodotus adiuit hereditatem pro sua parte, & postea manumisit dictum seruum Hermiã antequam Titus Euarestus coheres suus adiret hereditatem pro sua parte. & sic quia dictus Symmachus Theodotus adiuit pro sua parte, vt dictum est, res perducta est in eum casum vt dictus Pamphilus testator qui legauit Hermiã seruum Symmacho Theodoto, non possit esse intestatus in totum, vel in partem. nam & si Titus Euarestus coheres non adiret, ad cresceret sua pars Symmacho Theodoto qui adiuit. his ita stantibus Titus Euarestus nõ vult adire pro sua parte, dicens eam sibi suspectã. nunquid dictus Hermias manumissus poterit eum cogere adire, & sibi restituere? Et dicitur quoddam sic. & illa aditio & restitutio erit tota ad periculum dicti Hermiã & profectum. Viuianus.

a Stichum. seruum hereditarium.

b Legatarius. s. rogatus sit Stichus sibi legatum manumittere.

c Vt sticho. scilicet prædicto.

d Eandem. scilicet hereditatem.

e Cogere me possit. vt sibi Sticho directa via restituam: vt. j. eo. l. si patroni. §. quod si prior. Item contra. s. eo. §. sed si seruo. Sol. hic hereditarius, ibi heredis seruus erat. Item occurrit in eo quoddam à legatario libertas, ab herede hereditas relinquatur. vnde nõ debet cogi vt. j. eo. l. non cogendũ. & hic dicit cogi. Solu. hic est vnus solus heres. vnde non aliter legatum serui nec libertatis valeret nisi cogatur: sed ibi potest si ponas alium institutum qui non est grauatus fideicommissis, qui sponte adiit. & sic intelligitur. s. eo. l. apud. §. Antistia. si autem ponas duos heredes, & ab vno libertas, & ab alio fideicommissaria hereditas: tunc non cogitur aliquis eorum adire nisi alter repudiet, & sic redeat ad vnum: vt. j. eo. l. si res. §. seruus. si tamen sponte adeat alter à quo libertas est relicta, alter poterit cogi adire, vt hinc subiicit.

f Legato. id est prælegato.

g Ab eo. scilicet herede.

h Data. id est legata seruo.

i Hermias. proprium nomen serui prælegati.

k Legatus. id est prælegatus.

l Euarestus. qui est coheres Theodoti.

m Periculo. aliàs periculum. & ita est in lib. domini Azo.

n Eius. Hermiã.

Ex facto.] **C A S V S.** Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum per fideicommissum. vt faceret heredem Seium. nunquid tenetur eum Seium instituere? Et dicitur quoddam non tenetur tamen ei restituere hereditatem meam. Sed quid si rogauit dictum Titium vt restitueret dicto Seio hereditatem Gaii qui Gaius instituerat heredem eundem Titium. nunquid valet fideicommissum? Et dicitur quoddam sic. Sed & si dictum Titium non institui, sed legauit ei centum, & rogauit eum vt institueret heredem Seium, valebit fideicommissum: & nõ erit in plus obligatus dictus Titius quam ad eum perueniret ex legato. sed & si ita dicam Titio quem institui, vel cui legauit, peto vt Seio des, vel peto vt Seio fideicommissum relinquant, aut illi libertatem adscribas: bene valet fideicommissum. nam tunc cum ff. Infort.

possim eum rogare vt instituat Seium, vt dictum est in prin. l. bene possim eum rogare prædictis modis. [S I Q V I S R O G A T V S.] Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quoddam restitueret hereditatem meam Seio si sine liberis decesseret idem Titius: & decessit. & postea decessit dictus Titius relicto filio naturali tantum, siue ex concubina, siue eum quem habuit in seruitute sua, & qui postea fuit cum eo manumissus, & est eius concubitus, qui ambo dicuntur naturales tantum. nõ quid debet amodo restitui hereditas dicto Seio? & dicitur quod nõ secundum Papinianum. secundum autem conditorum huius legis, scilicet Paulum, debet inspici voluntas mea testatoris, vtrum volui contineri naturales tantum, vel nõ. & si mea voluntas apparet, illa est sequenda. si autem nõ apparet, debet inspicere conditio siue dignitas mea. nam si sim homo magnæ dignitatis, non est verisimile quod velim excludere restitutionem propter filium naturale heredis mei. aliàs sic. [E X F A C T O T R A C T A T V M.] Titia instituit sibi heredem Seium filium suum quem habebat ex Gaio suo marito, &

coherede eiusdem Pamphili adiretur hereditas, ad iustam libertatem perduxit, & ob hoc in eum casum res perducta est, vt is qui legauit, intestatus esse non possit. Hermia postulante id Eua restatus! * compellendus est periculo eius adire, & ex causa fideicommissi hereditatem restituere.

Verba directa quæ iure directo valere nõ possunt, trahuntur ad fideicommissum. Bart.

XVII. IDEM libro secundo
Fideicommissorum.

EX facto tractatum est, an per fideicommissum rogari quis possit, vt aliquem heredem faciat: & senatus censuit rogari quidem quem vt aliquem heredem faciat, non posse: verum videri per hoc rogasse, vt hereditatem suam ei restituat, id est quidquid ex hereditate

rogauit eundem suum filium vt si sine filiis decesseret, restitueret hereditatem suam dicto Gaio suo patri. & postea decessit dicta Titia. postea dictus suus filius commisit delictum, propter quod in insulam deportatus: & in insula existens habuit filios, & postea decessit idem Seius filius testatrix. modo quaeritur, vtrum dicti liberi in insula suscepti excludant Gaium ab hereditate? & dicitur quod non. nam & bona dicti deportati sunt vindicanda fisco cum onere fideicommissi. secus autem si liberi illius deportati essent concepti ante deportationem: quia tunc bene excluderent patrem deportatum à fideicommissis. [S I Q V I S R O G A T V S.] Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum vt hereditatem meam restitueret illi ex filiis suis quem elegerit, & decessit. postea idem Titius fuit deportatus propter aliquod delictum quod commisit. nunquid propter deportationem amittit dictam electionem? & dicitur quod non. quauis enim sit deportatus, liber tamen remanet. & hoc intelligo siue concepit filios ante deportationem, siue nõ. secus autem si fuisset factus seruus pœnæ: & postea decessit. nam nõ poterit eligere aliquem ex liberis, cum sine filiis decessisse videatur: siue concepit eos antequam fieret seruus pœnæ, siue postea. [S I Q V I S A V T E M S V S C E P E R I T.] Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum vt restitueret hereditatem meam Seio per fideicommissum si sine liberis decesseret idem Titius. & postea decessit. & postea dictus Titius habuit filium Gaium: & viuente eodem Titio decessit idem filius. & postea decessit idem Titius. nunquid videtur sine liberis decessisse, vt sic habeat fideicommissum dictus Seius? & dicitur quoddam sic. & idem est si dictus Gaius filius Titij decessit simul cum eo naufragio vel ruina vel aggressura, vel quo alio modo, scilicet vt non videatur filius superuixisse patri, imò ante eum decessisse, sicque habeat fideicommissum dictus Seius secundum verba testamenti. si autem clarum est filium superuixisse patri suo Titio: nõ habebit Seius fideicommissum quia defecit conditio fideicommissi in testamento apposita. Sed quid si dictus Titius quem institui, erat meus filius, & ita fui ei locutus, Fidei tuæ fili committo, vt si sine herede moriaris, restituas Seio hereditatem meam. & postea decessit, & postea dictus Titius decessit sine liberis: & quidam suus auunculus successit ei ab intestato: nõ quid Seius debet habere hereditatem fideicommissi? & dicitur quoddam sic: quia videtur Titius sine herede decessisse cum decessit sine liberis. Viuianus.

o Non posse. cum effectu. nam non potest ei auferre liberam testamenti factionem: arg. C. de sacrosan. eccle. l. j. & s. pro soc. l. si fratres. §. idem respondit. & C. de pact. l. pacta. j.

p Per hoc. & sic verba directa trahuntur ad fideicommissaria: vt infra. eo. l. Scæuola. & l. qui filium. in princ. & s. de codicil. l. illud. §. Alex. hic.

E E E iij

* Euarestus.

a] Imò in hoc casu nõ sunt directa cũ requiratur ministerium alterius secundum Bart. in l. centurio. in §. q. princ. in pe. col. s. de vulg. & est de mète Alex. hic.

tractari. & de lega. j. l. filiusfamilias. §. vt heredem. & de lega. ij. l. im-
perator. §. penul. H.

a *sua*. scilicet rogantis. non vltra, imò etiam quartam retinet, licet
sit prohibitus: vt dicto. §. vt heredem. & dicta. l. imperator. §. pe-
nul. nam non potest plus grauari quàm sit honoratus: vt instit.
de fin. re. per fideicom-
miss. re. §. ij. & dicta. le.
imperator. in princip. &
infra prox. §. non tan-
rum. Hug.

b *Institutus*. non tamen
cogitur adire & restituere
per Trebell. vt infra
eod. l. ita. §. Trebell. se-
cus si rogatus erat à Ti-
tio institutus: quia ha-
bet locum Trebell. vt. §.
e. l. cogi. §. sed & si quis.

c *Aliquem*. iure fidei-
commiss. vt in princ. hu-
ius. l. & dic vt ibi, eate-
nus erit obligatus, qua-
tenus peruenerit. Accur.
d *Peto*. hæc & similia
verba sunt apta fideicom-
missis: vt instit. de sin-
gu. re. per fideicommiss.
re. §. fina.

e *Admittenda sunt*. id est
beneualet fideicommiss.
sum. Accursius.

f *Vtile*. scilicet fideicom-
missum: vt supra ea. l. in
princip.

g *De cæteris*. emolumen-
tis: vt supra eo. l. quia
poterat. & l. nam quod.
§. qui cõpulsus. Accur.

h *Accipiendum*. id est vt
valeat fideicommiss. nec
locum habet Trebell. ni-
si de hereditate tota, vel
quota parte rogantis sit
rogatus aliquis: & su-
pra eod. l. nam quod. §.
penult. & l. cogi. §. & ge-
neraliter.

i *Deficiat conditio*. hoc
idem dicitur infra eod.
heredibus. §. j. & §. de le.
ij. l. cum pater. §. volo. &
l. Lucius. §. fina.

k *Conliberto*. dominus
manumisit Stichum &
Pamphilu filiu Suchi: &
Sticho instituto liberto
rogauit restituere Titio,
si decesserit sine liberis.

nam Paphilus excludit Titiu. constat enim Paphilum esse naturalè
Stichi: vt hic, & §. de lega. ij. l. Lucius. in fi. & insti. de ser. cog. in prin.

l *Ex voluntate*. quæ primo inspicitur, & regionis consuetudo: vt
supra de condit. & demonst. l. in conditionibus. secundo dignitas
& conditio, sit nobilis vel non. nam in magnatibus naturalis fortè
non excludit substitutum. alij contra, quòd tunc naturalis excludit:
pro quibus est supra de relig. l. at si quis. §. æquum. sed hoc videtur
corrigi quod dicit Papinianus. §. prox. & quod dicitur supra de
lega. ij. l. Lucius. in fine. & l. cum pater. §. volo. & dic quòd non:
quia ibi hoc patitur voluntas defuncti, & conditio eius, & etiam
rogati. Item sufficit vnum, licet pluraliter dixerit, liberis: vt. §. de
condi. & demonst. l. pater Seuerianam. §. j. dummodo viuat post
mortem testatoris: vt infra eo. §. si quis autem. nec curo sit heres
vel non: vt. §. de leg. j. l. filius. §. cum quis. Item etsi hæc conditio non
exprimatur à testatore, subintelligitur tamen si instituatur aliquis
de descendens. secus si extraneus, & secus si descendens purè
rogatur non facta dilatione: vt. C. de instit. & substi. l. generaliter.
§. fi. & de fideicom. l. cum acutissimi. Sed tunc quæritur, an natu-
ralis excludit substitutum? Et dicunt quidam quòd non: vt. d. l.
generaliter. in fi. sine ista sobole & c. & ita est aliud quando à tes-
tatore exprimitur: & aliud quando à lege intelligitur. Vel dic vt
not. d. l. generaliter. in fi. Item nunquid legitimatus excludit sub-

stitutum? Respon. non: vt supra de condit. & demon. l. fideicom-
missum. & de lega. ij. l. si ita quis. §. is cui. Sed sunt argu. contra. quæ
dicunt. nil referre quid fiat ex æquipollentibus: vt. C. de instit. &
substi. l. si mater.

m *sum.* emancipatum. aliàs statim patri quæritur secundù hæc
iura. vel dic etiam si est
in potestate: vt. C. de in-
offic. testa. l. filius matrè
& j. eo. l. imperator. ho-
die nõ interest: vt. C. de
bo. quæ lib. l. cum oportet.
& l. fina. Hug.

n *Is. f. filius*. Accur.
o *Defecisset*. Sed cur
hoc cù de eorum cõmo-
do non tractetur, sed fi-
sci: vt supra de statu ho-
mi. l. qui in vtero. sed dic
quòd habetur pro nato:
vt alij scilicet fisco pro-
fit. sic infra de pœ. l. præ-
gnatis. & supra de statu
homi. l. imperator. & ita
nec ipse habet, nec patrè
habere permittit. sic. C.
de natu. libe. l. licet. & §.
de iniusto testa. l. j. & in-
fra ad Tertyllia. le. ij. §.
obiicitur. & l. æquissi-
mum. §. j. Et no. q. quidã
notant hic quòd depor-
tatus non habetur a pro-
mortuo: quia statim pater
admittitur. sed certè
imò habetur pro mor-
tuo: vt infra de bo. poss.
contra tabu. l. j. §. penul.
sed hoc ideo contingit,
quia filij ante concepti
habentur pro natis. & se-
cundù hoc sunt arg. cõ-
tra. §. de leg. ij. l. cum pa-
ter. §. hereditatem. & in-
fra de verbo. oblig. l. ex
ea. §. in insulam. vbi non
habetur pro mortuo.

p *Ab alio*. est enim alte-
ratus: arg. infra de solu. l.
qui res. §. aream.

q *Cum sua causa*. id est
cum onere fideicommissi,
scilicet si post depor-
tationem cõcipiatur: vt
supra ad Silania. l. cum
fisco. & supra eo. l. Mar-
cellus. §. fina.

r *Filiis suis*. scilicet ro-
gati: vt infra prox. ibi,

sed si seruus. Accursius.

s *Voluerit*. qui etiam indignù digno poterit præferre. secus si di-
xisset testator, quem dignum putaueris. Et nota quòd si fuerit in
mora eligendi, omnibus defertur petitio fideicommissi: vt supra
de lega. ij. cum quidam. & l. vnum. §. rogo.

t *Liber factus*. melius dixisset, liber exiitens. nam deportatus ciui-
tatem solam amittit, non libertatem: & sic ea quæ sunt iuris ciui-
lis, amittit, non naturalis: vt. j. de pœnis. l. quidam. & j. de capi. de-
mi. l. eas. & l. legatum. & supra de pact. l. si vnus. §. pactus ne pete-
ret. hæc autem electio quæ datur, consistit in facto: vt hic, & supra
de leg. ij. l. cum pater. §. hereditatem.

u *Seruus pœne*. vt damnatus in metallum: vt instit. quibus modis
ius pa. pot. solui. §. serui autem.

x *Nullo antè*. sub. maximè. nam & in antea conceptis vel natis a-
mittit electionem: vt. j. prox. sed cum decessit & c. licet per se ad-
mittatur: vt arg. §. prox. §. nisi enim subaudias maximè, contradi-
ceret. j. prox. & non esset differentia inter seruum pœnæ factum,
& deportatum: quod hic facere vult. Accursius.

y *Sed cum decessit*. id est decedere dicitur, q. est cù seruus pœnæ fit.

z *Dedit*. in antea natis vel conceptis, sed postea conceptis, nec de-
portatus nec seruus pœnæ factus potest eligere.

aa *si quis*. institutus rogatusq; restituere si sine liberis decesserit.

bb *Deceisset*.

fua a consecutus est, vt ei resti-
tueret. Iulianus quoq; libro qua-
dragésimo Digestorum fideicom-
missum tale valere ait, *Fidei tuæ
cõmitto vt hereditatem Titij restituas:*
cum esset is qui rogatus, a Titio
heres institutus. **b** Non tantum
autem si heredem quem scripse-
ro, potero rogare vt heredem fa-
ciat aliquem: **c** verum etiam si le-
gatum illi vel quid aliud relique-
ro. Nam hætenus erunt obliga-
ti, quatenus quid ad eos perue-
nit. Si quis caueret, *Peto d vt illi
des: aut illi fideicommissum relin-
quas: aut, illi libertatem adscribas:* admit-
tenda sunt. **c** Nam cum in here-
dum institutione senatus cõsuet
vtile: **f** de cæteris **g** quoque idem
erit accipiendum. **h**

**Filij naturales in seruitute con-
cepti, deficere faciunt conditio-
nem fideicommissi. aliàs ex digni-
tate & cõditione personæ diuer-
simodè statuetur. Bartolus.**

Si quis rogatus fuerit, vt si sine
liberis decesserit, restituat here-
ditatem: Papinianus libro octa-
uo responsoru scribit, etiam natu-
ralem filium **f** efficere vt deficiat
cõditio. **i** & in libertino eodè cõ-
liberto **k** hoc scribit. Mihi autè,
quod ad naturales liberos atti-
net, voluntatis quæstio videbitur
esse, de qualibus liberis testator
fenserit: sed hoc ex dignitate &
ex volutate **l** & ex cõditione eius
qui fideicommissit, accipiendù erit.

**Filij concepti post deportatio-
nem non faciunt deficere condi-
tionem fideicommissi adiectam
per hæc verba, si decesserit sine li-**

beris. secus in conceptis ante, li-
cet sint nati postea. Alexand.

Ex facto tractatù memini: ro-
gauerat quædam mulier filium
suum, **m** vt si sine liberis decessis-
set, restituere hereditatem fratri
suo. is **n** postea deportatus in insu-
la liberos susceperat. quærebatur
igitur, an fideicommissi conditio
defecisset. **o** Nos igitur hoc dice-
mus, cõceptos quidè ante depor-
tationè, licet postea edantur, effi-
cere vt conditio deficiat: post de-
portationè verò susceptos, quasi
ab alio, **p** non prodesse: maximè
eù etiam bona cù sua quodam-
modo causa **q** fisco sint vindicada. *****

**Per deportationem non perdi-
tur ius eligendi fideicommissum.
secus per dånationem in metal-
lum. Barto. & Alexand.**

Si quis rogat⁹ fuerit filiis suis, **r**
vel cui ex his voluerit, **s** restituere
hereditatè: Papinianus libro
octauo responsoru etiam depor-
tato ei tribuit eligendi facultatè,
cui liber factus **t** fideicommissum
restitui velit. Sed si seruus pœ-
næ **u** fuerit constitutus, nullo an-
tè **x** concepto filio, iam parère
conditioni non poterit: decessis-
setq; sine liberis videtur. Sed cum
decedit, **y** electionem illã quam
Papinianus deportato dedit, **z**
huic dari non oportet.

**Conditio si decesserit sine libe-
ris, intelligitur superuiuentibus: &
ideo si liberi ante rogatum, vel si-
mul cù eo moriatur, non faciunt
cõditionè fideicommissi deficere. B.**

Si quis **a** autem susceperit qui-
dem filium, verù viuus amiserit:

sed si seruus. Accursius.

f *Voluerit*. qui etiam indignù digno poterit præferre. secus si di-
xisset testator, quem dignum putaueris. Et nota quòd si fuerit in
mora eligendi, omnibus defertur petitio fideicommissi: vt supra
de lega. ij. cum quidam. & l. vnum. §. rogo.

t *Liber factus*. melius dixisset, liber exiitens. nam deportatus ciui-
tatem solam amittit, non libertatem: & sic ea quæ sunt iuris ciui-
lis, amittit, non naturalis: vt. j. de pœnis. l. quidam. & j. de capi. de-
mi. l. eas. & l. legatum. & supra de pact. l. si vnus. §. pactus ne pete-
ret. hæc autem electio quæ datur, consistit in facto: vt hic, & supra
de leg. ij. l. cum pater. §. hereditatem.

u *Seruus pœne*. vt damnatus in metallum: vt instit. quibus modis
ius pa. pot. solui. §. serui autem.

x *Nullo antè*. sub. maximè. nam & in antea conceptis vel natis a-
mittit electionem: vt. j. prox. sed cum decessit & c. licet per se ad-
mittatur: vt arg. §. prox. §. nisi enim subaudias maximè, contradi-
ceret. j. prox. & non esset differentia inter seruum pœnæ factum,
& deportatum: quod hic facere vult. Accursius.

y *Sed cum decessit*. id est decedere dicitur, q. est cù seruus pœnæ fit.

z *Dedit*. in antea natis vel conceptis, sed postea conceptis, nec de-
portatus nec seruus pœnæ factus potest eligere.

aa *si quis*. institutus rogatusq; restituere si sine liberis decesserit.

bb *Deceisset*.

c *Vel cui ex his voluerit*, restituere hereditatè: Papinianus libro octauo responsoru etiam deportato ei tribuit eligendi facultatè, cui liber factus **t** fideicommissum restitui velit. Sed si seruus pœnæ **u** fuerit constitutus, nullo antè **x** concepto filio, iam parère conditioni non poterit: decessis- setq; sine liberis videtur. Sed cum decedit, **y** electionem illã quam Papinianus deportato dedit, **z** huic dari non oportet.

d *Conditio si decesserit sine liberis, intelligitur superuiuentibus: & ideo si liberi ante rogatum, vel simul cù eo moriatur, non faciunt cõditionè fideicommissi deficere. B.*

Si quis **a** autem susceperit quidem filium, verù viuus amiserit:

sed si seruus. Accursius.

f *Voluerit*. qui etiam indignù digno poterit præferre. secus si dixisset testator, quem dignum putaueris. Et nota quòd si fuerit in mora eligendi, omnibus defertur petitio fideicommissi: vt supra de lega. ij. cum quidam. & l. vnum. §. rogo.

t *Liber factus*. melius dixisset, liber exiitens. nam deportatus ciuitatem solam amittit, non libertatem: & sic ea quæ sunt iuris ciu- lis, amittit, non naturalis: vt. j. de pœnis. l. quidam. & j. de capi. demi. l. eas. & l. legatum. & supra de pact. l. si vnus. §. pactus ne peteret. hæc autem electio quæ datur, consistit in facto: vt hic, & supra de leg. ij. l. cum pater. §. hereditatem.

u *Seruus pœne*. vt damnatus in metallum: vt instit. quibus modis ius pa. pot. solui. §. serui autem.

x *Nullo antè*. sub. maximè. nam & in antea conceptis vel natis amittit electionem: vt. j. prox. sed cum decessit & c. licet per se admittatur: vt arg. §. prox. §. nisi enim subaudias maximè, contradiceret. j. prox. & non esset differentia inter seruum pœnæ factum, & deportatum: quod hic facere vult. Accursius.

y *Sed cum decessit*. id est decedere dicitur, q. est cù seruus pœnæ fit.

z *Dedit*. in antea natis vel conceptis, sed postea conceptis, nec deportatus nec seruus pœnæ factus potest eligere.

aa *si quis*. institutus rogatusq; restituere si sine liberis decesserit.

bb *Deceisset*.

c *Vel cui ex his voluerit*, restituere hereditatè: Papinianus libro octauo responsoru etiam deportato ei tribuit eligendi facultatè, cui liber factus **t** fideicommissum restitui velit. Sed si seruus pœnæ **u** fuerit constitutus, nullo antè **x** concepto filio, iam parère conditioni non poterit: decessis- setq; sine liberis videtur. Sed cum decedit, **y** electionem illã quam Papinianus deportato dedit, **z** huic dari non oportet.

d *Conditio si decesserit sine liberis, intelligitur superuiuentibus: & ideo si liberi ante rogatum, vel simul cù eo moriatur, non faciunt cõditionè fideicommissi deficere. B.*

Si quis **a** autem susceperit quidem filium, verù viuus amiserit:

sed si seruus. Accursius.

f *Voluerit*. qui etiam indignù digno poterit præferre. secus si dixisset testator, quem dignum putaueris. Et nota quòd si fuerit in mora eligendi, omnibus defertur petitio fideicommissi: vt supra de lega. ij. cum quidam. & l. vnum. §. rogo.

t *Liber factus*. melius dixisset, liber exiitens. nam deportatus ciuitatem solam amittit, non libertatem: & sic ea quæ sunt iuris ciu- lis, amittit, non naturalis: vt. j. de pœnis. l. quidam. & j. de capi. demi. l. eas. & l. legatum. & supra de pact. l. si vnus. §. pactus ne peteret. hæc autem electio quæ datur, consistit in facto: vt hic, & supra de leg. ij. l. cum pater. §. hereditatem.

u *Seruus pœne*. vt damnatus in metallum: vt instit. quibus modis ius pa. pot. solui. §. serui autem.

x *Nullo antè*. sub. maximè. nam & in antea conceptis vel natis amittit electionem: vt. j. prox. sed cum decessit & c. licet per se admittatur: vt arg. §. prox. §. nisi enim subaudias maximè, contradiceret. j. prox. & non esset differentia inter seruum pœnæ factum, & deportatum: quod hic facere vult. Accursius.

y *Sed cum decessit*. id est decedere dicitur, q. est cù seruus pœnæ fit.

z *Dedit*. in antea natis vel conceptis, sed postea conceptis, nec deportatus nec seruus pœnæ factus potest eligere.

aa *si quis*. institutus rogatusq; restituere si sine liberis decesserit.

† Adde ad hoc. l. Lucius §. damæ. §. de lega. 2. vbi est text. & melius in. l. cù pater. §. volo. & ibi Bart. eo. ti. vbi filij naturales etiã in seruitute concepti filioru appellatiõne veniunt. cõcor. glo. in cle. 1. & ibi Cardi. q. 9. de baptis. & in ca. 2. & ibi Gem. de hære. ti. li. 6.

* Vul. edi. addit, vt fideicommissu præster ex his. sed deest in omnibus manus. & Flo. & est glossa Rogerij glossatoris. a) Deportatus an pro mortuo habeatur, & de deportato & bñito an & quo modo dicantur mortui: vide ad longum per Spec. in tit. de procu. ra. §. 2. in prin. & hodie sūt similes: vt not. glo. in §. relegati. insti. qui. mo. ius pa. po. solu. Barto. in. l. illicitas §. qui vni uerlas. §. de offi. practi.

a Deceffisse. quia non duravit: vt. s. de in rem ver. l. si pro patre. §. verfum. sic. & j. eo. l. heredibus. in princ. & C. de libe. prate. l. iij. & s. de iniusto testa. l. postumus. arg. contra insti. de axher. lib. in prin. & C. de institu. & substitu. l. antepenul.

b Filium eius. scilicet impuberem. sed secus in filio pubere, qui vt fortior præsumitur su-

peruixisse: vt. s. de reb. dub. l. qui duos. §. fina. & l. cum pubere. & l. seq. & sic non obstat illa lex, qui duos. §. cum in bello. & facit. s. de pac. d. l. inter focerum. in princ. nam ibi de infante dicit. sic & masculus fortior quàm fœmina intelligitur: vt. d. l. q. duos. §. si maritus. & primo natus intelligitur masculus: vt. s. de reb. dub. l. si fuerit. §. fin. & facit. j. eo. l. eum qui.

c Fideicommissi. ne pereunt. sic. s. eod. l. cogi. §. nec ignoro. arg. contra. s. de leg. ij. l. Titia. §. Lucius probari tamen potest hic contra: vt. d. l. q. duos. in fi. Accur.

d Si alieno he. aliàs est, si sine herede: & aliàs si alieno herede, scilicet existente & c. id est extraneo. sic. C. de lib. prate. l. iij. qualis est quilibet præter liberos. sed prima verior. & hæc est ratio præsumptionis: quia raro occurrit q. quis de cedat sine herede, cum saltem fiscus sit heres: vt C. vnde vir & vxor. l. j. Et est secūdem hoc argumentum quod si cōcedo feudum vel precarium tibi & tuis heredibus, quod de filiis videatur intellectum. aliàs duraret sine fine pro hoc quod heredes ponantur pro liberis, facit. s. de vsufu. accre. l. si quis Titio. secundum vnam lecturam. Sed quid si reliquit liberos: sed non sunt heredes, vel quia nolunt, vel quia nō possunt, puta iuste exheredati: Respon. deficit conditio, sicut si expresse dixisset, si decedas sine liberis: vt supra de leg. j. l. filiusfamilias. §. cum quis erit. Accursius.

In fideicommissaria. **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum per fideicom. vt hereditatem meam restitueret Seio sub condi. pone si naus ex Asia venerit. & decessi postea extitit cōditio post quinque annos pone. nunquid tenetur Titius restituere Seio fructus quos percepit medio tempore? Et dicitur quod non. & est ratio, quia fructus accepto feruntur rebus hereditariis, & nō hereditati: Titius autē videtur à me rogatus restituere illud quod est hereditatis: vt. j. in. §. quoties & c. dictos tamen fructus imputabit sibi Titius in quartam Trebellianicam. hoc tamen q. non teneatur restituere fructus, fallit in duobus casibus, puta quando est in mora hereditatis restituendæ, & quando specialiter rogavi eum de fructibus fideicommissario restituendis. & h. d. vsque ad. §. si legatum. [SILEGATVM.] Ad euidentiam huius. §. nota q. heredi à semetipso legari non potest, sed à coherede sic vnde si instituo mihi duos heredes, puta Titium & Seium, & vni prælego fundū, puta Titio: Titius debet habere dimidiam fundi iure legati à coherede suo, & aliam dimidiam iure hereditario, quia (vt dixi) iure legati illam dimidiam non potest à se accipere: vt. s. de leg. j. l. legatū est. §. j. Pone ergo q. dictum Titium rogavi vt suam partem hereditatis restitueret Gaio, & decessi. certe de sua parte hereditatis nō est dubium quin debeat eam restituere dicto Gaio. Sed nunquid debet ei restituere dictum prælegatum totum? Et dicitur quod nō, imò illam tantum partem prælegati quam cepit iure hereditario. partem autem quam accepit à coherede suo iure prælegati, non restituet. non enim debet teneri restituere nisi illud quod habet iure hereditario. Viuianus.

c In fideicommissaria hereditatis. Dic quod fructus quandoque percipiuntur à rogato restituere hereditatem iudicio testatoris: vt quando sub conditione vel ex die rogatus est: vt. j. eod. l. mulier. §. ff. Infort.

alia causa. & l. ex affe. & hoc casu computat sibi in quartam, & nihil restituit: vt dictis. ll. & hic. j. respon. & §. plane. sed fallit hoc quo ad quid. j. eo. l. mulier. §. pen. quandoque negligentia fideicommissarij: & tunc nec imputatur in quartam, nec restituit quidem aliquid: vt. j. eo. l. mulier. §. si heres. j. respon. quandoque mora non soluētis: & tunc sibi cōputat in quartam, & superfluos restituit: vt hac l. ij. respon. & s. ad leg. Falcid. l. Paulus respon. §. fina. & l. quod de bonis. §. quod auus. Item si expresse præcepit eos restituere: vt hac. l. iij. respon. vel etiā tacite: vt quando gratia fideicō. distulit: vt. s. de lega. ij. l. si ita. §. Pegasus. Item quod dixi primo & tertio casu fructus computari in quartam, fallit in liberis primi gradus: vt C. e. l. iubemus. nec ob. s. de inoffi. testa. l. Papinianus. §. si conditioni. nam dicas vt no. d. l. iubemus. Item videtur q. etiam alij liberi non cōputent, vt nepos: vt. s. ad leg. Falcid. l. quod de bonis. §. quod auus. Sed dic ideo ibi non computat, quia eos compensat cum debito quod ei debuerat auus. si autem aliquid supra id haberet, computaret: & hoc de Trebell. quarta. in quarta vero iure naturæ nō cōputantur fructus: vt. C. de inoffi. testa. l. scimus. §. repletionē. nec ob. d. l. Papinianus. §. si conditioni. vt ibi not. & d. l. scimus. In quarta debita iure institutionis computat heres fructus qui erant in fatione tempore mortis testatoris: vt. s. ad l. Falcid. in lege Falcid. placuit. postea sati non: vt. l. in ratione. in prin. & l. in quāitate. in prin. & insti. ad leg. Falcid. §. quantitas. vbi autem percepit heres fructus prædij legati etiam post aditam hereditatem, quandoque computat sibi in Falcid. iure institutionis: vt. s. ad leg. Falcid. quod de bonis. §. fructus. & tunc forte poterit adhiberi eadem distinctio quæ facta est in Trebell. scilicet sit in mora aut vnus, vel alter, vel nullus: vt. d. §. fructus & in eo. titu. l. Paulus respon. §. j. & ij. Et no. generale de qualibet quarta, quod vbi heres debet habere quartam, habet etiam quartæ fructus ex die mortis testatoris. & primo de hac infra eo. l. mulier. §. si quis. de debita iure institutionis habetur supra ad l. Falcid. l. quod de bonis. §. fructus. de alia iure naturæ habes supra de inoffi. testa. l. Papinianus. §. si conditioni. & facit supra de vsuris. l. equis & infra eo. l. postulante. §. sed in huiusmodi. & supra de lega. j. l. si quis bonorum.

constitutus: computatur tamen regulariter in quartam Trebellianicam. Alexand.

XVIII. IDEM libro quinto decimo ad sabinum.

In fideicommissaria hereditatis restitutione cōstat nō venire fructus, nisi ex mora facta est, aut cū quis specialiter fuerit rogatus & fructus restituere. Planè fructus in quartam imputatur, vt est & rescriptū. Quoties quis rogatur hereditatem restituere, id videtur rogatus reddere, quod fuit hereditatis. Fructus autē nō hereditati, sed ipsis rebus accepto feruntur. **f** Si legatum **g** sit hereditatis, & rogatus sit portionē hereditatis restituere, id solum nō debere eū restituere, quod à coherede accepit. cæterum quod à semetipso ei relictum est, in fideicommissum **k** cadit. Et id diuus Marcus decreuit.

Fideicommissum ita relictum filiofam. vt ad eum perueniat: videtur dilatum in tēpus existentiae sui iuris. Bart. & Alexan.

XIX. PAULVS libro tertio ad sabinum.

nus. §. si conditioni. vt ibi not. & d. l. scimus. In quarta debita iure institutionis computat heres fructus qui erant in fatione tempore mortis testatoris: vt. s. ad l. Falcid. in lege Falcid. placuit. postea sati non: vt. l. in ratione. in prin. & l. in quāitate. in prin. & insti. ad leg. Falcid. §. quantitas. vbi autem percepit heres fructus prædij legati etiam post aditam hereditatem, quandoque computat sibi in Falcid. iure institutionis: vt. s. ad leg. Falcid. quod de bonis. §. fructus. & tunc forte poterit adhiberi eadem distinctio quæ facta est in Trebell. scilicet sit in mora aut vnus, vel alter, vel nullus: vt. d. §. fructus & in eo. titu. l. Paulus respon. §. j. & ij. Et no. generale de qualibet quarta, quod vbi heres debet habere quartam, habet etiam quartæ fructus ex die mortis testatoris. & primo de hac infra eo. l. mulier. §. si quis. de debita iure institutionis habetur supra ad l. Falcid. l. quod de bonis. §. fructus. de alia iure naturæ habes supra de inoffi. testa. l. Papinianus. §. si conditioni. & facit supra de vsuris. l. equis & infra eo. l. postulante. §. sed in huiusmodi. & supra de lega. j. l. si quis bonorum.

f Accepto feruntur. & sic fructus non veniunt in restitutionem, nisi heres fuerit in mora, vel nisi expresse vel tacite fuit rogatus de eis restituendis: vt in princip. huius. l. no. Item in alio casu: vt infra eo. l. ita tamen. §. ex affe. & supra de vsur. l. iij. §. cum Pollidius. & j. e. l. Balista. vel nisi percepti fuerint ante aditam hereditatem: vt. j. eo. l. postulante. §. sed in his. & l. deducta. §. pen. & l. ita. §. si seruum. & facit supra de condi. & demonstr. l. qui heredi. §. j. & infra eo. l. heredes mei. in prin. Hug.

g Si legatum. id est prælegatum. Accursius.

h Heredi. scilicet vni ex duobus, vt subiicit.

i Hereditatis. id est si dixerit hereditariam: vt. no. s. eo. l. Marcellus. §. quidam. Hug.

k In fideicommissum cadere. vt pote cum iure hereditario capiat: vt supra de leg. j. l. legatum. §. j. & facit. j. eo. l. deducta. §. nummis. & supra de leg. ij. l. cum pater. in princ. & ad leg. Falcid. l. id autē quod. & l. in quarta. Sed contra videtur. C. famil. circ. l. filium. vbi retinet. & hic restituit portionem hereditatis quā habet iure hereditario: sed satis videtur restituere si sibi in quartam cōputat. Itē videtur cōtra. s. de vsur. l. in fideicommissi. §. cum Pollidius. vbi retinet fundū quem iure hereditario habebat. Sed ibi expresse voluit eum

retinere. Vel ibi magis vt custos quam vt heres: & ideo cætera omnia restituit cum fructibus etiam non retenta aliqua quarta. Acc.

Vbi purè. **CASVS.** Institui mihi heredè Titium, & rogavi eum vt det filio suo hereditatè meâ: & vt ita faciat idè Titius vt ad dictum filium suum perueniat dicta mea hereditas, & decessi. certè debet expectari restitutio vsq; ad id tēpus quo sui iuris fiat filius, sicq; capere possit pro se. nam ante nō valeret restitutio, cū patri acquireret.

[T E R O G O.] Lucium Titium institui mihi heredè, & ita sui locut⁹ in testamēto: te rogo Lucii Titi vt partiaris hereditatè meâ cū Titio. & decessi. certe Lucius Titius debet restituere primo dimidiā hereditatis & facta restitutione dimidiæ trāseunt ex Trebelliano actiōnes in Titium, & ratio plana est in litera.

[QVI IN DISTRAHENDIS.] Institui mihi heredè Titium: & rogavi eum qd restitueret hereditatè meâ Seio, cum ipse Seius habuerit liberos, & decessi. postea antequā Seius haberet liberos, dictus Titius fecit sumptū in distrahendis quibusdā rebus hereditariis quas expediebat vendere in cōseruandis eis ad tempus. postea Seius habuit liberos, & Titius restituit ei hereditatē. nunquid potest ei fideicommissario imputare dictum sumptum? Et dicitur qd non. Sed quid si ad dictum tēpus reliquit dicto Seio legatum, non autem hereditatē, & decessit Seius vxore pręgnate? nunquid transfert ad heredem suum petitionem legati? Et dicitur qd sic. conceptus enim pro iam nato est habendus & h. d. cum. l. seq. Viuianus.

a Datum est. i. relictum vt detur à patre instituto filio ipsius.
b Fiat. quoquo modo: vt. j. titu. j. l. si ita esset. nec cogitur pater emancipare. Sed quid si expresse dixit hoc testator? Respon. nec tūc cogitur: vt not. s. e. l. cogi. s. si pater. Item cōtra. j. e. l. imperator. Sol. ibi dilapidat pater. Vel speciale ibi: quia filius erat miles, & forte testator. & facit. C. de fideicommi. l. quamuis. & j. eo. l. epistola. §. si. & supra de auro & arg. leg. l. filiam.

c Partiaris. i. diuidas dando ei dimidiam: quia appellatione partis cōtinetur dimidia: vt. j. de verbo. signi. l. nomen filiarum. §. portio. nis. Vel dic, partiaris. i. communices etiam pro indiuiso dando partem: vt. j. de verb. signifi. l. recte. §. si. Accursius.

d Accipiendum sit. q. d. hæc duo paria sunt: partiaris, vel rogo vt restituas ei dimidiam. Accursius.

e sed sententia. sic. C. de fideicommiss. l. cum virum. & s. de adimē. leg. l. iij. §. conditio. & C. de lib. præt. l. iij. Sed arg. cōtra. s. de leg. j. l. iij. & j. qui & à qui. l. prospexit. & s. de vsufu. lega. l. si alij. sed dic vt not. s. eo. l. ille à quo. §. j.

f Factus est. ab herede rogato restituere.

g Heredi. id est eidem qui fecit. Sed contra videtur. j. eo. l. mulier. §. sed & ipse. vbi à fideicommissario recuperat. Sol. hic ad temporalē vtilitatē, & lucrabatur heres fructus, quia iudicio testatoris erat dilata restitutio: sed. j. ad perpetuā rei vtilitatem: arg. s. de impēis in res do. fa. l. iij. §. nos generaliter. Vel dic hanc secūdam illam. & dic heredi, id est fideicommissario, qui in effectu heres est: vt inlit. de fideicommiss. heredi. §. restituta. Alij dicunt quòd quidam tertius possidēs fecit sumptus, quos ab herede agente petitione hereditatis recuperat: vt. s. de peti. here. l. si quid possessor. §. sicuti. sed tunc non facit ad istum ti. Accursius.

h Ed & si. Male stare videtur hic lex, tum quia de singulari relicto dicit, de quo nihil ad titu. Item quia videtur continuari præcedentibus, quòd non facit: sed dic ex vigore copulæ etiā continuari ad casum subauditū. q. d. nō solum si Seio voluit hereditatem restitui cum liberos habuerit, sed & si legatum & c.

+ Huc pertinet locus communis Rhetorū de scripto & sententia, quæ tractat Cic. lib. 2. de Inuen. Quin. tit. lib. 7. Instit. Orat.

Partis appellatione dimidia continetur.

i s. scilicet legatarius: & dic vxor legatarij. Accursius.
k Legatum. quia extitit conditio, & cessit dies legati: quia pro nato habetur heres: vt & j. titu. j. l. is cui. & s. de statu ho. l. qui in vtero. & j. de verb. signifi. l. intelligendum. Quid autem iuris sit cum quis vxori suæ legat in tēpus liberorum, habes. s. de condit. & demon. l. solemus. & l. cū vir. & l. si vir. Hug.

Heres. **CASVS.** Instituit mihi heredem Titium: & rogavi eum qd restitueret hereditatè meâ Seio, & decessi. Titius postea restituit dicto Seio hereditatē: & cum deberet retinere quartā Trebellianicā, errore facti ductus nō retinuit: & nō fecit sibi cauere per fideicommissarium alia stipulatione de qua dicitur supra si cui plus qd per legē Falcidiam licuerit, legatum esse dicatur. nūquid potest repetere possessionem rerum hereditariarum à fideicommissario, ad hoc vt possit retinere quartā quam omiserat? Et dicitur qd sic. Labeo autem sius Aristo dixit quòd non, & assimilabat dictū heredem illis qui omittunt retentiones quas solas habet nō habentes actionem: sed illi repetere nō possunt: vt. s. de condit. inde. l. si in area. in fi. ergo nec iste. sed ipse male dixit. hic enim heres non habet solam retentionem per exceptionem doli mali: imò habet etiam repetitionē, vt dixi. Item & potest denunciare debitoribus hereditariis vt non soluant fideicommissario antequam ipse heres detrahat quartam suam. Viuianus.

xxi. POMPONIVS libro vicesimo secundo ad sabinum.

Heres cum debuerat quartā retinere, totā hereditatē restituit: nec cauit sibi stipulatione proposita. **1** Similè eum esse Aristo ait **m** illis qui retentiones quas solas habet, omittunt: **n** sed posse eū rerū hereditariarū possessionem vel repetere **p** vel nascisci, & aduersus agentē doli mali exceptione vti posse eum: & debitoribus denūciare ne solueretur. *****

Fideicommissum à matre relictū filio, & collatum in tempus mortis patris sui, in cuius potestate consistebat: debetur immediate, cū filius qualitercūque factus sui iuris fuerit. Alexander.

xxii. VLPPIANVS libro quinto Disputationum.

1 Proposita. quanto plus quam per. l. Falcid. & c.
m Aristo ait. & male. Accursius.
n Omittunt. de quibus est exemplum. s. de condit. inde. l. si in area. in fi. & infra de excep. do. l. Paulus.
o Sed posse. sub. puto, corrigens Aristonem.
p Repetere. si noluit errore facti. non iuris: vt. C. ad leg. Falcid. l. error. & s. de iuris & fac. igno. l. regula. §. si. & facit supra si cui plus quam per legem Falcid. l. j. hęc stipulatio. & supra de condit. inde. l. si quis cum à fideicommissario. & l. qui exceptione. §. si pars & institui. de fideicommiss. here. §. sed quia stipulationes. & j. eo. l. cum hereditas. & supra de mino. l. in causā. ij. §. Pomponius. & de lega. j. l. domus. & l. seq. Accur.

Mulier. **CASVS.** Titia habens duos filios ex Seio marito suo, scilicet Gaium & Sempronium, celebrauit diuortium cum dicto suo viro, & reliquit ei dictos duos filios quos quidem ipse habebat in potestate: & postea nupsit Petro: & postea instituit sibi heredem dictum Petrum secundum maritum: & rogavit eum vt restitueret hereditatē suam dictis duobus suis liberis quos habuerat ex Seio priore viro: scilicet vt post mortem eiusdem Seij eorum patris vellet restituere ei dictorum filiorum qui superesset tempore mortis dicti eorum patris. & postea decessit dicta Titia, & postea Seius pater dictorum Gaij & Sépronij emancipauit eos: & postea dictus Petrus eorū vitricus restituit eis hereditatem prædictam viuo adhuc Seio eorum patre: & postea viuo adhuc eodem Seio decessit Gaius vnus de dictis filiis Seij & testatricis: & postea decessit dictus Seius pater relictus superstitite Sépronio prædicto suo filio. nunc hic Sempronius perit à dicto Petro suo vitrico partem quam ipse Petrus restituit fratri suo Gaio mortuo, dicens: Tu restituisi hereditatem mihi & fratri meo præmaturè, id est ante mortem Seij patris nostri. debebas enim nobis restituere tantum post mortem patris nostri, secundum verba testamenti Titie matris nostræ, vel illi ex nobis qui superesset post mortem dicti nostri patris. ego sum ille qui supersum. da mihi partem quam dedisti præmaturè fratri meo. de illa autem quam dedisti mihi, non facio

* Soluerent

facio

facio tibi quaestionem, ex quo eam habui, quamvis praemature similiter eam habuerim. dicit ei Petrus vitricus: Ego non solui praemature: imo recte solui vobis fideicom. & ideo a me nihil petere potes, mater enim vestra ideo dixit quod restituerem vobis post mortem vestri patris, quia volebat quod pater vester haberet in de aliquod commodum:

ideo non iussit mihi quod soluerem vobis fideicom. post emancipationem factam a patre vestro de vobis: quia non credidit quod pater vester vos emanciparet. si autem credidisset quod pater vester vos deberet emancipare, bene iussisset mihi ut vobis restituerem post emancipationem etiam ante mortem patris vestri: quia, ut dixi, ea erat sua intentio, ut pater vester nullum commodum haberet ex hereditate sua. quaeritur, cuius allegatio debeat praevaleare? Et dicitur quod illa Petri vitrici. & sic iudicavit imperator Marcus in auditorio suo, ubi fuit similis quaestio coram eo ventilata. [NON EST DUBITANDUM.] Institui mihi heredem Titium: & Sticho & Pamphilo servis meis dedi libertatem directam vel fideicommissam, & rogavi eundem Titium ut restitueret hereditatem meam dictis servis, & postea decessi. postea Titius non vult adire & restituere eidem Sticho & Pamphilo hereditatem: nunquid possunt eum cogere coram praetore? Et dicitur quod sic: & est ratio in litera plana. [SI HERES.] Institui mihi heredem Titium: & rogavi eum ut restitueret hereditatem meam Seio, non apposita die vel conditione, & decessi postea negligentia dicti Seij post multum tempus restituit ei Titius hereditatem. certe bene potest detrahere quartam. Sed nunquid in dictam quartam computabuntur eidem Titio fructus quos percepit ex hereditate medio tempore? Et dicitur quod non: nec eos Seio restituet, imo lucrabitur. secus autem si iudicio mei testatoris percepit Titius dictos fructus: quia tunc ipsos non restituit, computat tamen sibi in quartam, & in fructus quartae, puta si rogavi eum ut restitueret post diem vel conditionem. Sed nunquid tenetur restituere res quae interim peribunt? Et dicitur quod non, nisi fuisset in lata culpa. & de hoc ponit duo exempla. Partus autem ancillarum hereditariarum & partuum partus extantes tenentur restituere Seio fideicommissario: quia non computantur in dictis fructibus. Quid si fecit dictus heres sumptum ad perpetuam utilitatem rerum hereditariarum? certe detrahet cum restituet. Item quid si praescriptione temporis aedes hereditariae sunt alij interim acquisitae sine culpa dicti heredis? certe nihil propter hoc debet praestare fideicommissario. [CVM PROPONERETUR.] Institui mihi heredem filiam meam Titiam: & rogavi eam ut restitueret hereditatem meam Seio si ipsa sine liberis decederet. & decessi postea ipsa nupsit Sempronio, & dedit ei. c. in dotem a dicta hereditate. & postea ipsa eadem decedens sine liberis instituit sibi heredem maritum suum praedictum. nunc Seius petit ab eo fideicommissum. & maritus heres vult ei solvere, detracta tamen inde dicta dote. nunquid potest detrahere dotem? Et dicitur quod sic, perinde ac

Mulier quae duobus filiis in potestate patris relicta a filij nupsit, postero mari- tum heredem instituit, eumque rogavit liberis suis post mortem patris eorum hereditatem suam restituere, vel ei qui eorum superesset. eisdem emancipatis a patre suo vitricus restituisse hereditatem dicebatur: mox alter ex filiis viuo patre decessisse. Quaerebatur, an is qui supererat ex filiis, partem fratri suo restitutam petere possit, quasi praemature datam. Scævola diuum Marcum in auditorio de huiusmodi specie iudicasse refert: Brasidas quidam Lacedaemonius vir praetorius, cum filiis suis ab vxore diuortio separata, si morte patris sui iuris fuissent effecti, fideicommissum relictum esset, eos emancipauerat. post emancipationem fideicommissum petebant. Deceuisse igitur diuum Marcum refert, fideicommissum eis repraesentandum intellectu matris voluntate, quia quae non crediderat patrem eos emancipaturum, distulerat in mortem eius fideicommissum, non dilatura id in mortalitatem, si eum emancipaturum sperasset. Secundum haec dicebam & in proposita quaestione decretum diui Marci esse trahendum, & recte fideicommissum utrisque solutum.

Seruus potest cogere heredem adire & restituere, si ab herede libertas, & fideicommissaria hereditas per testatorem ipsi seruo relicta fuerit. Alexan.

si rogata a me fuisset de restituendo dicto Seio illud quod super fuisset de hereditate mea a dicta dote. Sed quid si dicta mea filia tantos fructus ex dicta mea hereditate perceperit, ut ex eis possit dictae dote satisfieri? certe dos videbitur esse de fructibus data, & integrum fideicommissum praestabitur: detracta tamen quarta Trebellianica intelligo. [VITRELLIANO.]

Non est dubitatum, cogi posse heredem institutum adire, & restituere hereditatem seruis, siue directa, siue fideicommissaria libertas eis data fuisset, cum aspernari heres non deberet personam cogentis. habet enim hic quoque aditum, ut qui nondum potest, nec directam sibi vindicare propter spem tamen libertatis & hereditatis aditum ad praetorem & per se habeat.

Fructus percepti negligentia non petentis, non computantur in quartam: secus si iudicio testatoris. Bartolus.

Si heres post multum temporis restituat, cum praesenti die fideicommissum sit: deducta quarta restituet. Fructus enim qui percepti sunt, negligentia petentis, non iudicio defuncti percepti videntur. Alia causa est si sub conditione vel in diem rogatus fuerit. tunc enim quod percipitur, summoet Falcidiam si tantum fuerit quantum quartam facit, & quartae fructus. nam fructus qui medio tempore percepti sunt, ex iudicio testantis percepti videntur. P

Heres tenetur fideicommissario vniuersali de dolo & lata culpa tantum. Bartolus.

Sed enim si quis rogetur restituere hereditatem, & vel serui decesserint, vel aliae res perierint placet non cogi eum reddere quod non habet: culpae plane reddere rationem, sed eius quae dolo proxima est. & ita Neratius libro

& hereditas secus si ab vno hereditas, & ab alio libertas sit relicta: ut infra eodem l. si res. §. seruus. nisi aliud dicatur in duobus casibus. supra eo. l. apud Iulianum. §. si. & l. cogi. §. fina. & facit supra de iudi. vix. Accursius.

I Praesenti die. id est pure. Accursius.

M Fideicommissum. sit. scilicet pure relictum.

N Deducta quarta. scilicet in omnibus rebus in quibus in quartam non computantur fructus, ut sequitur.

O videntur. & ideo non imputantur in quartam, nec restituuntur.

P Percepti videntur. merito ergo in quartam imputantur: ut §. eo. l. in fideicommissariam, iij. respon. & ad hoc quod iudicio defuncti percipi videantur, facit. C. de fideicommissis. l. i. l. iij. si autem heres est in mora, communi iure computat in quartam, & superfluum restituit: ut no. §. eo. l. in fideicommissariam. in princi.

Q Et vel serui. hereditarij. Accursius.

R Res. hereditariae.

S Reddere. repete, placet. Accursius.

T Proxima est. scilicet lata: illa enim est dolo proxima: ut & supra si men. sal. mo. di. l. j. §. id autem. & infra proxi. respon. sed cum vertatur commodum utriusque, scilicet heredis quartam retinentis, & fideicommissarij dodrantem recipientis: videtur etiam quod de leui teneatur: ut supra de lega. j. l. si seruus legatus. §. cum quid quae est contra. Solu. hic coactus adiit, & sic nullum commodum,

Dubitandum

Institui mihi heredem Titium, & legavi Seio dimidiam hereditatis meae, & rogavi eundem Seium ut dictam dimidiam restitueret Gaio, & decessi. certe si Seius accipiat dictum legatum, tenetur illud dare Gaio: non tamen ex Trebelliano: & ideo non poterit detrahere quartam. ad hoc enim ut habeat locum Trebellianum, non sufficit heredem rogatum esse restituere, sed quasi heredem rogatum esse oportet. in nostro autem casu non fuit ita & h. d. Viuianus.

a Patris. a quo diuertit. Accursius.

b Praemature. oriebatur enim quaestio ex verbis testatoris. scilicet vel ei qui eorum, & c. Accursius.

c Si morte patris. ecce conditio fideicommissi.

d Emancipauerat. Brasidas pater.

e Petebant. scilicet filij. Accursius.

f Refert. scilicet Scævola secundum Dy.

g Voluntate. sic. §. eo. l. quidam ita. in fine primi casus. Accursius.

h Trahendum. i. sequendum. sic. §. eo. l. apud Iulianum. §. fin. Et no. non referre quid ex aequo lentibus fiat: ut not. C. de institu. & substit. l. iij. & §. titu. j. l. si ita esset.

i Seruis. hereditariis. secus in heredis seruo: ut §. eo. l. cogi. §. si pater. in fi. §. Accursius.

k Fuisset. ita quod ab eodem herede libertas

* Polchre in hunc locum Alciat. lib. 3. de verb. signi. quo loco de conditione necessaria ad casum similem producenda, tractat.

* Repraesentandum, hoc est ante diem soluendum.

habet: vt. s. eo. l. quia poterat. Vel dic ibi de culpa in non exigendo ab herede, quæ venit: hic in male conferuando, quæ non venit. Itē A contra. s. de le. ij. l. cum pater. s. hereditatem. ij. vbi non venit periculum etiam administrationis. sed sub ibi, nisi sit lata culpa. & sic secundum istam. **ADDITIO.** Tu dic quod hīc loquitur in fideicom. vero & puro: ibi autem loquitur in conditionali post mortem, vnde tenetur etiam de leui, secundum Raph. Alex. & Clau. hic.

a] Culpæ triplis materiam supple per Saly. in l. si nullam. C. de pign. act. & Bald. in l. dignus C. eo. titu. † In hīc locū. Cic. lib. i. de finib. bonorū & malorum.

b] Ibi loquitur in fideicomisso particulari: hic autē in vniuersali fideicom. secundum Imol. & Alexan.

† Iste text. reputatur fing. in suo effectu secū dū Pau. de Cast. in authē. res qua subiacēt. C. communia de leg.

c] Sic in statutis proprietatē nō impropriatē denotat. Bart singulariter in l. si in rixa. in vlti. col. in prin. j. ad l. Cor. de fīca. Alexā in l. si dari. j. de verbo. obli.

a **Culpa.** scilicet lata aliā culpæ, scilicet lata. nam de leui non tenetur, vt dictum est. & facit. s. de lega. j. l. domos. cum tribus seq.

b **Consuetudine negligentia.** f. magna. & sic lata culpa quæ in suis toleratur, in alienis punitur. sic. s. sonu. ma. l. si constante. s. si maritus.

c **Partuum partus.** sub. & eorum reddit rationē. Accursius.

d **Non habentur.** & ideo veniunt in restitutione, quia nō sunt fructus: vt instit. de rerum di. s. par tus. nam sunt nati ante diem fideicommi. cedē tem: vt. s. ad leg. Falcid. Paulus respon. s. j. b. Itē not. q. videtur hic innuere quod si essent fructus, nō venirent in restitutione: sed distinguitur vt not. s. eo. l. in fideicommissaria. in principi. Accursius.

e **Detrahet.** s. eod. l. vbi pure. s. fi. cōtra. Sol. ibi.

f **Ædes.** hereditariæ.

g **Acquisitæ sint.** scilicet præscribenti. Accur.

h **Careat.** secus si posset ei culpa imputari: quia non interrumpit præscrip. lit. contest. quod potuit de iure, cum erat heres. aliā secus esset: vt. s. de peti. here. l. si quis possessor. s. pe. hic ergo de facto fuit impeditus. Item facit. s. de iure delibe. l. ait prætor.

i **Quantitatis.** repete proponeretur. & dic dedisse de dicta hereditate restituenda. secus autem si viuis pater pro ea dotem dedisset: quo casu vt æs alienum deduceretur, nec compensaretur cum fructibus, nec veniret in fideicom. vt infra eod. l. a filia. & arg. j. eod. l. Lucius. s. maritus.

k **Suum.** scilicet proponeretur.

l **Congruēbat.** cuius est officium filias dotare: vt. C. de do. promif. l. fina. s. vtrāque. Accursius.

m **Decedere.** i. detrahi de hereditate restituenda. & sub perinde.

n **Ac si quod superfuisset.** l. de dote. vel dic quod superfuisset de tota hereditate tempore mortis. nam & tunc totam dotem detraheret de hereditate: vt. C. eo. authen. contra rogatus. Item est si simpliciter fuit rogatus restituere: vt. C. communia de le. auth. res.

o **Hoc.** scilicet quod in dotem datum est ergo totum fideicom. præstabitur deducta quarta: & dos videbitur data de fructibus. sic. s. de leg. ij. l. cum pater. s. Titio. & ad l. Falcid. l. quod de bonis. s. quod auus. & sic licet hos percipiat iudicio testatoris, non lucri facit superfluos à quarta, sed computat sibi in quartam, & quartæ fructus: vt & aliā. s. ea. l. s. alia. & quod superfluit, aliā lucratur, vt dixi. s. eo. l. in fideicommissaria. in principi. sed hic non lucratur, sed computatur in debitum dotis vel quasi. nam quasi est à patre debitum filiaē dos, vt dixi. & est sic quod solet dici, quod bo. fi. pos. fructus lucratur, nisi cum computat in expensis: vt. s. de rei vin. l. emptor. & l. sumptus.

p **Quasi.** c. assertiuum veritatis, non similitudinarium.

q **Placet nobis.** vt. s. de lega. j. l. non amplius. s. fi.

r **Fuerit.** scilicet legatarius. Accursius.

primo responforum scribit. Sed & si cum distrahere deberet, non fecit lata culpa, a non leui, & rebus suis consueta negligentia: b huiusmodi rei rationem reddet. Sed & si ædes vstæ sunt culpa ei, reddet rationem. præterea si qui partus extant, & partuū partus: c quia in fructibus hi non habentur. d † Sed & ipse si quæ sumptū fecit in res hereditarias, detrahet. e Quod si sine facto eius, prolixitate temporis ædes, f vsu adquisitæ sint: g æquissimū erit, nihil eum præstare, cum culpa careat. h

Filia potest res quæ subiacent restitutioni fideicommissi, in causa dotis alienare, nisi de fructibus tantum superesset quod ad dotē sufficeret. Alexand.

Cum proponeretur quidā filiā suam heredē instituisse, & rogasse eā, vt si sine liberis decessisset, hereditatē Titio restitueret, eaq; dotē marito dedisse certæ quantitatis, i mox decedēs sine liberis heredē instituisse maritum suū: k & quæreretur an dos detrahi possit: dixi non posse dici in euerfionem fideicommissi factum. quod & mulieris pudicitia, & patris voto congruebat. l Quare † dicendum est, dorem decedere, m ac si quod superfuisset, n rogata esset restituere. Quod si tantos

d **Senatusconsulto.** Trebelliano. **Retinebitur.** id est, iste legatarius non poterit quartam retinere: vt. s. eo. l. j. s. si is qui quadringenta. & s. idem Neratius. & s. ad leg. Falcid. l. lex Falcid. s. nunqua. arg. contra in eo. titu. l. pœnales. s. fi. & facit bene. j. eo. l. Lucius. s. heres. Sed nunquid heres à quo est legata pars bonorum sub his verbis, pars bonorū: poterit cogi per Trebell. adire & restituere? Respon. nō, vt probari potest. s. de leg. j. l. ampli. s. fi. & l. seq. Nam legatarius talis non videtur subnixus oneribus hereditariis: quia bona dicuntur deducto ære alieno: vt. j. de col. bo. l. cum emācipati. in princ. & s. de iur. do. l. mulier. Itē potest heres liberare se dando bonorum æstimationem, & nō dādo partem rerū: vt. d. l. non amplius. & secundū hoc facit. s. eo. l. nam quod. s. non omnis. & l. cogi. s. generaliter. arg. contra institu. de fideicommiss. here. s. postquam senatusc. sed illud iure vetustissimo. Item arg. cōtra. s. eo. l. nam quod. s. proinde. vbi dicit, si etiam bona &c. Itē quid si ab herede sit legata pars hereditatis sub his verbis, pars hereditatis: vt hic dicit: nūquid heres compellitur adire & restituere per Trebell. nam nulla hodie debet esse differentia dicat q; lego, vel fideicommitto: vt. C. communia de leg. l. ij. Sed videtur cōtra: quia nō est rogatus vt heres & de hereditate: sed vt ab herede legatum relictum. puto autem satis habere locum Trebel. cum ad fideicommissarium sint transitura onera hereditaria: quia dixit portionem hereditariam. & bene videtur rogatus vt heres. sed in casu huius. l. est quæstio de legatario an sit cogendus: & dic quod non. Accursius.

Votiens pater.] CASVS. Instituit sibi heredes paterfamil. Titium & Seium & Gaium & Sempronium: & rogauit dictum Titium & Seium vt restituerent partes eorū coheredibus suis, scilicet Gaio & Sempronio, & decessit. modo quæritur, pro qua parte debeat recipere fideicom. Gaius & Sempron. id est quantum debeat restituere cuique eorum. & certē si fuerunt instituti pro æqualibus partibus, recipient fideicom. si autem ex disparibus fuerunt instituti, ex similibus institutionis partibus capiēt fideicom. & hoc ex coniectura voluntatis patris. Item & alio modo possumus iudicare super voluntate testatoris. quid enim si iussit illos quibus relinquebat fideicom. prædictum, ab eis recipere: certē ex quantitate pecuniæ quam quilibet eorum dare iubetur, volūtas testatoris est colligenda. nam si dicti Gaius & Sempro. quibus relictum est fideicom. ex disparibus etiam partibus heredes scripti æquales partes pecuniæ iussi sunt dare grauatim, æquales partes de fideicom. percipient. si autē summa pecuniæ dādæ grauatim cōgruit portionibus hereditariis fideicommissariorū partibus vel disparibus, debent fideicommissarij accipere fideicom. pro partibus institutioni eorum similibus. Item tertio modo possumus iudicare super voluntate testatoris. quid enim si dictos fideicommissarios instituit ex disparibus partibus: fideicommissum autem prædictum eis reliquit appellādo eos propriis nominibus, & non sub appellatione heredū: certe pro virilibus portionibus habebunt fideicom. & non pro hereditariis. & h. d. cum l. seq. Viuianus.

u **Fecit.** sic. C. de impub. & ali. sub. l. j. & s. de vulg. substitu. l. si in testamento. & l. qui liberis. s. fi. & l. seq. in princ. & l. coheredi. s. j. & insti.

fructus ex hereditate mulier percepit, vt inde poterit doti satisfieri: dicendum est potius fructibus hoc o expensum ferendum, quā fideicommissum. **Trebelliano ita demum locus est, quando quis est rogatus vt heres. h. d. Alex. & Bart.**

Vt Trebelliano locus esset, nō sufficit de hereditate rogatum esse, sed quasi p heredem rogari oportet. Denique † si cui portio hereditatis fuerit legata (legari enim posse etiā portionem hereditatis placet nobis q) rogatusq; fuerit r hanc partem restituere: dubio procul non fiet restitutio ex senatusconsulto, f ideoque nec quarta retinetur. †

Portiones appositæ in institutione videntur repetitæ in fideicommissio: nisi ex onere iniuncto vel expressione propriorum nominum aliud inducatur. h. d. cū. l. seq. Alexan.

XXIII. IULIANVS libro trigensimonono Digestorum.

Quotiens paterfamilias vnū vel duos heredes coheredibus suis restituere hereditatem iubet, intellegitur eadem partes in fideicommissis facere, quas in hereditate distribuenda fecerit. u Sed si iubeatur hi quibus fideicommissum datur, pecuniam numerare, atque

d **Senatusconsulto.** Trebelliano. **Retinebitur.** id est, iste legatarius non poterit quartam retinere: vt. s. eo. l. j. s. si is qui quadringenta. & s. idem Neratius. & s. ad leg. Falcid. l. lex Falcid. s. nunqua. arg. contra in eo. titu. l. pœnales. s. fi. & facit bene. j. eo. l. Lucius. s. heres. Sed nunquid heres à quo est legata pars bonorum sub his verbis, pars bonorū: poterit cogi per Trebell. adire & restituere? Respon. nō, vt probari potest. s. de leg. j. l. ampli. s. fi. & l. seq. Nam legatarius talis non videtur subnixus oneribus hereditariis: quia bona dicuntur deducto ære alieno: vt. j. de col. bo. l. cum emācipati. in princ. & s. de iur. do. l. mulier. Itē potest heres liberare se dando bonorum æstimationem, & nō dādo partem rerū: vt. d. l. non amplius. & secundū hoc facit. s. eo. l. nam quod. s. non omnis. & l. cogi. s. generaliter. arg. contra institu. de fideicommiss. here. s. postquam senatusc. sed illud iure vetustissimo. Item arg. cōtra. s. eo. l. nam quod. s. proinde. vbi dicit, si etiam bona &c. Itē quid si ab herede sit legata pars hereditatis sub his verbis, pars hereditatis: vt hic dicit: nūquid heres compellitur adire & restituere per Trebell. nam nulla hodie debet esse differentia dicat q; lego, vel fideicommitto: vt. C. communia de leg. l. ij. Sed videtur cōtra: quia nō est rogatus vt heres & de hereditate: sed vt ab herede legatum relictum. puto autem satis habere locum Trebel. cum ad fideicommissarium sint transitura onera hereditaria: quia dixit portionem hereditariam. & bene videtur rogatus vt heres. sed in casu huius. l. est quæstio de legatario an sit cogendus: & dic quod non. Accursius.

Votiens pater.] CASVS. Instituit sibi heredes paterfamil. Titium & Seium & Gaium & Sempronium: & rogauit dictum Titium & Seium vt restituerent partes eorū coheredibus suis, scilicet Gaio & Sempronio, & decessit. modo quæritur, pro qua parte debeat recipere fideicom. Gaius & Sempron. id est quantum debeat restituere cuique eorum. & certē si fuerunt instituti pro æqualibus partibus, recipient fideicom. si autem ex disparibus fuerunt instituti, ex similibus institutionis partibus capiēt fideicom. & hoc ex coniectura voluntatis patris. Item & alio modo possumus iudicare super voluntate testatoris. quid enim si iussit illos quibus relinquebat fideicom. prædictum, ab eis recipere: certē ex quantitate pecuniæ quam quilibet eorum dare iubetur, volūtas testatoris est colligenda. nam si dicti Gaius & Sempro. quibus relictum est fideicom. ex disparibus etiam partibus heredes scripti æquales partes pecuniæ iussi sunt dare grauatim, æquales partes de fideicom. percipient. si autē summa pecuniæ dādæ grauatim cōgruit portionibus hereditariis fideicommissariorū partibus vel disparibus, debent fideicommissarij accipere fideicom. pro partibus institutioni eorum similibus. Item tertio modo possumus iudicare super voluntate testatoris. quid enim si dictos fideicommissarios instituit ex disparibus partibus: fideicommissum autem prædictum eis reliquit appellādo eos propriis nominibus, & non sub appellatione heredū: certe pro virilibus portionibus habebunt fideicom. & non pro hereditariis. & h. d. cum l. seq. Viuianus.

u **Fecit.** sic. C. de impub. & ali. sub. l. j. & s. de vulg. substitu. l. si in testamento. & l. qui liberis. s. fi. & l. seq. in princ. & l. coheredi. s. j. & insti.

Sing. est iste text. secundum Iaf. in authen. res quæ. C. communia de leg.

& insti. de vulg. substi. §. sed & si ex disparibus. Sed contra. C. de impub. & ali. sub. l. si. Sol. imò concor. nam & duo separatim & impuberes fuerunt instituti & substituti: & ita habent viriles in institutione, & similitur in substitutione. Accursius.

a *Partes.* de pecunia.

b *Viriles.* id est pro numero personarum: vt. C. de cadu. tollen. §. vbi autem legatarij. Accursius.

c *Portionibus.* scilicet hereditariis. & facit supra de rebus du. l. vtrum. §. fin. Accursius.

d *Nonnunquam.* Ex voluntate. scilicet præsumpta.

e *Nominibus.* & tunc pro virilibus: vt. §. de statuli. lita. §. si. idem & si propriis & appellatiuis, sed præcedentibus propriis: vt. §. de stipula. l. seruo. l. si communis seruus. & facit. C. de cadu. tol. §. sed vt manifestetur. & §. de lega. j. turpia. §. fina. & l. seruus. §. si ex pluribus. & l. si heredes. Sed contra. §. de duo. re. l. siue. Sed ibi distingue an nominentur heredes nominibus propriis: vt à Titio & Seio. an appellatiuis, vt à primo & secundo herede lego. Accursius.

Quidam ita. **CASVS.** Titus instituit sibi heredem Seium: & ita

ab eo petiit: A te heres peto, fideique tuæ committo, vt quidquid ex hereditate mea ad te peruenerit, filio meo restituas cum ipse erit. xiiij. ann. pone. aut si filius meus prius moriatur, reddas matri eius. & postea decessit dictus testator. & postea decessit dictus filius impubes antequam dictus heres adiret hereditatem. & ita decessit antequam dies fideicommissi cederet, id est antequam ipse esset. xiiij. an. nunquid debetur fideicom. matri suæ? an vero heredi pueri? & respon. quod matri debetur. si autem decessit postquam dies fideicommissi cesserit, pertinet ad heredem eius fideicom. Ista autem responsio mollificatur in versu. sed an &c. & postea tollitur eadem responsio in versu. Marcellus &c. dicit ergo in dicto versu. sed an &c. quod prætor debet æstimare ex persona matris & pueri & heredis sui an dictus testator voluerit præstari matri fideicom. potius quam heredibus pueri, puero decedente ante. xiiij. an. vel post, & non restituito ei filio adhuc fideicommissio. quicquid tamen dictum sit, ista est veritas, dicit Marcellus, scilicet quod ad matrem transferatur dictum fideicommissum si non est restitutum puero ante mortem sui pueri. & hoc est verum siue dictus puer decessit ante diem fideicommissi cedentem, id est ante. xiiij. annos, siue post. & hoc dicit, licet obscure. [SI SERVO HERED.] Institui mihi heredem Stichum seruum Titij, & ita potest acquiri Titio hereditas per dictum suum seruum: & rogavi eundem Titium vt restitueret dictam hereditatem dicto Stichum cum liber esset. certè valet fideicommissum. [SI QVIS FILIUM.] Institui mihi heredem ex asse Titium filium meum in testamento meo, & postea feci codicillos in quibus comisi fideicommissum dicti mei filij, vt si sine liberis decederet, hereditatem meam sorori suæ restitueret. Itè præcepi quod dicti codicilli non aperirentur ante mortem dicti mei filij, & postea decessit. postea dictus meus filius non habens filios venit ad mortem: & sciens illud quod ita in codicillis scripseram, iussit in testamento suo liberum esse Stichum seruum hereditarium, instituit sibi heredibus Seio & Martino: & decessit. nunc venit dicta sua soror fideicommissaria, & petit à dictis heredibus eius, id est filij, hereditatem meam ex fideicommissio. in quo fideicommissio dicit debere contineri dictum Stichum, quasi non valuerit libertas ei data. quæritur, quid iuris sit? & dicitur quod de hereditate non est dubium quin eam habere debeat. Stichum autem non habebit seruata libertate eidem Stichum favore sui, id est libertatis. habebit tamen ab eis iustum pretium eiusdem Stichi. & id est per omnia si dictus meus filius ignorabat tempore quo fecit testamentum, fideicommissum quod reliquit sorori suæ in codicillis meis. Sed pone quod

Sempronius qui erat extraneus, instituit sibi heredem dictum Stichum, antequam dictus meus filius daret ei libertatem in dicto suo testamento. & postea idem filius dedit ei libertatem, & post libertatem adiuuit dictus Stichus dictam hereditatem Sempronij, & sibi acquisiuit. nunquid dictus Seius & Martinus heres dicti mei filij debent præstare

tua committo, vt quidquid ex hereditate mea ad te peruenerit, filio meo prima & quaque die, aut si prius quid ei acciderit, h matri eius des reddas.

Quæritur, cum antè quàm adeatur hereditas, puer decesserit, an fideicommissum matri debeat.

Respōdi, si puer antè quàm dies fideicommissi cedat, k decessisset: fideicommissum translatum esse ad matrem. postea autem quàm dies fideicommissi cesserit, *

si decesserit, ad heredem pueri fideicommissum pertinere. l

Sed an ea voluntas fuit patrisfamilias, vt si ante restitutum fideicommissum puer decessisset, matri potius quàm heredibus præstaretur: prætor æstimabit ex persona matris, & ex persona heredis pueri. m Marcellus: Sed testatoris voluntati n congruum

est, quodcumque puer decesserit, siue antè quàm dies fideicommissi cedit, siue postea, ad matrem transferri fideicommissum

putandum à præcepto iudicis qui forte iussit dicto filio meo viuere vt intra certum tempus iuberet seruum adire, & ipse non iussit ante mortem suam: nunquid in hoc casu tenebuntur dicti heredes filij mei præstare hereditatem Sempronij dictæ fideicommissariæ ex causa fideicommissi? & dicitur quod non: & est ratio: quia si dictus filius meus in vita sua iussisset dictum Stichum adire dictam hereditatem Sempronij, ei filio meo acquisita fuisset. non ergo habet dicta fideicommissaria vnde conqueratur si dicta hereditas non est adita. in superiori autem casu bene habet vnde conqueratur de filio meo, vt modo dixi: & ideo non est mirum si in dicto superiori casu ipsa potest petere ab heredibus dicti mei filij æstimationem serui, & hereditatis Sempronij. & hoc dicit hic §. licet obscure. Ideo autem posui in hoc ultimo casu quod Stichus non adiuuit hereditatem Sempronij antè libertatem suam nec post, & quod etiam nunc non potest adire: quia si nunc liber existens adire posset, vt quia non transuerat in vita filij mei tempus à iudice ei statutum, bene posset conqueri fideicommissaria in hoc casu de libertate data Stichum pro filium meum: quia ita posset adire hereditatem iussu fideicommissariæ, & ei acquirere dictus Stichus si liber non esset, sicut in proximo superiori casu. Viuianus.

f *Peruenerit.* per quod veniunt etiam prælegata quandoque: vt not. C. de fideicom. l. cum vinum. Accursius.

g *Prima quaque die.* scilicet apposita: vt cum erit. xiiij. an. id est ad talem ætatem peruenerit. vel dic, prima quaque, id est quàm cito poteris, vel dies cesserit. & facit. §. de adimen. lega. l. iij. §. j. ibi, idem dicendum &c. Accursius.

h *Acciderit.* id est decesserit: vt. §. de ver. sig. l. in vulgari. in fi.

i *Adeatur.* & sic constat non cessisse diem.

k *Cedat.* quod est adueniente conditione vel die incerto, si sic fuit relicta vt dixi, cum erit. xiiij. an. vt. §. titu. j. l. si Titio. si autem purè vel in diem certum, tunc pendet responsio ex eo quod est. §. eod. l. apud. §. Antistia. & l. ille. §. j. in fin. & ibi no. singulare autè fideicommissum. purè cedit à morte testatoris: vt. C. de cadu. tollen. §. in nouissimo. Et not. quod dictio prius, a posita in verbis testatoris facit dubium. nam potest intelligi prius quàm cesserit dies fideicommissi in persona filij, vel prius quàm restituas. Accursius.

l *Perimere.* ita responsio temperatur statim: sed postea ex toto emendatur: vt ibi dicit, Marcellus &c.

m *Pueri.* sic. §. eo. l. ex facto. §. si quis rogatus. Accursius.

n *Voluntati.* sic. §. eo. l. mulier. §. Brasidas. nam similis est ibi interpretatio voluntatis in dubio: & hoc nisi contra. probetur, quod

fideicommissariæ prædictæ non solū æstimationem Stichi, sed etiā æstimationem dictæ hereditatis Sempronij? Et dicitur quod sic: quia si filius meus non dedisset ei libertatem sicut dedit, potuisset adire eam iussu dictæ fideicommissariæ, & ei acquisiuisse. Sed pone quod dictus Sempronius qui instituit dictum Stichum decessit filio meo prædicto adhuc viuente post testamentum dicti filij mei, in quo reliquit libertatem Stichi: & ita tempore mortis dicti Sempronij non competeat adhuc libertas Stichum ex testamento filij mei: quia adhuc viuere videtur idem filius meus, & postea decessit idem filius meus, & sic factus est liber dictus Stichus: non tamen adiuuit adhuc hereditatem dicti Sempronij, nec post, nec etiam nunc adire potest, quia transiuit tempus ad eundem hereditatis Sempronij, com-

cedit.

a] Concor. glo. in c. 2. & ibi late per Panor. extra de re. spolia.

potest: vt. s. eodem. l. vbi pure. s. j. & s. de condit. & demon. l. in conditionibus. & C. de lib. prae. vel exhereda. l. iij.

a *Acceperit.* scilicet bona: quia tunc transmittentur pure ad heredem. Accursius.

b *Dominus.* cui per eum quaesita est hereditas. Accursius.

c *Fideicommissum est.* no tamē locum habet Trebel. quo ad quartā deducendam: quia non vt heres, sed vt dominus est rogatus: vt. s. de lega. j. l. cum filio. & dixi. s. eo. l. j. s. j. & l. mulier. s. fina. sed quo ad alia remedia locum habet Trebellia. scilicet vt eo libero facto cogatur restituere, & transeunt actiones, non tamē dico quod cogatur manumittere, sicut nec pater filium emancipare: vt. s. de lega. j. l. filius. s. secundū vulgarem. Accursius.

d *Iussit.* ne soror infidiam retur filio: vt insti. de pupilla. substit. s. igitur.

e *Fidei commissi.* quod fieri potest: vt. C. de codicil. l. ij.

f *Defuncti.* scilicet praedicti filij. Accursius.

g *Faure.* sed quis est fauor, cū idem sit in fundo vendito: vt. s. de leg. ij. l. fin. s. fin. & l. si heres rem. quae sunt cōtra? Solu. quando ignorat heres, nō est fauor: sed quādo sciuit, sic: vt hic. sic & alias distinguitur sciens ab ignorante: vt. s. de trans. l. si. vel sub. hic, maxime. & facit bene ad. s. j. de ver. obl. l. si seruum. s. de illo. & j. de do. l. ij. Sed contra. j. qui & a qui. l. heres vbi heres nō potest manumittere. Sed ibi erat pure legatus, & sic factus legatarij. hic sub conditione relictus, & sic interim heredis, & potest ab eo manumitti. ad quod facit. s. de leg. j. l. si quis inquilinos. s. j. & insti. de lega. s. si res. sed hoc non placet Ioan. quia & in illa. l. heres. dicit in proprio heredis. quare dic ibi, nil agitur, scilicet quo minus derur aestimatio: sed libertas tenet. Vel ibi inter viuos, hic in testamento heres dedit libertatem. Item adhuc contra. s. de condic. in debi. l. in summa. s. penul. vbi distinguitur sciens ab ignorante. Solu. hic heres est, qui intelligitur eadem persona cū defuncto: vt in auth. de iureiu. a mor. prae. s. j. col. v. vnde nō permittitur ei ignorare quod defunctus sciuit. ibi est extraneus. Sed obiicitur huic solutioni. j. de donatio. causa mor. l. si is cui. vbi etiam extraneus ignoras donatarius tenetur. sed ibi erat in culpa lata donatarius quādo non cogitauit posse remoueri per conualescentiā, & aliis modis. Itē adhuc contra. C. cōmunia de leg. l. fin. s. sed quia. vbi etiā heres non manumittit. Sed ibi pure vel die certa: hic sub conditione, vel die incerta, quae pro conditione habetur: vt. s. de condit. & demon. l. dies incertus. Sed tūc ob. in ea. l. s. fin. autē sub conditione. Sed ibi nō dicit de manumissione, sed de ceteris alienationibus quae fieri non debēt pendente cōditione: & sic est speciale in libertate. nā & seruus alio modo alienatus cōditione pēdente, ea existēte reuocaretur. Alij dicunt qd hoc corrigitur per illū. s. fin. autē. vt nō possit manumitti, sicut nec alio modo alienari.

h *sui.* scilicet libertatis.

i *Pretium.* scilicet serui praedicti. Accursius.

k *Afferat.* vt. s. de alie. iudi. mutā. cau. fac. l. j. in prin. & de noxa. l. electio. s. fi. argu. contra. j. de sepa. l. j. in fi. j. respon. Hug.

l *A Sempronio.* scilicet quodam extraneo.

m *Hereditatis.* scilicet fideicommissariae.

sum, si non iam puer hoc accepit. a eoque iure vtimur.

Valet fideicommissum per quod rogatur dominus restituere seruo instituto. Bartolus.

Si seruo herede scripto dominus b rogatus est eidem seruo restituere hereditatem cū liber esset: vtile fideicommissum est. c

Seruo qui subiacer restitutioni, cum vniuersitate potest libertas restamēto relinqui, & fideicommissario aestimatio debetur. Bar.

Si quis filium suum ex asse heredem instituit, & codicillis quos post mortem filij aperiri iussit, d fidei eius cōmisit, e vt si sine liberis decessisset, hereditatem suam sorori suae restitueret: & filius cū sciret quod in codicillis scriptum esset, Stichum seruum hereditarium testamento suo liberū esse iussit: heredes filij pretiū eius serui sorori defuncti f praestare debent, libertate fauore s sui h * seruata. Hoc amplius & si ignorasset filius codicillos à patre factos, nihilo minus heredes eius pretium i praestare debent, ne factum cuiusquam alteri damnum adferat. k Sed & si seruus iste à Sempronio l heres institutus sit, eamq; hereditatem postea quā ex testamento fratris ad libertatem peruenerat, adierit: hereditatis m quoq; n aestimationē here

n *Quoque.* non solum serui: sed videtur posse pœnitere quando ignorauit: vt. s. de interro. act. l. de aetate. s. ex causa. Sed ibi actori consulebatur in alium: hic vero datur huic sorori in aliū recursus ad hanc hereditatem. Item adhuc non videtur nocere tantus error: vt insti. de act. s. si quis agens. Sed ibi ignorantia se excusat à dāno quod haberet propter plus petitionē: hic non excusat à dāno hereditatis. Accursius.

des fratris sorori eius prestare debent: quae * si manumissus nō esset, iussu mulieris adire eam potuisset. Si verò viuente filio Sempronius decesserit, hereditas in causa fideicommissi non deducetur: o quippe ab ipso filio adire iussus hereditatē, ei acquireret.

Ciuitatibus quae nō sunt hostes imperij, potest hereditas per fideicommissum relinqui & restitui, & agere possunt per suos syndicos. hoc dicit cū prin. l. seq. Alex.

xxvi. PAVLVS libro singulari de senatusconsultis.

Omnibus ciuitatibus p quae sub imperio populi Romani q sunt, restitui debere & posse hereditatē fideicommissam, Aponianum † senatusconsultū iubet. Sed & actiones in eas r placuit ex Trebelliano transferri. Sed * municipes ad eas admittuntur. c

xxvii. IULIANVS libro quadragenfimo Digestorum.

Ita tamen, vt his * quibus restitueretur hereditas, actorem t eligant & ad agendum, & ad excipiendas actiones.

Quaesita per seruum post aditā hereditatē ab herede coacto, nō veniūt in restitutionem. secus in quaesitis hereditate iacente. Bar.

Si seruum hereditarium heres qui coactus u adierit, iussisset adire hereditatem ab alio x

t *In eas.* ciuitates. & econtra eis dantur: vt subiicit, sed & c. vt. s. eo. l. j. in princip. & continua cum. l. seq.

f *Admittuntur.* scilicet ad agendum.

† *Ita tamen.* Actorem. vel syndicum: vt. s. quod cuiusque vniuer. l. j. s. quibus. & l. item eorum. s. sed & si ita decreuerit. & debēt eligere omnes de municipio, vel ciuitate, vel maior pars: vel ordo decurionum, vel maior pars, cum duae partes affuerunt: vel nullum eligent si sit aliquis cui de consuetudine hoc facere licet: vt. s. quod cuiusq; vniuer. no. l. planē. & l. praetor & ipsi etiam administratores municipiū poterunt hoc facere: vt. s. de condit. & demon. l. municipibus. & quod cuiusque vniuer. no. l. si. Accursius.

‡ *si seruum.* CASVS. Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatē meam Seio, & decessi: postea Titius dicens sibi suspectam hereditatē, fuit coactus adire: & antequā hereditatē restitueret dicto Seio, Gaius extraneus instituit sibi heredē Stichum seruum dictae hereditatis meae, & dictus Titius iussit eum adire, & ita eam hereditatē Gaij sibi acquisiuit: & ita habet modo Titius hereditatem meam, & hereditatē Gaij. nunc quaeritur, an vtramq; restituere teneatur dicto Seio fideicommissario: Et dicitur quod non, nisi meam: sicut nec teneretur ei restituere illud quod seruus hereditarius stipulatus esset ab aliquo post aditam à se herede hereditatem, aut per traditionem accepisset: aut fructus qui ex rebus hereditariis percepti fuissent ante moram restituendę per eū hereditatis. & bene dixi post aditam à se herede hereditatem: quia si antē aditam praedicta tria vel aliquod eorū interuenisset, bene teneretur Seio fideicommissario restituere. Viuianus.

u *Coactus.* per iudicem, quia eam suspectam dicebat.

x *Alio.* quia quidam instituit heredem, & rogauit vel iussit eum restituere huic seruo.

dāno quod haberet propter plus petitionē: hic non excusat à dāno hereditatis. Accursius.

o *Non deducetur.* vt ipsa vel eius aestimatio praestetur sorori: vt. j. eod. l. ita tamen. s. j. & s. eo. l. in fideicommissariam. in princip. Accursius.

o *Mnibus.] CASVS.* Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum vt eam restitueret cuidam ciuitati suppositae Romano imperio, & decessi. nunquid tenetur Titius restituere dictae ciuitati? Et dicitur quod sic: & ea restituta transeūt hereditariae actiones in eam & cōtra eam ciuitatem: & municipes qui morātur in ea ciuitate, admittuntur ad eas actiones exercendas, & ad se defendendum. debent tamen ad hęc explicanda habere actorem. h. d. cum prin. l. seq. Viuianus.

p *Omnibus ciuitatib.* vel parti ciuitatis: vt. s. de lega. j. si quis à filio. s. fi. & etiam vicis: vt. s. de leg. j. l. si heres. s. j. Item econtra institui, & de restituēdo grauari possunt: vt. s. eo. l. reculare. s. itē si municipes. & facit. j. de lib. vni. l. j. & C. de here. insti. l. hereditatis. & C. eo. l. iij. & s. de lega. j. l. ciuitatibus. Accursius.

q *Romani.* sed ciuita. ho stiū sic nō sunt capaces.

quia

† Citatur in l. 3. de libertis vniuersitatuū. quod latuit Accursium. vide Vlp. frag. ti. 22.

* sed & mu. hi quibus.

a Eadem seruo. aliàs herede, & aliàs heredi : quia fuit ab alio seruus institutus. Accursius.

b Et tunc. id est post acquisitionem hereditatis per seruum factam.

c Adquisita esset. quia iussit eam adire : vt. s. dixit. & sic iam erat ei adquisita. & sic non ob. s. eo. l. quidam. s. si. j. respon.

d Hereditatem. ab herede. Accursius.

e Si nulla mora. nec rogatus est vt cum incremento restituat: vt. j. eod. l. facta. s. si heres ante. & s. eo. l. in fideicommissaria. s. quotiens. & quod not. in prin. eiusdem. Nec ob. j. prox. s. in fin. vt ibi dicam.

f Aditam. per eum qui dicebat eam suspectam.

Qui suspecta. CASVS.

Regulam ponit quam postea specificat. & est regula talis : Heres qui suspectam dicit hereditatem in qua est institutus, & quam alij rogatus est restituere, & qui propter hæc coactus est eam adire & restituere fideicommissario, nõ debet consequi aliquod commodum ex testamento in quo fuit datas ei dicta hereditas: quod qui dem commodum habiturus nõ fuisset si heres institutus nõ fuisset, aut non adiuisset. si autem potuisset habere illud commodum etiam si nõ adiuisset, bene habebit illud coactus adiens. Vnde

pone quod institui mihi heredem Titium, & filium meum impuberem exheredauit. & ita postea dixi. Quisquis mihi heres erit, idem filio meo heres esto. & postea rogavi eundem Titium vt restitueret hereditatem meam Seio: & postea decessit. postea Titius dicens sibi suspectam hereditatem meam, fuit eam coactus adire: & postea antequam restituere eam Seio, decessit dictus impubes in pupillari ætate: & ita successit ei dictus Titius: Valuit enim substitutio quam feci eidem exheredato quantum ad bona quæ habet aliunde quam à me dictus impubes. quæritur, nunquid vtramque hereditatem teneatur Titius restituere Seio fideicommissario, scilicet meam & impuberis: Et dicitur quod sic: & hoc secundum dictam regulam, nam hereditatem impuberis non habuisset nisi meam hereditatem adiuisset: vtpote principali meo testamento irrito, cum ex eo non fuisset adita hereditas, & sic per consequentiam pupillare euauisset. Et idem est retento eodem casu si non feci substitutionem prædictis verbis, quisquis mihi heres erit, idem filio meo heres esto & c. sed ita feci dictam substitutionem, Titius filio meo heres esto. nam sicut in superiori casu, ita & in hoc tenebitur restituere Titius Seio vtramque hereditatem. Si vero retento isto proximo casu dedisset coheredem Titio in mea hereditate quendam extraneum, puta Sempronium, & postea coheres adiuuit pro sua parte, & Titius coactus adiuuit pro sua: restituendo Titius suam partem dicto Seio fideicommissario, poterit sibi retinere hereditatem impuberis quam (vt dictum est) habuit ex substitutione. & est ratio secundum dictam regulam, quia etiam si ipse Titius omisisset pro sua parte meam hereditatem, & adire non fuisset coactus, potuisset nihilominus adire ex substitutione, & habere dictam hereditatem impuberis: & hoc ideo potuisset, quia coheres suus (vt dictum est) adiuuit pro sua parte meam hereditatem: & ita in hoc casu principale meum testamentum non fuisset irritum, cum ex eo adita fuisset hereditas mea ad minus per vnum de heredibus quos institui. quod quidem sufficit ad hoc vt valeat secundæ tabulæ, siue substitutio pendens ex meo principali testamento: vt hic dicit. Viuianus.

g Commodum. vt supra eo. l. quia poterat. sic supra ad Sila. l. sequens. s. j. & infra eo. l. si patroni. s. adeo. nisi sint fructus, vel quæ vice fructuum censentur: vt supra. s. prox. Item econtra nec etiam commodum: vt infra ea. l. si perceptis. & supra eo. l. apud Iulianum. in prin. Accursius.

h si pupillo. forte exheredato. Accursius.

i Quisquis mihi heres erit, idem filio meo heres esto: hereditatem quæ ex substitutione ad eum peruenerit, restituere cogendus erit. Si vero detracto hoc articulo. Quisquis mihi heres erit, substitutus ita fuerit, Titius filio meo heres esto: tum si solus patri heres extiterit, nihilo minus cogendus erit hereditatem pupilli restituere. Si vero coheredem habuerit, retinebit pupilli hereditatem: quia potuit coherede adente, quauis ipse patris omisisset hereditatem, ex substitutione adire.

si pupillo substitutus fuerit ita: Quisquis mihi heres erit, idem filio meo heres esto: hereditatem quæ ex substitutione ad eum peruenerit, restituere cogendus erit. Si vero detracto hoc articulo. Quisquis mihi heres erit, substitutus ita fuerit, Titius filio meo heres esto: tum si solus patri heres extiterit, nihilo minus cogendus erit hereditatem pupilli restituere. Si vero coheredem habuerit, retinebit pupilli hereditatem: quia potuit coherede adente, quauis ipse patris omisisset hereditatem, ex substitutione adire.

Existetia sui heredis confirmat fideicommissum vniuersale, vt per restitutionem trāseant actiones. Bartolus.

Si pater filium quæ in potestate habebat, heredem scripserit, & ab eo petierit vt hereditatem Sempronio restituere, isque suspectam sibi esse dicet: poterit ex Trebelliano senatusconsulto hereditas restitui. Quare & si nõ immiscuerit se hereditati, nihilo minus actio-

ad hoc quod hic dicit, idem dico & si pupillum tantum habeo coheredem: quia possum habere pupillarem ex substitutione, licet repudiauerim paternam, puta si pupillus adeat. alioquin pupillare nullum esset, cum nemo adisset paternam hereditatem, vt dixi. & ita cum hoc commodum posset habere, licet repudiauerit paternam, cum tamen pupillus adiuuit, nõ debet venire in restitutionem: vt in princip. huius. s. illud tamen bene dico, quod hoc casu non possum habere ex substitutione pupilli quin habeam paternam: quia eam non inuenio immixtam: vt dicit dictus. s. filio. in fine. Vel posset illud intelligi cum pupillus non adiuuit, & ego repudiaui. sequitur ergo quod pupillare nõ valeat, & ita nihil ex eo habere possum.

Coherede adente. sufficit enim vnum ex heredibus adire paternam ad hoc vt valeant secundæ tabulæ: vt hic, & s. eo. l. apud. s. Iulianus. & distingue hic vt not. C. de iure delibe. l. quidam.

P Ipse patris. substitutus. Accursius.

si pater. CASVS. Filium meum Titium in mea potestate constitutum institui mihi heredem, & rogavi eum vt hereditatem meam restituere Sempronio, & decessit postea idem meus filius dicebat sibi suspectam hereditatem, & ideo nolebat se ei immiscere. Sempronius autem erat contentus quod ipse restituere ei sine immixtione, & ita ipse ei restituit. bene valet restitutio. Viuianus.

Q Restitui. caue tibi: quia nil dicitur an cogatur adire, & videtur quod non. cum enim suus est necessarius, non oportet quod plus adeat. Sed dic vt adire cogatur: vt. s. eod. l. recusare. s. meminisse. & potest esse ratio, quia debitor hereditarius negaret forte suum fuisse, & probaret falso esse emancipatum: vnde restitutio inueniretur nulla. Item quia est heres nomine, non re: vt teneatur creditoribus: vt. C. si vt se ab hereditate abstinuit. l. j. ergo econtra nec agere potest, nec habet quid restituat. dicit tamen H. & bene quod si non curet fideicommissarius cogere adire, quod satis est ei quod est heres, licet se abstinere: vt. j. de fideicommissa. liber. l. cum quasi. s. sed & si quis. & supra de mino. l. & si sine. s. sed quod Papinian. & expresse hic subiicitur. Sed nonne restituendo videtur adire, sicut qui soluit creditoribus: vt. C. de iure delibe. l. j. fit enim nuda voluntate: vt institui. de hered. quali. & disse. s. fin. Respon. non: quia non fit eo animo, sed magis animo contrario. vt non fit heres: cum coactus hoc faciat.

a) Not. regule quod verbu quisquis, iunctu verbo futuri temporis facit conditionem. Barr. in l. qui liberis. in prin. s. de vulga. & pupill. substi.

k Ad eum. institutum & rogatum. Accursius.

l Tum. id est tunc, aliàs accipitur pro aliquando, vel accipitur pro vna parte: vt tum Petrus, tum Martinus currit. aliàs est in textu, tunc. Accursius.

m Pupilli restituere. & est ratio, quia hanc nõ haberet si non audisset paternam: vtpote principali testamento irritato, cum ex eo non fuisset adita hereditas: vt. j. de contra tabul. l. filium. s. quod si hi. & s. sed cum exheredato & sic per consequentiam pupillare euanescit: vt no. s. eod. l. apud. s. idem Iulianus. H. Accursius.

n si vero coheredem. aliud à pupillo. & sic non ob. supra de vulg. substitui. l. sed si plures. s. filio. in fine. s. vbi dicit quod si heredem habeo pupillum tantum, & repudiauerim paternam, non possum postea habere pupillarem nisi essem frater impuberis: vt. j. titu. j. l. si filius qui patri. sed certe quantum

b) An dicatur propriè heres, qui nomine tantum est heres, vide ad longum per Bald. in l. si nõ speciali. pe. col. C de testam.

† Iste text. est sing. secundum Ang. quod heres qui fecit moram in adendo, nõ videtur fecisse moram in restituendo, sed noua interpellatione opus est secundum Imo. & Alex. hic.

A patre.] **CASVS.** Institui mihi heredem Seium, & Gaium filiū meum impuberem exheredavi, & eidem filio taliter substitui dictum Seium, si dictus impubes decederet in pupillari aetate. Item rogavi dictum Seium ut restitueret Titio hereditatē quæ ad eum ex substitutione peruenerit: & decessi. Titius uiuente dicto impubere vult cogere Seium ut adeat hereditatem meam ad hoc ut postea impubere decederet Seius possit eidē Titio restituere hereditatem dicti impubere, sicut ego testator eum rogavi, dicens eidem Seio: si tu non adeas hereditatem testatoris, non habebit hereditatem filij sui impubere, & ira restituere mihi eam non poteris. nunquid potest eum ad hoc cogere? Distinguitur, aut impubes uiuit, aut non. primo casu nō potest propter duas rationes. Vna est, quia eidem Titio dedi fideicommissum hereditatis filij sui sub conditione, si filius meus decederet in pupillari aetate. ipse autem adhuc uiuit, & ita non extitit adhuc conditio fideicommissi. Secunda ratio est, quia nō probe ager dictus fideicommissarius de hereditate dicti pueri adhuc uiuentis. Secūdo autem casu potest dictum heredem cogere. Sed pone in hoc secundo casu cum non uiuit impubes quod Seius à me institutus habuit coheredem Sempronium, & ambos eos heredes substitui prædicto modo dicto meo filio. nunquid ambos poterit cogere fideicommissarius adire hereditatem meam? Et dicitur quod non. satis est enim solum vnum cogi adire. nam vno etiam solo aduente coheres suus etiam qui meam patris hereditatem non adiit, cogetur adire & restituere fideicommissario hereditatem dicti mei filij. Viuianus.

a A patre. scilicet filij exheredati, non dico à patre instituti heredis.

b Substitutus. pupillariter, quod potest: ut instituto. de pupill. substit. §. non solum Accursius.

c Sub conditione. hæc ratio non est sufficiens: vt. s. eo. l. apud. §. Antistia. & l. ille à quo. in princi. sed pro ea facit. infra eo. l. facta. §. si sub conditione. & §. si in danda. sed dic vt not. d. §. Antistia. & l. ille à quo & l. sed si ante. & l. pen. Accursius.

d Ager. scilicet sic vt rogatur adire & restituere: vt hic, & supra de vulg. substit. l. ij. §. plane. sic & infra de colla. bo. l. ij. §. si impuberi. sed in alium modum agitur quandoque de uiuentis hereditate: vt C. vt in pos. lega. l. cum Archimedoram. & C. ad Trebell. authen. cōtra rogatus & s. de he. ven. l. ij. §. illud. Accursius.

e Patris adire. & etiam purè restituere: vt infra proximo dicitur vel colligitur.

f A patre. s. exheredati, & dic exheredato pupillariter substituti.

g Restituerent. Titio. Accursius.

h vel vnum. vel, pro saltem, & facit supra eo. l. apud Iulianum. §. itē Iulianus. & l. nam quod. §. qui compulsus. & supra eo. l. qui suspectam, & quod in eis no.

Quotiens.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & filium meum emancipatum præterij, & decessi. postea dictus meus filius accepit bono. possess. contra tabulas, & ita accepit hereditatem instituto. certe amodo institutus non tenetur adire & restituere hereditatem Seio: sicut nec legata nec fideicommissa præstare amodo cogitur. Sed pone quod dictus Seius fideicommissarius erat de liberis vel de parentibus testatoris, quibus quidem debet filius contra ta-

bulas petens restituere fideicommissum eis à scripto herede relicti vt infra de lega. j. l. j. & l. Sabinus. modo cogit dictus Seius ita: ego volo facere cogi dictum præteritum vt petat bono. possess. contra tabu. quia si ipse non nunc petat, heres forte decedet ante aditam à se hereditatem: & filius forte omittet contra tabu. & ita idercidet

nes quæ ei & in eum cōpetebant, ad Sempronium transferentur.

Heres per fideicommissum relictus in secundis tabulis cogitur ex primis adire mortuo demum pupillo: & confirmatis secundis tabulis omnes pupillariter substituti cogentur adire ex secundis, & restituere. Alexand.

A patre heres scriptus, & exheredato filio substitutus, si rogatus fuerit hereditatem quæ ad eum ex substitutione peruenerit. Titio restituere cogendus non est viuo pupillo patris hereditatem adire: primū quia sub conditione fideicommissum datum est: deinde, quia non probè de hereditate uiuentis pueri ager. mortuo autem pupillo compelli debet hereditatē patris adire. Quod si duo heredes à patre instituti fuerint, & vtriusque fidei commissum sit, vt exheredati filij hereditatem restituerent: satis erit vel vnum cogi adire. hoc enim factu etiā is qui patris heredit. nō adit, filij hered. adire & restituere cogetur.

Si filius petiit bonorum possessionem contra tabulas, heres institutus non potest cogi adire & restituere. Bartolus.

Quotiens filius emancipatus bo-

bulas petens restituere fideicommissum eis à scripto herede relicti vt infra de lega. j. l. j. & l. Sabinus. modo cogit dictus Seius ita: ego volo facere cogi dictum præteritum vt petat bono. possess. contra tabu. quia si ipse non nunc petat, heres forte decedet ante aditam à se hereditatem: & filius forte omittet contra tabu. & ita idercidet

fidicommissum meum, & ita petet coram prætere præteritum cogi. certe non propter hoc debet cogi præteritus. nam potest cogi heres adire & restituere. Item & filius præteritus non fuit rogatus restituere. Viuianus.

i Accipit. multo magis si querelam inofficiosi testamenti proponat ex heredatus: cum & tunc rescindantur relicta: vt supra de inoffic. testa. l. Papinianus. §. fina. nec ob. supra eo. l. ille à quo. §. j. quia ibi solus heres contendeat de viribus testamenti, nec apparebat filius qui contra tabulas peteret: hic autem apparet.

Post restitutam hereditatem actiones denegantur heredi, & contra heredem, & dantur fideicommissario. secus ante eam restitutam. Alexand.

Qui ex Trebell. senatusconf. hereditatē restituit: siue petat à debitoribus hereditariis, siue ab eo petatur, exceptione restitute hereditatis adiuari vel summoueri potest. Actiones autem fideicommissi competunt, quas habuit heres eo tempore quo fideicommissum restituebat. Marcellus: Sed eas quoque actiones quæ sub conditione erant, & quarum dies eo tempore non cesserat, fideicommissario competere placet. Sed antequam restitueretur hereditas, exceptio-

die cum ex causa præteritionis vel exheredationis non irritetur nisi si institutio: Respond. secūdam M. nec hodie cogitur, cum ipso iure nulla sit institutio, sed irrita: sed secundum nos qui dicimus irritandam. potest dici vt interim possit cogi adire & restituere filio differente agere. secus si iam agat: vt hic. Accursius.

n Marcellus. scilicet respon. Et pone, pater filium emancipatum præterit. extraneū instituit: & de restituenda hereditate Titio post mortem suam rogati grauauit. dicit ergo filium non cogendum petere contra tabulas: quia iam intercideret fideicommissum præstandum mortuo herede, seu post mortem heredis, & filio omitente bono. possess. & sic stamus pro fideicommissio, vt valeat: vt & supra eo. l. ex facto. §. sed si naufragio. si autem filius sponte vellet petere, bene posset: vt supra prox. vel pone vt infra eo. §. qui rogatus. Accursius.

o Fideicommissum. scilicet præstandum. Accursius.

Qui ex Trebelliano.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredem Seium & rogauit eum de restituenda hereditate Gaio, & decessit. postea Seius restituit hereditatem Gaio. vult modo idem Seius heres agere contra aliquem debitorem hereditarium. certe repellitur exceptione restitute hereditatis. Sed & si creditor hereditarius agat contra eundem Seium, eadem exceptione repellit eum. dictæ autem actiones hereditariæ competunt dicto Gaio fideicommissario & contra eum non solum hæc quas dictus heres habebat tempore quo restituit ei hereditatem, sed etiam hæc quæ sub conditione erant tunc temporis, quarumque dies non cesserat adhuc, sed post ea conditione existente. sed si conueniatur heres à creditoribus hereditariis ante restitutionem hereditatis. non habet exceptionem, cum tanto minus debeat postea soluere fideicommissario in restitutione hereditatis, quantum soluit dictis creditoribus. Viuianus.

p Potest. vt inst. de fideic. here. §. restituta. & s. e. l. j. §. quamquam.

q Actiones. ciuiles & prætorias: vt. j. eo. l. quamuis. nisi de nouo heres acquisisset: vt supra eo. l. heres.

fidicommissum meum, & ita petet coram prætere præteritum cogi. certe non propter hoc debet cogi præteritus. nam potest cogi heres adire & restituere. Item & filius præteritus non fuit rogatus restituere. Viuianus.

i Accipit. multo magis si querelam inofficiosi testamenti proponat ex heredatus: cum & tunc rescindantur relicta: vt supra de inoffic. testa. l. Papinianus. §. fina. nec ob. supra eo. l. ille à quo. §. j. quia ibi solus heres contendeat de viribus testamenti, nec apparebat filius qui contra tabulas peteret: hic autem apparet.

k Heredis. alius quam filius.

l Cogitur. heres scriptus item nec filius præterquam liberis & parentibus & quibusdam aliis: vt. j. de lega. præstan. l. j.

m Compelli debet. nisi fideicommiss. esset de liberis vel similibus. nam tunc à filio esset dādum fideicom. pro portione virili: vt infra de leg. præstan. l. j. & l. qui filium. in fi. & l. sequen. & l. viriles. & l. si portio. & hæc sunt secundum iura vetera. Sed quid hodie cum ex causa præteritionis vel exheredationis non irritetur nisi si institutio: Respond. secūdam M. nec hodie cogitur, cum ipso iure nulla sit institutio, sed irrita: sed secundum nos qui dicimus irritandam. potest dici vt interim possit cogi adire & restituere filio differente agere. secus si iam agat: vt hic. Accursius.

* Quidam sic transponunt, plane est compellendus adire, si nō tam filius, &c. & subaudiunt verbum, accepit, aut simile.

a *Adiuuandus non est.* contra legatarios & creditores. & sic quandoque præcedit petitio relictorum restitutionem: quandoque sequitur: vt. s. eo. l. qui quadringenta. & l. Marcellus. §. idem Pomponius. & l. cogi. §. inde quaeritur.

b *Restitutus sit.* vel si non sit unde retineat, cauebitur heredi à fideicommissario: vt. j. e. l. cum hereditas ex si.

Trebellianum.] **CASVS.** Mæuius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum vt restitueret Gaio hereditatem suam, scilicet Mæuij prædicti, vel quotam eius partem, & decessit. & postea dictus Seius restituit Gaio. nunquid transeunt actiones in fideicommissarium ex Trebelliano, & nunquid habet locum Trebellianum? Et dicitur quod sine dubio in hoc casu locum habet. Sed pone quod dictus Mæuius rogauit dictum Seium suum heredem, vt hereditatem Titij adiret, & restitueret dicto Gaio, qui quidem Titius instituit sibi heredem dictum Seium: & idem Seius adiuit hereditatem Mæuij, & etiã hereditatem dicti Titij. nunquid dictus Gaius poterit petere à Seio hereditatem Titij? Et dicitur quod sic, perinde ac si Mæuius rogasset eundem Seium de restituendo Gaio fundum qui eidem Seio à Titio legatus esset. si autem idem Seius dicat sibi suspectam

hereditatem Mæuij, non debet cogi eam adire: quia non est rogatus eam alij restituere: subaudi, nec cogitur præstare Gaio Titianam hereditatem prædictam: quia nihil habet à Mæuio qui rogauit eum de Titiana restituenda, ex quo scilicet non adit hereditatem Mæuij. Sed quid retento eodem casu si Mæuius rogauit Seium heredem suum vt restitueret Gaio suam Mæuij hereditatem, & etiam Titianam: & Seius sponte adiuit Mæuiam? certe dimidiam & quartam hereditatis Mæuiam restituet Gaio, id est sex vncias, & quartam id est nouem vncias, id est partes hereditatis tres: & quartam sibi retinebit Trebellianicam. & idem est in isto eodem casu si dictus Seius à Mæuio institutus sit rogatus restituere hereditatem Mæuiam dicto Gaio, & Titianam cuidam alij puta Sempronio. nam vtroque casu adiens Seius hereditatem Mæuiam sponte retinebit sibi quartam ex ea, & tres partes restituet Gaio fideicommissario. Vtrum autem in hoc casu teneatur restituere Titianam illi cui eam rogatus est restituere, non dicit hic: sed ego dico quod sic, si tot fructus percepit ex Mæuiam qui faciant tantum quantum valet Titiana: vel si tantum valet quarta Mæuiam, quantum tota Titiana, & testator voluit quod quartam Mæuiam haberet Seius in compensationem Titianæ fideicommissariae restituendæ. Sed quid retento eodem casu si Seius dixerit suspectam hereditatem Mæuiam? nunquid cogetur eam adire & restituere? Et dicitur quod sic. Titianam autem non cogetur adire, nec restituere illi cui rogatus est restituere. Viuianus.

c *Trebellianum.* in libro Ioan. incipit. §. quod Trebel. & c. scilicet de quo facta est mentio. s. vel incipit. §. respon. scilicet senatusconsultum Trebel. & c. tu dic quod incipit. §. Trebellianum & c. & si habes, respon. lege cum præcedentibus: & adiunge dictionem Marcellus, quæ non habebat verbum.

d *Pro parte.* s. quota. secus si rem aliquam: vt. s. eo. l. cogi. §. generaliter. Item secus si partem legauit: vt. s. eo. l. mulier. §. si. Item caute dicit suam, non ergo si alienam tantum: & hic subiicit quare & c.

e *Titij.* à quo eras institutus, vt apparet ex inferioribus: secus si ipse Mæuius esset à Titio institutus: quia tunc locum haberet Trebellianum: vt. s. eo. l. cogi. §. sed & si quis.

f *Adieris.* scilicet sponte.

g *Fuisses.* à Mæuio qui te heredem fecit: quo casu bene valet: vt

supra eo. l. ex facto. §. Iulianus. & §. si quis ita cauerit.

h *Adire.* quia de ea restituenda non fuisti rogatus.

i *Hereditatem.* Mæuiam.

k *Quartam.* id est sex & tres vncias, quæ sunt dodrans Mæuiam, sed nunquid Titianam restituet similiter? Respon. sic, si tot fructus percepit ex Mæuiam

quæ faciunt tantum quantum valet Titiana: vt supra de lega. ij. l. cum pater. §. Titio. imò plus dico: etiam si non tot percepit: quia potuit ei testator dare quartam suæ hereditatis cum onere scilicet vt habeat in compensatione cum Titiana hereditate, si tantam facit quarta Mæuiam quantum hereditas Titiana tota: quia non in plus potuit onerari: vt. s. eo. l. Lucius. §. mulier. & s. ad. l. Fal. l. si debitor. & ibi not. Sed arg. contra. s. ad. l. Fal. l. quod de bonis. §. cum fideicommissum.

l *Fideicommissario datur actio contra heredem pro rebus indebitè retentis.* Barto. & Alexan.

Si ex Trebelliano hereditatem restituit heres, & fructus prædiorum retinet, vel ipsa prædia: si siue etiam debitor eius qui testamentum fecit, fuerit: necessarium est actionem aduersus eum fideicommissario dari.

m *Inter heredem & fideicommissarium cõpetit familiaris erciscundæ iudicium.* h. d. Bartolus.

Marcellus: Hoc idem necessarium faciendum est cum parte hereditatis restituta, familiaris erciscundæ iudicium inter eum

ex testamento pro prædictis recuperandis? Et dicitur quod sic. Sed & si dictum Titium rogauit vt restitueret ei partem tantum hereditatis, & ipse ei pro indiuiso restituit: poterit idem fideicommissarius intentare actionem fam. erciscun. contra heredem prædictum. Viuianus.

n *Prædia.* sed quare retinet? Dicunt quidam propter naturalia debita quæ sibi à defuncto debebantur. sed certè naturale debitum potest deducere non solum ciuile, sed naturale: nec tenetur ideo aliqua actione fideicommissi. vt. j. eo. l. debitor. & s. de peti. here. l. si quis possessor. §. sed & ipsi. nam naturalis debiti deductio solutio est, non est donatio: vt. j. de dona. l. hoc iure. §. pen. dic ergo quod retinebit sine aliqua iusta causa.

o *Debitor eius.* scilicet ciuilitè & naturaliter: secus puto si naturaliter tantum: licet gestor negotiorum etiam naturale debitum à se debeat exigere vel deducere: vt. s. de neg. gest. l. at qui natura. in princi. H.

p *Actiones.* scilicet viles: quia directæ competebant defuncto: sicut e contra si defunctus aliquid debuisset heredi scripto: vt infra eod. l. debitor. sic & c. de iure delibe. l. fina. §. in computatione: sed H. dicit omnino extinctas etiam viles, & in perpetuum non suscitari: vt. j. de solu. l. qui res. §. aream. sed dat hereditibus conditionem indebiti, quasi plus debito soluerit: vt. j. eo. l. deducta. in princip. & l. debitor. & l. penul. sic & supra de condic. inde. l. si is qui. & de here. ven. l. ij. §. penul. sed contra fideicommissum. quæ actio dabitur, si non datur utilis? Respon. actio ex testamento, quæ datur ad fideicommissum generale, quasi non plene restituerit: vt inuit. d. l. debitor. vbi dicit neque fideicommissum. quasi minus restituerit, rectè peretur & c. sed an potest competere ei petitio hereditatis fideicommissaria? videtur quod non: vt supra de fideicommissi. hered. peti. l. fin. §. fin. Sed dic contra vt ibi. Item potest dari conditio sine causa saltem ratione possessionis: quia sine causa est apud heredem: vel utilis rei vindic. scilicet post restitutionem hereditatis.

q *Faciendum est.* vt si fideicommissum. dentur actiones contra heredem.

r *Iudicium.* vile hincinde: vt supra famil. erciscun. si ex assè. nec ob. eo. titu. l. ij. in princi. vbi datur directum eis qui sunt heredes per senatusconsultum: quia dicit Tertul. & Orfi. scilicet per quæ quis fit heres: vt insti. de bono. possess. §. quos autem. non per

sed nunquid Titianam restituet similiter? Respon. sic, si tot fructus percepit ex Mæuiam, qui faciunt tantum quantum valet Titiana: vt supra de lega. ij. l. cum pater. §. Titio. imò plus dico: etiam si non tot percepit: quia potuit ei testator dare quartam suæ hereditatis cum onere scilicet vt habeat in compensatione cum Titiana hereditate, si tantam facit quarta Mæuiam quantum hereditas Titiana tota: quia non in plus potuit onerari: vt. s. eo. l. Lucius. §. mulier. & s. ad. l. Fal. l. si debitor. & ibi not. Sed arg. contra. s. ad. l. Fal. l. quod de bonis. §. cum fideicommissum.

s *si ex Trebelliano.*] **CASVS.** Titium debitorem meum institui mihi heredem, & rogauit eum vt restitueret hereditatem meam Seio: & postea decessit. postea idem Titius restituit hereditatem Seio retenta sibi quarta de iure, & sine causa retentis sibi quibusdam prædiis cum fructibus, & retento sibi illo quod mihi debebat. nunquid fideicommissarius potest agere contra eum actione

Trebell. sed loco heredis: vt institu. de fideicom. here. §. restituta. alij dicūt heredi directum, sed fideicommissario vtile. & facit. §. fa. mil. erciscun. l. sed & eius. §. j.

Qui rogatus.] CASVS. Sempronius instituit sibi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem filio suo Sempronij emancipato, & ab eo Sempronio præterito: & decessit idem Sēpronius. postea filius vult Titium cogere adire, & sibi restituere dicentem suspectam dictam hereditatem. nunquid potest? Et viderur q̄ non: quia idem filius potest petere bono. posses. cōtra tabu. & ita aliter hereditatem consequi. dicitur tamen hic quod potest. Viuianus.

a Emancipato filio. scilicet præterito. idem si extraneo: vt. §. eo. §. quoties. ibi, Marcellus. & c. vel pone ibi vt hic.

b Possit. si velit: nondū tamen accepit: aliās nō posset cogere heredem adire: vt. §. eod. §. quoties. qui enim oppugnat voluntatem, non debet ex ea consequi commodum: vt. §. de acqui. here. l. quæsitum. Item non refert qualiter cōsequatur, dūmodo cōsequatur. sic. C. de instit. & substitut. l. si mater. Accursius.

si patronus.] CASVS. Stichus instituit sibi heredem patronum suum Titium ex debita portioe patrono, id est quæ est olim dimidia, hodie tertia: & Gaiū instituit sibi in reliquo, & rogauit dictum patronum vt dictam partem restitueret Sempronio, & decessit dictus Stichus: postea patronus dicit sibi suspectam hereditatem: & ideo non vult adire & restituere nun-

quid debet ad hoc cogi? Et dicitur quod sic. si tamen postquam compulsus adiit, mutet voluntatem, & velit sibi retinere dictam debitam sibi partem, bene potest hoc facere: nec tenetur restituere fideicommissario. Viuianus.

c Debita. olim dimidia: hodie tertia sine onere: vt instit. de suc. lib. §. sed nostra. sed olim in dimidia poterat grauari à liberis & patribus liberti, non ab aliis: vt. §. de condit. & demon. l. si is. & de lega. ij. l. cum patronus. & si nimis grauabatur, poterat omittere ex testamento, & capere ab intestato citra fraudē edicti: vt. §. si quis omis. cau. testa. l. quia autem. §. si patronus. sed contra tabulas non petit patronus institutus, siue adeat, siue non: vt. §. de bo. liber. l. si patronus ex minore. §. j. Accursius.

d Mutata. sed quo modo pœnitet: vt. §. eo. l. nam quod. §. qui compulsus. & §. eo. l. si eius. §. si? Respon. pœnitet antequam cogatur, vt hic: vel post, vt ibi. sed si sponte adiret, & per errorem plus quam debet restitueret, condicet: vt. §. eo. l. patronus. Alij quod hic pœnitet postquam coactus adiit: & sic speciale: quia quasi æs alienum est: vt. §. de inffic. test. l. Papinianus. §. si quis. quod non placet: vt. d. l. si eius. in fi. & §. de bo. lib. l. penul. §. penul.

si præceptis.] CASVS. Institui mihi tres heredes, inter quos erat Titius, & dictum Titium rogauit vt suam partem restitueret Seio præceptis sibi fundo Titiano & Sciano: & decessit. postea Titius dicens sibi suspectam hereditatem coactus est eam adire & restituere. nunquid debet præcipere dictos fundos? Et dicitur quod non. si autem ego legassem ei dictos fundos sub conditio-

ne si mihi heres non esset: non aliter cogeretur adire quam fideicommissarius restitueret ei dictos fundos. & est ratio plana in litera. Viuianus.

c Si præceptis. id est retentis.

f Commodum. aliās, commodum: aliās incommodo: & vtraque bona. nam neque commodum neq; incōmodum debet habere, quod non haberet si non adidisset: vt. §. eod. l. quia poterat. & l. nam quod. §. qui compulsus. & supra ca. l. §. qui suspecta. & infra eod. l. si patroni. §. Adeo.

id ipsum damno adfici non debet. **Hereditas grauatultra vires hereditarias, illud quod deest supplet ex fructibus iudicio testatoris perceptis: & ex eo quod vltra quartam est quæsitū, sibi retinet. quod si fructus non sufficiunt omnibus, pro rata fit deminutio.** h. d. Bartolus.

Hereditas ex asse i erat instituta cōsobrina k mea, & eius fidei commissum, vt partē dimidiam l hereditatis statim Publio Mæuio restitueret: alteram m partē, cum ipsa moreretur, eidē Publio Mæuio. præterea alia aliis legata data sunt. n Mæuius partem dimidiam hereditatis statim percepit, & cauit, quod amplius quam per legem Falcidiam liceret cepisset, redditu iri. * sed & cæteri legata o solida acceperāt, & similiter de restituēdo quod amplius percepissent, cauerunt. mortua consobrina mea Publius Mæuius desiderat sibi alteram partem hereditatis cū fructibus restitui. quæro itaque quantum ei restituere debeam, vtrum quod supra quadrantem bonorum penes consobrinam meam remanserat, nec amplius quicquam: an & ab aliis quibus legata soluta sunt, repetere quid debeam, & quantum.

Item quæro, si quod p ab his ex stipulatione perceperō, & quod apud consobrinam meam supra quadrantem remanserat, non efficiat q partem dimidiam hereditatis solutis legatis, & facta prima restitutione, & retenta quarta quæ est centum. Secundo an debeam agere ex stipulatione contra legatarios in eo quod habent vltra a quam deberent: vt illud detur Mæuio. Tertio si ago, quæritur in quantum agam. Quarto, si dicta quinquaginta cum eo quod recuperarem à legatariis, non sufficiunt ad medietatem hereditatis quam Mæuius petit sibi restitui: an debeam supplere de fructibus de quinquaginta, ita quod si quid supererit, mihi remaneat: vel econtra totum sibi quod superest dare debeam quod Mæuius vult? Respon. quinquaginta quæ supersunt, indubitanter restituo: de fructibus autem quinquaginta dic, quod aut adiuncti ad quinquaginta complent medietatem hereditatis quæ petitur restitui, & non excedunt: & tunc debent omnes restitui. aut excedunt: & quod excedit, retineo. aut non sufficiunt: & tunc agam contra legatarios: & sic, vt breuiter dicam, retinebo quod excedit: & ita omnibus quæstionibus responderetur præterquam tertiæ: scilicet in quantum debeat agi ex stipulatione contra legatarios. Accursius.

k Consobrina. in hereditate valente. cccc. **l Dimidiam.** cc. **m Et alteram.** cc **n Data sunt.** quinquaginta. **o Et cæteri legata.** non tolum hic Mæuius. **p Si quod.** sub. scilicet si illud quod & c. **q Non efficiat partem.** scilicet secundam.

k Consobrina. in hereditate valente. cccc.

l Dimidiam. cc.

m Et alteram. cc

n Data sunt. quinquaginta.

o Et cæteri legata. non tolum hic Mæuius.

p Si quod. sub. scilicet si illud quod & c.

q Non efficiat partem. scilicet secundam.

g Restituantur. id est præstentur. **h Non debet.** vt. §. eod. l. apud. in princip. **i Heres ex asse.** Pone casum: Berta consobrina mea fuit instituta in hereditate valente. cccc. & rogata fuit vt Mæuio partem dimidiam pure restitueret, & aliam dimidiam cū Berta decideret. Item grauata fuit legatis singularibus in quinquaginta. heres hic restituit medietatem hereditatis statim, & soluit integra legata: quia tamen relicta excedebāt dodrantem, quinimo & totam hereditatem, & quia nesciebat de viribus hereditatis, exegit cautionem tam à Mæuio quam à legatariis restituere retro quantum haberēt vltra quam eis habere liceat per legem Falcidiam. tandem Berta decessit: & ego sum eius heres. nunc Mæuius petit aliam medietatem hereditatis cum fructibus. Ex hoc themate primo quæritur, quantum ei debeo restituere: scilicet vtrum. l. quæ tantum remanserunt Berta

g Restituantur. id est præstentur. **h Non debet.** vt. §. eod. l. apud. in princip.

i Heres ex asse. Pone casum: Berta consobrina mea fuit instituta in hereditate valente. cccc. & rogata fuit vt Mæuio partem dimidiam pure restitueret, & aliam dimidiam cū Berta decideret. Item grauata fuit legatis singularibus in quinquaginta. heres hic restituit medietatem hereditatis statim, & soluit integra legata: quia tamen relicta excedebāt dodrantem, quinimo & totam hereditatem, & quia nesciebat de viribus hereditatis, exegit cautionem tam à Mæuio quam à legatariis restituere retro quantum haberēt vltra quam eis habere liceat per legem Falcidiam. tandem Berta decessit: & ego sum eius heres. nunc Mæuius petit aliam medietatem hereditatis cum fructibus. Ex hoc themate primo quæritur, quantum ei debeo restituere: scilicet vtrum. l. quæ tantum remanserunt Berta

* Vide Ant. Aug. lib. 2. emend. c. 1.

Hæc sententia latius exponitur in l. apud Iulianum. §. eod.

a) Quid si eo qui recipit legatum minus solemniter sibi per conscientiam solutum, an teneatur restituere. vel sibi retinetur ista est quæstio Bal. in l. 2 C. de fidei comm. vide etiam Bald. in l. nemo potest. §. de lega. 1.

a Remansit. centum & quinquaginta.
b Partem. scilicet. cc.
c Desiderat. petit enim Mæuius. cc. vt in principi. §. dixit: quia tamen quinquaginta cum fructibus faciunt. cc. & etiam excedunt, desiderat etiam hoc quod excedit.
d Fructibus. Nam quartam & quartæ fructus debet heres habere: vt. §. c. l. mulier. §. si heres.
e Adiectis. hæc sub. & si adiectis, & c. & dic fructibus, scilicet de quinquaginta.
f Non minuet. scilicet qd est supra quadrantem: hoc est quinquaginta. & sub. nec excedat: aliàs secus esset: vt infra proximi. respon.
g Accedet. Nec hic agitur ex stipulatione.
h Agi poterit. s. contra legatarius. sed quarto. in quantum? quæ fuit tert. quæstio. Respon. secunda medietas hereditatis relicta Mæuio sub conditione quæ valet. cc. tãto min⁹ valet Mæuio, quã alia medietas purè relicta eidem inquam ex eius fructibus heres habuerit medio tempore: pone quod valuit quinquaginta: est ergo tale ac si Mæuio. cc. item. c. l. eidem, item legatario alia quinquaginta sint relicta: summa quorũ est cccc. de quibus vt pater, octaua contingit legatarios: vt supra ad legem Falci. l. qui quadringenta. §. si. & l. circa. detrahantur ergo. c. pro quarta Trebellianica: & sic ex residuis. ccc. octauam legatarij, & vij. partes Mæuius habet: quæ octaua videtur esse. xxxvij. & dimidium. quod ergo plus possunt, restituent ex stipulatione, & dabitur Mæuio. nec lugeant legatarij qd ab eis reuocatur: quia si fructus de quinquaginta quæ penes heredes remanserunt, suppleant medietatem secundam, ipsi releuatur: argu. supra de iureiuran. l. eum qui. Item not. quod quinquaginta legata fuerunt onere heredis, & sic heres repetet: aliàs fieret legatariis iniuria, scilicet si à fideicommissario essent relicta, cum & si soluta non essent, ageretur contra fideicommiss. vt supra eodem l. qui quadringenta. Item opponitur, cum heres hic percepit iudicio testatoris fructus de ducentis sub conditione relicta: videtur quod non debeat restituere: vt not. supra eodem l. in fideicommissaria in principio. Respon. ibi non deminuit heres fideicommiss. detrahendo de rebus principalibus, hic sic: & ideo deducto quadrante & eius fructibus æquum est a vt de cæteris fructibus suppleat id in quo deminuebat fideicommiss.

a) Not. testatoris voluntatem inter pretari secundum æquitatem: quia fingitur cogitasse idem quod lex. Bal. in l. precibus 14. col. C. de impu. & aliis subft. & quid per eum dicatur de mante & iudicio testatoris, vide in l. cum patre in fi. C. de cõdi. in fer.

i Excedat. nec hic agitur ex stipulatione.
Qui seruos.] CASVS. Iustitui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod Stichum & Pamphilum seruos suos manumitteret, & ex liberis hereditatem meam restitueret, & decessi. certe debebit Titius eos manumittere, & eis postea hereditatem restituere: detracto tamen pretio ipsorum seruorum de ipsa hereditate. Viuia.
k Qui seruos. In libro R. deest suos, & sic ponit casum in alienis vt ecce bona valent. c. pretium seruorum est. xx. hoc quidem detrahatur vt æs alienum: & de octoginta retinet quartam: & sic non habet integram quartam de. c. quæ quarta deminuitur per libertates: hoc in Trebellia. vt hic, & C. ad legem Falci. l. si eadem. Idem de quarta iure naturæ, vt deminuat per libertates: vt supra de inoffic. testa. l. Papinianus. §. quoniam autem quarta. Item in quarta iure institutionis: vt supra ad legem falci. l. pœnales. §. finali. cum tribus sequen. Alij habent suos: & sic in seruis heredis loquitur de quarta. & dic idem quod supra, vt deducto serui pretio deff. Infort.

ducatur quarta: & sic est argu. contra supra ad legem Falci. l. sed si non seruus. in princip. & de lega. ij. l. imperator. §. si legatis. in fin. vbi habet damnum rogat⁹. sed hic heres coactus adiit: vnde nullum damnum sentire debet: vt supra eodem l. quia poterat. Sed nunquid potest heres cogi adire per huiusmodi seruos? Respond. si est heredis, non: si hereditarius, sic: vt not. supra eo. l. cogi. §. sed si seruo. si autem alienus, vt hic, secundum primam positionem poterit forte cogi secundum Azo. argu. men. Codic. de fideicommiss. lib. l. debet. Accursus.

hereditas, pretium seruorum debetur. Bartolus.

Qui seruos suos rogatus est manumittere, & hisdem hereditatem restituere, detracto pretio seruorum hereditatem restituere debet.

Si vnus ex fideicommissariis cogat heredem adire, & totum suo fideicommissario restituere: fructus iudicio testatoris perceptos non restituit. secus in eo quod iure accrescendi lucratur. itẽ ab eo quartam non detrahit. Bartolus.

XXVIII. AFRICANVS libro sexto Questionum.

Ex asse heres institut⁹, partẽ hereditatis mihi pure, tibi sub conditione restituere rogatus, cũ suspectam diceret, postulante me adiit, & mihi totam ex senatusconsulto restituit. m quandoque n conditio extiterit, an fructus partis tuæ restituere tibi debeam, non immeritò dubitabatur. Et plerisque placet, non esse eos præstandos, quia nec ab herede præstarentur si sua sponte adisset. p Sufficiat autem ius tuum tibi integrum conseruari, non etiã meliorem conditionem tuam fieri. q Idem tamen existimabant, si ex asse heres institutus mihi qua-

D cepi ex dicta tua dimidia, cum ipsa dimidia? & certè non. & est ratio quare non, quia nec à dicto herede tibi præstaretur fructus si sua sponte adisset hereditatem. nam iudicio defuncti eos percepisset. sufficit ergo tibi per me integrum ius tuum conseruari, non etiam meliorem conditionem tuam per me tibi fieri quàm esset si heres sponte adisset. Sed quid si dictus heres ex asse institutus fuit rogatus à testatore vt purè mihi restitueret quadrantem hereditatis, & tibi aliam quadrantem sub dicta conditione: & eum suspectam diceret hereditatem, cogente me adiit, & mihi totam restituit hereditatem? certè dicta conditione postea existente semissem siue dimidiam dictæ hereditatis debeo tibi sine fructibus restituere, sicut & supra, quamuis heres non fuerit rogatus tibi restituere sub conditione nisi quadrantem siue quartam hereditatis. pars enim quæ debebat remanere apud heredem si sponte adisset, id est dimidia hereditatis accrescit mihi & tibi pro rata, id est tibi tres vnciæ, & mihi tres: & ita ego retinebo mihi dimidiam hereditatis, & dabo tibi aliam dimidiam, vt dictum est. cum enim heres coactus adiit, nihil sibi retinet, vt & supra eodem quia poterat. Sed nunquid in casu in prin. l. posito, cum restituo tibi dimidiam hereditatis, possim tibi detrahere quartam in restitutione? Et dicitur quod non: quamuis prædictus heres si sponte adisset, posset detrahere. Viuianus.

l Partem. scilicet dimidiam. Azo.
m Restituit. quod fieri debuit: vt. §. eo. l. j. §. sed & quoties.
n Quandoque. id est quocumque.
o Partis tuæ. quartæ scilicet heredis si sponte adisset. Azo. alij dicunt suæ, id est tuæ, scilicet fideicommiss. & ita statim si habent tibi, exponitur, id est sibi.
p Adisset. quia iudicio defuncti percepisset: vt supra eodem l. mulier. §. si heres. Accursus.
q Tuam fieri. sic. §. eo. l. Marcellus. §. j.

heredis, non: si hereditarius, sic: vt not. supra eo. l. cogi. §. sed si seruo. si autem alienus, vt hic, secundum primam positionem poterit forte cogi secundum Azo. argu. men. Codic. de fideicommiss. lib. l. debet. Accursus.

Ex asse.] CASVS. Gaius instituit heredem Titium ex asse, & rogauit eum quod partem dimidiam hereditatis mihi pure restitueret & tibi aliam dimidiam sub conditione, si nauis ex Asia veniret. & decessit dictus Gaius testator. postea dictus Titius institutus volebat adire hereditatem, dicens eam sibi esse suspectam. vnde postulauit à prætore quod cogere eum adire: & prætor eam coegit & ita eam adiit, & mihi totam restituit. nam hoc casu mihi totam debet restituere: & ego adueniente conditione de beo restituere tibi tuam dimidiam: vt & supra eodem l. j. §. sed & quoties. restituta mihi tota hereditate ego tenui eam per tres annos, & ex ea fructus habui, & postea extitit conditio sub qua dictus heres erat rogatus tibi restituere dimidiam. nunquid debeo tibi restituere fruct⁹ quos per-

* Flo. sua.

* Existimabam.

a *semiffem.* cuique enim nostrum accrescit pars vacans pro rata: ut dicitur in *insti. de here. insti. §. videamus.*

b *Me puto.* sed contra videtur quandoque: ut *§. eo. l. j. §. inde Neratius. & l. Marcellus. §. j.* vbi quandoque primus fideicom. detrahit Falcidiam à secundo. sed hic non est secundus, sed socius eodē gradu.

Item de legatis singularibus ab herede relictis detrahit fideicom. quādoque, sed de relictis à se non: ut *§. eo. l. facta. §. si cum suspecta & §. e. l. Marcellus. §. j.* Itē an ipso iure vel per restitutionem hoc fiat? dic ipso iure: ut *§. e. l. j. §. sed & quoties.* Item si primus fideicommi. restituat secundo: an primus desinat heres esse fideicommi. quod videtur, quia non debet nisi vtilis, & illas transfert: ut *§. eod. l. j. §. de illo. ergo nullæ remanent.* Itē

senatus fecit eum heredem. non testatoris voluntas: ergo idem senatus quod vult transire in secundum, potest facere primum desinere: sed apud heredem remanent directæ, quas habet de iure civili: & potestatem senatusconsulti non potest perdere pariter: quia nihil est tam naturale quàm & c. ut *§. de regu. iur. l. nihil tam.* Alij vt H. dicunt primum remanere heredem fideicommissarium, licet restituat: quia senatus non distinguit qualis est heres rogatus etiam fideicommi. ut *§. eod. l. j. §. de illo. & l. recusare. §. j. & sic si soluat secundo debitor hereditarius, ab illo secundo liberatur ipso iure qui habet vtilis ab herede. & à fideicommissario primo ope excep. ut C. de except. l. j.* Item an bono posses. rogatus de restituendo, remaneat heres: Respond. sic, sicut heres de iure civili, cum senatus non distinguit in herede rogato: ut supra eod. l. recusare. §. j. & l. j. §. bonorum. & sic quædam iura penes eum remanent sicut apud heredem: ut *§. eo. l. quia perinde in fi. ad hoc insti. de bono. pos. §. quos autem. & de fideicommiss. heres. §. restituta.*

S *I quis priore.* CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi heredes Seium & Cornelium. postea fecit aliud testamentum, & in eo instituit sibi heredem Gaium in fundo Titiano, & Sempronium in fundo Corneliano, & dixit in hoc secundo testamento quod volebat valere primum testamentum, & decessit. certè secundum testamentum valet ac si rerum mentio facta non esset in institutione dictorum Gaij & Sempronij: & per hoc secundum rumpitur primum: sed heredes scripti in secundo testamento tenentur restituere hereditatem dictis Cornelio & Seio in primo testamento institutis: & hoc ideo, quia dixerat in secundo quod volebat valere primum. & debent esse contenti rebus sibi datis in secundo testamento, si ipsæ res valent tantum quantum quarta pars hereditatis: & si res sibi datæ non faciant quartam, debet ei suppleri quarta Trebellianica. & hæc vera sunt nisi aliud specialiter contrarium fuerit scriptum in secundo testamento: id est nisi à generali confirmatione primi testamenti quam fecerat in secundo, excepit in eodem secundo aliquam rem contentam vel relictam in primo testamento. nam tunc illa res non debet restitui institutis in primo testamento. Vignianus.

c *Posterius.* & solenne. aliàs secus: ut C. de testa. l. hac consultiissima. §. penult.

d *Ex certis.* quod valet: ut & §. de heredi. institu. l. j. §. si ex fundo. nisi sit alius institutus ex quota, vel etiam simpliciter: quia tunc loco legatarij est: ut C. de here. insti. l. quoties. nisi quo ad excludendam querelam in offic. testa. ut in auth. ut cum de ap. cog. §. aliud. col. viij. nec distinguo an proprio nomine rei, ut tunc legatarius: an appellatiuo, ut tunc heres sit: quia nihil intet est & c. ut *§. si certum peta. l. certum. at exhereditatio à certa re non valet: ut §. de lib. & postum. l. cum quidam.*

e *Seuerus & Antoninus.* hæc sunt verba orationis vsq; in finem.

f *sed teneri.* actiones ex testamento, scilicet ex testamento secun-

do. non primo: quia nemo potest decedere cum duobus testamētis nisi miles: ut *§. de mili. test. l. quærebatur. sic. C. de codi. l. j. & §. de lega. iij. l. j. §. ij.* sic dicimus quod ex sententia appellationis qua confirmatur prima, datur ei actio in factum. non ex prima: ut non supra de iis qui not. in fa. l. furti. §. j.

ne expressa sunt. Imperatores Seuerus & Antoninus Cocceio Cumpano: Testamentum secundo loco factum, licet in eo certarum rerum heres scriptus sit, iure valere perinde ac si rerum mentio facta non esset: sed teneri heredem scriptum, ut contentus rebus sibi datis, aut suppleta quarta ex lege Falcidia, hereditatem restituat his qui priore testamento scripti fuerant, propter inserta fideicommissaria verba, quibus ut valeret prius testamentum, expressum est, dubitari non oportet. Et hoc ita intellegendum est, si non aliquid specialiter contrarium in secundo testamento fuerit scriptum.

E *Etiam tempore legationis cogitur quis adire hereditatem, & restituere.* Bartolus.

xxx. IDEM libro octauo Institutionum.

tutus à Titio, & rogatus ab eo de restituenda hereditate Seio. & existens in legatione dicit hereditatem sibi esse suspectam, & ideo repudiat eam. nunquid tempore legationis potest cogi eam adire, & restituere fideicommissario Seio? Et dicitur quod sic, quia non multum occupatur hoc offic. legationis. Sed quid si non repudiat eam in legatione existens, sed dicit se velle deliberare an adeat? certè nihilo minus cogendus est adire, non tamen restituere: sed datur ei dilatio donec reuertatur domum: & tunc si putauerit sibi expedire, restituet hereditatem fideicommissario, & vtatur commodo Falcidiæ siue testamenti: id est retineat quartam Trebellianicam: vel si non putauerit sibi expedire, restituat totam hereditatem fideicommissario, ita quod nihil ex ea retineat. & non patiatur aliqua onera hereditaria. [SI QVIS BONA.] Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum vt bona sua vel omnia sua restitueret Gaio: & decessit Titius. & Seius restituit hereditatem Gaio. nunquid transeunt hereditariæ actiones in Gaio? certè sic. nam appellatione meorum & tuorum continentur etiam actiones. [SI FILIOFAMILIAS.] Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit quod restitueret hereditatem filio meo vel seruo: & decessit Titius, & Seius restituit hereditatem dicto filio vel seruo me ignorante: & postea ego ratum habui. certè transeunt in me dominum vel patrem actiones ex Trebelliano senatusconsulto. [MULTVM INTEREST.] Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem meam Seio retenta sibi quarta parte hereditatis: vel nullam habui mentionem de retentione quartæ: & decessit: & Titius restituit hereditatem meam dicto Seio retenta sibi quarta iure hereditario ex Trebelliano. certè actiones hereditariæ diuiduntur inter heredem & fideicommissarium. si autem rogauit dictum meum heredem vt restitueret hereditatem Seio prædicto retenta sibi aliqua re, puta fundo qui capiat quartam partem hereditatis, vel retenta sibi aliqua quantitate pecuniæ quæ capiat quartam, & ipse restituit retenta dicta re vel pecunia: tunc omnes actiones hereditariæ sunt apud fideicommissarium, & nõ apud heredem pro aliqua parte. Quid si principem institui, & rogauit eum quod restitueret hereditatem Seio retenta sibi aliqua re vel summa pecuniæ. & dicta res vel pecunia non capiat quartam partem hereditatis? certè non parietur princeps se vindicaturum amplius quàm sit dicta res vel pecunia? licet si vellet posset vindicare amplius quàm sit dicta res vel pecunia vsque ad supplementum quartæ. Quid si rogauit eundem principem quod restitueret hereditatem Seio prædicto, & non dixi quod aliquid sibi præciperet siue retineret? nunquid in restitutione faciēda poterit princeps

g *Inserta.* in secundo testamento, per quæ generaliter confirmauit relictam in primo, vel ipsum primum testamētum.

h *specialiter.* id est nisi à generali confirmatione excepit aliquam rem contentam vel relictam in primo testamento: vel si quid relictum in primo ademit, & postea generaliter confirmauit primū. Nam non pertinet generaliter confirmatio ad specialiter ademptum: ut argu. §. de verbo. obliga. l. doli. & facit supra de iniusto testa. l. postumus. §. fina. & insti. quibus modis test. infir. §. sed & si quis. & supra de lib. leg. l. Aurelius. §. testamento. & supra de here. instituē. l. fina.

S *I legatus.* CASVS. Legatus siue ambasciator reipublice Romanorum vel etiā alterius ciuitatis fuit heres institutus à Titio, & rogatus ab eo de restituenda hereditate Seio. &

* quando-
cunque.

* Translatū
in Institutio-
nes tit. quib.
mod. test. in-
firm.

† Facit ad
hanc. l. glof.
si in. c. corā
dilecto. ex-
tra de offic.
delegari.

Exhereditatio à re certa nõ valet.

princeps retinere quartam? & certè sic si vult. Viuianus.

a si legatus. reipublicæ Romanorum, vel etiam municipij: vt. s. ex quib. cau. ma. sed & si per prætorem. §. fi.

b suspectam. & statim repudiat.

c Iudicium. quo casu cogitur per officium iudicis adire & restituere: vt & supra eod. l.

sed si alio. in princip. & supra de iudi. l. sed & fi.

e etiam. §. j. Accursius.

d Hic. id est dum adit & restituit.

e Officio. scilicet legationis.

f Restituit. hoc cum dixit se velle deliberare: aliàs etiam statim cogitur restituere: vt supra prox. & s. eo. l. sed & si alio. in princip.

g Falcidie. hoc dū dixit se velle deliberare: vt hic, & sup. eo. l. sed & si alio. §. plane. sed in primo casu huius. l. cū suspectam dixit, nec dixit se velle deliberare, statim etiam cogitur restituere, & nō vitur Falcid. vt. s. eo. l. ita tamē. §. qui suspectam.

h Onera. hereditaria. & facit. §. eod. l. qui ita. §. fi. & s. de iudi. l. sed & si restituitur. §. j.

i Contineri. vt. §. de verbo. signi. l. meorum. & facit supra eod. l. nam quod. in fi.

k si filiofamilias. vel seruo. quidam habent vel seruo restituatur hereditas, & postea & c. aliàs sic, vel seruo alieno rogatus quis fuerit hereditatem restituere patre dominove inuito vel ignorante, non rectè eis hereditas restituitur: sed si postea & c. & facit. §. e. l. seruo. in princ. & l. restituta. §. j.

l In pecunia. quod fieri potest, prout dixit testator: vt hic, & institui. eod. §. sed illud. aliàs si nihil dixit, detrahetur quarta de singulis rebus: vt. C. ad leg. Falcid. l. ij. nec ob. s. de lega. j. l. non amplius. §. fi. & l. seq. & vt no. s. eo. l. Marcellus. §. res quæ. in fin. glo. sient ergo quatuor portiones, & forte eligentur portiones: arg. C. quando & qui. quar. pars. l. ij. in princip.

m Actiones. hereditariæ creditoribus competentes: secus in legatariis. vt. C. e. l. ij. & no. s. ea. l. §. j. & facit. C. de sen. pas. l. iij. Sed argu. contra. s. quando act. de pecu. est an. l. §. si præcepto. Sed ibi retinet seruum cum peculio, quod est iuris vniuersitas: & sic tenetur creditoribus peculiaribus. secus si esset res singularis, vel etiam facti vniuersitas, vt gregis: quia tunc non tenetur heres.

n Vindicaturum. subaudi, compertum est: licet possit si velit.

o Plerumque. ergo non semper: sed quando volunt. nam ius commune cum cæteris habent in talibus: vt Cod. qui testa. fa. pos. l. cum heredes. Sed quidam dicunt per hanc. l. quod nunquam debent retinere per. l. istam: sed certè hic dicit contrarium. Accursius.

S I cui purè.] **C A S V S.** Titium institui mihi heredem, & purè reliqui libertatem Sticho seruo meo: & rogavi per fideicommissum dictum meum heredem Titium vt dicto Sticho restitueret hereditatem meam sub conditione si navis ex Asia veniret. pendente dicta conditione dicit dictus Titius heres sibi esse suspectam hereditatem. nunquid ad postulationem dicti Stichi cogitur eam adire pendente eadem conditione, & ei restituere? Et dicitur quòd sic. Sed quid si deficiat postea dicta conditio? certè non potest eripi dicto Sticho libertas quam iam consecutus erat adita hereditate, vt hic. veruntamen hereditas ei relicta ff. Infort.

per fideicommissum sub dicta conditione, non remanet ei: imò venditur per creditores hereditarios: vt supra eo. apud Iulianum. §. Antistia. & infra eo. postulante. circa principium. Sed quid si reliqui libertatem dicto Sticho in diem, & hereditatem purè per fideicommissum? nunquid heres meus habens eam suspectam interim cogitur adire? certe non, cum hereditas non possit restitui dicto Sticho nondum libero: & rursus non est interim heres meus cogendus præstare ei libertatem: quia cogere eum esset cōtra voluntatem meam testatoris. expectabitur ergo dies postquam dedi Sticho libertatem. [SI SVB CONDITIONE.] Institui mihi heredem Titium sub conditione, si ascenderet Capitolium: & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & decessi. postea Titius non vult dictæ conditioni parère, & adire hereditatem. certè prætor debet eum cogere parère conditioni, & adire hereditatem, & restituere eam Seio fideicommissario, si hoc vult Seius fideicommissarius. si autem dicta conditio non sit in facto, sed in dando, puta quia institui dictum Titium heredem sub conditione si daret ceterum Gaio, & heres non vult parère dictæ conditioni: offerente dicto Seio fideicommissario dictam pecuniam Gaio prædicto, cogitur heres adire & restituere hereditatem eidem fideicommissario. sed & quādo conditio fuit in facto, vt in principio huius. §. & heres recusat

Princeps rogatus restituere hereditatem non solet quartam retinere, vel facere eam sibi suppleri si minus quàm quarta sibi relicta est. Alexand.

Et heres institutus, rogatusque hereditatem restituere præcepta aliqua summa vel re: etiam si in præceptione minus quàm quarta pars esset, non amplius principem pati vindicaturum. Sed & si sine vlla præceptione rogatus fuerit hereditatem restituere: plerumque quarta donata est à principibus. & ita diuus Traianus & Hadrianus & Antoninus rescripserunt.

Seruus qui per aditionem habilitatur ad recipiendam hereditatem, potest cogere heredem adire: secus si per aditionem non habilitaretur. Bartolus.

C XXXI. IDEM libro nono Institutionum.

S I cui purè libertas, & per fideicommissum sub conditione hereditas relicta est: cogitur heres adire hereditatem si suspectam dicat, & restituere: & deficiente conditione libertas ei eripi nō potest. Si autem ei qui in diem libertatem accepit, hereditas per fideicommissum relicta fuerit, suspectam eam interim nō posse adiri, diuus Pius Cassio Hadriano rescripsit: cum non potest nōdum libero hereditas restitui: nec rursus contra voluntatem

eam implere, dabitur licentia fideicommissario implere factum: sicut & dictum est eum posse implere conditionem cum est in dando, nedum quòd possit cogere heredem adimplere factum, vt dixi in principio. §. & tunc si non impleuerit fideicommissarius dictum factum, necessitas imponetur heredi adire hereditatem. si autem conditio imposita heredi non sit in heredis potestate, sed sit forte casualis, puta quia institui eum heredem si navis ex Asia venerit: tunc ad officium prætoris non pertinet ad cogendum heredem eam adimplere, sed expectabitur conditio. Viuianus.

Adire. & sic compellitur adire pendente conditione, & restituere: vt hic, & s. eo. l. apud. §. fi. & l. ille à quo. in prin. Sed contra. s. eo. l. ita tamen. §. à patre. & l. §. sed & quoties. & l. sed & si ante diem. sed dic vt dicta. l. apud. in fi.

Non potest. quæ cōpetit adita hereditate, non ante: vt. §. titu. j. l. nam cum libertas. sed deficiente conditione hic quid fiet de hereditate? Respon. a venditionem faciendam, & soluendum creditoribus: vt. s. eo. l. apud. §. Antistia. & s. eo. l. postulante. Item quid ecōtra si hereditas purè, & libertas sub conditione relinquatur? Respo. vtrūque differtur in euentum conditionis: vt. s. de here. institui. l. Trebatius. §. seruo. & s. prox. respon.

si autem à me ei. aliàs si autem ei.

In diem. certam vel incertam: vel etiam si sub conditione: vt. s. de heredi. institui. l. Trebatius.

Relicta. scilicet purè.

Contra voluntatem. si pendente conditione libertas detur ab herede, fiet contra voluntatem defuncti: ergo non valet libertas:

a] Idem Alexand. & communiter omnes, licet imò cōtra. quamuis idē tenuerit in l. apud. §. vtrum super glo. decesserit. s. eo. secūdum Alexand.

vt. C. de manu. testa. l. contra voluntatem. Sed arg. contra est, quia valet: vt. s. de dolo. l. si filius. & s. de hered. insti. l. seruus. §. qui fideicommissariam. & C. de ope. li. l. mater. & de Lati. lib. tol. §. sed & si quis. quæ sunt contra. Solu. hic accipe contra, pro præter. a sic. s. de pac. l. pacisci. & ita hic valet si sponte daretur: vt in contrariis. sic & illud, Qui non est mecum, contra me est: vt. C. de Iudæ. l. cœlicolarum. Vel dic contra voluntatem esset, si cogere heres ante manumittere. & facit ad. §. infra eodem. l. si patroni. §. j.

a) *si sub conditione.* scilicet facti: vt si ascenderit Capitolium.

b) *Offerente.* si cui est dā dum. ad quod. s. eo. l. apud. in princ. per alium enim hoc potest impleri: vt. s. de statu homi. l. Arethusa. & subau. hoc debet heres adire & restituere.

c) *secundum imitationem dationis.* id est sicut implet fideicommissum cū est in dando: ita & cum est in faciendo: & hoc si nolit heredem præcise cogere ad factum, quod potest, vt dixit. & si est conditio facti talis quæ possit per aliū impleri: vt. C. de cadu. tol. §. ne autem.

d) *In potestate.* verè, vt casuales: vel fidei, vt quæ cōtinent turpitudinē: vt. j. e. l. facta. §. si sub cōditione. & sequen. §.

e) *Non pertinent.* vt cogat impleri: sed expectabitur casualis. & facit supra eo. l. sed sciendum. §. si. & l. seq.

B *Allista.* **CASVS.** Quidam nomine Trebellianus ballista filium suum familias heredem instituit: & ita cavit ad vtilitatem colonie Philippensium: si filius meus à me institutus morietur sine liberis, quantacumque pecunia ex hereditate & bonis meis ad eum peruenerit, eam pecuniam omnem ad coloniam Philippensium peruenturam esse volo. & decessit dictus testator. & postea decessit dictus eius filius sine liberis forte post. x. ann. & interim fructus ex hereditate percepit idem filius. nunquid heres filij tenetur restituere dictæ colonie hereditatem, & fructus quos ante mortem suam perceperat ex ea filius? Et dicitur quod sic: quasi specialiter testator expressisset quod restitueretur fructus: quo casu sine dubio veniret fructus in restitutionem. Viuianus.

f) *Ballista.* appellatiuum. sed Trebellianus proprium nomen testatoris. dictus ballista, forte quia ballistarius erat.

g) *Rebellianus.* scilicet heres esto.

h) *Morietur.* filius familias.

i) *Etiā fructus.* Not. venire fructus. Sed contra infra eo. l. heredes mei. in princ. & s. de lega. iij. l. quod his. Sed hic est nomen b) pecunie, quod largissimè omnia comprehendit: licet quandoque strictius accipiatur: vt. C. de constit. pecu. l. ij. Item in contrariis est simplex verbum quicquid: hic duplicatum c) quantumcumque. Item contra. j. eo. l. proximi. vbi est nomen pecunie, & tamen non veniunt fructus: sed ibi est quanta: hic geminatur, quantacumque. d) Vel dic hic de fructibus perceptis ante aditam hereditatem: in contrariis post aditam: vt. s. eo. l. ita tamen. §. j. in fi. Item no. quod quācumque, comprehendit etiam species: vt. s. de leg. iij. l. quisquis. Sed quid de vsura pecunie hereditaria: videtur idem quod de fructibus: vt s. de vsur. l. in fideicommissi. §. nonnunquam. & l. vsuræ. & j. de verbo. signi. l. vsura.

k) *specialiter.* quo casu constat eos restitui: vt supra eo. l. in fideicommissaria.

defuncti libertatem esse præstādam. *

Heres cogitur parere conditioni potestatiuæ sine eius damno, & adire: secus si cōditio esset casualis. Bartolus.

Si sub conditione a) heres institutus, rogatusq; hereditatē restituere, non vult cōditioni parere, & adire hereditatem: si facti est conditio, debet parere, & adire, & restituere: vel si in dādo sit, offerente b) fideicommissario, recusante autē herede factum adimplere, licetia dabitur fideicommissatio secundum imitationem c) dationis factū implere: & tunc necessitas imponitur * adire hereditatem. Ceteræ conditiones quæ nō sunt in potestate d) heredis, ad officium prætoris non pertinent. e)

Si fideicommissum relinquitur sub nomine geminato, & sub nomine appellatiuo pecunie: in restitutione veniūt fructus iudicio testatoris percepti: secus si sub nomine simplici: debet tamen fideicommissum ex ipsis fructibus suppleri si fuerit deminutio. h. d. cum. l. sequen. Barto. & Alex.

xxxii. CELSVS libro vicen-simo Digestorum.

B Allista f) filium familias heredē instituit ita, *Rebellianus* * &

Scribit. **CASVS.** Titius habens in bonis quadringenta, instituit heredē Seium, & petiit ab eo vt si sine liberis moreretur, quāta pecunia ex hereditate sua ad eum peruenerit, Mæuio per eum restitueretur, & decessit dictus Titius, & Seius institutus vixit postea per. x. annos, & ex fructibus hereditatis Titij in dictis. x. annis quadringenta percepit: & postea sine liberis decessit, certè heres eiusdē Seij instituti non tenetur restituere dicto Mæuio nisi quadringenta quæ erant in bonis filij testatoris, & non fructus qui ceperunt alia. cccc. vt dictum est: & ideo restitui tenetur integra dicta quadringenta heres instituti nō detracta quarta Trebellianica: quia habet quartam & etiam fructus quartæ in dictis fructibus quos percepit in dictis. x. ann. institutus: qui quidē summouent Falcidiā. sed cū heres prædictus sentiat augmentū, vt dictū est: nūquid & periculū sustinebit si res aliqua hereditaria pereat? an per cōtrariū est dicendū. f. vt nō sustineat periculū licet habeat emolumentum? & certe debet heres dictū periculū sustinere. nā iniquū esset pertinere damnū ad fideicommissariū, ad quē dictū augmentū nō pertinet. Nūquid ergo tenetur heres qui passus est damnū in rebus hereditariis valētib. cccc. ad supplendum fideicommissario quodcumq; defuerit ex dictis. cccc. ex eo qd accidit dictū damnū, ita qd augmentum de quo dictum est. s. ad

si cauerit colonia Philippensium, si sine liberis morietur: h) *quantacumque pecunia ex hereditate de bonis meis ad eum peruenerit, eam pecuniam omnem ad coloniam Philippensium peruenturā.* Respondi: Ex his verbis quæ proponis, id est, * *pecuniam*, existimo etiam fructus i) quos ex hereditate percepit, restituere eum debere, perinde quasi specialiter k) hoc testator expressisset.

xxxiii. MARCIANVS libro octauo Institutionum.

Scribit Celsus libro vicen-simo Digestorū, si qui quadringenta l) in bonis habebat, petit ab herede suo, vt si sine liberis moreretur, quanta pecunia ex hereditate sua ad eū peruenerit, Mæuio restitueretur: si ex fructibus medio tēpore quadringenta perceperit, & sine liberis decesserit, heredem eius Mæuio quadringenta debiturum. m) Et cum diu multumq; tractauit, n) an cum augmentū heres sensit, o) & periculum p) sustineat: an per cōtrariū: q) nouissimè ait, iniquum esse ad fideicommissariū damnū †) pertinere, r) ad quem augmentum c) nō pertinet. Et an ad supplēdū s) inquit, u) quodcumq; ex quadringentis x) defuerit, etiam augmentum ad eum y) pertinebit: hoc est

d) eum heredem pertineat, & damna & fructus hereditatis computentur vsque ad dicta quadringenta, ita scilicet quod ex fructibus suppleantur. cccc. deminuta propter dictum damnū, & ea. cccc. ex fructibus suppleta dentur fideicommissario, & residuos fructus sibi retineat heres? Et respondet Marcianus auctor huius. l. quod istud verius esse arbitratur. Viuianus.

l) *Quadringenta.* vel habeas in tota lege, quadringenta: vel habeas quadraginta.

m) *Debiturum.* integra: quia habet quartā & quartæ fructus in fructibus quos percepit medio tempore iudicio testatoris, qui summouent Falcid. vt. s. eo. l. mulier. §. si heres. Sed nunquid fructus qui excedunt quartam & quartæ fructus, restituit heres? Respon. e) nō: vt hac. l. & j. eo. l. heredes mei. & s. eo. l. ita tamen. §. ex assē heres. Sed cōtra. s. eo. l. proximi. Solu. ibi. **ADDITIO.** Dic quod ibi dictio erat geminata, ex mente Bart. & Alexand.

n) *Tractauerit.* scilicet Celsus.

o) *Senserit.* in eo quod non reddit superfluos qui sunt vltra quartā & quartæ fructus.

p) *Periculum.* id est si res aliqua hereditaria pereat, vel in obligationibus hereditariis.

q) *Per contrarium.* scilicet dicendum est vt non sustineat periculum: licet habeat emolumentum. & fac hic punctum. & sequitur litera capitalis, nouissimè &c. & dic ait, scilicet Celsus.

r) *Pertinere.* scilicet totum.

s) *Augmentum.* dictorum fructuum qui supersunt vltra quartam & quartæ fructus.

t) *An ad supplendum.* secunda quæstio quam Celsus non soluit, sed auctor legis soluit.

u) *Inquit.* Celsus.

x) *Ex quadringentis.* quæ fuerunt defuncti.

y) *Ad eum.* fideicommissarium.

vt. C. de manu. testa. l. contra voluntatem. Sed arg. contra est, quia valet: vt. s. de dolo. l. si filius. & s. de hered. insti. l. seruus. §. qui fideicommissariam. & C. de ope. li. l. mater. & de Lati. lib. tol. §. sed & si quis. quæ sunt contra. Solu. hic accipe contra, pro præter. a sic. s. de pac. l. pacisci. & ita hic valet si sponte daretur: vt in contrariis. sic & illud, Qui non est mecum, contra me est: vt. C. de Iudæ. l. cœlicolarum. Vel dic contra voluntatem esset, si cogere heres ante manumittere. & facit ad. §. infra eodem. l. si patroni. §. j.

* Sic Fl. sed quidam putant esse verba mali interpretis.

† al. incipit, Si is qui quadringenta.

‡ Damnum magnū vel parū quod dicatur, dic esse in arbitrio iudicis. Bart. Cepo. in tracta. de ser. vrb. ca. 6. glo. i. §. pretium. instit. de contra. emp. & ven.

c) Sequitur hanc glof. Bart. Pau. & Alexan.

a) Quid im portet dictio, contra: not. ad longū in l. contra iuris. in princip. s. de pac. Cyn. & do. in l. a caligato. s. de nupt. adde not. per glo. in l. duobus §. fin. s. de iu reur.

* libertas præstanda sit.

* imponitur heredi.

* Trebellianus.

b) Ista solutio iuncta cum sequē placet Bart. Aug. Pau. & Alexand. c) Imò est geminātū, sed ibi fuit prolātū simpliciter: hic cum verbo, pecunia. Barto. Pau. & Alexan. d) Sequuntur hanc gl. Bart. Aug. Imo. Pau. & Alexan.

fideicommissario, videntur transisse actiones in fideicommissarium. sed & si sine iussu heredis alius restituerit fideicommissario, & heres ratam habuit restitutionem: videntur similiter transisse actiones in fideicommissarium. [P V P I L L V S.] Institui mihi heredem Titium pupillum, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & decessi. certe dictus pupillus debet restituere

Seio hereditatem meam cum auctoritate tutoris sui: non autem tutor sine pupillo: nisi pupillus sit infans: quia nec mandare actiones pupilli sui non infantis tutor potest etiam simplicem procuratorem faciendo. Quid si rogavi dictum pupillum ut restitueret hereditatem meam tutori suo: nunquid auctore eodem tutore restituet ei hereditatem? Et dicitur quod non. Item quid si maiorem institui, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Titio pupillo: certe non poterit restitui pupillo sine tutoris sui auctoritate. nam hereditatis restitutio non tantum est solutio, sed etiam est successio, cum obligetur ille cui fit restitutio. si est in restitutione obligatio illius qui recipit hereditatem ex restitutione, ergo pupillo non potest restitui sine tutoris auctoritate: sed nec ipsi tutori pro pupillo recipienti indistincte restitui potest hereditas quam aliquis debebat restituere pupillo: imò distinguitur, sit infans pupillus: & tunc soli tutori restituitur. an sit maior infans: & tunc restituitur ei cum auctoritate tutoris. & hoc dicit cum duabus. l. l. sequentibus. Viuianus.

a Re ipsa. aut verbo. sub. re ipsa, si forte & c.

b Passus. hic patientia pro traditione habetur: ut insti. de re. diui. §. interdum. multo fortius si ipsas res heres apud se constitutas restituit: vt. j. eo. l. facta. in princip.

c Earum. Sed nunquid ad rem singularem restituendam potest conveniri heres à fideicommissario? Respond. Ioan. sic actione ex testamento: arg. §. eo. l. Ballista. & quia sic est in petitione here. vt supra de peti. heredi. l. regulariter. & l. seq. & l. etiam. §. idem in eo. & idem in emptore hereditatis qui agit etiam ad res certas: vt. §. de here. vend. l. qui filij. §. j. Sed contra videbatur: quia de vniuersitate, & sic de iure quodam restituendo est rogatus, non de rebus corporalibus. sed tamen contra est. nam condemnato in petitione heredi. aliquo, sit executio in res singulares. & bene facit ad hoc. d. l. qui filij. §. j. sed rei vin. non habet nisi facta restitutione: vt infra eod. l. facta. & secundum hoc intelligitur. C. de lega. l. fina. §. sed quia. Sed nunquid restitutio facta in vna re videtur facta in omnibus, vt iam non sit opus alia restitutione? dicit hic quod sic, sicut & heres totius hereditatis se obligat etiam si in vna re se gerat pro herede: vt supra de acqui. heredi. l. pro herede. in princip. nam & cum vnum ius sit vniuersale, per vnam rem sufficit fieri restitutionem: sicut fundi totalis possessio queritur etiam si in angulo intret: vt supra de acqui. poss. l. possideri. in princip. & qui tangit auriculam hominis, totum tangere videtur: vt. j. de fur. le. vulgaris. in princip.

d Hac mente. Nota mente. sic insti. de hered. quali. & diff. §. fi. & j. de actio. & obliga. l. in omnibus.

e Et si verbo. facit. j. eo. l. postulante. §. j. & l. facta. in princip. sicut etiam hereditas & re & verbo, quia dicat adeo, vel simile auctore animo, aditur: vt insti. de hered. quali. & diff. §. fina.

f Tua. id est tui fideicommissarii procuratori simplici: non in rem suam: vt. j. eo. l. qui ita. §. j.

g Iussu meo. qui sum heres.

h Habuit. scilicet fideicommissarius: vt infra eo. l. mulier. & iungatur non proximo, sed alij superiori dicto, ibi: sed & si voluntate.

vt differat ab eo quod supra dixit: sed & si postea & c. vel dic hic habuit, scilicet heres: & adiungitur proxi. ibi, item si alius & c. & tunc differt à superiori, sed si postea & c. quia ibi præcessit erronea restitutio quæ habetur rata: hic non erronea: sed per alium cuius factum habeo ratum: & semper dic quod est hic mutatio personarum, cum hoc verbu habuit, sit tertia persona, sed supra in prima vel secunda persona locutus est de eodem.

ADDITIO. Pro hac glos. vide text. in. c. dudum. extra. de conuer. coniuga.

i Sine pupillo. sic in additione hereditatis: vt. C. de iure deliberan. leg. potuit.

k Infans. vel absens: vt C. eod. leg. penul. & de verbo. signifi. l. cum futuriosus. & supra eo. l. cum heres.

l Potest. etiam faciendo procuratorem simplicem, nisi à se lite contestata. vt. C. de procur. l. neque.

m Ne se. hic dicit quod pupillus rogatus restituere suo tutori, non facit eodem tutore auctore: vt supra eodem. l. j. §. fuit quæsitum. Vel dic quod pupillus sua auctoritate non restituit alicui sine tutore: sed tunc nihil addiderunt prædictis.

n Constat. secus quandoque in hereditate, & bono possess. vt Cod. qui admit. ad bono. possess. l. bonorum. secundum H. vel etiam hic idem dici potest. Accursius.

o Non enim solutio. tantum, sub. nam respectu restitutionis solutio est. Ioan. sed hic patet quod ei soli potest solui à debitore, quod verum est: sed non quod debitor liberetur, nisi habeat pecuniam saluam: vt insti. qui alie. licet. §. penult.

p Obligetur. is cui fit restitutio, scilicet creditoribus & legatariis. & facit. §. de aucto. & co. tut. l. obligari. §. pupillus hereditatem.

q Sed nec ipsi tutori. recipienti pro pupillo.

r Indistincte. nam distinguitur sit infans vel absens, an non: vt supra eodem. l. restituta. §. pupillus. in hereditate dic idem: vt. C. de iure deli. l. potuit. & l. si infanti. in princip. in bo. poss. dicitur soli tutori: vt infra de bono poss. l. tutor. & l. si pupillo. sed forte idem quod in hereditate. item possessionem solus infans & solus tutor querit: vt. C. de acqui. poss. l. donatarum.

q Vamuis. CASVS. Cum heres restituit hereditatem fideicommissario ex Trebelliano senatusconsulto: ex eodem senatusconsulto transferuntur in fideicommissarium actiones quæ iure ciuili heredi & in heredem competunt: & quamuis de illis solis dictum senatusconsultum loquatur, tamen transeunt etiam honorariae siue prætoriae, & etiam naturales obligationes. Item quamuis in dicto senatusconsulto contineatur persona tantum heredis instituti, scilicet vt restituat hereditatem fideicommissario: tamen etiam successor heredis tenetur restituere: veluti heres bonorumve possess. heredis, vel pater dominusve heredis: quibus adquisita est hereditas, quam heres debebat restituere: nec facio vim rogatus sit restituere is qui institutus est, an pater vel dominus eius: quia semper debet pater vel dominus heredis restituere: ex quo hereditas ei adquisita est. Item scias quod nulla vis est cui nostro nomine restituatur hereditas, sit paterfam. an in aliena potestate constitutus: sit mulier, an masculus: sit seruus, an liber: quia perinde est ac si mihi fideicommissario restituta esset. Item scias quod restituta hereditate mihi fideicommissario, iura sepulchrorum remanent apud heredem. & hoc dicit cum duabus. l. l. sequentibus. Viuianus.

f Separatio. quo ad hoc.

t Naturalium. id est naturales obligationes: vt. j. eo. l. si heredi eius. & l. si eius. & facit. §. eo. l. ita tamen. §. actiones.

Patentia pro traditione non habetur.

a] Quia fecus est in legato vel fideicommissio particulari secun. Ale.

* al. Pio. vi. de Anto. Aug. lib. 3. emen. ca. 7.

† Grecism, subaudi tantu Aug. lib. 2. c. 1.

a Persona heredis instituti, & rogati restituere hereditatem.
b Possessor. vt. j. e. l. si eius. §. si quis. Sed argu. cōtra. §. co. l. ille à quo. §. j. in fina. ^a Solu. vt ibi. & facit. j. eod. l. si patroni. §. cum Titiana.
c Domini. §. e. o. l. j. §. si filio. & de leg. ij. l. peto. §. mater.
d Is. scilicet rogatus restituere.
e Nostro nomine. procuratori meo simplici, nō in rem suam: vt infra eodem l. qui ita. §. j.

f M^{ulier. seruo.} ad hoc facit. j. eod. l. seruo. in princi. & §. j. & §. eod. l. si legatus. §. si filio. sic. §. de exerci. l. j. §. cuius.

g Q^{Via perinde.} facit supra eodem l. restituta. §. sed si voluntate.

h Restituta. in hoc ergo fideicommissarius non est loco heredis: argu. §. de relig. l. si quis heres fuerit. nec distinguitur sit familiare vel hereditarium, licet aliās distinguatur: vt supra de reli. l. familiaria. & l. vel que. Itē nec beneficio quod competit ex illo titu. si quis omīssa causa testam. heredi non datur: vt. §. si quis omīssa causa testam. l. si in testamēto. sed fideicommissario sic: vt in eo. tit. l. antepenul. §. institutus. Item nec in eo quod dicitur. §. de iur. dic. l. sed & si restituitur. §. contra. Item nec in eo quod est supra de condi. & demon. l. qui heredi. §. cum hereditas. Item nec in iure libertorum, ^b siue operarum petitione: vt infra eodem l. si patroni filius, in prin. & argu. infra de Carbo. edic. l. cum sine. & §. de acquir. here. l. pro herede. §. si quid tamen. & infra de ope. lib. l. si operarum iudicio. & l. fabriles. §. fin. & l. cum patronus. §. j. & C. de ope. lib. l. liberti. & insti. de acquir. per arro. in princ.

i Apinianus.] CASVS. Institui mihi heredes Titium & Seium, quemlibet pro dimidia: & rogavi eundem Titium quod restitueret suam partem hereditatis Caio, & decessi: & postea Titius dicebat eam hereditatem sibi suspectam esse, vnde Caius fideicommissarius fecit eum cogi adire. & sibi restituere, facta autem restitutione per Titium Caio, Seius coheres Titij repudiavit suam partem hereditatis, & ita accreuit Titio. nunquid est necesse dicto fideicommissario iterum compelli facere dictum Titium heredem vt adeat partem accrescentem? & certē non compelletur amplius Titius, cum semel adiuerit pro sua parte. Item nunquid est opus noua restitutione fideicommissario? Et dicitur quod non: & ita fideicommissarius habebit totam hereditatem sine noua coactione Titij, & sine noua restitutione ei per Titium facienda. Viuianus.

k Actione. ad compellendum adire hereditatis partem accrescentem. Accruius.
l Eum. scilicet heredem. non semel sufficit adisse: vt supra de acquir. heredi. l. si solus. §. fina. in fine.
m Adcreuit. Et respon. quod non ad quod supra de leg. j. l. si ex toto. in princi. & l. grege. & l. quod in rerum. §. ij. & l. seruum filij. §. si areæ. & de auro & argen. lega. l. si statuam. & de leg. ij. l. cum fundus accrescit ergo magis parti alteri, quā personæ heredis. sed in usufructu. est contra supra de usufructu. ac l. interdum. ^c & infra de excep. rei iudi. l. & an eadem. §. qui cum partem. quæ sunt argu. contra. Item pro vtraque parte induci potest supra de usufructu. l. si Titio. §. usufructum. & de acquir. heredi. l. si solus. ^d in fine. & infra de bono. possess. l. sed cum patrono. ^e & supra communia præ. l. fina. **ADDITIO.** Illa lex si. potius concordat quā discordat, secundum Alexan.

Postulante. CASVS. Gaius instituit sibi heredem Seium, & Stichum seruo suo dedit in eodem testamento libertatem directam pure, & rogauit dictum Seium heredem vt per fideicommissum restitueret hereditatem suam Gaij dicto Stichō: & decessit dictus Gaius. Seius autem heres dicens sibi suspectam esse hereditatem, compulsus à prætorē ad postulationem dicti Stichī adiit eam; & ff. Infort.

a] Ibi heres rogatus decessit antequam adiret: hic autē post, secundū Alexand.
b] Nec etiā in iure patronatus ecclesiæ: quod non transit ad fideicommissarium. Bar. Pau. & Alexand.
c] Dic quod ibi est species vt portio adiret personæ, & non portioni. Bar. & Alexand.
d] Ibi est opus non additione: quia poterat cauere mutatio status. hic verō nō secundum Alex.
e] Ibi erant duo succedentes diuerso iure: vnus secundum voluntatem, alter contra secundum Alex.

postea Stichus decessit antequam dictus heres ei restitueret hereditatem, & reliquit sibi heredem Titium. nunc quaeritur, an in Titium heredem Stichī actiones ex senatusconsulto Trebelliano competant creditoribus hereditariis, si ipse Titius heres Stichī noluit recipere fideicommissariam hereditatem? & certe in senatusconsulto Trebelliano cōprehensum est duntaxat de Stichō prædicto manumisso cogendo accipere actiones creditorum hereditariarum, nec facta est mentio in dicto senatusconsulto heredis Stichī manumissi cogendi recipere dictas actiones: & ideo de Stichō manumisso & non de herede eius facta est ibi mentio: quia is heres qui compulsus est ferre adire hereditatem, id est sustinere vt adeat hereditatem, confestim ei fideicommissar. restituit, id est, confestim restituere solet antequā decessat fideicommissari, siue fideicommiss. erat liber homo, siue manumiss. à testatore: vt fuit dictus Stichus. si non est facta dicta mentio in senatusconsulto de herede Stichī manumissi cogendo recipere actiones creditorum hereditariarum, ergo videtur quod in Titium prædictum heredem Stichī manumissi actiones ex senatusconsulto non competant creditoribus hereditariis. sed certe quamuis heres coactus adire confestim restituere solet antequam decessat fideicommissarius, tamen potest euenire vt restitutionem distulerit heres coactus intantum quod ante restitutionem decessit fideicommissum veluti si pecuniam ei heredi coacto debuerit defunctus, quam pecuniam retinere heres coactus maluit quā petere eam à fideicommiss. post restitutionem hereditatis per se ei factam. vnde pro certo existimo idem constituendum in herede eius Stichī manumissi, quod est constitutum in illo Stichō manumisso. constitutum est autem in Stichō manumisso, vt competant in eum actiones ex senatusconsulto creditoribus hereditariis. cur enim recuset heres Stichī manumissi illam hereditatem testatoris quam recusare non potuit is Stichus manumissus, cuius Stichī hereditatem suscepit? certē non est ratio quare recusare possit. quod si forte ante hereditatis restitutionem quam debebat heres testatoris facere Stichō manumisso, sine herede decesserit libertus, id est dictus Stichus manumissus: perinde bona eius Stichī manumissi creditoribus hereditariis vendere permittendum est, ac si restituta hereditate dicto Stichō manumisso per heredem decesserit libertus, id est dictus Stichus manumissus, vt sic Seius heres Gaij testatoris compulsus Gaij hereditatem adire ad postulationem dicti Stichī manumissi à Gaio, vt dictum est, nullum damnum sentiat ex hereditate eiusdem Gaij. Nunc propono aliam quaestionem: dictus Gaius instituit sibi heredem filiam suam ex assē, & rogauit eam vt mihi restitueret dimidiam partem hereditatis deductis legatis minimis quæ ab ea quibusdam reliquit, & deducto ære alieno non magno, quod æs alienum iussit eam soluere creditoribus suis testatoris: & adeo erant minima dicta legata, & dictum æs alienum, vt non sit locus legis falcid. & decessit dictus Gaius, & mora non est facta per dictam suam filiam restitutioni fideicommissi mihi faciendæ. ego fideicommiss. desidero dictam filiam testatoris restituere mihi dictam dimidiam hereditatis ad minus verbo: vt ex senatusconsulto Trebelliano agenti mihi fideicō. & ex eo senatusconsulto competentibus actionibus etiam vsuras debitas ex stipulatione dicti testatoris ex mortis testatoris die in tempus restitutionis hereditatis persequar, & etiam pensiones conuenas testat. ab inquilinis suis: non autem peto à dicta herede aliquos fructus, & ipsa restituit mihi dictam dimidiam partem hereditatis. veruntamen desiderat ipsa vt ego refundam ei vsuras & pensiones prædictas, si eas recepi à debitoribus vel ab inquilinis testatoris: aut si non recepi eas, desiderat quod ego concedā ei actiones dictarū vsurarum &

XLII. PAVLVS libro vicensimo ad Edictum.

Q Vis perinde est atque si mihi restituta esset hereditas. Restituta hereditate, iura sepulchrorum apud heredem remanent.

Quod iure adcrecendi acquiratur, ad fideicommissarium pertinet. Bartolus.

XLIII. VLPPIANVS libro vicensimo secundo ad Edictum.

P Apinianus tractat, si quis heres institutus ex femisse rogatus sit restituere hereditatem, & eam suspectam dicens compulsus adit, deinde fideicommissarius ignarus sit adcreuisse portionē hereditatis post restitutionem scripto heredi: an opus sit ei alia actione. **k** Et ait securum eum esse posse. De illo planē solo quaerendum ait, an ei opus sit noua restitutione postea quā portio adcreuit. **m**

Etiam si heres institutus ex femisse rogatus sit restituere hereditatem, & eam suspectam dicens compulsus adit, deinde fideicommissarius ignarus sit adcreuisse portionē hereditatis post restitutionem scripto heredi: an opus sit ei alia actione. **k** Et ait securum eum esse posse. De illo planē solo quaerendum ait, an ei opus sit noua restitutione postea quā portio adcreuit. **m**

penfionum, & non possum ego fideicommissi. persuadere ei filiae testatoris, hereditatis appellatione, quam hereditatem rogata erat mihi restituere, etiam hanc stipulationem usurarum factam per testatorem ad me pertinere. & respon. iurifcon. & dicit, omnia hæc, id est usuræ & penfiones supradictæ continentur appellatione hereditatis, vt sic ad te fideicommissi, pertineant quantum enim ad hoc pertinet, nihil interest inter hæc duo ex vna parte, id est inter dictas usuras & penfiones & cætera quæ sub condit. sunt promissa testatori, aut in annos singulos vel menses sunt promissa testatori. vnde sicut illa quæ sunt promissa testatori sub condit. aut in annos vel menses singulos, continentur appellatione hereditatis, vt sic transeant ad fideicom. vt supra. e. ita tamen. §. actiones. ita continetur hereditatis appellatione dictæ usuræ & penfiones testatori debitæ, vt sic ad fideicommissi. transeant. Diceret aliquis contra hanc solutionem: Sane hæc, id est usuræ & penfiones prædictæ cedunt pro fructu rei, quæ res continentur in hereditate, & fructus fideicommissi. non sequitur si mora heredis non intercesserit. ergo videtur quod dictæ usuræ & penfiones non sequantur fideicommissarium: cum in veritate dicta filia heredisque testatoris non fuerit in mora restituendi fideicommissi, vt supra in themate positum est. Sed respondeo, & tueor dictam solutionem. quæuis ita videatur pro herede contra fideicom. tamen quia si deicommissi. non postulat

vt heres suppleat fideicommissi. id est non desiderat vt heres restituat ei medietatem omnium rerum quæ erant in hereditate tempore mortis testatoris deductis legatis & ære alieno, de quibus & de quo facta est supra mentio. & sic postea huic totali fideicommissario cedant usuræ, & sic suppleant, sed vult vt medietas hereditatis præsentis ei restituatur: nequaquam id heres debet recusare. nam quodammodo in partem hereditatis senatus recipi voluit fideicommissi. & haberi loco heredis pro ea parte pro qua restituta esset ei hereditas. & hæc omnia locum habent, vt dixi, quando testator feneravit, & usuras fuit stipulatus, & quando locavit domos, suas inquilinis suis, & ei debitæ sunt penfiones, aut ex fundis fructus percepit, si autem ipse heres feneravit vel locavit domos, vel ex fundis fructus percepit: nihil eo nomine præstat ei fideicommissi. cui hereditas per fideicommissi. relicta est, si non intercesserit mora ipsius heredis: & est ratio, quia suo periculo feneravit heres, & consumpsit operam suam in colendo fundo & cogendis siue colligendis fructibus: nec æquum erat alterius, id est, fideicommissi. procuratoris constitui heredem, vt sic dixerim: sed cum heres recipit augmentum his modis de quibus est supra quæsitum. s. de usura stipulata per defunctum vel debita ab inquilinis per locationem defuncti, nullum impendium vel opera intercedit heredis: & ideo non est mirum si dictum augmentum in quo non est impendium vel opera heredis, transiit ad fideicom. vt dictum est à §. sed in huiusmodi, & c. vsque ad §. sed cum hered. & c. & h. d. hæc lex, licet cum difficult. Viuianus.

a Postulante Stichus. seruo hereditario.

b Faceret. sub maxime.

c Quoniam fere. habeas fere. q. d. raro contingit quod tantum

Ad id ad quod compelli poterat defunctus potest compelli heres defuncti, licet verbis legis non exprimatur. Bartolus.

XLIIII. MARCELLVS libro quinto decimo Digestorum.

Postulante Stichus^a qui eodem testamento libertatem & fideicommissam hereditatem acceperat, heres suspectam adiit: mox Stichus antequam moram in recipienda hereditate faceret, ^b decessit relicto herede Titio. Quæro an in Titium, si nolit recipere fideicommissam hereditatem, actiones ex senatusconsulto cõpetant. Respondi, Quoniam fere^c is qui compulsus est adire hereditatem, confestim ei restituet, de manumisso^d duntaxat senatusconsulto comprehensum est, nec heredis^e facta est mentio. Potest tamen evenire vt restitutionem distulerit heres: veluti si pecuniam ei debuerit defunctus, quam retinere maluit, quam petere. ^f Cæterum existimo idem in herede^g eius constituendum, quod in illo constitutum est. Cur enim recusaret, quæ recusare^h non potuit is cuius hereditatem suscepit: Quod si forte ante hereditatis restitutionem sine herede decesseritⁱ libertus, perinde bona eius creditoribus hereditariis vendere permittentur.

retardetur restitutio à coacto adire, quod decedat fideicommissarius: & ideo non fuit dictum in senatuscon. an heres fideicommissarij cogatur accipere: sed de fideicommissi. tantum. alij habent ferre. q. d. qui compulsus est ferre adiri, id est sustinere vt adeatur.

d De manumisso. vt cogatur recipere ex quo coëgit.

dum est, ac si restituta hereditate decesserit.

Actiones quæ quæruntur ex provisione defuncti, veniunt in restitutionem. Bartolus.

Sed in huiusmodi^k quæstione rogo respondeas, an rectè senserim: ^l Rogata est filia ex assere heres restituere hereditatis partem dimidiam deductis legatis^m minimis, & ære alieno non magno, ⁿ vt legi Falcidiae^o locus non sit. mora facta non est restitutioni fideicommissi. desidero verbotenus^p mihi restitui hereditatem, vt ex Trebelliano senatusconsulto agenti, ^q & ex eo^r competentibus actionibus^s etiam usuras debitas^t ex mortis die in tempus restitutionis persequar. Item quæro & de penfionibus: quia locationum obligatio in hereditate fuit. ^u ab herede^x fructus nullos peto: sed illa^y desiderat refundere^z me, aut cõcedere ei actiones usurarum^a & penfionum. Non possum^b persuadere, ^c hereditatis appellatione quam rogata erat mihi restituere, etiam hanc stipulationem usurarum ad me pertinere. Respondi, Omnia^d ea hereditatis appellatione continentur. Quantum enim, quod ad

o Falcidiae. quam fideicommissi. vellet detrahere.

p verbotenus. nam verbo solo & re potest fieri restitutio: vt supra eodem l. restituta.

q Agenti. mihi fideicommissario subaudi, & restituta est.

r Ex eo. senatusconsult. Trebel.

s Actionibus. hereditariis.

t Debitas. s. ex stipulatione testatoris. & habeas literam Py. ex die mortis. alij habent, ex die moræ, ^a s. debitorum hereditario. & dic in diem restituit. facte verbo, vel re. & quod dicit, persequar. i. persequi. volo. nam non soluit, sed soluet. j. ibi, ramen. omnia hæc, & c. & dic, persequi volo à debitor hereditario qui non soluit heredi ex stipulatione heredit. aliàs non teneretur: vt. j. e. l. deducta. §. qui post heres autem nullo modo^b tenetur, etiã si percipiat eas: ^c vt d. §. qui post. & j. proxi. ab herede, & c. ibi, sed cum hereditarios, & c. licet quidam dicant hic, persequar, scilicet ab herede si eas perceperit.

u Fuit. & ideo videtur quod eas possum persequi: vt supra de usuris dixit. Accursus.

x Ab herede. scilicet à filia defuncti.

y sed illa. scilicet heres filia defuncti non existens contenta quod ab ea non peto.

z Refundere me. s. usuras, si tamen percepi ab inquilinis qui fuerunt in mora, Azo. & etiam à debitoribus aliis.

a Usurarum. s. currētū vsque ad tēpus quo heres nō fuit in mora.

b Non possum. ego fideicommissarius.

c Persuadere. scilicet heredi.

d Omnia. s. penfiones & omnes supradictas usuras tam à debitoribus, quam ab inquilinis debitas. & sic nunc soluit prædicta, licet & infra ruocet in dubium: tamen ita est vt hic dicit.

e Heredis. scilicet Titij qui est heres liberti, s. vt ipse compellatur.

f Petere. quod potuit: vt. s. eo. l. cum hereditas & habetur. C. ad legem Fal. l. in imponenda. & infra eo. l. debitor.

g In herede. scilicet liberti.

h Recusare. certe nō est ratio: vt infra de reg. iuris l. heredem. & l. in his §. si debeo. Sed an ipso iure transeant in heredem? Respon. non: quia certi sunt casus quibus ipso iure transeunt actiones sine restitutione: vt not. C. eod. l. pe. §. finali. vel si iste cõnumeretur illis, non est absurdum. Item cõtra. s. eo. l. apud. §. vtrum. Solut. ibi, & facit. C. de fideicom. l. si in persona.

i Decesserit. q. d. nullum damnum habet heres: vt. s. e. l. apud. §. Antistia. in fine. & l. ille à quo. in princip.

k sed in huiusmodi quæstione. quæ sequitur. Azo. l. sensim. facit. s. de minor. l. fina.

m Legatis. quæ ipsa iusfa est præstare.

n Magno. quod ipsa iusfa est soluere. & adeo sunt hæc minima. vt Falcidiae non sit locus. Sed quid miri, cum & habeat illam dimidiam hereditatis? Sed dic quod illa erat exhausta legatis: vt institui. ad legem falcidiam. §. j.

a] Die tēpus moræ inspicitur in usuris quod verum est in cõtractibus bonæ fidei. Bart. in l. Lucius 3. no. §. de pof. si vbi etiam dicit eas deberi nuda cõnuectione l. lecta & ibi do. s. si cer. peta.

b] Approbat per Aug. Imolam. P. & Alexand. c] Nisi prout aliàs tenetur de fructibus. Aug.

Refert

- a Refert. id est pertinet.
 b Ceteraque. scilicet de usuris.
 c Interest. & sic omnia debent venire in restitutione.
 d Sanè. allegat pro herede contra fideicommissarium.
 e Hæc cedunt. sic. de usuris. l. v. usura.
 f sed quia non. respon-

det allegationi factæ p herede, & allegat pro fideicommissario. & est dicere, sed quia fideicommissarius non postulat ut heres suppleat fideicō. (vt sic dixerim hoc dicit, quia impropriè loquitur. nam tota medietas cadit in causam fideicom.) fideicō. missarius quidē non desiderat ut heres restituat medietatem omniū rerum quæ erant in hereditate tempore mortis deductis legatis, & ære alieno: & sic postea huic totali fideicom. cedant usure, & sic suppleat: sed vult ut medietas hereditatis præsentis ei restituatur: vt. j. e. l. deducta. §. qui post.

g Loco heredis. vt instit. eo. §. restituta.

h Hereditarios. nunc e contra allegat.

* quia.

i Fœnerauerit. s. defunctus fuit stipulatus: hic heres.

k Non intercesserit. vt supra eo. l. in fideicommissaria. Accursius.

* intercidit

l Periculo. facit. s. de rei vin. l. si nauis.

m Colendo. subaudi, maximè.

n Cum. id est quando.

† Sic in Pād. scilicet augmentū per herede factū recipit fideicommissarius. aut loco heredis debuit scribi in archetypo, hereditas.

o Quæsitum. scilicet de usura stipulata à defuncto, vel debita pro locatione defuncti. sic ergo cum heres non laborauerit, non recuset restituere: quia & detrimentum sine sua culpa contingens non debet restituere: vt. s. eo. l. mulier. §. sed enim.

p Augmentum. scilicet usurarum quæ heredi obuenerunt ex pensionibus.

q Recepti. ex eo quod actiones ei competunt ante restitutionem. non enim exegit, ne contradicat prædictis.

r Vi totam. CASVS. Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod totam hereditatem meam restitueret Seio: & decessi. dictus Titius volens mihi in totum parere, vult restituere Seio totam meam hereditatem nõ detracta quarta. certè sua sponte debet adire hereditatem quasi ex Trebelliano eam restitutus. iuris tamen consultus suadet siue consulit ei vt suspectam potius dicat hereditatem, & coactus à prætore eam restituat Seio fideicom. nam si sponte adiret, fortè fideicom. nollet eam: & sic heres remaneret implicitus creditoribus hereditariis, quod non potest recusare fideicom. ex quo coëgit heredē adire. & hoc casu ex ipso Trebelliano senatuscō. restituere videtur heres: & procul posito hereditario metu transfert vniuersas actiones in eum fideicom. qui ab eo hereditatem accepit. Viuianus.

s Desiderat. sic. de donatio. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §. si quis. & C. ad leg. Fal. l. j. & arg. C. de fideicom. l. post mortem. Accur.

t Suspectam. sub. vt. f. suspectam & c. Et nõ. quod hæc lex consulit heredi, vt magis coactus adeat quàm sponte: quia sponte fortè fideicom. nollet: & sic tenetur heres implicitus creditoribus, quod non potest recusare ex quo coëgit: vt. s. e. l. postulante. & secundum

hoc, refert, a inter hæc, ceteraque b quæ sub conditione sunt promissa, aut in annos singulos vel menses: nihil interest. c Sanè d pro fructu rei quæ hereditate cōtinetur, hæc cedūt: e nec fructus fideicommissarium sequitur, si mora nõ intercessit. Sed quia non f vt heres fideicommissum, vt sic dixerim, suppleat postulet, sed qualis nunc est hereditas, desideret restitui sibi, nequaquam id debet heres recusare. Nam & quodam modo in partem hereditatis senatus recipi voluit fideicommissarium, & haberi heredis loco g pro qua parte ei restituta esset hereditas. Sed cum hereditarios h nummos fœnerauerit, i aut ex fundis fructus percepit: nihil eo nomine præstat ei cui hereditas per fideicommissum relicta est, si non intercessit k mora: scilicet qua * suo periculo l fœnerauit, colendove m fundo, vel in cogendis fructibus insumpsit operam. Nec æquum erat alterius, vt sic dixeris, procuratorem constitui. Nullum autem impendium vel opera intercedit * heredis, cū n his modis de quibus est quæsitū, o t augmentum p heredis * recepit. q

Qui quartam Trebellianicam retinere non vult, cōsultius facit, si adit coactè, quàm si sponte adiret. h. d. Barto. & Alexand.

XLV. MODESTINVS libro singulari de Euermaticis.

Qui totam hereditatem restituere rogatus, quartam retinere non vult, fidumq; obsequium defuncti precibus præ-

hoc si dicat suspectam, non mentitur, quod quidam concedūt hic mentiri. a præterea non oportet quod dicat suspectā: sed sufficit quod non vult adire ad hoc vt cogatur: vt. s. eo. l. quia poterat.

c Expositioque. in libro Ro. est exposito hereditario metu, id est extra procul posito. & deest que. sed in lib. Bul. & Al. exposito, id est allegato vel declarato. & aliàs est, ex proposito que. Accursius.

bere desiderat: f sua sponte adire debet hereditatem, quasi ex Trebelliano eam restitutus.

Suaferim tamen suspectam f potius dicat hereditatem, coactūque à prætore restituat. hoc enim casu ex ipso Trebelliano restituere videtur: expositoq; hereditario metu, vniuersas actiones in eum transferri, qui recepit hereditatem.

Tempus certæ ætatis ex præsumpta voluntate defuncti propter raritatem personæ facit diē, non conditionem. Item fideicommissario ante restitutionem postquam dies cessit mortuo, fideicommiss. ad heredem transit.

XLVI. IAVOLENVS libro vndecimo Epistularum.

Seius * Saturninus archigubernus ex classe Britannica testamento fiduciarium m reliquit heredem Valerium Maximum trierarchū: à quo petiit vt filio suo x Seio Oceano, cum ad annos sedecim peruenisset, hereditatem restitueret. Seius Oceanus antequam impleret annos, y defunctus est. nunc Mallius Seneca qui se auunculum Seij Oceani dicit, proximitatis nomine hæc bona petit Maximus autem trierarchus sibi ea vindicat z ideo, quia defunctus est is cui restituere iussus erat. Quæro ergo vtrum hæc bona ad Valerium Maximum trierarchum heredem fiduciarum pertineant: an ad Mallium Senecam, qui se pueri a defuncti auunculum esse dicit. Respondi, Si Seius Oceanus cui

ann. xvj. haberet Seius Oceanus, debeat restitui à Valerio Maximo trierarcho fiduciarium herede testatoris, decessit prius quàm impleret idem Seius Oceanus præfinitum tempus ætatis. xvj. ann. sicut in veritate ante decessit: fiduciarium hereditas prædicta pertinet ad eum Mallium Senecam auunculum Seij Oceani, ad quem cetera bona Seij Oceani perueniunt ab intestato, quia proximior erat: & non pertinet dicta hereditas ad dictum fiduciarium heredem. & est ratio quare pertinet ad heredem ab intestato dicti pueri, quoniam dies fideicommissi restituendi dicto puero cessit viuo dicto puero, scilicet Seio Oceano. & hoc est verum, si prorogando tempus solutionis dicti fideicommissi hereditatis videatur testator permisisse magis dicto heredi fiduciarium tutelam bonorum suorum testatoris, quàm constituisse in certum diem fideicommissi. quod sine dubio verum est. quia enim fuit fideicommissi. relicta purè, & eius petitio in certum tempus dilata: ideo non est mirum si filius transmittit ad heredem suum. Viuianus.

u Fiduciarium. quia de eo multum confidebat testator. b

x suo. scilicet testatoris.

y Annos. sedecim subaudi. aliàs habetur. xvj. in tex.

z vindicat. scilicet retinendo. sic. j. de Carbo. edict. l. j.

a Pueri. id est fideicommissarij. & sic ad Senecam auunculum.

a] Quando mendacium non est alij pniciosum sed suæ salutis preseruationem, secundum Ang licet Imol. & Alexand. contra.

* Fl. Si eius.

b] Fiduciarium heres dicitur, qui nõ iustus & absolutus est heres, sed velat de po-

a Fideicommissa. in qua trierarchus erat institutus fiduciarius.
b Eum. scilicet Manlium.
c Pertinuerint. ab intestato, quia proximior erat.
d Diem. id est conditionem, & sic incertum, vna dictio est. sic ergo transmittit filius ad heredem. sic. j. titu. j. l. j. & l. Firmio. §. j. & l. si Titio in princip. & l. fin. & C. quando dilega. cedit. Lex his. & infra de ver. oblig. l. si decem cum petiero. Sed contra supra de leg. j. l. si cui. §. hoc autem in fi. & infra de manu. test. l. si ira. & C. de fideicommiss. l. l. fideicommissaria. Solu. refert an legetur pure, & petitio differatur in tempore certum: & sic habetur pro pura, vt hic, a cum concordatis. secus vbi dies est incertus: quia tunc est pro conditione: vt supra de condit. & dem. l. quibus diebus. §. ij. an ab initio ipsum legatum, non solum petitio differatur: & tunc conditionale est, & non cedit ante diem: vt in contrariis. Et not. hic quod auctulus non petit nisi cum filius habuisset xvj. ann. & vixisset integro: vt. C. quando dies leg. ce. l. ex his. in fi.

a] Nihil est, imò tempus fuit adiectum substantiæ dispositio- nis Bar. Imo & Alexand.

b] Imo incōtinenti, secū dum Cy. Aug. P. & Alexand.

e si heredi eius. scilicet Titij. Accursius.
f soluerit. puncta post dictionem, soluerit.
g Cui. scilicet Titio.
h Reddendum. dicit Pomponius author legis. alij habent in textu Paulus respōdit, vel sub. est. & est ratio: quare hic heres reddat: quia naturalia debita veniunt in restitutione: vt supra eodem l. quamuis & infra eo. l. si eius. in princ. & §. j. & ij. & facit. §. ad legem Falcid. l. j. §. id quod natura. Accursius.

i Paulus. aliās incipit, Paulus respondi. & aliās, si certa.
k In his rebus. & non in aliis. sic. C. de pœnis. l. sancimus. & quo lega. l. j. §. si duæ res. & infra de acquiren. possess. l. quod meo. in fina. item quod hic dicit, quod per fideicommiss. idem si directo quis instituat: vt supra de iis quibus vt indig. l. rescriptum. & ad legem Falcid. l. Paulus respondi. sed contrariatur huic l. infra quorum leg. l. j. §. rediguntur. & C. quorum lega. l. j. Sed solue vt not. C. de lega. l. non est dubium. **ADDITIO.** Dic quod ibi subtraxit ante aditam hereditatem, hic vero post, secundum August. Pau. & Alexand.

l subtraxit. retinendo. sic. C. de Carbonia. edict. l. j.
m Vm hereditas. **CASVS.** Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem ipsius Titij Viuii Simonidi filio ipsius Viuii Cerealis sub condit. si dictus eius filius in potestate sua esse desiisset. & decessit dictus Titius. pater autem prædictus consumebat multum de hereditate in fraudem fideicommissi sub conditione filio relicti. vnde filius iuit ad imperatorem Hadrianum, & exposuit ei prædicta: & imperator iussit restitui per patrem filio in potestate manenti dictam hereditatem, ne quid in ea pecunia siue hereditate iuris haberet pater quamdiu filius eius viueret. nam quia cautiones de restituenda hereditate non deminuta filio existente dicta condit. non poterant interponi inter patrem & filium conseruata patria potestate, siue remanente filio in patris potestate: infligit dictus imperator dicto patri propter dictam fraudem patris damnus conditionis prædictæ, habendo dictam conditio. pro impleta, & iubendo patri restituere hereditatem filio in potestate manenti. post auctoritatem dicti decreti ab imperatore interpositi de restituenda heredi. filio per patrem, debuit

XLVII. POMPONIVS libro primo Variarum Lectionum.
SI heredi eius, cui natura debuerit, aliquis soluerit: f ei cui fideicommissa hereditas relicta sit, id reddendum. h
In rebus subtractis per fideicommissarium vniuersalem perditur ius fideicommissi, non in aliis. Alexander.

XLVIII. PAVLVS libro quartodecimo Responsorum.
SI heredi eius, cui natura debuerit, aliquis soluerit: f ei cui fideicommissa hereditas relicta sit, id reddendum. h
In rebus subtractis per fideicommissarium vniuersalem perditur ius fideicommissi, non in aliis. Alexander.

XLIX. PAPINIANVS libro tertio Quaestionum.
CVM hereditas ex Trebelliano senatusconsulto restituitur, m si res vrgueat, & metus erit ne per absentiam n forte fideicommissarij dies actionis exeat, heres iudicium suscipere o cogitur. simili que modo filio de possessione contra tabulas deliberante, scriptus heres a creditoribus hereditariis conuenitur. p
Pater dissipans fideicommissum cogitur filio existenti in potestate restituere etiam ante conditionis euentum. Bartolus.

XLIX. PAPINIANVS libro tertio Quaestionum.
CVM hereditas ex Trebelliano senatusconsulto restituitur, m si res vrgueat, & metus erit ne per absentiam n forte fideicommissarij dies actionis exeat, heres iudicium suscipere o cogitur. simili que modo filio de possessione contra tabulas deliberante, scriptus heres a creditoribus hereditariis conuenitur. p
Pater dissipans fideicommissum cogitur filio existenti in potestate restituere etiam ante conditionis euentum. Bartolus.

est in isto alio casu: Titius instituit heredem Seium, & præterit Sepronium filium suum emancipatum. vnde filius potens petere contra tabulas voluit prius deliberare vnum peteret, vel non. certe eo deliberante scriptus heres a creditoribus conuenitur siue conueniri potest, si actiones eorum sunt tempore peritura. Viuianus.

PAULUS i respondit, Si certa portio hereditatis alicui relicta proponitur, & is res hereditarias quasdam furatus sit: in his rebus k quas subtraxit, i denegari ei petitionem oportere, recte respondetur.

Qui aliàs non cogitur suscipere iudicium, cogitur tunc quando actiones sunt tempore peritura. Bartolus.

XLIX. PAPINIANVS libro tertio Quaestionum.

CVM hereditas ex Trebelliano senatusconsulto restituitur, m si res vrgueat, & metus erit ne per absentiam n forte fideicommissarij dies actionis exeat, heres iudicium suscipere o cogitur. simili que modo filio de possessione contra tabulas deliberante, scriptus heres a creditoribus hereditariis conuenitur. p

Pater dissipans fideicommissum cogitur filio existenti in potestate restituere etiam ante conditionis euentum. Bartolus.

etius. & sic cesset hæc lex: nisi ponas fideicommissum sine domicilio, quid esse potest: vt. j. ad municip. l. eius qui. §. j. secundum Hug.

o suscipere. vsque ad lit. contesta. vt. §. de offi. præsi. l. senatusconf. & sic perpetuatur actio contra fideicommiss. absentem. sic. C. vbi in rem actio. l. ij. Vel dic vsque ad sententiam & satisfactionem. & sic poterit habere locum quod dixit Ioan. hic posset heres damnus sentire. Io. sed certe non sentiret, quia conueniret fideicommiss. actione nego. gest. quia fecit eius negotium ipso gestu: vt supra de nego. gest. quæ vtiliter. §. fina. & C. de peti. here. l. si. §. fin. autem. & argu. C. de here. ven. l. ij. Accursius,

p conuenitur. id est conueniri poterit. f. si actio est peritura tempore: vt supra. Nam dicit, similique, & c. nam aliàs heres habet exceptionem, ne fiat præiudicium petitioni hereditatis a filio mouende petita bonorum possessione contra tabu. vt infra de except. rei iudi. l. ij. & supra de peti. here. l. si quis libertatem. verum hoc corrigitur per l. C. de peti. heredi. l. finali. sed cum institutus non sit heres, quia dum speratur contra tabu. cessat secundum tabu. vt infra de secun. tabu. l. æquissimum in prin. & de Carbo. edict. l. scriptus quomodo potest conueniri? Respon. licet non possit petere secundum tabulas, potest tamen adire de iure civili: vt infra de contra tabu. l. illud. in princ. licet videatur contra. j. eo. l. si. §. fi. **ADDITIO.** Dic quod ibi erat filius emancipatus, qui adire impeditur propter postumum præteritum qui sperabatur rumpere testamentum de iure civili secundum Alexand.

Imperator. CASVS. Titius instituit sibi heredem Viuium Cerealem, & rogauit eum vt restitueret hereditatem ipsius Titij Viuii Simonidi filio ipsius Viuii Cerealis sub condit. si dictus eius filius in potestate sua esse desiisset. & decessit dictus Titius. pater autem prædictus consumebat multum de hereditate in fraudem fideicommissi sub conditione filio relicti. vnde filius iuit ad imperatorem Hadrianum, & exposuit ei prædicta: & imperator iussit restitui per patrem filio in potestate manenti dictam hereditatem, ne quid in ea pecunia siue hereditate iuris haberet pater quamdiu filius eius viueret. nam quia cautiones de restituenda hereditate non deminuta filio existente dicta condit. non poterant interponi inter patrem & filium conseruata patria potestate, siue remanente filio in patris potestate: infligit dictus imperator dicto patri propter dictam fraudem patris damnus conditionis prædictæ, habendo dictam conditio. pro impleta, & iubendo patri restituere hereditatem filio in potestate manenti. post auctoritatem dicti decreti ab imperatore interpositi de restituenda heredi. filio per patrem, debuit

c] Iste intellectus non cōgruit text. secundum Pau. sequit. tamen cum Alexand.

debut comparari dicitur filius cui restituta est hereditas per patrem, filio militi habenti castrense peculium in dicta hereditate sibi restituta, scilicet ut etiam inuito patre possit petere res hereditarias a possessoribus, & agere contra debitores hereditarios. Quid si egeat pater? nunquid hic filius ex hac hereditate tenetur ei dare alimenta? Et dicitur quod sic. Viuianus.

a Imperator accipe, ius sit restitui hereditatem &c. quod est. j.

b si in potestate. ecce conditio, si in potestate, &c.

c In fraudem. ut quia fingeat se emancipare cum aliud ageret, & sic restituebat, licet non posset. putabat autem amodo se non teneri. vel dic quod consumebat multa de hereditate hic pater rogatus.

d Filio. in potestate manenti. non enim cogitur emancipare: ut no. s. eo. l. vbi pure. in prin. & dabitur curator hereditati si filius est minor xxv. ann. vt. C. de bo. qua. li. l. fin. s. fin. autem in secunda. & s. vbi autem puerilis. non si maior: vt. j. ca. l. s. j. Sed quo modo fit restitutio ante conditio. vt. s. eod. l. vbi pure. in princip. qua. est contra Sol. ibi, & eodem modo solue supra eod. l. sed & si ante. vel vt ibi. & facit. C. de inoffi. testa. l. filius. Item videtur hic filius scrutari patrem in administratione. & sic sunt argu. contra. C. de bo. qua. libe. l. fin. s. hoc proculdubio. & in authen. de nupt. s. & ita. colla. iij. & C. de secun. nup. l. si quis prioris. in fin. Sed hic fraus, ibi culpa.

e Pecunia. id est hereditate: vt. s. eo. nam quod. in fi.

f Haberet. scilicet pater.

g Non poteram. vt insti. de inutili. stipul. s. item inutilis. alia esset prestanda de restituenda hereditate cum extiterit conditio: vt. C. vt in pos. leg. l. cum Archimedoram. sed si esset emancipatus, posset stipulari: vt infra vt leg. no. ca. l. filio. Sed hodie non satisfacit pater etiam filio emancipato nisi in duobus casibus: vt. C. eo. l. iubemus. s. in fu. pradiotis.

h Damnum. id est propter fraudem patris constat conditionem ei non seruari.

i Conditionis. qua. fuit si desineret esse in potestate, in qua imperator infixit damnum heredi habendo pro impleta propter fraudem patris.

k Filio militi. habenti castren. pec. nam & hic forte erat miles: sed hac hereditas non erat castrensis pecu. a in dicto autem peculio, b & agit filius, & administrat etiam patre inuito: vt infra de castren. pecu. l. iij. s. j. & l. v. sic iste facit cum curatore si indiget eodem aliis per se.

l Comparari. id est assimilari.

m Debut. hic filius de quo loquitur: vt possit agere & conueniri sicut filius familias miles in castrensi peculio.

n Emolumentum. quo ad alimenta. nam dicit, egenti. c & argu. in authen. de nupt. s. j. colla. iij. vel si velis dicere ad totum vsum fructum, est argu. C. de secun. nupt. l. hac edictali. s. mobilium. d & facit ad hoc. s. qua. in frau. cre. l. si pater.

o Vm heres.] CASVS. Institui mihi heredem Titium, & multa legata vtiliter & inutiliter quibusdam reliqui: & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio deductis dictis legatis. certe ea legata non possunt deduci in restitutione hereditatis qua. peti non poterant. quandoque tamen legatum quod non valet, deducitur in restitutione. nam pone quod institui mihi heredem dictum Titium pro dimidia, & uxorem meam pro alia dimidia, & pra. legavi eidem meae uxori dotem quam ab ea habueram, & rogavi eam vt restitueret Seio suam partem hereditatis deductis legatis. certe etiam si quarta Trebellianica quam retinet vxor mea, in restitutione suae partis hereditatis tantum efficiat quantum in dote est, tamen deducit ipsa vxor partem dotis pra. legatae pro

L. IDEM libro undecimo Quaestionum.

Imperator Hadrianus, cum Viuius Cerealis filio suo Viuius Simonidi, si in potestate sua esse desisset, hereditatem restituere rogatus esset, ac multa in fraudem fideicommissi fieri probaretur: restitui hereditatem filio iussit, ita ne quid [in] ea pecunia, quantum diu filius eius viueret, iuris haberet. Nam quia cautiones non poterant interponi conseruata patri potestate: damnum conditionis propter fraudem infixit. Post decreti autem auctoritatem in ea hereditate filio militi comparari debuit, si res a possessoribus peti, vel etiam cum debitoribus agi oporteret. Sed paternae reuerentiae congruum est, egenti sorte patri, officio iudicis ex accessionibus hereditariis emolumentum praestari.

Deductio legatorum non intelligitur de legatis inualidis: & dos

sua portione hereditatis tanquam a alienum, & non tanquam legatum: quia inutile est pro sua portione hereditaria quasi a se sibi relictum. pro parte autem coheredis non deducit vxor partem aliam dotis pra. legatae: quia non est soluenda de portione coheredis, sed a coherede percipienda iudicio fami. ercisc. & est ratio quare vxor deducit partem dotis pra. legatae pro sua portione hereditatis tanquam a alienum, & aliam partem dotis iudi. fami. erciscun. tanquam a alienum similiter, quia ipsa vtrumque consequitur, siue consequi debet, scilicet dictam quartam Trebellianicam, & dotem. unde nihil interest inter hanc mulierem qua. debet recipere dotem, & quemuis alium creditorem heredem institutum, & hereditate restituere rogatum: quia sicut ille creditor deduceret sibi debitum in restitutione hereditatis, ita & hac vxor eo modo qui dictus est. Idem est si ab ea vxore mea reliqui fideicommissi suae partis hereditatis in qua eam institueram non deductis dictis legatis. nam semper debet pra. deducere dotis partem pro ea parte qua instituta est, tanquam a alienum, & aliam partem dotis

qua. fuit pra. legata, deducitur vt debitum, seu vt a alienum: nec talis deductio impeditur per quartam deductionem. Alexand.

L. I. IDEM libro septimodecimo Quaestionum.

Cum heres deductis legatis hereditatem per fideicommissum restituere rogatur: non placet ea legata deduci, qua. peti non poterant. Sed cum vxori pro parte heredi scriptae dos pra. legatur ea. que deductis legatis hereditate restituere rogatur: etiam si quartam quam per legem Falcid. retinet, tantum efficiat quantum in dote est, tamen pro sua portione dotis pra. legatae parte. deducit. Cum enim vtrumque consequitur: nihil interest inter hanc mulierem, & quemuis alium creditorem heredem institutum, & hereditate restituere rogatum. Idem probatur & si non deductis legatis fideicommissum ab ea relictum sit.

iudicio fami. erciscun. Viuianus.

o Deductis legatis. relictis a rogato restituere hereditatem aliis legatis singularibus. & secundum hoc distingue, petio pra. cedat restitutionem, an restitutio petitionem legatorum: vt dixi supra eodem l. Marcellus. & l. qui quadringenta. & l. cogi. s. proinde quaeritur. vel dic legatis, id est pra. legatis sibi a coherede. ad quod facit. C. de fideicommissi. l. cum virum. & ad hoc bene facit quod sequitur, sed cum vxori, &c. H.

p Non poterant. in totum vel in partem: quia pro non scriptis vel caducis habentur: vt. C. de cadu. tol. s. in primo. & s. sequenti.

q Pro parte. puta dimidia.

r Etiam si. id est quamuis.

s Pro sua portione. scilicet hereditatis.

t Deducit. non iure legati: quia inutile est pro sua portione hereditaria. quasi a se sibi relictum, & sic inutile: vt supra de leg. j. l. legatu. s. j. sed vt a alienum, vt ex fine. l. euidenter ostenditur. pro parte autem coheredis non deducit, quia non est soluendum de sua portione, sed a coherede petendum iudi. fami. ercisc. vt. C. fami. ercisc. l. si qua. & s. fami. ercisc. l. heredes. s. fi. & l. seq. H.

u Consequitur. scilicet quartam & dotem. olim aliud seruabatur: quia alterutro debebat esse contenta: vt. C. de rei vxor. act. s. sciendum & facit supra ad legem Falcid. l. pater. in prin. Item hoc est verum, nisi fuerit instituta animo compensandi dotem cum portione hereditatis. quando non debet habere vtrumque: vt supra ad legem Falcid. l. si debitor. & C. de here. institu. l. si compensandi. H.

x Creditorem. qui deduceret sibi debitum: vt supra eo. l. postulante in prin. & C. ad legem Falcid. in imponenda. H.

y Ab ea. nam debet semper pra. deducere vt a alienum, & quidem totum si ex alio heres est: si pro parte, pro ea parte pro qua heres est: aut distincto animo compensandi legatum, vel non.

Sires aliena.] CASVS. Caius instituit sibi heredem Seium, & legauit a Seio herede Titio equum Sempronij, & decessit dictus Caius testator. & iste Titius legatarius instituit sibi heredem Sempronium pra. dictum dominum dicti equi: & petiit idem Titius ab eodem Sempronio vt hereditatem suam Titij Mauius restitueret, & decessit dictus Titius. nunquid Mauius cui debet restitui hereditas Titij per Sempronium, poterit petere dictum etiam equum legatum Titio? Er videbatur quod sic, cum inuentus sit dictus equus in hereditate Titi. unde videbatur quod veniret in restitutionem cum aliis rebus Titij: tamen non venit in restitutionem dictus equus: quia eum Sempro. est heres legatarij, talis est ac si ibi Sempronio esset legatus dictus equus, quod legatum non valet

re vxor deducit partem dotis pra. legatae pro sua portione hereditatis tanquam a alienum, & aliam partem dotis iudi. fami. erciscun. tanquam a alienum similiter, quia ipsa vtrumque consequitur, siue consequi debet, scilicet dictam quartam Trebellianicam, & dotem. unde nihil interest inter hanc mulierem qua. debet recipere dotem, & quemuis alium creditorem heredem institutum, & hereditate restituere rogatum: quia sicut ille creditor deduceret sibi debitum in restitutione hereditatis, ita & hac vxor eo modo qui dictus est. Idem est si ab ea vxore mea reliqui fideicommissi suae partis hereditatis in qua eam institueram non deductis dictis legatis. nam semper debet pra. deducere dotis partem pro ea parte qua instituta est, tanquam a alienum, & aliam partem dotis

Quarta.

e] Hoc verum quando simpliciter legata sunt relictis: secus quando heres est grauatus restituere deductis legatis. Pau. & Alex.

In huc locum cum Plato dial 4 de legib. Valer. Maxi. lib. 5. ca. 4. Quia in ea non testatur, licet bene in castrensi peculio, seculum Bart. & Ange. Concor. glo in e. fi. in fi. in ver. regulariter extra de iudi. lib. 6. glo. ordi. in l. si. s. necessitate in glo. in verb. imponenda. C. de bo. qua. lib. c] Adde iudicem in sententia debere aduertere quando quis egeat, & quando non, & est singulare in Spec. tit. de offi. om. iud. s. de beneficio. idem in tit. de renun. & conclusi. vers. item benefic. d] Ibi mater non committit tantam culpam ad secunda vota transendo, sicut hic pater dissipa. do Alexan.

quia sua res non potest alicui legari. & sic peruenit in eum casum a quo non potest incipere. [SERVVS AB ALTERO.] Institui mihi heredes Titium & Seium: & a Titio reliqui libertatem Stichum seruo meo: & a Seio reliqui eidem Stichum fideicommissum. hereditatis in qua institueram eundem Seium, & decessi. postea neuter dictorum meorum heredum vult adire hereditatem. nunquid praetor debet interponere partes suas ad cogendum. aliquem dictorum heredum adire ad postulationem dicti Stichi? Et certe non: quia neque propter solam libertatem compellitur adire Titius heres a quo sola libertas est relicta dicto Stichum, neque is Seius heres a quo libertas data non est, sed sola pars hereditatis in qua fuit institutus propter eum Stichum qui nondum liber est, compellitur ut adeat: & senatusconsulto Trebelliano quod loquitur de cogendo heredem adire, tunc demum locus est, cum ab omnibus, id est ab aliquo omnium heredum directa vel fideicommissaria libertas datur, a quo hereditas quoque relinquatur. sed si forte iste Titius heres a quo libertas data est dicto Stichum, portionem suam hereditatis repudiavit cum fuit institutus pure, vel exclusus conditione sub qua fuit institutus, cum eius portio hereditatis ad alterum, id est ad Seium coheredem suum peruenit: defendi poterit adire cogendum dictum Seium. quid enim interest quo iure coeperit dictus Seius esse debitor libertatis & hereditatis, scilicet utrum ex sua persona, vel ex persona coheredi? certe nihil interest. sufficit enim quod utrumque ab eodem debeatur aliquo modo ad hoc ut ipse cogi possit adire. Viuianus.

Heres non cogitur restituere id quod ad eum peruenit non ut ad heredem. Bartolus.

LII. IDEM libro nonodecimo Questionum.

Si res aliena a Titio legata fuerit, isque domino rei herede instituto petierit ut hereditatem Mauius restituat: Mauius legatum inutiliter petet. Non enim poterit consequi quod ad institutum, id est rei dominum peruenire non poterat.

Si ab vno debetur hereditas, ab alio libertas, non est locus coactioni. secus si ab eodem utrumque debeatur, siue ab initio, siue ex post facto per accidens. Bartolus.

Seruus ab altero ex heredibus libertatem, ab altero fideicommissum hereditatis accepit. Si neuter adire velit, nullae praetoris partes erunt: quia neque propter solam libertatem compellitur adire: neque is a quo libertas data non est, propter eum qui nondum liber est, ut adeat compellitur: & senatusconsulto locus est, cum ab omnibus directa vel fideicom-

missa libertas ab eo datur, a quo hereditas quoque relinquatur. Sed si forte is a quo libertas data est, portionem suam repudiavit, vel conditione exclusus fuerit, defendi poterit adire cogendum. Quid enim interest, quo iure debitor libertatis & hereditatis idem esse coeperit?

cum seruus. & de codicillis. quidam. in fi. & de legationibus. si duobus. §. j. & infra de Carbonia. edict. l. iij. §. si is. Argu. contra infra eod. l. si patroni. §. qui fideicommissi. & infra de solutio. l. & magis. & de inoffic. test. l. nihil. §. si. Item haec lex loquitur in seruo hereditario: ut. §. eo. l. mulier. §. non est. non heredis vel extranei: ut. §. eo. l. cogi. §. sed si a seruo.

Non est cogendus.] **C**ASVS. Institui mihi heredem Titium, & seruum meum Stichum legavi Seio, & rogavi eundem Seium legatarium ut manumitteret dictum Stichum. Item rogavi dictum Titium heredem ut hereditatem meam restitueret eidem Stichum, & decessi. nunquid dictus Stichus potest facere cogi dictum Mauium heredem adire hereditatem meam, quam ipse heres dicit sibi esse suspectam? Et certe non, cum status hominis, id est dicti Stichi circa libertatem, pendeat ex legato de se Stichum relicto dicto Seio. potest enim esse quod ante decedat idem Stichus quam manumittatur a dicto legatario, & ita incommodum sentiet heres, si adiuisset coactus. nam tenetur creditoribus hereditariis. nempe autem se cogitur adstringere hereditariis actionibus propter legatum. si autem viuo me testatore dictus Seius cui legavi Stichum,

f] Dic quod in illis. l. co-trariis ex di-tieritate p-sonarum, & casum re-sultat diuer-sitas ratio-nis, secundum Barto. Imo. & Alexan. g] Qui non est paratus seruum ven-dere: alias esset locus coactioni. Barto. & Alexan.

decessit, & ita defecit legatum Stichi, & remansit dictus Stichus apud dictum meum heredem cum suo honore, & sic heres tenetur eum manumittere, sicut tenebatur legatarius: tunc benigne responderetur cogendum heredem adire, cum in ipso heredis sit potestate manumittere eum, & restituere ei hereditatem, & ita ab eodem herede coepit deberi Stichum hereditas & libertas: ut. §. l. proximi in fin. Viuianus.

LIII. IDEM libro vicinimo Questionum.

Non est cogendus heres suspectam adire hereditatem ab eo cui libertas a legatario, hereditas ab herede relicta est: cum status hominis ex legato pendeat, & nempe se cogatur adstringere hereditariis actionibus propter legatum. Quid enim si inter moras non manumittente legatario seruus decesserit? Si autem viuo testatore legatarius decesserit, benignè responderetur cogendum adire: cum in ipso sit potestate manumisso restituere hereditatem.

decessit, & ita defecit legatum Stichi, & remansit dictus Stichus apud dictum meum heredem cum suo honore, & sic heres tenetur eum manumittere, sicut tenebatur legatarius: tunc benigne responderetur cogendum heredem adire, cum in ipso heredis sit potestate manumittere eum, & restituere ei hereditatem, & ita ab eodem herede coepit deberi Stichum hereditas & libertas: ut. §. l. proximi in fin. Viuianus.

- D** Heres. suus, vel extraneus.
- Q** A legatario. cui seruus erat legatus, & rogatus de manumittendo.
- R** Hominis. circa libertatem. arg. §. de capi. demi. l. fi.
- P** Pendeat. potest enim esse quod ante decedat quam manumittatur, & ita incommodum sentiret heres si adiuisset coactus. nam teneretur creditoribus. nec posset dici hic subueniendum: ut. §. eo. l. postulante. in fi. j. respon. nam ibi distrahuntur bona a creditoribus eius cui hereditas erat restituenda. nam seruus ille fideicommissus liber iam factus decessit. hic autem seruus decessit nullos ergo habet creditores. Sed quid si sua sponte adiit heres, sicque legatarius factus dominus serui eum manumisit? nunquid hic coget heredem ut restituat? Respon. sic. nam hic status non pendet. idem credo & si nondum sit manumissus. sed ipse stulte agit, si petit sibi restitui adhuc. Azo. quia per eum domino suo & legatario quaeritur.
- C** cogatur. a seruo. idem est si a legatario dicatur cogi.
- U** Propter legatum. libertatis solum, vel hereditatis solum seruo relicto: ut. §. eo. l. proximi. §. j.
- X** Legatario. quia forte non proderat nondum adita hereditate, vel post aditam decessit antequam manumitteretur.
- Y** Decesserit. & sic heres remanet in damno: ut dictum est.
- Z** Viuo testatore. & ita videtur quod legatum serui sit pro non scripto, vel in causa caduci. quo modo ergo locum habent sequentia? Respon. Ioan. h. quod testator manumisit cum forte aliquid erat ei relicto ut manumitteret. & quod subiicit, exponere in potestate eius, scilicet heredis. H.
- A** Manumisso. scilicet ante in vita testatoris.
- B** Restituere hereditatem. etiam si ipse nolit recipere cum eum coegit adire: ut supra eo. l. postulante. in fi. j. respon. sed in superiori casu cum legatarius viuit, nec seruus est manumissus, non est in potestate heredis restituere, cum libertas impendeat ab alio, id est a legatario: etiam si seruus fuerit hereditarius. hic autem non pendet: sed hodie, etiam si non fuit manumissus in vita testatoris, cogitur

h] Nihil est sed dic quod legata quasi caduca remanent apud heredem cum onere suo. ideo heres cogitur manumittere. Pau. & Alex. i] Imo etiam de iure digestorum per. l. si vero. §. pro non scripto j. de fideicom.

a] Non est verum, quando dispositio est perfecta, & iam consummata: ut in hoc casu secundum Barto. in l. pluribus. §. si de verb. oblig. b] Haec expositio non est necessaria, secundum Barto. & Alexand. c] Sed quid in monacho quia iura de vno loquentia habent locum in altero. l. cui fundus. §. seruum & ibi Alex. §. si cert. peta. dic plene per Bar in l. si alienum. in principi. §. de here institu. & Bald. in l. 12. col. C. de his quae poe. no. d] Sequitur hanc gloss. Barto. & Pan. e] Etiam hoc casu de equitate Pau. & Alexan.

- A** Si res aliena. puta Sempronij.
- B** Isque. scilicet Titius legatarius.
- C** Domino. scilicet Sempronio.
- D** Herede instituto. a se Titio.
- E** Petierit. scilicet Titius a Sempronio herede.
- F** Legatum. id est rem legatam praedicto Titio. videbatur enim cum inuenta sit in hereditate Titij, quod veniat in restitutione cum aliis, maxime si testator legauit sciens rem alienam: unde debebitur aestimatio: ut insti. de leg. §. non solum. sed tamen non venit, quia cum Sempronius est heres legatarij, tale est ac si esset legata sibi Sempronio. quod non valet: quia sua res alicui legari non potest: ut insti. de leg. §. sed si rem. & sic peruenit in eum casum a quo incipere non potest, & sic vitatur: ut supra ad legem Aquilianam le. quia.
- G** Compellitur adire. s. a quo sola libertas est relicta: ut. §. l. proximi.
- H** Data non est. sed sola hereditas & pars. & facit. §. eo. l. si cui pure. §. j. & §. eo. l. si patroni. §. imperator.
- I** Senatusconsulto. Trebelliano.
- K** Ab omnibus. id est ab aliquo omnium.
- L** Ab eo. herede. sic. §. de tuto. & cur. da. ab his. l. si impuberi. sed cum hereditate & libertas tacite datur: ut. C. de neces. ser. l. quidam §. j. videtur cogi ille a quo hereditas est relicta. Respon. ibi directo libertas datur: hic per fideicom. argu. supra de testa. tu. l. qui tutelam. §. j. Item, nunquid etiam hereditas seruo potest relinqui sicut legatum: ut. C. de neces. ser. l. quidam. §. illo? Respon. ibi exhortatur heres. d. nam non cogitur ad dandum. e. & facit. §. eo. l. si cui. §. j. Accursius.
- M** Conditione. sub qua fuit institutus. & sic alteri accrescit: ut hic, & C. de cadu. tol. §. sin autem.
- N** Alterum. a quo fideicommissum erat relicto.
- O** Quo iure. scilicet ex persona sua, vel alterius. certe nihil. sufficit enim quod utrumque debeatur ab eodem. sic. §. de verb. oblig. l.

gitur heres manumittere. nam siue pro non scripto est relictum libertatis, siue in causa caduci, vt quia legatarius decessit ante testamentum, vel post ante testatorem: remanet apud heredem cum onere: vt. C. de cadu. tollen. §. in primo. ibi, nisi perraro &c. & §. pro secundo. & §. de fideicommissis lib. l. cum vero. §. si pro non scripto. Idē dico in eo quod est a-

pertavoce caducū. nam legatū liberratis, vel legatum relictū seruo legato non cedit nisi ab adita hereditate: vt. C. de cadu. tollen. §. in no uissimo. & sic mortuo legatario ante aditā hereditate post mortē testatoris, remanet apud heredem similiter cum onere: vt. C. de cad. tol. §. ne autem. sic ergo cogitur manumittere & restituere, cum ab eodē incipit deberi hereditas & libertas: vt. §. l. proxi. §. fin. Item contra. huic l. videtur. §. eo. l. apud. §. Antistia. & l. cogi. §. fi. sed dic vt ibi. Item quo iure cogitur quis adire? dic officii. iudi. argu. §. l. proxi. ibi, nullae partes pra. & c. e contra iure actionis, arg. §. eo. l. Papi nianus. primum verius.

Titius rogatus.] **CASVS.** Gaius instituit sibi heredem Titium, & rogauit eum q̄ restitueret Mæuio illud qd̄ ex hereditate sua superesset tempore mortis di-

cti Titij heredis, & decessit dictus Gaius. postea Titius heres in medio tempore ante mortem suam plura alienauit, & deminuit de hereditate, & decessit dictus Titius heres. nūquid Mæuius fideicō. poterit petere ab herede heredis illud quod alienatum vel deminutum fuit per heredem? & distinguitur: Aut alienauit vel deminuit heres gratia interuertendi fideicommissi dicto Mæuio relictū, aut non gratia interuertendi. primo casu poterit dictus Mæuius fideicō. petere: secundo casu non poterit. sed hoc quod dixi in secundo casu, corrigitur per imperatorem Marcum qui iudicauit in tali quæstione, erogationes quæ ex hereditate factæ dicebantur per heredem non causa interuertendi fideicommissi, non ad solam fideicommissi deminutionē pertinere: sed oportere distribui pro rata patrimonij, quod patrimonium propriū habuit heres prædictus aliunde quā a Gaiō testatore: vt videatur heres alienasse & deminuisse tā de suo proprio patrimonio, quā de hereditate Gaij quam debebat restituere Mæuio, & hoc pro rata patrimonij sui proprij. vt puta si valebat forte patrimonium suū proprium. xxx. libras, & hereditas Gaij. xx. & ipse heres alienauerat vel deminuerat medio tempore de hereditate Gaij. xxx. sol. certē de suo proprio patrimonio videtur alienasse vel deminuisse. xvij. sol. & de hereditate Gaij. xvj. sol. & hoc dicit dictus imperator, non tantum ratione æquitatis, verum exemplo quoque mortis: & sumpsit exemplum de tali quæstione, & solutione eiusdem. Gaius habens duos filios in potestate, & vnum emancipatum militem, fecit testamentum, & instituit sibi heredes dictos duos suos filios, & præterit militem emancipatum, qui miles habebat peculium castrense, & aliud patrimonium quod non erat castrense vel quasi, & in castris in quibus erat in militia, fecerat multos sumptus. petiit hic miles emancipatus præteritus contra tabulas: & sic debet conferre fratribus suis prædictis institutis patrimonium suum quod non erat castrense vel quasi, non autem peculium castrense. certē consultus imperator constituit sumptus quos dictus miles fecerat. debere imputari non tantum patrimonio non castrensi vel quasi, quod patrimonium debuit pati munus collationis: sed pro rata etiam castrensis pecuniæ siue peculij. & ita sicut in hac quæstione mediam viam elegit imperator, ita & in superiori quæstione, scilicet cum Titius heres Gaij fecit erogationes de hereditate Gaij non gratia interuertendi fideicommissi Mæuio relictū per Grium a dicto Titio eius herede. propter ergo huiusmodi tra-

Rogatus restituere quicquid ex hereditate supererit, potest bona fide deminueri. Item in dubio expensa ab utroque patrimonio intelligitur etiam facta pro rata. Bartolus.

LIIII. IDEM libro nonodecimo Quæstionum.

Titius rogatus est, quod ex hereditate superfuisset, Mæuio restituere. Quod medio tempore alienatum vel deminutum est, ita quandoque peti nō poterit, si non interuertēdi fideicommissi gratia tale aliquid factum probetur. Verbis enim fideicommissi bonā fidem inesse constat. Diuus autē Marcus cum de fideicommissaria hereditate cognosceret, his verbis, *Quidquid ex hereditate mea superfuerit, rogo restituas*, & viri boni arbitrium inesse credidit. iudicauit enim erogationes quæ hereditate factæ dicebātur, non ad solā fideicommissi deminutionē pertinere, sed pro rata patrimonij quod heres proprium habuit, distribui oportere. Quod mihi videtur nō tan-

ctatum, scilicet quia poterat esse quod causa interuertendi fideicommissi alienabat dictus Titius heres, & sic etiam totum alienatum tenetur restituere Mæuio fideicommissario: vel si non alienabat causa interuertendi fideicommissi, pro rata tamen est detrahendū, & quod superest, restituendum Mæuio fideicommissario adueniente die. ideo Mæuius fideicō. prædictus debet exigere cautionē ab herede nomine fideicō. sibi restituendi adueniente morte heredis. per hanc autē stipulationē nō potest fideicommissum illud quod ex fideicommissis petere nō poterat: id est partē dictarum erogationum per heredem factarū non gratia interuertendi fideicommissi, quæ pars detrahatur de fideicommissis eo modo qui dictus est: sed vt habeat dictus Mæuius fideic. fideiussores ei⁹ quātitatis quā ex fideicommissis petere potuit. potuit autē petere totū fideicommissum excepta dicta parte erogationū per heredem factarum nō gratia interuertendi fideicommissi, quæ pars detrahatur de fideicommissis eo modo qui dictus est. Viuian.

tum æquitatis ratione, verū exemplo quoque motus fecisse. Cum enim de conferendis bonis fratribus ab emancipato filio quaereretur, præcipuum autem quod in castris fuerat acquisitum, militi relinqui placeret: consultus imperator, sumptus quos miles fecerat, non ex eo tantummodo patrimonio, quod munus collationis pati debuit, sed pro rata etiam castrēsis pecuniæ decedere oportere constituit. Propter huiusmodi tractatus Mæuius fideicommissi nomine cautionē exigere debet. Quod eo pertinet, nō vt ex stipulatione petatur quod ex fideicommissis peti non poterit: sed vt habeat fideiussores eius quantitatis quam ex fideicommissis petere potuit.

Quod ad heredem heredis non transit, non transfertur in fideicommissarium per Trebellianum. Bartolus.

L V. IDEM libro vicensimo Quæstionum.

Si parroni filius extrario restituerit ex Trebelliano he-

res in fideicommissis. §. nonnunquā. Item nō q̄ vbi est rogatus restituere quicquid de hereditate superesset, vel de bonis meis: si aliqua alienauerit, & ex pretio alias res emit, vel creditoribus suis soluit, vel permutauit, nō videtur cōsumpsisse, imō vice permutati dominij venit restituendum: vt. §. de leg. ij. l. imperator. §. fi. & l. seq. & §. de peti. hered. l. sed & si. §. quod autē. ibi, & non in corpus &c. Itē not. q̄ secundum hanc iura ita distinguebatur, an interuertēdi causa: & non nocet fideicommissario. an non: & tunc pro rata patrimonij: vt hic, & §. de peti. here. l. sed & si lege. §. quod autem. & de vsuris. l. in fideicommissis. §. nonnunquam. sed iure nouo quartam cogitur referuare: ut. C. ad Trebel. authen. contra cum rogatus. at vbi simpliciter esset rogatus restituere, habet locum. C. commu. de leg. l. fina. §. sed quia. & auth. res quæ. ibi posita.

b Quandoque. id est quādoque.

c His verbis. relicta subaudi.

d Erogationes. non causa interuertendi fideicommissi factæ, aliās ex toto reuocantur: vt. §. proxi.

e Patrimonij. eligitur ergo media via. sic instit. de re. diui. §. cum ex aliena. Arg. contra. §. de neg. gest. l. Nefennius. in fi. a. & §. eo. l. scribit Celsus. Item facit. §. eo. l. deducta. §. fi. & §. eo. l. mulier. §. cum proponeretur. Accursius.

f Exemplo. principis, vt subiicit: aliās contra. C. de sen. & interloc. l. nemo.

g Fratribus. qui manserunt in potestate.

h Militi. emancipato. nam castrense vel quasi non confertur: vt. §. de colla. bo. l. j. §. nec ea.

i Patrimonio. aliunde adquisito, quod nō erat castrense vel quasi.

k Huiusmodi tractatus. quia poterat esse quod causa interuertendi fideicommissum alienabat: vel si non, pro rata tamen erit detrahendum: & quod superest, restituendum adueniente die: & ideo cauetur: vt. C. vt in pos. leg. cum Archimedoram. & sic est satisfactio b de restituendo adueniente die. & facit. §. titu. j. l. j. §. si quis sub cōditione. & §. qui minorem. Alij dicunt de non deminutione: quia persona sit suspecta. arg. §. titu. ij. l. postquam. §. fin. & §. qui satisfactio. cog. l. si fideiussor. §. fi. hodie aliter, quia satisfactio, scilicet secundum formā legis. C. e. auth. contra cum rogatus.

Si parroni filius.] **CASVS.** Titius habens filium, & habēs plures libertos instituit sibi heredem filium suum, & rogauit eū quod

die. ideo Mæuius fideicō. prædictus debet exigere cautionē ab herede nomine fideicō. sibi restituendi adueniente morte heredis. per hanc autē stipulationē nō potest fideicommissum illud quod ex fideicommissis petere nō poterat: id est partē dictarum erogationum per heredem factarū non gratia interuertendi fideicommissi, quæ pars detrahatur de fideicommissis eo modo qui dictus est: sed vt habeat dictus Mæuius fideic. fideiussores ei⁹ quātitatis quā ex fideicommissis petere potuit. potuit autē petere totū fideicommissum excepta dicta parte erogationū per heredem factarum nō gratia interuertendi fideicommissi, quæ pars detrahatur de fideicommissis eo modo qui dictus est. Viuian.

a Superesset. tempore mortis heredis. & not. hoc casu nō veniūt fructus in restitutione: vt. §. eo. l. deducta. §. pe. se. c. si esset dictū, quicquid superesset de bonis meis: vt. §. de vsur. l.

a
Abstat l. 6 ad
reponit. cum
est in l. i. in
liber de sume
si no gant sic
in l. i. in
in l. i. in

a] Dic quod
hic ex vtra-
que parte e-
rat par
ratio: ibi ex
vna parte
erat ratio
quæ præpo-
derabat se-
cundū Bart.
& Alexan.

b] Hæc ve-
ra, secundum
Imo. & Ale-
xand. licet
Ange. aliter
teneat.

restitueret hereditatem cuidam extraneo, puta Gaio: & decessit dictus Titius. filius autem eius restituit dicto Gaio hereditatem. certe actio operarum competens patrono, & postea eius filio contra dictos libertos, quæ transferri non potuit ad dictum Gaium fideicommissi. apud dictum filium heredem patroni manebit, nec filio nocebit exceptio contra libertos prædictos. excipiebant enim contra eum petentem operas, ex eo quod ipse restituerat Gaio hereditatem, sicque videbatur eis eum non posse agere ad operas amodo: cum eadem exceptio non posset prodesse ei Gaio fideicommissi. qui fideicommissum hereditatis accepit, si & ipse de libertis patroni est. & generaliter tibi dictum heredem filium patroni ex his causis quæ non pertinent ad restitutionem, neque liberari prædictum Gaium fideicommissi. qui & ipse erat de libertis patroni, ex his causis quæ non pertinent ad restitutionem: quas causas notavi. supra eodem quia perinde. §. j. Viuianus,

a Apud heredem. scilicet filium patroni institutum à patre & loquitur indubitanter de operis obsequialibus quæ consistunt in faciendo: vt. C. de ope. liber. l. liberti. quid autem in fabrilibus, id est in incertis, vt. x. operas: dicas idem. nam cum non transeant ad heredem extraneum: vt. j. de ope. liber. l. si operarum iudicio. ergo nec ad fideicommissum. qui est loco heredis. sed de artificialibus, scilicet certis, vt. x. operas pictorias, videtur secus, quia transeunt ad heredem extraneum: vt. j. de ope. liber. l. à duobus. Vel potest dici quod nunquam transeant aliquæ operæ ad fideicommissarium, sicut nec ad secundum heredem: vt infra de verb. signifi. l. sciendum. §. idem. Sed an id quod non venit in restitutione, computetur heredi in quarta? Respon. forte non, quia habet non vt heres, & sic quasi æs alienum: vt arg. §. ad legem Falcid. pater. in prin. **ADDITIO.** Not. hanc glo. circa finem secundum Ang. ex qua habes doctrinam generalè, quod omnia quæ institutus habet, etiam si sibi in testamento non fuisset prouisum, nunquam imputantur in Trebellianicam: quia vt æs alienum deducuntur: & ideo secundum eundem iura feudalia, & cætera quæ transeunt in filium, etiam si heres non esset, nunquam computabuntur in quartam Trebellianicam filio. Item tenet hic Raph. Cuma. & extrêdit ad quartam Falcidiz. Vtrum hoc etiam procedat in quartam debitam iure naturæ, dicit Ange. idem: quem per omnia & simpliciter sequitur P. in lectura Padua. tamen de hoc vide plenius per Alexandrum hic.

b Nec ei. s. filio heredi nocebit contra libertos testatoris, nec contra fideicommissarium si ipse de libertis est.

c Exceptio. scilicet Trebell. de qua dicitur. §. eo. l. j. §. quanquam.

d Ei qui. si ipse de libertis est. sed videtur operas non potuisse imponi ei qui manumittitur per fideicom. vt. j. de ope. liber. l. vt iurifurandi. §. rescriptum. quæ est contra. Sol. hic inter viuos fuerat manumissus, vel est speciale in filio: vt. j. de oper. lib. l. qui ex causa.

e Heredem. scilicet filium à petitione operarum, neque liberari fideicommissi. libertum.

f Ex his causis. vt in nostro casu de operis: item & aliis quos not. supra eodem l. quia perinde. §. j. potest autem & aliter legi quàm dictum sit ab illo loco, cum eadem, & c. q. d. non nocet heredi agenti: quia si noceret, non prodesset fideicom. cum ipse non posset agere. at quædo exceptio nocet heredi, prodest fideicommissi. vt ipse agat: vt supra eodem. l. j. §. quanquam. & quod subiicit, neque liberari, scilicet libertos ab herede filio, licet hereditatem restituat: quia quo ad hoc non valet restitutio. Accursius.

Imperator Titius. **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & iussi Stichum seruum meum esse liberum post Pascha: & rogavi dictum meum heredem vt eidem Stichoheredem meam restitueret vsque ad Pascha. certe non est repræsentanda hereditatis restitutio dicto Stichoheredem: quia persona non est cui restitui possit ante Pascha. nam ante Pascha non est liber Stichus. Viuianus.

g In tempus. id est vsque ad tempus. hoc est post Pascha sit liber, & rogo heredem vt tibi restituat hereditatem vsque ad Pascha. non valet. vt infra de manu. testa. l. libertas.

h Data. seruo testatoris.

i Non esse. facit supra eo. l. si cui. nec obstat. l. apud Iulianum. §. fin. quia ibi Albina pure non in diem erat relicta libertas. Item non

abst. in eo quod dicit ante diem restitutionem faciendam, scilicet antequam perueniat ad nubilem ætatem: quia ibi persona fuit cui fieri poterat restitutio: quia Albina iam erat manumissa: hic non. Item facit supra eo. l. ita tamen. §. à patre.

k Quando. id est quia.

libertate, non esse repræsentandam hereditatis restitutionem, quando persona non est cui restitui potest.

Fideicommissarius licet cogat heredem, à secundo fideicommissario quartam non detrahit. Item fideicommissarius primus non potest cogere sine secundo, nisi apud eum quota sit remansura. Item heres coactus nullum commodum sentit quod habiturus non esset si non adiisset. Bart.

Qui fideicommissam hereditatem

nunc petit Gaius fideicommissi. sibi restitui totam dictam hereditatem per dictum Seium, non detracta aliqua quarta. certe cogetur Seius ei restituere totam: & in hac etiam restitutione erit locus Trebelliano senatusconsulto, scilicet vt valeat restitutio: non autem quo ad quartæ deductionem: quia quartam Trebellianicam non potuit retinere fideicommissi. primus iure Falcidiz, id est Trebelliani. nec facit ad hoc vt primus fideicommissi. possit retinere quartam: quia nisi ipse prior fideicommissi. desiderasset vt adiretur hereditas per heredem, sicut de facto desiderauit, & consecutus est licet non de iure intercidisset fideicommissi. secundo loco datum: quia cum semel adita est hereditas, siue desiderante primo fideicommissi. siue non, constituitur rata omnis voluntas defuncti. Item non est contrarium ei quod dixi primum fideicommissi. non posse detrahere quartam, quod cætera legata ab herede relicta non præstat dictus primus fideicommissi. vltra dodrantem, id est, bene retinet de eis legatis quartam. non est contrarium dico, quia aliud est ex persona heredis conueniri dictum primum fideicommissi. ad singularia legata præstanda ab herede relicta: aliud proprio nomine adstringi dictum primum fideicommissum precibus defuncti qui rogauit eum vt restitueret hereditatem Gaio secundo fideicommissi. quia ergo nihil quod sit quota portio hereditatis, retinet primus fideicommissi. cum restitui hereditatem secundo, vt dictum est. potest dici non esse cogendum institutum adire. desiderante tamen priore fideicommissi. sine secundo fideicommissi. vbi scilicet nulla quota portio sit remansura apud eum primum fideicommissi. puta si contestim rogatus est dictus primus fideicommissi. reddere siue restituere hereditatem secundo, vel rogatus est reddere post tempus cum fructibus, sed & sine fructibus rogatus est reddere primus fideicommissi. secundo hereditatem post aliquod tempus, non erit quantitas dictorum fructuum idonea ad inferendam adeundi necessitatem heredi per primum fideicommissi. nisi primus veniat & petat hoc cum secundo. nec facit etiam ad hoc vt solus primus fideicommissi. possit cogere heredem adire: quia idem primus fideicommissi. accepisset à testatore etiam libertatem, nedum fructus prædictos. sicut enim non est satis ad cogendum institutum adire, accepisse primum fideicommissum à testatore pecuniam: ita non est satis accepisse eundem libertatem. quod si prior fideicommissi. recusauerit cogere heredem adire, poterit secundus fideicommissi. postulare recta via vt heres adeat hereditatem, & sibi secundo restituat. & hæc omnia habent locum quando primus fideicommissi. rogatus est alij restituere hereditatem & non heredi. Sed quid si non alij, sed ipsi heredi rogatus sit restituere hereditatem primus fideicommissi. puta quia institui heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & rogavi eundem Seium fideicommissum, vt post aliquod sorte tempus restitueret eandem hereditatem dicto Titio heredi: certe quia non debet eidem heredi quandoque, id est quocumque quarta reddi per fideicommissi. quam perdidit dictus heres ideo quia coactus adiuit, propter huius retentionem portionis, id est quartæ prædictæ, quam debet retinere fideicommissi. erit audiendus idem primus fideicommissi. desiderans institutum cogi adire. hæc enim quarta quam perdit heres qui permittit se cogi, & quæ debet remanere apud fideicommissi. est quota portio hereditatis: & ideo non est mirum si fideicommissi. potest petere vt cogatur heres adire: imò dico tibi plus, nec illud translatiue, siue in transitu uolo omittere, quod instituto qui coactus est adire per primum fideicommissum est deneganda contra eundem fideicommissi. fideicommissi. restitutio.

Qui fideicommissariam.]

CASVS. Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio: & rogavi Seium quod restitueret eandem hereditatem Gaio, & decessit. postea Titius heres meus nolebat adire hereditatem, dicens eam sibi suspectam. vnde Seius primus fideicommissi. fecit de facto, licet non de iure, solus eum cogi adire dictam hereditatem, & sibi restituere. & ita habet modo totam hereditatem Sei primus

* Repræsentandam s. ante diem dandam. expectandū enim est tempus quo liber siturus est.

* Tempore.

c] Et melius secundum Bart. Imo. Aug. & Alex.

petitio. cur enim non videtur indignus heres institutus, ut ipse heres qui destituit supremas defuncti preces nolendo adire hereditatem & restituere, sed permittendo se cogi consequatur aliquid ex voluntate defuncti? q. d. bene videtur & est indignus dictus heres. & hoc est verum, quando institui pure dictum Titium heredem, & rogavi eum quod restitueret Seio hereditatem meam, & rogavi eundem Seium fideicommissum. ut post aliquod forte tempus restitueret hereditatem eandem dicto Titio heredi. Sed quid si institui dictum Titium sub conditione, & rogavi eum prædicto modo, & etiam fideicommissum. prædicto modo: certe si post impletam dictam conditionem sit coactus adire, fortius probabitur dictum heredem adire coactum perdere fideicommissum. hereditatis sibi relictum à dicto Seio fideicommissum. quam si pendente conditione esset coactus adire, durum esset probare siue approbare dictum heredem adire coactam perdere dictum fideicommissum. hereditatis, cum & Falcidia potuit inducere hic heres coactus: id est, quartam Trebellianicam retinere, poenitendo de coactione. siue dicendo suspectam hereditatem, & sponte adeundo, scilicet pendente dicta conditio. Sed quid si dictus heres volebat sponte adire, & cetera restituere primo fideicommissum. præter iura sepulchrorum? certe non per hoc est indignus heres generali fideicommissum. sibi restituendo per primum fideicommissum. quia heres cum restituit hereditatem fideicommissum. non tenetur restituere ei iura sepulchrorum: imò remanent apud se heredem. & intantum voluit senatus relinquere apud se heredem institutum qui erat rogatus restituere Seio, & Seius eidem heredi, & coactum adire ex ea parte quam dereliquit non adeundo sponte, sed patiendo se cogi, ut nec possit exercere contra fideicommissum. Falcidiam, siue quartam Trebellianicam, ut dictum est in vers. quod fortius, & c. nec reliquitur apud eum heredem præceptio relicta ei à testatore antequam rogaret eum restituere hereditatem dicto fideicommissum. posito quod hic heres erat institutus cum pluribus aliis. nec etiam daretur eidem heredi substitutio secundarum tabularum ita per testatorem facta, quisquis mihi heres erit, filio meo heres esto. posito quod hic heres de quo loquor, cum quibusdam aliis, & cum filio testatoris pupillo erat institutus à testatore qui fecit primas & secundas tabulas. nam hic heres de quo loquor, non videtur esse testatoris heres, ex quo sponte non adiit, sed coactus, ut dictum est: quia adiit coactus. & hanc credo esse intentionem totius huius. §. vsque ad §. cui Titiana. Viuianus.

- a** *Recepit.* ab herede compulsus: ut supra eodem l. nam quod §. qui compulsus. Accursius.
- b** *Alij.* non heredi: quia tunc loquitur: infra eodem l. §. quid ergo. Accursius.
- c** *Locus.* ut fiat restitutio, non quo ad quartam deductionem: ut supra eodem l. §. in filij.
- d** *Quartam enim.* & bene dixit, totam quartam enim, scilicet Trebellianicam iure Falcidiam. id est Trebellianicam.
- e** *Non potuit.* nisi in duobus casibus: ut not. §. eo. l. ex asse. in fin. & l. j. §. inde Neratius. & l. Marcellus. §. j.
- f** *Intercidisset.* quia nihil valet ex testamento ex quo hereditas non aditur: ut in fin. de here. ab intesta. §. j.
- g** *Constituitur.* etiam exhereditatio. ut. §. de contra tabulas l. filius. §. sed cum.
- h** *Cetera.* ab herede relicta, non à se fideicommissum. quia tunc præstat

o) Limita. ni
si legato ad
plus causas:

integra: ut. §. eo. l. facta. §. sed cum suspecta. & no. §. eo. l. Marcellus. §. j. & l. j. §. inde Neratius. & l. ex asse.

i *Præstat.* scilicet primus fideicommissarius.

k *conueniri.* s. ad singularia legata præstanda ab herede relicta.

l *Adstringi.* puta cum conueniretur ad fideicommissum. præstandum secundo, cui à testatore præstare fuit rogatus. sic §. de codic. l. quidam in fin. Sed arg. contra §. eo. l. si res in fin. **ADDITIONO.** Dic quod hic propter diuersitatem rationis insurgit diuersus effectus secundum Alexandrum.

tatem ad cogendum institutum accepisse satis est. **f** Quod si prior **c** recusauerit, placuit ut recta via **u** secundus possit postulare ut heres adeat, & sibi restituat. Quid ergo si non alij, sed ipsi heredi rogatus sit **x** restituere? Quia **y** non debet eidem **z** quandoque quarta reddi, quam perdidit: **a** propter huius portionis retentionem erit audiendus. **b** Sed nec illud translaticie **c** * omittendum est, instituto qui coactus **d** est adire, fideicommissi petitionem denegandam esse. Cur **e** enim non videatur indignus, ut qui destituit supremas defuncti preces, consequatur aliquid ex voluntate? Quod fortius **f** probabitur, si post impletam conditionem coactus est adire. **g** Nam si pendente **h** conditione, **h** durum erit idem probare: cum & Falcidiam poenitendo **i** potuit inducere. Nec ignoro posse dici, nullo modo fideicommissi **k** petitionem denegandam eis qui iura sepulchrorum adquiri insequuntur. **l** Adeo senatus nihil apud eum **m** ex

de condic. in deb. l. domi nus.

x *Rogatus sit.* prior fideicommissarius.

y *Quia.* nunc soluit.

z *Eidem.* heredi.

a *Perdidit.* quia coactus adiit.

b *Audiendus.* prior fideicommissum desiderans institutum cogi adire.

c *Translaticie.* i. transiitue. id est in transitu. sic ponitur infra de iure pa. l. j. in priuicip. Imò verò translaticie. i. perfunctorie. L. R.

d *Coactus.* à fideicommissario primo, qui & ipse rogatus est restituere heredi: ut. §. l. proxi.

e *Indignus.* sic. §. de vulg. subst. l. is qui. Sed arg. contra. §. de leg. præ. l. filiam. §. si quis contra tabu.

f *Quod fortius.* scilicet quod perdat fideicommissum.

g *Pendente.* scilicet fuit adire coactus. & sic est cõtra supra eodem sed si alio. §. fin. Solu. hæc fuit turpis conditio, quæ pto non adiecta habetur: ut. §. eo. l. facta. §. si sub condit. & §. quod si. Sed certe tunc non esset differentia ante existentem conditionem, vel post esset coactus, quod hæc lex facere vult. dicit ergo quod vera fuit conditio, & de facto non de iure ea pendente fuit coactus. Vel dic quod loquitur de condit. sub qua erat heres rogatus restituere: sed pure erat institutus: quo casu si dicit suspectam. cogitur adire, & restitue re pendente conditione. sed si sponte adiisset, non posset ea pendente compelli restituere: ut. §. eo. l. sed si ante diem. & l. apud. §. fi. & l. ille à quo. in princi.

h *Conditione.* sub qua erat institutus.

i *Poenitendo.* pendente conditione, non postea, nisi in casibus: ut. §. eo. l. nam quod. §. qui compulsus. Hug.

k *Fideicommissi.* relicti heredi à fideicommiss. primo. nam volebat heres sponte adire, & cetera restituere præter iura sepulchrorum certe non per hoc est indignus generali fideicommissio: quia talia non veniunt in restitutione: ut supra eodem l. quia perinde §. j. & §. ea. l. circa prin.

l *Insequuntur.* i. retinere cõtendunt, cū fideic. primus sibi restit. petar.

m *Apud eum.* heredem institutum qui erat rogatus restituere

quia sola morte confirmantur. Bal. in anth. si qua mulier vlt. col. C. de sa. sanc. eccl. Barto. post glo. in l. r. 18. colum. C. eo. titu. & quid in donna causa mor vide per Bal. & Alex. in l. 23. col. §. de leg.

* i. perfusoriè & defunctoriè. Ant. Aug. ad Modestianum.

n *Portio.* l. quota.

o *Apud eum.* priorem fideicommissarium.

p *Ad inferendam.* priori fideicommissario ut ad eat. Accursius.

q *Necessitatem.* nisi veniat cum secundo.

r *Acceptit.* nam nec tunc solus cogi potest.

s *Satis est.* plane legas: licet quidam dicant pro sola libertate cogendum quod est contra mentem huius literæ, & contra l. §. eo. l. si res. §. j. & l. nam quod §. j. & l. cogi. §. & generaliter.

t *si prior.* fideicommissum.

u *Recta via.* not. de circuitu vitando: ut supra

Titio, & Titius eidem heredi, & heres coactus adiit. nam prosequitur superiorem materiam.

a Falcidiam. vt. §. eo. l. nam quod. §. qui compulsus.

b Præceptio. antequam rogaretur relicta, & sic plures erant instituti. de qua habet supra eod. l. Marcellus. §. quidam.

c Filio meo. scilicet pupillo cumquo erat alius institutus.

Cui Titiana.] **CASVS.**

Mæuius instituit sibi heredem Titium, & rogauit eum vt Sempronio restitueret hereditatem suam Mæuij, & decessit Mæuius. postea Titius prædictus adita hereditate Mæuij fecit testamentum, & instituit sibi heredem Petrum, & rogauit eum vt restitueret hereditatem suam Titij Gaio. & decessit Titius. vnde Petrus heres eiusdem Titij Titianam hereditatem restituit dicto Gaio cui iusserat idem Titius eam restitui modo quæritur, nunquid idem Petrus heres Titij possit restituere Sempronio Mæuiam hereditatem, sicut & Titius prædictus iam mortuus tenebatur eam restituere eidem Sempronio ex præcepto Mæuij qui instituerat Titium heredem? Et respō. quod sic: sicut & posset quilibet alijs successor Mæuij. nam iste Petrus heres Titij satis est successor Mæuij. cum sit heres heredis sui. & hoc credo velle dicere hunc. §. Viuianus.

d Restituta. à Cornelio herede Gaio.

e Defunctus. Titius & ipse fideicommiss. & facit supra eo. l. quamuis. §. persona.

f Debuit. vel quia heres fuit institutus vt restitueret, vel quia ei restituta fuit.

Actiones.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem meam Seio. Item eidem Titio vulgari substitui Gaium: id est si mihi non esset heres idem Titius, & decessit. postea Gaius substitutus egit petitione hereditatis contra Titium institutum, dicens dictum Titium institutum repudiasset hereditatem, & postea eam adiuisse. & lite super hoc contestata Titius institutus restituit Seio fideicommiss. hereditatem. & postea lata est sententia pro substituto. hæc quidem sententia nocet etiam Seio fideicommiss. & desinunt ei competere actiones Trebellianicæ. id est, quæ ex Trebelliano competunt fideicommiss. restituta ei hereditate. nam licet sui natura perpetua sint, tamen nunc temporales sunt. nam potestas euictionis secuta contra heredem qui restituerat fideicommiss. hereditatem. tollit intellectum restitutionis factæ fideicommiss. per heredem: qui intellectus est vt actiones hereditariæ sint perpetuo penes fideicommiss. indebito fideicommiss. hereditatis constituto propter sententiā latam contra heredem pro substituto. & hoc est verum, nisi à dicto substituto fuerit fideicommiss. repetitum. nam tunc defendi potest actiones Trebelliani durare apud fideicommissariū. & est ratio, quia possessor idemque institutus qui possidebat tempore quo fuit contra eum lis contestata in petitione hereditatis, in ratione reddenda hereditatis reputat siue reputare solet heredi, id est substituto partem quam fideicommiss. restituit dicendo se non damnandum in petitione hereditatis substituto cum ei restituit cui substitutus erat restitutus, & hoc credo quod velit dicere hic. §. licet alij aliter ponant casum. Viuianus.

g Actiones. id est dicere quod actiones Trebel. id est quæ competunt fideicommissario restituta hereditate, licet sui natura sint perpetuæ, tamen quandoque sunt temporales, & pone exemplū quod institutus & de restituendo grauatus habuit etiam vulgariter substitutum: qui substitutus egit peti. hered. contra institutum, dicens institutum repudiasset & postea adiuisse: & lite contestata super hoc institutus restituit fideicommissario, & postea lata est sententia pro substituto. hæc quidem sententia nocet fideicommiss. & desinunt ei actiones competere, nisi à substituto fuerit ei fideicommiss. repetitum. Alij vt H.

ponunt in extraneo instituto, & vtræ præterito qui natus rumpit testamentum, & eius nomine per tutorem vel curatorem est contestata lis in petitione heredi. & ea pendente institutus restituit ei cui erat grauatus. nam lata sententia postea pro postumo nocet etiam fideicommiss. & desinunt ei actiones competere, nisi & hoc fuit repetitum à postumo. sed hæc positio non placet: quia proximus à ventre non potest adire: vt supra de acquiren. here. l. cum quidam. §. j. & sic nec restituit. sed dicit. H. q. institutus erat eodem gradu quo venter. sed alio iure non valet: quia à præterito non potest reperiri fideicommissum: vt supra de lega. iij. l. ij. Item alia ratione. quia sententia non facit ius: vt infra de except. rei iudic. l. ij. nisi dicas quod facit ius contra legatarium. secus si contra institutum: quo casu idem sit quod in querela secundum Hu. Alij vt Io. dicunt extraneum institutum, & filium exheredatum, qui fuit lire contestata in querela, & ea pendente restituit heres: & tandem lata sententia in querela fecit ius: & sic etiam fideicommissum nocet: vt supra de inoffic. testam. l. Papi nianus. §. fina. Sed nec

commisam restituit hereditate, victus est: scilicet ante restitutionem lite cum eo contestata. Postestas enim euictionis tollit intellectum restitutionis indebito fideicommiss. constituto. Plane si fideicommissum ab eo quoque qui postea vicit, relictum est: quia possessor in ratione reddenda hereditatis partem quam fideicommissario restituit, heredi reputat, defendi potest actiones Trebelliani durare.

Heres debet mitti in possessionem, licet sit de restituendo grauatus: & alienationes factæ per fideicommissarium confirmantur restitutione secuta. Bart.

LVI. IDEM libro septimo Responsorum.

Filiam fratribus, certis rebus acceptis, hereditatem restituere pater voluit. Ante restitutam hereditatem in possessionem hereditatis filiam quoque mitti placuit. Cum autem

hæc positio valet: quia ab exheredato non potest relinquere: vt supra de inoffic. testa. l. Titia. & sicut dixi, dic ac. Trebel. quæ competunt fideicommiss. restituta hereditate. sed Ro. dixit de his quæ competunt fideicommiss. pro restitutione facienda. & secundum hoc fuit restituta spe, sed non re: quod non placet.

h Ante restitutionem. secus si post. vt infra eodem l. placet: & l. facta. §. si heres. quæ est contra.

i Possessor. idemque institutus qui possidebat tempore litis contestata. in peti. hered.

k Restituit. id est restituere debet legitimo.

l Heredi. ab intestato. reputat enim institutus dicens se non damnandum in peti. here. id est cum ei restituit cui legatarius erat restitutus: vt supra de peti. here. l. quod si possessor. & l. si quid possessor. & C. de peti. here. l. de hereditate.

Filiam fratribus.] **CASVS.** Titium & Seium & Mæuiam filios meos institui mihi heredes: & rogauit dictam meam filiam, vt certis rebus ex hereditate mea acceptis restitueret fratribus suam partem hereditatis meæ. certe antequam restitueret filiam suam partem hereditatis fratrum, debet mitti, si hoc petat, in possessionem suæ partis hereditatis. Sed quid si dicti sui fratres meique filij res aliqua bonorum meorum in solidum distraxerunt quibusdam, & alijs res eorundem bonorum meorum alijs pignori dederunt antequam soror restitueret eis suam partem hereditatis, & postea soror restituit eis suam partem hereditatis: certe per restitutionem eis per sororem factam constat confirmari venditiones prædictas, & pignora certarum portionum ad filiam pertinentium: in quibus nec venditio nec pignus tenuerat. & credo quod hoc velit dicere ista. l. Viuianus.

m Filiam fratribus. cum quibus erat instituta: vt in fin. l. colligitur: & secundum hoc dic hereditatem, scilicet suam partem.

n Hereditatis. scilicet suæ partis.

o Mitti placuit. per interdictum quorum bonorum vel contra quemlibet possessorem ex constitutione Iustiniani. C. de edict. diui Hadria. tol. len. l. fi. & postea fratres postulant restitutionem: vt infra quorum leg. l. j. §. rediguntur. Sed nunquid fideicommiss. est legitimus contradictor? hic innuit quod non. Sed dic contra: vt not. C. de edict. diui Hadria. tol. l. fi. Item quid si velit incontinenti de suo iure docere? Respon. potest etiam si alijs non essent legitimi contradictores: vt not. C. de edict. diui Hadria. tol. l. iij. Item potest hic filia agere peti. here. sed tunc minus dubium, an possint resistere de iure suo probantes, cum petitorio conueniantur: vt. j. de Carbo. edict. l. iij. §. missum. & C. de peti. hered. l. liber.

† Quæ dicatur actiones temporariæ & quæ perpetuæ vide plene per Barto. in l. nam & post ea. §. si is qui. §. de iureiu.

a] Concord. tex. cū glos. in cap. si filius. extra de testa. & in ca. cum inter. extra de excep.

a Filij. scilicet fratres huius filiarum. & dic interea, id est antequam mitteretur filia in possessionem.

b Distraxissent. quia in solidum possidebant.

c Portionum. quæ pertinerant ad filiam: in quibus nec venditio nec pignus tenuerat. Et not. quod pro quarta quam filia retinet, non confirmatur venditio vel pignus, nisi in certis rebus deductis habeat quartam: vt. s. eo. l. j. §. si heres. verum id quod capit à coheredibus, non computatur in quartam: vt s. e. l. in fideicommissaria. in fi. & ad. l. Falc. leg. in quarta. §. pro ea. Arg. cōtra. C. famil. erciscun. l. filii. & facit. s. de pigne. actio. l. rem alienam. Arg. cōtra infra quorum leg. l. j. §. quod ait prætor, voluntate, & c.

Heres mei.] **CASVS.** Institui mihi heredes Titium & Seium, & ita in eodem testamento dixi: Heredes mei quicquid ad eos ex hereditate bonisve meis puenit, id omne post mortem suam siue eorum restituat patriæ Beneuentanorum. Nihil de fructibus pendente conditione perceptis peti- tum videri constitit.

Heres mei.] **CASVS.** Institui mihi heredes Titium & Seium, & ita in eodem testamento dixi: Heredes mei quicquid ad eos ex hereditate bonisve meis puenit, id omne post mortem suam siue eorum restituat patriæ Beneuentanorum. erā enim ponamus de dicta colonia, & decessi. & heredes mei prædicti vixerunt ponamus per decem annos, & postea decesserunt. nunquid heredes eorum meorum heredum tenentur restituere dictæ coloniarum fructus quos dicti mei heredes perceperunt ex hereditate & bonis meis pendente condi. siue die incertæ mortis eorum? dies enim incertæ, sicut est dies mortis, appellatur conditio. Et dicitur quod non. nam non videtur de eis petitum per me testatorem. [C V M I T A.] Institui mihi heredes Titium & Seium meos filios, & ita scripsi in eodem testamento: Fidei filiorum meorum committo, vt si quis eorum sine liberis prior diem suum obierit, partem suam superstiti fratri restituat, quod si vterque sine liberis diem suum obierit, omnem hereditatem ad neptem meam Claudiam peruenire volo: defuncto altero superstite filio, nouissimo autem sine liberis, neptis prima quidē facie propter conditionis verba non admitti videbatur.

Heres mei.] **CASVS.** Institui mihi heredes Titium & Seium meos filios, & ita scripsi in eodem testamento: Fidei filiorum meorum committo, vt si quis eorum sine liberis prior diem suum obierit, partem suam superstiti fratri restituat, quod si vterque sine liberis diem suum obierit, omnem hereditatem ad neptem meam Claudiam peruenire volo: defuncto altero superstite filio, nouissimo autem sine liberis, neptis prima quidē facie propter conditionis verba non admitti videbatur.

Heres mei.] **CASVS.** Institui mihi heredes Titium & Seium meos filios, & ita scripsi in eodem testamento: Fidei filiorum meorum committo, vt si quis eorum sine liberis prior diem suum obierit, partem suam superstiti fratri restituat, quod si vterque sine liberis diem suum obierit, omnem hereditatem ad neptem meam Claudiam peruenire volo: defuncto altero superstite filio, nouissimo autem sine liberis, neptis prima quidē facie propter conditionis verba non admitti videbatur.

interea filij res bonorum in solidum distraxissent, item alias pignori dedissent: hereditate postea restituta, constitit ex eo facto cæterarum quoque portionum venditiones, item pignora confirmari.

Grauatius restituere quicquid peruenerit, non videtur grauatius de fructibus. Bartolus.

L VII. IDEM libro octauo Responsorum.

Heres mei quidquid ad eos ex hereditate bonisve meis peruenerit, id omne post mortem suam restituat patriæ Beneuentanorum. Nihil de fructibus pendente conditione perceptis peti- tum videri constitit.

Fideicommissum relictum à duobus cum expressione nominis collectiui, debetur etiā si in persona vltimantū conditio extiterit, si persona non superest, quæ fideicommissarium ex præsumpta voluntate defuncti excludat. Bar.

Cum ita fuerat scriptum, Fidei filiorum meorum committo, vt si quis eorum sine liberis prior diem suum obierit, partem suam superstiti fratri restituat, quod si vterque sine liberis diem suum obierit, omnem hereditatem ad neptem meam Claudiam peruenire volo: defuncto altero superstite filio, nouissimo autem sine liberis, neptis prima quidē facie propter conditionis verba non admitti videbatur.

Cum ita fuerat scriptum, Fidei filiorum meorum committo, vt si quis eorum sine liberis prior diem suum obierit, partem suam superstiti fratri restituat, quod si vterque sine liberis diem suum obierit, omnem hereditatem ad neptem meam Claudiam peruenire volo: defuncto altero superstite filio, nouissimo autem sine liberis, neptis prima quidē facie propter conditionis verba non admitti videbatur.

A deor eidem uxori dedisse, vt vxor mea moriens possit restituere cui vel quibus vult: dum tamen superstitis nepotibus non possit eligere ex aliis cognatis. & hoc propter gradus fideicommissi supra à me nominatos. veruntamen deficientibus nepotibus poterit vxor eligere quancumque personam vult ex cognatis. & credo quod hoc dicat. Viuius.

A deor eidem uxori dedisse, vt vxor mea moriens possit restituere cui vel quibus vult: dum tamen superstitis nepotibus non possit eligere ex aliis cognatis. & hoc propter gradus fideicommissi supra à me nominatos. veruntamen deficientibus nepotibus poterit vxor eligere quancumque personam vult ex cognatis. & credo quod hoc dicat. Viuius.

Fideicommissum relictum pluribus, vel vni ex eis, intelligitur primis deficientibus: & inter personas inter quas est affectio ordinata, ordo scripturæ inspicitur. Bart.

Peto de te vxor carissima, vt cum morieris, hereditatem meam restituas filiis meis, vel vni eorum, vel nepotibus meis, vel cui volueris, vel cognatis meis, si cui voles ex tota cognatione mea. Inter filios respondi substitutionem fideicommissi factam videri: circa nepotes autem & cæteros cognatos facultatem eligendi datam: ex cæteris autem cognatis, si nepotes superessent, non recte mulierem electuram, propter gradus fideicommissi præscriptos: & deficiente verò gradu nepotum, ex cognatis quæ velit personam eligi posse.

Debitum ab herede per aditionem confusum, in actionem ex testamento deuoluitur. Bart.

L VIII. IDEM libro nono Responsorum.

Deducta parte quarta restituere rogatus hereditatem,

cessat substitutio, nisi vterque impubes decedat. Sed ibi pupillaris: hic fideicommissi. Itē ibi conditio deficit in persona secunda, quia decessit pubes: hic e contra in persona secundi extitit, quia decessit sine liberis.

n Vti. pro vt.

o Filiis meis. scilicet omnibus.

p Vel vni. scilicet superstiti aliis præmorientibus.

q Cui volueris. hoc non fuit dictum in filiis.

r Inter filios. hic incipit respondere: sed. s. fuerunt verba testatoris, & dic filios. s. omnes, vel etiam vnum, si solus vnus superest.

f Eligendi. quæ electio non perimitur deportatione mulieris. & quos possit eligere, & quid iuris si sit in mora eligendi, dic vt. s. de lega. ij. l. cum pater. §. hereditatem. & l. cum quidam. & no. s. eo. l. ex facto. §. si quis rogatus.

t Autem. pro sed. Accursius.

u Præscriptos. id est prænominatos. & facit. s. de lega. ij. l. omnia. in fi. & l. cum pater. §. pe. & l. peto. §. in. & c. de verb. signifi. l. fi. Et no. hic ordinem scripturæ sequendum. quod dic pro & contra. C. de fideicom. authē. hoc amplius. Item not. quod tacite ponitur in voluntate mulieris, cui sit legatum, quod expressè non possit: vt lego illis si volueris. sic. s. de condit. & demon. l. nonnumquam.

Deducta.] **CASVS.** Seius instituit sibi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem suam Gaio deducta quarta parte ipsius hereditatis, & decessit dictus Seius. postea dictus Titius heres Seij extitit heres Sempronio debitori hereditario prius quam ipse Titius restitueret hereditatem Seij dicto Gaio. Certè non solū dodrantem. i. tres partes hereditatis Seij debet Titius restituere Gaio fideicommissi. sed etiam dodrantem pecuniæ debite Seio testatori à dicto Sempronio debitore. & est ratio quare dodrantem dictæ pecuniæ debet restituere, quoniā actio quæ habebat testator Seius, & per consequens Titius suus heres contra dictam

GGG

Vide Alciat. hic.

Scriptura ordo sequendus est.

Sempronium debitorem pro dicta pecunia, confusa fuit ex eo quod dictus Titius adiuit hereditatem dicti debitoris hereditarij: & non potest redintegrari dicta actio ex Trebelliano, id est non potest Gaius fideicommissi. agere contra dictum debitorem hereditarium, licet restituatur ei hereditas Seij ex Trebelliano. Sed quid erit de vsum dicta pecunia debitorum à Sempronio testato-ri, & heredi eius? nunquid idem heres tenetur restituere fideicommissi. d. d. r. e. m. earum? Et distinguitur inter vsuras prateriti temporis quae cucurrerunt ante dictam confusionem dicti debiti, & illas quae cucurrerunt postea. nam illae quae cucurrerunt ante, computabuntur in dictum debitum quod est confusum, & videbuntur fuisse in hereditate, vt sic earum dodrans restituatur dicto fideicommissi. per dictum heredem, & quarta earum per heredem retineatur. vsure autem posterioris temporis post confusionem ita demum computabuntur praedicto modo in dictum debitum quod est confusum, si mora fideicommissi facta sic per heredem, & non aliter. cum enim heres est in mora fideicommissi restituendi, vsurae veniunt in restitutionem sicut & fructus. & credo quod hoc vult dicere principium huius legis. Viuanus.

a Confusa. scilicet aditione: vt. j. eo. l. debitor. Accursius.

b Trebellianum. haec determinant sequentia.

c Dodrans. remanet ergo quarta penes heredem, & sic apparet ea de singulis detrahendam: vt no. s. eo. l. Marcellus. §. res qua.

d Fideicommissi. i. fideicommissarius peter dodrantem. Accur.

e Quo. scilicet cum adiit hereditatem debitoris. Accur.

f Officio. in bona si. ex mora: vt. s. de neg. gest. l. quia tantundem.

g Computabuntur. in illud debitum quod est confusum, & videbuntur fuisse in hereditate, vt sic earum dodrans restituatur, & quarta retineatur: vt. s. eo. l. postulante. §. sed & in huiusmodi.

h Posterioris. scilicet temporis.

i Facta sit. tunc enim vsurae & fructus veniunt in restitutione: vt. s. eo. l. in fideicom. in prin. & §. j. & l. postulante. §. sed & in huiusmodi sed si anterioris temporis, id est ante confusionem, veniunt vt hereditaria obligatio: vt. s. e. l. postulante §. sed & in huiusmodi. & j. eo. l. §. qui post. Hug.

Cum hereditas.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio post annum pone, & decessi postea antequam veniret annus, dictus Titius à me institutus à quibusdam debitoribus hereditariis pecuniam debitam exegit, & à quibusdam non exegit: & illa nomina quae non exegit, vel pars eorum facta est non soluendo. nunquid periculum eorum pertinere debet ad dictum heredem ex eo quod ipse quaedam exegit: & dicitur quod non. & credo quod hoc intendit dicere hic §. Viuia.

k In tempus. i. post tempus: vt. s. e. l. si parroni. in prin. Accur.

l A quibusdam. sub. & aliis non. nam sufficit si cui vel in paucis, &c. vt. C. de neg. gest. l. tutori. nam non tenetur nisi de lata culpa: vt. s. e. l. mulier. §. sed enim. quam hic non commisit: maxime si filios quos exegit, videbat fieri inopes. Arg. contra. s. de adm. tur. l. cum quaeritur. Accursius.

Qui post tempus.] **CASVS.** Ego habens multos debitores & creditores institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod post annum pone restitueret hereditatem meam Seio, & decessi. postea iste meus heres exegit à debitoribus hereditariis vsuras quarum dies cessit post mortem meam creditoris. nunquid dictas vsuras tenetur restituere fideicommissario? Et dicitur quod non. si autem non exegisset dictas vsuras, quarum dies cessit post mortem meam creditoris, actio omnium vsurarum ex Trebell. transfertur in fideic. id est actio earum vsurarum, quarum dies cessit ante mortem meam, & quarum dies cessit post mortem meam. nam hereditaria stipulatio fuit

stipulatio dictarum vsurarum: & ideo nec indebiti petitio erit soluenti dictas vsuras fideicommissi. aduersus eundem fideicommissi. Si autem dictae vsurae debent solui fideicommissi. per debitorem si heres non exigit eas ante restitutionem hereditatis: ita simili modo & si hereditario creditori non soluantur per heredem vsurae medij

secus. Bartolus.

Qui post tempus hereditatem restituere rogatur, vsuras à debitoribus hereditariis perceptas, quarum dies post mortem creditoris cessit, restituere non cogitur: in quibus non exactis, omnium vsurarum actio, nam hereditaria stipulatio fuit, ex Trebelliano transferretur: & ideo nec indebiti repetitio erit. ac similiter hereditario creditori, si medij temporis non soluantur vsurae, fideicommissarium in his quoque Trebellianum tenebit: nec ideo querelae locus erit, quod de fructibus heres quos iure suo percipiebat, scenus non soluerit. quod si scenus heres medij temporis soluerit, eo nomine non erit retentio cum proprio negotium gefit: quippe sortem reddere creditori coactus, fideicommissario nihil vsurarum medij temporis imputabit. Acceptis centum, centum hereditatem rogatus re-

aliquam retentionem contra fideicom. in ipsa hereditatis restituitio ne propter vsuras quae possent cucurrisse sorti solutae creditori per heredem medio tempore ante restitutionem hereditatis si non essent solutae eidem creditori per eandem heredem. & hanc credo esse intentionem huius §. Viuanus.

m Non cogitur. quia iudicio defuncti percepit: vt. s. eo. l. mulier. §. si heres. & facit optime. ad. §. s. eo. l. postulante. §. sed & in huiusmodi. vsque in fi.

n Nam hereditaria. interpositio est. Azo.

o Erit. scilicet soluenti vsuras fideicommissi. aduersus eundem. & sic ad proximi. Vel dic ei qui soluit heredi, non competit repetitio contra eundem heredem, & dic non ad proximi. sed ad superius respon. adiungitur. Accursius.

p vsurae. ab herede.

q Querelae. alias querelae. alias poenae. s. contra heredem. & est aliud in patre qui non soluit vsuras ex fructibus aduentitiorum: vt. C. de bo. qua. lib. l. si. §. vbi autem in vnum.

r suo. id est defuncti iudicio: vt dixi in prin. huius l.

s Eo nomine. id est nomine scenus.

t Proprium. sic. s. qui po. in pig. ha. l. si prior. & commu. diu. l. in hoc iudicio. Accursius.

u Coactus. ante restituit. heredit. non autem post: vt. s. e. l. ita tamen. §. qui ex Trebell. quae est contra. Alij dicunt quod etiam hic post restitutionem: & dicunt quod haec actio peribit propter absentiam fideicom. vt. s. eo. l. cum hereditas. Accur.

x vsurarum. sed pro dodrante fortis sic: vt. C. eo. l. j.

y Acceptis. Titius ex asse institutus in hereditate quae valet. ccc. aureos, rogatus est restituere Seio totam hereditatem acceptis. c. aureis de bursa Seij, dicit quod in suam quartam eos computat Titius, vt amplius non detrahat: sicut si de. cccc. quae erant in hereditate, accepisset eos. c. ex voluntate defuncti. Secundo dicit idem si Titius & Seius sint instituti in hereditate valente, cccc. aureos, & Titius sit rogatus restituere Seio suam partem quae valet. cc. acceptis. l. aureis de bursa Seij. nam perinde Titius computabit sibi in quartam illos. Laureos, ac si de ipsa hereditate suam partem accepisset, vt amplius non deducat. Tertio dicit diuersum in praedio: vt si Titius Seio coheredi rogatus sit suam partem hereditatis restituere retento praedio hereditario quod valet. l. nam solam medietatem in Falcidia computabit, quam iure hereditario habet: sed etiam dimidiam non, quam habet à coherede qui habebat dominium: vnde non computat in quartam. suppletur ergo ei Titio. Quarto reddit rationem quare diuersum in pecunia quam in praediis: quia pecuniam

Pro materia obuentionum vide plene per Abba in c. ad audientiam de eccl. di. si. argu. c. ex transmissa. de renun. extra.

Casum ponit Accur.

pecuniam habiliter ex sua portione tenet totam. at prædij partem non potest habere nisi à coherede qui dominium habet. Quinto dicit, hæc vera sunt si prædicta prædia non valent plus quam portio Titij restituenda: ita quod Seio bene remanet quarta suæ institutionis, licet hæc prædia Titio det. Quid autem si non remanet: vt ecce Titius & Seius instituti sunt in hereditate valente. cccc. aureos: in qua erant duo prædia quæ valent. ccclxxx. cætera res hereditariæ valent. xx. & Titius est rogatus restituere suam partem quæ valet. cc. acceptis prædiis prædictis, & Titius vult tota. cc. restituere etiam Falcidia nõ deducta, & vult prædia: sed Sei⁹ dicit, si hoc fiat, nõ remanet sibi quarta suæ institutionis quæ est l. Dicit ergo hæc lex q̄ de cæteris rebus præter prædia quæ cætera valent. xx. debet suo iure habere Seius dimidiam, id est. x. pro alia dimidia in eisdem rebus à Titio restituenda, scilicet pro. x. retinet Titius ex prædiis prælegatis. x. ex sua parte, scilicet Seij quasi hæc. xx. quæ debet

Titius in cæteris rebus cum aliis. x. quæ debet Seius, scilicet quæ & ipsa legata videntur: vt supra de leg. iij. l. fideicommissa. §. cum esset. vsque ad hanc concurrentem quantitatem fiat cõpensatio: residuū quod deest ad Falcidiam Seij quæ sunt. xxx. retinet Seius ex eisdem prædiis: & quod ultra est, restituit: & sic fit hic cõpensatio generis ad genus: vt & supra si pars here. pe. l. j. §. penul.

^a Falcidiæ. Trebel. de qua hic tractat.

^b Bonis. scilicet hereditariis.

^c Retenturus. iure hereditario. Azo.

^d Rogatur. retentis centum quæ iure hereditario percepit similiter de sua portione, vel dic acceptis centum à fideicom. Azo. & facit. s. de here. insti. l. qui non militabat. in princ.

^e Diuersa. retine eundem casum quando coheredi rogatur restituere. nam in extraneo fideicom. non assignatur hæc differentia prædiorum & pecuniæ. H.

^f Prædiorum. hereditarium.

^g De portione. sua propria: vt. s. de lega. ij. l. cum pater. in princ. nam potest bene vendere suam portionem, & sic habere. c. sed partem prædiorum coheredis non potest habere nisi de voluntate eius. & facit. j. de solu. l. si is cui. & s. si cer. peta. l. nam & si in fi.

^h Alia portio. præter eam quæ tangit eum hereditario iure. Et nõ quod extra quartam est quod à coherede accipitur: vt hic, & s. ad leg. Falc. l. in quarta. §. j. Sed contra. C. fami. erciscun. l. filium. Solu. vt ibi. & dic vt not. s. ad leg. Falcid. l. Titia.

ⁱ Cum autem. hic dicas casum vt dixi, vel dic secundum Azo. Ego sum institutus in. xj. vnciis, tu ex vna qua iussus es mihi restituere retentis prædiis magni pretij. pone vncia valet. v. prædia. xv. etiam vncia detracta. cum ergo tu mihi in. v. ego tibi in. xv. teneat, fiet cõpensatio in. v. hincinde. residua vero. x. præstare debeo ex causa prælegationis: sed quia aliàs sum grauatus, etiam de hac prælegatione detrahatur Falcidia. si autem non essem grauatus, non detraherem: vt. s. ad legem Falc. l. Nefennius.

^k Maioris pretij. adeo maioris, vt excedat dodrantem. Azo. maxime secundum primam positionem.

^l Hereditatis. restituendæ.

^m Petenti. id est, si fideicommissarius velit habere Falcidiam. & construe, visum est interuenire, id est cõpetere Falcidiam in superfluo prædiorum fideicommissi. petenti. i. si ipse vult quartam habere. Item not. quod omnia quæ capio ego institutus ab extraneo, computo in quartam Trebel. vt in principio huius. §. si vero à coherede, aut pecuniam, & totã videor capere iure hereditario, & sic computo in quartam, quasi nullum ius in ea videatur habuisse coheres. si autem corpus, aut non hereditariū, & tunc idem: aut hereditarium, & tunc pro parte coheredis non computo: vt hic, & dicta. l. cum pater. & l. in quarta. §. ij. Accursius.

Hereditatem post.] **C A S V S.** Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod hereditatem meã restitueret Seio post mortem ff. Infort.

suam Titij, exceptis rebus. & decessi. & postea dictus Titius extitit mihi heres, & vixit per biennium pone, & postea decessit, & extitit ei heres Gaius pone. nunc Gaius volens restituere dicto Seio hereditatem, sicut & Titius tenebatur, volebat in ipsa restitutione retinere sibi partus ancillarum hereditarium, quasi & ipsi

Partus ancillarum & fœtus pecorum summissi loco capitum mortuorum, non sunt in fructu vel in reditu. Bartolus.

Hereditatem post mortem suam exceptis rebus restituere rogatus, ancillarum partus non retinebit, nec fœtus pecorum, qui summissi gregem retinent.

Fructus percepti iudicio testatoris imputantur in quartam: secus in his qui percipi potuissent à diligentissimo patrefamiliã, nõ tamen fuerunt percepti. Alexand.

Ante diem fideicommissi cedentem fructus & vsuræ, quas debitor hereditarij, cum postea cessisset dies, soluerunt: item mercedes prædiorum ab herede perceptæ, portioni quadrantis imputabuntur. Cum autem

heres, quia iudicio testatoris percepit. & ita si ante percipiuntur, vt dixi, lucretur eos heres: licet imputentur in quadrantem, & superflui à quadrante restituerentur fideicommissario: vt. s. eo. in fideicommissaria. ij. respon. Et hoc quod dixi de fructibus & vsuris & mercedibus, colligo ibi, ante diem fideicommissi & c. vsq; illuc, cum autem & c. Sed quid si fideicommissarius ita dicat dicto Gaio restituente ei hereditatem, & quartam retinere volenti: Titius heres qui rogatus fuit mihi restituere hereditatem post mortem suã, potuit distrahere res hereditarias ante mortem suam, & potuit consequi vsuras ex sortibus prædiorum earum rerum si eas vèdidisset. vnde quia noluit eas distrahere, sed potius eis vti, ita bene videtur percipisse vsuras propter vsum medij temporis quæ habuit in rebus hereditariis, ac si eas distraxisset, & ex pretiis earum vsuras habuisset. vnde eas vsuras debet tibi imputare in quadrantem siue quartam Trebellianicã, nunquid in hoc est audiendus fideicom. Et dicitur q̄ non: quia heres non cogitur res hereditarias distrahere, & ex pretio fœnerare: sed potest eis vti donec viuet: & si eo eis vtente perierant mancipia aut vrbana prædia hereditaria, nõ cogitur præstare periculum eorum. sed quãuis vsuras propter vsum non debeat restituens imputare sibi in quadrantem, nihilo minus tamen vsum prædictus deminuit quadrantem. i. fructus prouenientes ex vso ipsi heredi. i. quãuis periculum mancipiorum aut vrbanoꝝ prædiorum præstare non cogatur heres, nihilo minus tamẽ casus eorum deminuit quadrantem quæ potest retinere heres siue heres heredis post morã in restitutione hereditatis faciendã: quo casu tenetur heres de casu vel etiã ante morã si cõtingit casus dolo vel lata culpa heredis, siue heredis heredi. & tunc totum imputatur in quartam, & superfluum restituere debet fideicom. vt. s. eo. mulier. §. sed etiam. Viuianus.

ⁿ Non retinebit. imò videtur contra in partu: vt. s. de vsur. l. Paulus respon. §. heres. quæ est contra. Sol. hic fuit natus post morã, ibi ante. Item hic in ancilla aliena. cæterum si erat testatoris, etiã ante mortem nati videntur venire in restitutione: vt. s. de vsu. l. Herennius Modestinus respõ. Sed certè ibi fuit simpliciter ancilla legata: hic sine reditu. vnde etiam in ancilla testatoris serua, fuerit editus ante mortem, vel post. Item & nõ. hic partum contineri appellatione reditus, secus in vsufructu. vt arg. contra. s. de vsur. l. in pecudum.

^o Qui. scilicet fœtus. & facit. s. de vsufructu. l. verus. & facit. s. ad leg. Falcid. l. Paulus respon. §. j. Accursius.

^p Ante diem. fuit enim rogatus restituere post. v. an.

^q Cessisset dies. scilicet restituendæ hereditatis. prius tamen soluerunt. Alij dicunt cessisset dies scilicet debitorum: quia fuerunt in mora, & soluerunt vsuras heredi ante diem fideicommissi. & secundum vtrumque modum dic quod in quartam imputatur, & superfluum lucretur: quia percepit iudicio testatoris: vt not. s. eo. l. in fideicommissaria. in princ. & idem in fructibus. & facit. s. eo. l. heredes mei. in prin. & l. postulante. §. sed in huiusmodi. & s. eo. l. j. vsque in fi. & s. ea. l. §. qui post.

partus cõtineantur appellatione redituum exceptorum per testatorem. nunquid potest? Et dicitur quod non: nec etiam poterit retinere fœtus pecorum: qui fœtus submissi gregem retinent: quia nec hi continentur appellatione redituum. & hæc credo esse vera siue ante moram restituendæ hereditatis, siue post nascatur partus vel fœtus prædicti. Sed secus est in fructibus & vsuris & mercedibus prædiorum hereditarium: quia in eis distinguitur vtrum ante moram restituendæ hereditatis percipiuntur, an post: vt si ante percipiuntur, portioni quadrantis, quem quadrante retinet de hereditate restituens, imputetur subaudi, & superfluum eorum lucretur

a] Bald. in l. fundi Trebellianici. col. s. de vsufructu. leg. ga. dicit idẽ esse reditum & fructum: sed Spec. in tit. de loca. dicit reditus esse generalius verbu, quàm fructus in. l. j. pe. col. vers. illud autem. circa med. quod etiam tener glo. in. c. generali de elect. in 6 in verbo reditus.

^a Non cogatur. nisi res perituras: vt. §. eo. l. mulier. §. sed enim. Sed quid si distraxerit? Respon. dic vt. §. eo. l. Titius. Ro.

^b Heres. à fideicommissario.

^c Eorum. scilicet mancipiorum. nam si reciderint, id est mortua fuerint: licet non teneatur heres ad æstimationem eorum præstadam, fideicommiss. tamen teneatur vt computet carnem vel carnis pretium in quartam, secundum Azo. quod in cæteris animalibus possit dici, nõ in seruo, cuius caro nil valet eo mortuo: vt. C. de lib. cau. l. principalis. Dic ergo secundum H. quod vsum dum viuit, computat in quartam, id est fructum propter vsum: sed vsuram illius vsus non. sed adhuc nõ videtur plene exponi: dicit casus eorum. vnde dic post moram quado tenetur de casu, vel etiã ante si contingit casus dolo vel lata culpa heredis, & tunc totum imputat, & superfluũ reddit: vt. §. e. l. mulier. §. sed enim, & facit. §. de fun. instru. l. ij. circa prin. & §. eo. l. scribit Celsus.

Quod ex hereditate.]

CASVS. Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret Seio illud quod ex hereditate mea fuisset cum moreretur idem Titius, & decessit. & Titius extitit mihi heres, & vixit forte per biennium, & interim habuit multos fructus ex hereditate mea. & postea decessit, & habuit heredem Gaium, & tempore mortis eiusdẽ Titij supererant multi de dictis fructibus. certe Gaius heres dicti Titij non tenetur restituere Seio fideicom. fructus dictos superfluos cum dicta mea verba qui institui heredem Titium, non recipiant additamentum fructuum, licet deminutionem hereditatis admittant. s. vt heres possit deminuere de hereditate s. sine fraude, & etiã pignorare rem hereditariam sine fraude. & si heres prædicto modo rogatus rem hereditariam pignoraui sine herede, heres ipsius heredis eam à creditore liberare non cogitur. & hoc credo quod velit dicere vsque ad fil. l. Viuianus.

^d Non recipiant. & facit. §. eod. l. Titius. & l. in fideicommissaria. §. j. & infra prox. §. Accursius.

^e Non cogitur. vt. §. eo. l. Titius in princ. & §. j.

DEBITOR SUB PIGNORE.] CASVS. Titius erat debitor Seij in quinquaginta, & obligauerat ei pro hoc Infortiatum suum, & habebat hic Titius filiam nomine Semproniam pone. hic Titius debitor instituit sibi heredem dictum Seium creditorem, & rogauit eum quod restitueret hereditatem dictæ suæ filia, & decessit hic Titius. cum autem dictus creditor nollet adire dictam hereditatem, vt suspectam, coactus fuit à prætorẽ vt eam adiret, & ita eam adiuit, & restituit dictæ filia testatoris, & retinuit sibi dictum Infortiatum obligatum sibi à testatore: & cum non solueretur ei dicta quinquaginta, denũtiauit dictæ filia testatoris vt solueret ei debitum. & postea permisit currere biennium secundum consiliũ legis. C. de iure dominij impe. l. fin. §. fin. autem nulla. & cum secundum consiliũ dictæ legis liceret ei vendere Infortiatum, non potuit inuenire emptorem: vnde desiderabat secundum consiliũ dictæ legis permitti sibi vt iure dominij possideret dictum Infortiatum. quæritur, nõ quid possit hoc consequi? Et videtur quod non: quia cũ adiuit hic creditor hereditatem debitoris sui, confusa fuit obligatio de dictis quinquaginta, si confusa fuit obligatio, ergo non videtur quod pignus prædictum remaneat eidem creditori obligatum. si nõ remanet ei obligatum, quo modo impetrabit vt illud possideat iure dominij? Certe videtur quod non. Sed circa hoc vtrum pignus sit liberatum, vel non, insistendum est: siue possidet creditor idẽque heres institutus Infortiatum, siue non possidet. & certe si possidet creditor Infortiatum, nulla actione à fideicommissario siue fideicommissaria prædicta conueniri potest: ergo neque pignoratitia, ea ratione quod sit hereditaria actio, siue quamuis sit hereditaria actio, neque actione ex testamento reperetur per filiam testatoris quasi minus restituerit ei dicere creditor ex eo quod non resti-

tuit ei Infortiatum, quod quidem facere posset dicta filia testatoris si nullum pignus intercessisset. hic autem intercessit pignus, & adhuc durat. possidet enim Infortiatum quasi creditor. sed & si fideicommissarius siue fideicommissaria prædicta retineat apud se Infortiatum, & hic siue in hoc casu Seruiana siue hypothecaria actio locum tenebit, siue locum habeat, vt scilicet possit ea agere creditor idẽque heres contra fideicommissariam vt ipsa restituat ei Infortiatum quamuis enim aditione hereditatis confusa fuerit obligatio, vt dictũ est verum est tamen non esse solutam pecuniam creditori. vnde non est mirum si habet hypothecariam creditor: cũ adhuc duret pignus, quẽ admodum dicimus durare hypothecariã creditori cũ amissa est actio eiusdem creditoris propter exceptionem scilicet temporis. patet ergo quod non tantum retentio Infortiati competit creditori prædicto eidẽque heredi, cum illud possidet: sed etiam petitio cum non possidet. Scias etiam quod si dicta filia soluat dicto creditori dictum Infortiatum, non poterit repetere vt indebitum: quamuis aditione hereditatis confusa fuerit obligatio, vt dictum est. remanet ergo propter pignus naturalis obligatio: vt scilicet remaneat naturaliter obligati, licet obligatio personalis ciuili & naturalis sit ipso iure confusa per dictam aditionem hereditatis. bene ergo potest dictus creditor impetrare vt iure dominij possideat Infortiatum, secundum consiliũ dictæ legis. C. de iure dominij impetrando, cum emptores pignoris, id est Infortiati, non inueniantur. prædictam autem imbrigationem & subtilitatem circa pignus posuit iurisconsultus qui condidit hanc legem, cum dictus testator vel aduocatus eius qui tempore quo prætor coegit eundem creditorem adire hereditatem debitoris sui, nihil dixit de debito suo quinquaginta librarum pro quo habebat obligatum Infortiatum. nam si re integra id est antequam cogeretur adire hereditatem debitoris, dixisset vel allegasset coram prætorẽ se nõ esse compellendum adire nisi prius de indemnitate dicti sui debiti esset ei cautum à fideicommissaria filia debitoris eiusdemque testatoris, vel nisi soluta essent ei dicta quinquaginta: bene audiisset eum prætor, & non fuisset ei necessarium disputare de pignore. & non videatur tibi mirum si prætor exaudiuisset eum circa damnum debiti sui vitandum: quia & cum de lucro heres scriptus adsit coram prætorẽ petendo vt non cogatur adire nisi lucrum consequatur, est bene audiendus, puta quia fuit heres institutus, & rogatus de restituenda hereditate alij, & legatum fuit heredi relictum ab eodem restatore si heres non existeret: quo quidem casu responsum est à sapientibus non esse eum cogendum adire nisi legato prædicto præstito ei à fideicommissario qui petit eum cogi adire: in quo etiam casu possit dici ab aliquo causa disputandi non esse cogendum dictum heredem adire, etiam si legatum ei offeratur per fideicommissarium: quia quodammodo videretur heres cogi adire contra voluntatem tacitam defuncti. qui defunctus legando heredi si non audiisset hereditatem, tacite posuit in ipsius heredis voluntate vtrum adiret, vel non adiret. sed quamuis ita possit dici disputando per aliquem, tamen contrarium est. nam quãuis testator in hoc casu alterum dederit heredi tacite. vt scilicet vel adiret & restitueret hereditatem, vel abstineret, & legatum acciperet, nos tamen præstatimus ei heredi vtrũque. s. vt adeat hereditatem, & eam fideic. restituat: item & legatum habeat à fideicom. nam, vt dixi, respõsum est à sapientibus non esse cogendum adire eum, nisi legato ei præstito per fideicommissarium qui petit eum cogi adire. & hoc credo quod velit dicere hæc lex, licet non multum aperte. Viuianus.

post mortem suam restituere fuerat rogatus, pignori res hereditarias datas, si non in fraudem id factum sit, liberare non cogitur. ^e

Additio qua fit coactẽ, naturalẽ obligationem nõ perimit. Itẽ dominiũ rei pignoratã quod peruenit ad creditorem irreuocabili ter, non perimit hypothecariã. B.

LIX. PAVLVS libro quarto
Questionum.

DEBITOR SUB PIGNORE CREDITOREM HEREDEM INSTITUIT, CUMQUE ROGAVIT RESTITUERE HEREDITATEM FILIAE SUAE, ID EST TESTATORIS. CUM NOLLET ADIRE VT SUSPECTAM, COACTUS IUSU PRÆTORIS ADIIT, & RESTITUIT. CUM EMPTOREM PIGNORIS NON INVENIRET, DESIDERABAT PERMITTI SIBI IURE DOMINIJ ID POSSIDERE. RESPONDI: ADITIONE QUIDEM HEREDITATIS CONFUSA OBLIGATIO EST: VIDEAMUS AUTEM, NE & PIGNUS LIBERATUM SIT, SUBLATA NATURALI OBLI-

gatione vt indebitum: quamuis aditione hereditatis confusa fuerit obligatio, vt dictum est. remanet ergo propter pignus naturalis obligatio: vt scilicet remaneat naturaliter obligati, licet obligatio personalis ciuili & naturalis sit ipso iure confusa per dictam aditionem hereditatis. bene ergo potest dictus creditor impetrare vt iure dominij possideat Infortiatum, secundum consiliũ dictæ legis. C. de iure dominij impetrando, cum emptores pignoris, id est Infortiati, non inueniantur. prædictam autem imbrigationem & subtilitatem circa pignus posuit iurisconsultus qui condidit hanc legem, cum dictus testator vel aduocatus eius qui tempore quo prætor coegit eundem creditorem adire hereditatem debitoris sui, nihil dixit de debito suo quinquaginta librarum pro quo habebat obligatum Infortiatum. nam si re integra id est antequam cogeretur adire hereditatem debitoris, dixisset vel allegasset coram prætorẽ se nõ esse compellendum adire nisi prius de indemnitate dicti sui debiti esset ei cautum à fideicommissaria filia debitoris eiusdemque testatoris, vel nisi soluta essent ei dicta quinquaginta: bene audiisset eum prætor, & non fuisset ei necessarium disputare de pignore. & non videatur tibi mirum si prætor exaudiuisset eum circa damnum debiti sui vitandum: quia & cum de lucro heres scriptus adsit coram prætorẽ petendo vt non cogatur adire nisi lucrum consequatur, est bene audiendus, puta quia fuit heres institutus, & rogatus de restituenda hereditate alij, & legatum fuit heredi relictum ab eodem restatore si heres non existeret: quo quidem casu responsum est à sapientibus non esse eum cogendum adire nisi legato prædicto præstito ei à fideicommissario qui petit eum cogi adire: in quo etiam casu possit dici ab aliquo causa disputandi non esse cogendum dictum heredem adire, etiam si legatum ei offeratur per fideicommissarium: quia quodammodo videretur heres cogi adire contra voluntatem tacitam defuncti. qui defunctus legando heredi si non audiisset hereditatem, tacite posuit in ipsius heredis voluntate vtrum adiret, vel non adiret. sed quamuis ita possit dici disputando per aliquem, tamen contrarium est. nam quãuis testator in hoc casu alterum dederit heredi tacite. vt scilicet vel adiret & restitueret hereditatem, vel abstineret, & legatum acciperet, nos tamen præstatimus ei heredi vtrũque. s. vt adeat hereditatem, & eam fideic. restituat: item & legatum habeat à fideicom. nam, vt dixi, respõsum est à sapientibus non esse cogendum adire eum, nisi legato ei præstito per fideicommissarium qui petit eum cogi adire. & hoc credo quod velit dicere hæc lex, licet non multum aperte. Viuianus.

^f Permitti. aliàs remitti: aliàs permitti, id est concedi.

^g Obligatio. ciuili, quasi solutione: vt. §. de lib. lega. l. si id quod. de naturali an tollatur, dic vt statim dices.

^h Naturali. & ciuili, quod videtur. §. de reg. iur. l. cum principalis.

a Sine possidet. scilicet creditor.

b Neque pignoratitia. hac falsa ratione quæ sequitur. si autem dices quod esset recta ratio, non posset loqui in personali, puta ex mutuo: quia illa est extincta. nec de pignoratitia: quia non esset ratio quod ideo non competit fideicommissum. imò esset ratio e contra, scilicet quod competat: ut supra eod. l. ita tamen. §. actiones.

c Quasi minus. ideo quod non est pignus restitutum.

d Petetur. actione ex testamento.

e Quod eueniret. scilicet quod posset agi actio ex testamento.

f Intercessisset. hic autem intercessit, & adhuc durat: & hoc subiicit, possidet enim &c.

g Seruiana. id est hypothecaria: ut instituitur de act. §. item Seruiana.

h Non esse solutam pecuniam. & ideo videtur ad huc pignus durare: ut. §. de pign. l. grege. §. etiam & §. sequen.

i Actio. personalis & principalis.

k Exceptionem. scilicet temporis, ut. C. de iur. p. l. i. §. sic & §. de excep. rei iudi. l. penul. §. Latinus. Sed arg. contra. §. de regu. iur. l. cum principalis. Sed ibi plerumque dicitur propter hunc casum. Item arg. contra. C. de vfu. l. eos. Sed ibi de alio accessorio & odioso ut vsurarum dicitur.

l Et solummodo. à fideicommissario ipsi heredi.

m Non repetitur. ut indebitum.

n Naturalis. dicunt quidam principalis & personalis: cui naturali fideiussor accedit: ut. §. de pign. l. res hypo. aliàs si vtraque, scilicet civilis & naturalis extincta esset, non posset pignus manere: ut. §. de reg. iur. l. cum principalis. & secundum hoc remanet naturalis propter pignus, scilicet ut habeat pignus cui adhæreat. Sed his ob. §. ea. l. vbi dicit, naturali obligatione sublata. & quod dicitur. §. de lib. lega. l. si id quod. vbi talis confusio habetur loco solutionis. Alij dicunt civilem naturalem ipso iure tolli. §. personalem: sed pignus remanet naturaliter obligatum: & est speciale. & hoc ex illo verbo, plerumque, quod est in dicta regula iuris, cum principalis. habet enim hypothecaria suas conditiones &c. ut. §. de pign. l. grege. §. etiã. & §. seq. cum enim ex pacto oritur obligatio pignoris, ut. §. de pactis. l. si tibi. §. de pigno re. & in pacto vertatur ius naturale: ut. §. de pactis. l. si vnus. §. pactus. ergo est ibi naturalis obligatio quæ hic durat. Tertij dicunt quod personalis & pignoratitia tolluntur ipso iure, sed hypothecaria refuscitur utilis, ne creditor in damno motetur: ut & aliàs. §. si ex noxali causa aga. l. ij. in fine. sed quancumque teneas, inuenies fieri contra iuris rigorem. Accursum.

o Vel soluta pecunia esset. sic. §. eo. l. apud. in princ. & l. ita tamen. §. si perceptis. & §. e. l. facta. §. si in danda.

p Nam. non cogitur adire vbi timet damnum nisi prouideatur suo damno. nam etiam in lucro est idem ut non cogatur adire nisi prouideatur ei ne lucrum perdat.

q Asit. aliàs agit, aliàs contendit. & aliàs absit. id est absentat se ne cogatur adire, ut non perdat lucrum.

r Accepit. id est relictum est.

s Potuit dici. causa disputandi, sed male, ut ni fi. dicit.

t Non cogendum. si legatum ei auferatur.

u Contra voluntatem. tacitam. Sed quid si expresse dixit, si voles heres esto? Respon. adhuc cogitur: quia frustra dicuntur hæc verba in extraneo, licet in necessario conditionem faciant: ut. §. de condit. insti. l. verba.

x Heredi. sub hac conditione &c.

y Additionem. scilicet tacite. ff. Infort.

gatione. atquin siue possidet a creditor actor idemque heres rem, siue non possidet, videamus de effectu rei. Et si possidet, nulla actione à fideicommissario conueniri potest: neque pignoratitia, b quoniam hereditaria est actio: neque fideicommissum, quasi minus. c restituerit, rectè petetur: d quod eueniret. e si nullum pignus intercessisset. f possidet enim eam rem quasi creditor.

Sed & si fideicommissarius rem teneat, & hic Seruiana g actio tenebit. verum est enim non esse solutam pecuniam: h quemadmodum dicimus cum amissa est actio i propter exceptionem. k Igitur non tantum retentio, sed etiam petitio pignoris nomine competit, & solutum l non repetetur. m Remanet ergo propter pignus naturalis n obligatio. In re autem integra non putarem compellendum adire, nisi prius de indemnitate esset ei cautum, vel soluta pecunia esset. o Nam p & cum de lucro heres scriptus agit, q * quod forte legatum accepit, r si heres non extitisset, responsum est non esse cogendum adire, nisi legato

z Alterutrum deberit. scilicet tacite, scilicet ut vel adiret & restitueret, vel abstineret, & legatum acciperet.

a Vtrumque. scilicet ut adeat & restituat, item & legatum habeat. Et sic not. quod impune fit contra voluntatem defuncti. sic. C. de his quibus ut indigni. l. non oportet. & C. de insti. & substitut. l. reprehendenda. Accur.

Ea que dotem.] C A

s v s. Titia cum nubere Scio, dedit ei ceterum in dotem, & in ipsa datione dotis pacta fuit cum marito ut mortua se vxore in matrimonio, matri eius vxoris redderetur pars dotis predictæ, pone dimidia, nec eo nomine stipulatio est interposita à matre vxoris. moriens deinde dicta vxor fecit sibi heredes matrem & maritum, & petiit à matre ut restitueret suam partem hereditatis Titio. procedente tempore iudex aditus fuit de hereditate diuidenda inter matrem & maritum prædictos: qui quidem iudex partem dictæ dotis, id est dimidiam prædictam quasi ex utili pacto prædicto interposito inter vxorem & maritum de restituenda parte dimidia dotis matri vxoris, pro parte scilicet coheredis matris, & pro parte dicti mariti adiudicauerat: quamuis male adiudicauerit: quia ex filia pacto non debet dari matri utilis actio vel directa. nunc quærebat, an dicta portio matri adiudicata sit

Ascendentibus ex linea materna, per descendentes actio non quaritur. Item quod quis habet ex erronea sententia: in restitutionem non venit. Bartolus.

Ea quæ dotem dabat, pacta erat cum marito, ut mortua se in matrimonio, dotis pars matri eius redderetur. nec eo nomine stipulatio à matre interposita est. moriens deinde matrem & maritum suum heredes fecerat, & à matre petierat, ut hereditatem Titio restitueret. iudex additus * de hereditate diuidenda, b partem dotis quasi ex utili pacto pro parte c matri adiudicauerat. d Quærebat, an & ea portio ex causa fideicommissi præstanda sit, quæ non esse restituendam puto: quia non quasi heres, sed quasi mater ex

præstanda per matrem Titio ex causa fideicommissi. Et dicitur quod non: quia non quasi heres, sed quasi mater accepit mater à iudice dictam partem ex dicto pacto inutili: nec occasione hereditatis eam habuit mater, sed ex pacto prædicto, & per errorem dicti iudicis. credo tamen quod pars matris dictæ dotis quam ipsa capit iure hereditario, sit per eam dicto Titio fideicommissario restituenda. Sed ludendo extra ea quæ hic notauimus, quæro quæ fuit pars matri coheredis quæ fuit adiudicata matri ex dicto inutili pacto? Et videtur forte ita facienda ratio: Dos fuit centum, ut dixi. & dimidiam, id est quinquaginta debebat habere mater ex dicto pacto si voluisset. mortua ergo testatrix filia mater habuit quinquaginta de dote iure hereditario, & maritus alia quinquaginta iure hereditario. ex pacto autem si valuisset, habuisset mater à se. xxv. & tu alia. xxv. à marito coherede in iudicio familiarum exciscundæ. & ita habuisset mater septuagintaquinque de iure hereditario si valuisset pactum, & maritus sola viginti quinque, & ita etiam hic habuit per errorem iudicis qui credidit valere pactum. illa ergo. xxv. quæ habuit mater à marito coherede per errorem iudicis, non restituet Titio fideicommissario, ut dictum est: sed illud quod capit iure hereditario ex dote, restituet dicto Titio: ut & §. dixi. & ita credo quod intelligatur hic. §. salua tamen semper meliori sententia. Viuianus.

b Diuidenda. iudicio familiarum. inter matrem & maritum, quod fieri potest antequam mater restituat.

c Pro parte. coheredis quæ isti est adiudicata. nam de sua parte constat quod venit in restitutione fideicommissi, quia illam capit iure hereditario.

d Adiudicauerat. & male: quia ex pacto filia matri actio non datur utilis vel directa: ut hic, & supra de pactis dot. l. inter. §. filia. si cut nec cuiuslibet alij per alterum, nisi in casibus: ut instituitur de inutili. stipu. §. si quis alij. Sed arg. contra supra sol. matri. l. Gaio. in fin. vbi neptis agit ex pacto aui materni. Sed ibi fauor matrimonij & dotis. qui non est hic. Item & sine pacto erat habitura neptis actionem, mater non.

* rectè sic. vide Varro. de ling. lat. lib. 5.

a Hereditatis. Not. de tanquam & quasi, vt & supra de adop. l. si pater. §. qui duos.

b Errore. errauit ergo iudex cum pactum non valuit, vt dixi: & sic ex sua astutia habet mater. sic supra de here. vend. l. venditor ex. & supra ad leg. Falcid. l. iij. Sed nunquid coheres indebitum à matre repetit? Respō. nō, propter auctoritatem rei iudic. vt supra manda. l. si fideiusor. §. in omnib⁹. nisi aliquid falso sciēter mater allegauit: vt supra de iudic. l. si prator. §. Marcellus.

Patronus.] **CASVS.**

Stichus libertus Seij instituit sibi heredē dictum suū patronum ex portione debita ipsi patrono, puta dimidia bonorum liberti olim, vel tertia hodie: & Gaium instituit sibi in supfluo, & rogauit eundem patronū vt restitueret Titio ponamus sextā partem dictæ dimidiæ vel tertiæ in qua eum instituit: & decessit dictus libertus: & postea dictus patronus restituit dicto Titio fideicō. dictā sextam partem. certē nō transeunt ex Trebelliano actiones in dictum Titium, quoniam non fuit debitū Titio quod restituit patronus dicto Titio: cum iure deberetur patrono illud in quo libertus eum instituit, etiam si eum nō instituisset. & ideo si per errorem facti facit siue restituit patronus Titio dictam sextam, etiam repeteretur per eundem patronum. & hanc credo esse intentionem huius legis. Viuianus.

c Patronus ex debita. olim dimidia, hodie tertia: vt not. §. eo. l. ita tamen. §. si patronus.

d sextam partem. scilicet suæ partis vel institutionis.

e Actiones. scilicet cum effectu, vere tamen transeunt, sed condicuntur, vt subiicit. & secundum hoc non est debitum, scilicet cum effectu. vere tamen est debitum ex voluntate defuncti. Alij dicunt ipso iure non transire, nec vllō modo debitum, per. l. infra. eo. l. facta. §. si quis maiorem. Sed ibi non fuit ex voluntate defuncti de maiori parte.

f Per errorem. l. facti. secus si iuris: vt. C. ad leg. Falc. l. error. facit. §. e. l. heres cum. & §. de condic. in deb. l. si quis cum effectu.

Paulus respondit.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredes Seium & Gaium, & postea dirigens sermonem ad Sempronium ita fuit locutus: Semproni te non scripsi heredem, festinans per infirmitatem meam, quæ nimis me opprimebat tempore quo institui Seium & Gaium. & respiciēs versus dictos institutos ita dixit, Ideo ei Sempronio dari volo tantum quantum pro vnciā hereditatis meæ competeret. & decessit dictus Titius. Certē Paulus respōdit, his verbis Titij testatoris videri quidē magis quantitatem relictā quam portionem hereditatis, id est vnciā. sed quamuis ita videatur ex vi dictorū verborum, tamen sic accipiendū est illud quod dixit dictus testator, vt videatur sensisse idem testator etiā de vnciā restituenda dicto Sempronio. & ita habebit vnciam ex causa fideicōmissi, & non illam quantitatem tantum quantum valeret vnciā: quia ita præsumitur testatorem sensisse, licet verba eius aliud portarent. & hanc credo esse intentionem huius legis, salua tamen meliori sententia, licet alia super litera not. Viuianus.

g Semproni. vocatiui casus. Accursius.

h Ei. scilicet Sempronio. & sic mutat personas. & dic, dari volo à meo herede, puta Titio. Accursius.

i De vnciā. id est de quantitate quam vnciā continet: vt non contradicat sibi ipsi, & sic non habet locum Trebell. vt supra eo. l. cogi. §. & generaliter. secundum Azo. Alij dicunt habere locum Trebell. & exponunt magis quantitatem, id est vnciam per fideicom-

pacto accepit: nec occasione hereditatis, **a** sed errore **b** ex pacto eam habuit.

Facta restitutione fideicōmissi inualidi actiones nō transeunt ex Trebelliano. h. d. Alex. & Barto.

LX. IDEM libro vndecimo Questionū.

Pater ex debita **c** portioe heres institutus, sextā partē **d** restituere rogatus restituit. Non transeunt ex Trebelliano actiones: **e** quoniam nō fuit debitum quod restituit: & ideo si per errorem **f** fecit, etiam repeteretur.

Siue quota sit in fideicōmissio, siue in solutione: locus est Trebelliano. Barolus.

LXI. IDEM libro quatuordecimo Responsorum.

Paulus respondit, his verbis: Semproni, **b** heredem te non scripsi, festinās per infirmitatem: ideoque **c** ei **d** dari volo tantū, quantum pro vnciā hereditatis competeret: videri quidē magis quantitatem quam portionē hereditatis relictā: sed sic accipiendum, vt videatur de vnciā **e** etiā restituenda **f** sensisse.

Dos data vel promissa filiae nō cadit in fideicommissum vniuersale iniunctum filiae. Alexan.

missum, quā portionem hereditatis: scilicet iure institutionis. & hoc est quod subiicit, sed sic accipiendum &c. & pro hoc quod per obliquum sit relictum, facit. §. dari volo &c. Alij dicūt quod finis, sed sic &c. corrigat quod dixerat, videri magis &c. & sic habeat locum Trebell. Accursius.

LXII. SCÆVOLA libro

quarto Responsorum.

A filia petiit, **i** vt si liberis superstitibus moreretur, partem eius, quæ ***** ad eam ex bonis patris peruenisset: **m** quod si sine liberis, vniuersum fratri restitueret. Quæritur, defuncta ea in matrimonio, superstitibus filia, an heres eius cum parte hereditatis, eius quoque quod dotis nomine datum **n** erat, partem restituere debeat. Respondit, id quod in dotem fuisset, non contineri in partem hereditatis quæ restituenda est. sed & si ex promissione dotis aliquid debitū fuit, æris alieni **o** loco habendum.

Si dilatio apponitur gratia fideicommissi, cessante causa dilationis cessat dilatio.

C Alumno certam pecuniam legauit, **p** & eam recipi à Sempronio **q** mandauit, **r** & certas vsuras alumno præstari donec ad vicesimum annum peruenerit: deinde alumni fidei commisit, vt si sine liberis decederet, partem restitueret Sempronio, partem Septitiæ. Quæsitum est, defuncto **s** alumno intra annum

est si dictus Titius pater non soluit adhuc totam dotem marito dictæ suæ filiae. nam illud quod restabat soluendum, est habendum loco æris alieni à patre debiti, & sic videtur abesse, & sic non venit in dictam restitutionem fratri faciendam in totum vel in partem. & hoc credo quod velit dicere hæc lex vsque ad. §. alumno. Viuianus.

l Petiit. testator. Accursius.

m Peruenisset. subaudi, restitueret fratri.

n Datum. à patre, & sic profectitium. Sed quid si ipsamet filia de his bonis se dotauit: Respō. idem: vt. §. e. l. mulier. §. cum proponeretur. Sed quid si suam filiam: Respon. non idem: quia non est officium matris dotare filiam: vt. C. de iur. do. l. mulier. sed patris: vt. C. de do. promif. l. si. & j. de col. bo. l. filium. Accursius.

o Aëris alieni. à patre debiti. & sic videtur abesse: vt. §. de nego. gest. l. si quis man. Arg. contra. §. de pec. l. sed & si damnus. §. si. & facit. §. ad legem Falcidiam. l. pater. in princ.

Alumno certam.] CASVS. Titius testator legauit. c. cuidam suo alumno: & mandauit eam pecuniam recipi à Sempronio, id est quod Sempronius reciperet eam ab heredibus, & cæteras vsuras alumno præstari per dictum Sempronium mandauit, donec ad vicesimum annum perueneret alumnus. postea commisit fidei alumni si sine liberis decederet idem alumnus, partem de dicta pecunia restitueret Sempronio prædicto, & partem cuidam mulieri nomine Septitiæ. & postea decessit dictus testator, & postea dictus alumnus decessit intra vicesimum annum. Quæsitum est, an dicti substituti, id est Sempronius & Septitia possint statim petere fideicommissum prædictum, an vero debeant sustinere in id tempus quo alumnus impleveret vicesimum annum si viueret? Et respon. posse statim petere dictos substitutos dictum fideicommissum. Viuianus.

p Legauit. scilicet pure, sed solutio fuit dilata gratia alumni.

q A sempronio. & sic est minister Sempronius, sicq; petitionē non habet si nullum emolumentū sit habiturus: alioquin dabo ei petitionem: vt. j. eo. l. Lucius. §. Mæuia. & ibi not. H.

r Mandauit. Sempronius vt accipiat ab herede, & det vsuras alūno.

s Defuncto. scilicet sine liberis.

k Re stituenda. scilicet Sempronio.

A filia petiit.] **CASVS.**

Titius habens filiā & filium dedit dotem pro filia marito filiae, & postea fecit testamentum, & instituit sibi eam heredē cū fratre pone, & petiit ab ea vt si ipsa moreretur superstitibus liberis, restitueret fratri partem eius quod ad eā ex bonis patris peruenisset. q. si sine liberis moreretur eadem filia, restitueret dicto fratri vniuersum quod ad eam ex bonis patris peruenit. & decessit dictus Titius. & postea dicta eius filia defuncta est in matrimonio superstitibus filia ex viro suo & ex se: & sic debet restitui fratri pars eius quod peruenit ad eā ex bonis patris. nunc quæritur, an heres eius filia Titij testatoris debeat restituere dicto fratri etiā partē eius quod dotis nomine datū erat per Titium patrem pro dicta sua filia cum parte hereditatis eiusdem Titij quam debet restituere dicto fratri? Et respon. quod nō. & idem

* quod.

Matris non est officium filiam dotare.

a Possint. scilicet statim.

b Possit. scilicet statim petere substitutos. nam voluit eos testator admitti quodcumque decederet alumnus, siue ante. xx. siue post, licet alumnus voluit habere sortem ante vicissimum annum. & adde quod not. s. eo. l. Seius Saturninus.

F Acta.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & decessi. & Titius restituit hereditatem meam Seio ponamus solo verbo. nam potest fieri restitutio re, vel verbo: vt supra eod. l. restituta. in princi. certè facta in dictum Seium restitutione, statim omnes res hereditariae fiunt in bonis eiusdem Seij cui restituta est hereditas, quãuis dictus Seius nondum fuerit nactus possessionem earum rerum. Viuianus.

c Facta. demum sub. vt j. eo. l. si eius. s. si quis.

d Restitutio. etiã verbo. nam fit verbo, vel etiam re: vt. s. eod. l. restituta. in prin.

e In bonis. vt actionem & excep. habeat: vt. j. de acquir. re. do. l. rem in bonis. habet ergo post restitutionem fideicom. peti. her. fideicom. Item rei vind. si defunctus erat dominus: vt. s. de fideicom. here. peti. l. j. & si non erat dominus, habet Publicianam: vt. s. de Pub. l. cū sponfus. s. j.

f Possessionem. acquiratur ergo hic dominium sine possessione, vt in hereditate: vt. j. de acquir. ren. posses. l. cum hered. & aliã vt not. s. de rei vind. l. si ager. Sed videtur quod hodie etiam ante restitutionem quærat dominium: vt. C. cõmunia de lega. l. fina. s. sin autem. Sed dic vt not. s. eo. l. Marcellus. s. res.

g si quis hereditatem.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & decessi. Seius autem fideicom. stipulatus est à Titio herede reddi sibi hereditatem, quia de stipulatione facienda fuerunt in concordia: & egit contra eum ex stipulatione, & ipse restituit ei hereditatem. nunquid in dictum Seium fideicom. transferuntur hereditariae actiones? Et videtur quod non: quia non erat facta restitutio officio iudicis per quod officium consueuerunt fieri restitutiones: vt dixi. s. eo. l. si cui pure. s. j. sed erat facta vi actionis. Dicitur tamen hic quod nihilo minus transferuntur actiones in dictum fideicom. Sed quid si dictus heres non restituat ei hereditatem ex vi dictæ actionis, & propter hoc fuerit ei condemnatus heres in æstimationem hereditatis? Certè remanent actiones hereditariae apud heredem qui condemnatus est. fideicom. autem qui est actor, cõsequitur ab herede quantitatem siue prædictam æstimationem hereditatis. Viuianus.

h si is. scilicet fideicommissarius. Accursius.

i Transferri. contra videbatur, quia non erat facta officio iudicis sicut consuevit, sed iure actionis. sed non nocet: quia stipulatio succedit in locum officij, & sic est eiusdem naturæ: vt infra, vt leg. no. ca. l. j. s. si quis sub. & s. si quis cau. l. si eum. s. qui iniuriarum non enim refert quid qualiter fiat, dummodo fiat: vt. j. de verbo. obli. l. cum seruus.

k Actor. id est fideicommissarius.

l Quantitatem. quæ facit emptionem: vt. j. pro empto. l. litis. & s. de rei vin. l. eius. Accursius.

m si heres scriptus.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredem Gaium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem Seio, & decessit dictus Titius testator, & Gaius heres scriptus à Titio restituit hereditatem dicto Seio fideicommissa. postea autem venit Sempronius ff. Infort.

legitimus ponamus heres dicti Titij, & mouit cõtrouersiam dictæ hereditatis dicto heredi, & vicit eum, aut litem cessit siue refutauit dictus heres, quod pro eodem pono. certè actiones per restitutionem semel translatae in fideicom. prædictum constat apud sapientes durare penes dictum fideicommissum. Viuianus.

Sententia vel renuntiatio post restitutionem procedens fideicommissario non præiudicat. Bar.

Si heres scriptus restituerit hereditatem, & postea de hereditate cõtrouersiam passus, victus sit, aut lite cesserit, durare actiones constitit in fideicommissarium semel translatas.

Pro eo quod indebite restituitur, respectu quotæ non transeunt actiones: secus si respectu rei certæ. Bartolus.

Si quis maiorem partem restituerit quàm rogatus est: in eam partem quæ excedit, non transferuntur actiones. Sed cū præcepta aliqua re aut summa rogatus sit heres restituere, & ommissa retentione totam hereditatem restituerit: rectè dicitur transferri actiones.

Quod pendente dilatione per hereditarium seruum acquiritur, in restitutionem non venit: sicut nec alij fructus iudicio testatoris percepti. h. d. Bartolus.

Si heres ante restitutam hereditatem seruum hereditarium heredem ab aliquo institutum iusserit adire hereditatem, negat Iulianus debere hanc hereditatem restitui, quia de ea rogatus non esset. & hoc est fatendum.

Seio dimidiam pone. circa meam partem quæ excedit præceptum siue rogamen mei testatoris, non transferuntur actiones in dictum Seium. secus autem esset si rogassem Titium prædictum restituere hereditatem dicto Seio percepta re aliqua, aut summa: quia si ommissa retentione dictæ rei vel summæ totam hereditatem restituerit ei, bene in eum transferuntur actiones. nam & si apud se retinisset heres illam rem vel summam, non remaneret apud eum hereditariae actiones. nam actiones non sequuntur possessores singularium rerum: vt. s. eo. l. j. s. si heres. Viuianus.

n Actiones. ipso iure, sicut cum ante diem & conditionem fit restitutio: vt. s. eo. l. sed & si ante. nec enim adest defuncti voluntas. aliã secus: quia transeunt, licet sine effectu: vt. s. eo. l. patronus.

o Actiones. quia actiones non sequuntur possessores singularium rerum: vt. s. eo. l. j. s. si heres. & quia si retinisset illam rem heres vel summam, idem esset. & facit. s. eo. l. qui totam. Sed an quod indebite dedit, repetit? Respon. si errauit in facto, sic. si in iure, non? vt. s. eo. l. heres cum. & C. ad legem Falci. l. error.

si heres.] CASVS. Sempronius instituit sibi heredem Titium, & rogauit eum vt restitueret hereditatem suam Gaius ponamus, & decessit dictus Sempronius ante autem restitutam hereditatem seruum hereditarium heredem instituit Seius, & dictus heres eum seruum hereditarium heredem à Seio institutum iussit hereditatem adire. nunquid hæc hereditatem Seij debet Titius heres restituere Gaius? Et dicit Iulianus quod non: quia de ea restituenda non fuit rogatus. Sed quid si dictus Titius heres institutus à Sempronio, rogatus sit à dicto Sempronio restituere hereditatem dicto Gaius cū incremento? certè cogitur dictus Titius restituere dicto Gaius etiam eam hereditatem in qua seruus prædictus hereditarius fuit institutus à Seio. & hoc est verum nisi euidentissimis rationibus fuerit approbatum ab herede dictum seruum esse institutum heredem contemplatione sui heredi. Viuianus.

p Restitui. quod verum est. Accursius.

q Fatendum. nisi heres fuerit in mora: vt. s. eod. l. ita tamen. s. j.

GGG iij

l victus sit. puta à legitimo herede. Sed quo modo hoc, cum nec dolo vel culpa possidere desit: vt. s. ti. j. l. hæc autem. s. fina? Respon. non opposuit: vel si opposuit, non fuit auditus, & sic non nocet fideicommissum. vt. s. de eue. l. si per imprudentiam: vel fuit in culpa quod restituit res sciens se conueniendum: vt. s. de rei vin. l. si culpa. vel sponte iudiciu suscepit, vel sic fuit de facto. Accursius.

m Durare. hic est contra. s. eo. l. si patroni. s. si. sed ibi fuit lis contest. ante restitutionem: hic post. Alij dicunt quod ibi de actione quæ datur fideicom. cõtra heredem, hic e contra de iis quæ contra eum. quod non placet: imò de vtrifque hic & ibi dicit. Item sunt argu. contra. C. de eue. l. emptori. & s. de here. ven. l. emptori. Sed ibi proficit emptori ius quæsitum auctori, hic non nocet quod amissit. & facit. s. de pact. l. si tibi. s. cū prætor. Accur.

si quis.] CASVS. Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret Seio tertiam partem pone hereditatis meæ, & decessi. & dictus Titius restituit

b Nota ex ista glos. hic indebitum per errorem solum repeti. fallit in soluto vel legato ex pia causa. nã tunc non repetitur. vt de per gl. & Bar. in l. cū is. s. si mulier. s. de cõdict. indebi.

a Quo modo & quando quærat dominium ex solo titulo sine possessione: vide per Barto. in l. seruum. C. de rei vind.

a sui. heredi.

b *Institutum.* quod præsumo si dixit, seruum Titij qui est heres: vt C. de iure delibe. l. cum aliquis. & de contrahen. stipu. l. optimam. & facit. s. de vulg. substi. l. sed & si plures. §. in arrogato. & s. de vsufru. l. sed & si quid donetur. & quod ibi not.

Rescripto diui.] **C A**

S V S. Gaius instituit si

bi heredem Seium cum haberet in bonis. cccc. pone, & rogauit eum vt restitueret hereditatem suam Titio acceptis ab eodem Titio. c. & decessit dictus Gaius testator. postea Titius fideicommissarius stetit per magnum tempus q̄ non soluit dicto Seio heredi dicta. c. nunquid cū postea ei ea soluit, tenetur ei dare vsuras medij tēporis? Et dicitur quod non: quia quanto tardius dictus fideicō. pecuniam dat heredi, tanto tardius ad fideicommissum peruenit, & medij tēporis fructus perdit, & heres eos lucratur. vnde si ante datam dictam pecuniam tenuerit aliquo casu hereditatē dictus fideicō. oportet eum heredi restituere fructus quos percepit. & idem esset per omnia si ita dixisset dictus testator heredi suo, Rogo te heredem quod si Titius tibi c. dederit, restituas ei hereditatem meam. nam licet tardius & hic detur pecunia per Titium heredi, sine vsuris tamen eam ei dare debet. & si ante datam pecuniam tenuerit hereditatem idem Titius, fructus quos percepit, restituere eum heredi oportet. & hoc credo quod intendat hic. §. Viuianus.

c *perdit.* nam heres lucratur, cum negligentia petentis percipitur. vt. s. eod. l. mulier. §. si heres. & ad hoc. C. de act. emp. l. curabit. Est & alia ratio quare non dat vsuras, quia non est fideicommissarius in mora dandi pecuniam, cum non sit obligatus: vt. s. si quis omis. cau. testa. l. si quis sub conditione. & j. de reg. iur. l. nulla mora. Accursius.

d *Tenuerit.* fideicommissum aliquo casu, vel heres restituit ante datam pecuniam ignorans debere dari. & ita videtur plus debito restituere se, & sic indebitos fructus repetit: vt. s. e. l. heres cum. H.

si sub conditione.] **C A S V S.** Sempronius instituit sibi heredem Seium sub conditione non turpi neque difficili. puta: si ascenderet Capitolium, & rogauit eundem Seium quod restitueret hereditatem Gaio. & decessit dictus Sempronius testator. dictus autē Seius heres dicit sibi suspectam esse hereditatem, & non vult eam adire, nec dicto Gaio restituere. certē iubendus est per prætorem parēre cōditioni prædictæ, & adire hereditatem. & ita eam restituere Gaio. Si verò instituisset heredem dictum Seium sub conditione turpi aut difficili, non debet cogi idem institutus eam explere gratia alterius, id est gratia fideicommissarij Gaij. Sed visum est, sapientibus eam conditionem remitti eidem heredi vt non teneatur eam implere, & ita non restituere hereditatem fideicommissario. & est ratio de rigore iuris in litera. quia absurdum est plus tribui à prætore ei Gaio fideicommissarij. qui fideicommissum petit, quàm Sempronius testator voluit. vtique autem testator neque Seium scriptum heredem ad hereditatem vocauit, neque per hunc heredem illi fideicommissum voluit restitui hereditatem, nisi expleta sit dicta cōditio turpis vel difficilis. De æquitate tamē prætoris aliud est: quia habetur pro impleta. sufficit enim hoc casu edictum prætoris quod huiusmodi conditiones turpes reuertitur. & hætenus iubendus est heres à prætore vt constituat prætoris actionibus vt eum heredem. q. d. prætor cogit eum hoc casu dicere & protestari quod velit vt actionibus prætoris, id est hereditariis. ac si dicat, quamtū in se herede est, dicat quod velit esse heres, & tanquam impleta conditione prædicta turpi vel difficili restituat hereditatem fideicommissi. aut petat idem heres bonorum possessi.

Requirēdum tamen & illud est, num cum incremento restituere heres rogatus sit hereditatem. si enim hoc fuerit subsecutum, etiā eam hereditatem restituere cogitur: nisi euidentissimis probationibus fuerit ab herede adprobatum, contemplatione sui a seruu esse heredem institutum. **b**

Licet fideicommissarius pecuniam quam debet dare, tardius soluat, ad vsuras nō tenetur: quia nec fructus recuperat. Bartol.

Rescripto diui Antonini significatur, vt si quis accepta à Titio pecunia quæ quartā hereditatis cōtinet, rogat⁹ sit ei restituere hereditatem: licet tardius detur pecunia, sine vsuris eam dari debere: quia quanto tardius quisque pecuniam dat, tanto tardius ad fideicommissum peruenit, & medij tēporis fructus perdit. **c** quāobrem si ante datam pecuniam tenuerit **d** hereditatem, fructus quos percepit, restituere heredi eum oportere. Idem iuris est & si

secundum tabulas: vt sic sit heres de iure prætorio ante impletam conditionem, cum de iure ciuili esse non posset, vt nactus actiones hereditarias tunc, id est facta protestatione per heredē, vel petita bonorum possessi. secundum tabulas, transferat eas in fideicommissarium ex senatusconsulto Trebell. restituta

quis ita heredis fidei cōmiserit, *Rogo, si Titius tibi centum dederit, restituas ei hereditatem meam.*

Conditioni potestatiue, honeste, facili & transitorie, heres cogitur parere: inhonesta difficilis vel perpetua ei remittitur. Bartolus.

Si sub conditione heres institutus sit, qui suspectam sibi hereditatē esse dicit: si neq; difficultatē neque turpitudinē vllam habet cōditio, nec impendium **e** aliquid: ***** iubendus **f** est parēre cōditioni, & adire, & ita restituere. Si verò turpis aut difficilis sit cōditio, apertē iniquum est cogi eum explere eam alterius gratia: sed & remitti **g** eam ab initio visum est. Plus enim **h** tribui à prætore ei qui fideicommissum petit, quàm testator voluit, absurdum est. Vtique autem testator, nisi expleta sit cōditio, neque scriptum heredem ad hereditatem vocauit, neque per hunc illi voluit restitui hereditatem. Si

dem portare nomē suum, habebat famosum vel turpe nomen: nō exigit nec vult prætor hanc conditionem impleri per heredem, id est vt heres teneatur ferre dictum testatoris nomē famosum vel turpe. & si ipsum famosum vel turpe recuset heres ferre, remittenda est ei heredi cōditio dicti nominis ferendi, & sunt ei dandæ de æquitate prætoris vtiles hereditariæ actiones ac si impleuisset cōditionem: vt & supra dixi. aut bonorum possessi. secundum tabulas, danda est ei heredi: vt sic sit heres de iure prætorio ante impletam conditionem, cum de iure ciuili esse non posset: vt nactus actiones hereditarias per dictam æquitatem prætoris habentis conditionem pro impleta vel per bonorum possessi. secundum tabulas, transferat eas ex senatusconsulto Trebelliano in fideicommissarium. & hanc credo esse intentionem huius. §. vsque ad. §. si cum suspecta. Viuianus.

e *Impedimentum.* vt si ascenderis Capitolium, sis heres. Et distingue aut cōditio est in dando, & tunc dic vt. j. proximi. §. si dandæ. aut in faciendo: & tunc aut possibilis & honesta, vt honestum nomen testatoris sibi imponere: & tunc cogitur implere: vt hic, & infra proximi. §. ibi, si vero nominis ferendi &c. aut est difficilis vel turpis, & tunc obtinet infra proximi. §. si vero turpis &c. & j. proximi. §. ibi, nec enim in famosis.

f *Iubendus.* sic. s. eo. l. si cui. §. si. Et arg. s. de cu. bo. dan. l. j. & ante eā impletam non potest restitutio fieri: vt. s. eo. l. ita tamen. §. à patre. eo saluo quod not. s. eo. l. apud. §. Antistia. Accursius.

g *Remitti.* vt non impleatur. sic. j. tit. j. l. v. §. j. & j. proximi. §. quod si cōditio. & s. de condi. & demon. l. obtinuit. Accursius.

h *Plus enim.* hic vsque in fin. §. potest loqui tribus modis. Primo vt dicat de conditione honesta & facili. & sic non ad proximum, sed ad principium. §. referatur: quasi dicat, bene est iubendus parēre conditioni. plus enim &c. Alij dicunt loqui de difficili non turpi: vt vbi est difficilis, remittatur quo ad commodum heredis, & non quo ad commodum fideicommissi. hoc modo: bene dico non cogi implere difficilem: subaudi, nec restituere. plus enim &c. sed in turpi est secus, vt remittatur etiam quo ad commodum fideicommissarij: vt. j. proximi. §. ibi, quod si cōditio &c. Tu dic loqui de turpi & de difficili, vt remittatur: & ita non poterit adire, vt pote conditione non impleta quam testator adimpleri voluit, licet turpem, & sic nō restituere. nam fieret plus quàm testator voluit si cogeretur adire & restituere conditione non impleta, & hoc de rigore, vt hic: sed de æquitate prætoris habetur pro impleta: & sic vel

* impendimentum ali quod. al. impedimentum aliud.

Conditioni an heres parere teneatur.

sic vel cogitur protestari quod nolit esse heres, vel petere secundum tabulas: ut hoc facto transferat actiones ex Trebel. ut infra proxi. §. ibi, quod si conditio &c. Accursius.

a Offerre. sic. §. eo. l. sed sciendum. &c. l. si cui. §. fi.

b Remittit. puta turpis vel impossibilis: ut. §. proxi. §.

c Edictum. scilicet prætoris, quod huiusmodi condiciones remittit.

d Iubendus. à prætoris. q. d. prætor cogit eum dicere & protestari quod velit uti act. prætoris, id est hereditariis: ac si dicat, quantum in se est, dicat quod velit esse heres, & tamquam impleta conditione restituat, vel petat secundum tabu. Et sic not. quod quandoque iure prætorio potest quis esse heres, non civili: ut hic, & institutio quib. mod. testa. infra. §. non tamen. & infra de bono. posses. secundum tabu. l. ij. §. j.

e Nominis. honesti.

f Conditio est. ut instituo te heredem si imponas tibi nomen meum, scilicet Accursii: quod est honestum nomen, dictum quia accurrit & succurrit contra tenbras iuris civilis. secus si dixi: si imponas tibi nomen Vespillo, quod est turpe nomen: ut hic, &c. §. eodem. l. sed sciendum.

g Exigit. adimpleri.

h Nomen ferre. etiã honestum, secundum Hugo. vel dic. inhonestum. nam si honestum, videtur cogi.

i Et permittenda. id est decernenda heredi facta protestatione quam modo not. aut est &c. vel dic. remittenda, id est necessitas restituendi vitales actiones remittitur heredi: scilicet de rigore, aut de æquitate secundum tabu. &c.

Si cum suspecta. CASVS. Seius instituit te Titium heredem, & rogauit te ut mihi hereditatem suã restitueres, & decessit. tu autẽ dicis nunc suspectã tibi esse dictam hereditatem, & ideo eam non vis adire, nec mihi restituere. unde postulante me fideicommissario iussu prætoris adiuisti ea, & mihi eam restituiti. nunquid ego potero detrahere Falcidiam illis legatariis singularibus quibus per testatorem à te herede legata relicta sunt? Et dicitur quod sic, si tu heres poteras detrahere: & quatenus detrahere poteras, ego potero. sed si à fideicommissario ultra legata singularia à te herede relicta per testatorem alicui fideicommissum singulare relictum sit per eundem testatorem, id fideicommissum non venit in computatione legis Falcidie, sed numeratur extra eam legem Falcidiam, ita quod de eo non possum detrahere Falcid. Viuianus.

k Legatarios. singulares. Et not. quod fideicommiss. primus non detrahit Falcidiam de relictis ab herede, nisi quando heres non detrahit, vel quia voluit totum reddere: ut supra eod. l. j. §. inde Neratius. vel quia adiit suspectam, ut hic. scilicet de relictis à se nullo modo detrahit: ut in fin. huius. §. & facit supra eod. l. Marcellus. §. j. Sed argu. contra supra eod. l. ex asse in fi. Sol. ibi. Item facit supra eod. l. si patroni. §. qui fideicommissam. &c. §. proxi. §. & argu. contra. §. eo. l. si res. Accursius.

l Lege. scilicet Falcidia.

Si Titius rogatus. CASVS. Gaius instituit sibi heredem Titium in hereditate sua quã valebat. c. pone, & rogauit eum quod dictam hereditatem restitueret Mæuio. Item rogauit dictum Mæuium quod restitueret Seio certam pecuniam puta. c. & decessit dictus Gaius testator: & dictus Titius restituit dicto Mæuio dictam hereditatem. retinuit tamen sibi quartam eiusdem heredita-

tis ex Trebelliani beneficio. nunquid idem Mæuius tanto debet præstare minus dicto Seio, quantum eidem Mæuio Titius detrahit pro quarta? Et dicitur quod sic. & est ratio, ne ipse Mæuius de suo damnus sentiat. Viuianus.

m Hereditatem. quã valet centum.

reditatẽ, postulante me iussu prætoris adieris, & restitueris mihi: ita utar legis Falcidie beneficio aduersus legatarios, & si tu quoq; ea lege uti poteris, & quatenus uti poteris. Nã si quid præterea à me alicui per fideicommissum relictum sit: id quasi à legatario relictum, nõ venit in computatione eius legis, sed extrinsecus numeratur.

Quatenus defalcatur à primo fideicommissario, eatenus defalcatur ipse à suo legatario. Bartolus.

Si Titius rogatus sit hereditatem à Mæuio restituere, Mæuius Seio certam pecuniã, & Titius quartæ retinendæ beneficio aduersus Mæuium usus fuerit: Neratius scribit Mæuium quoq; Seio eo minus æquum esse præstare, ne ipse de suo damnus sentiat.

Fideicommissarius præfertur substituto vulgariter. Bart.

Julianus ait, si heres institutus, Titio rogatus sit restituere, substitutus Mæuio, & institutus suspecta sibi hereditatem esse dicat: desiderante Titio iubendum eum adire, & restituere.

Si institutus passus est labi tempus agnoscendæ bonorum possessionis, fideicommissario succurritur, ut restituatur, & agnoscere cogatur. Bartolus.

D lega. ij. l. si mihi Stichus. Item nõ. quidam hic legatarium & fideicommiss. posse uti Falcid. & sic esset contra supra ad legem Falcid. l. lex Falcidia. §. nõquam. sed certè hoc hic non dicit, sed dicit quod non plus restituit quàm habet. & de hoc not. supra ad leg. Falcid. l. pœnales. §. fin. & facit. §. de dona. cau. mor. l. ei qui. & j. eo. l. Lucius. §. heres. Accursius.

o Julianus. Testator instituit Primum, & substituit ei Secundum vulgariter. Primum rogauit restituere Titio, Secundum rogauit restituere Mæuio, & tunc facit. C. eodem. l. non iustam. ubi fideicommiss. Primi præfertur substituto eiusdem Primi. Alij sic ponunt: Testator instituit Mæuium, & ei substituit vulgariter Titium. Item rogauit eundem Mæuium restituere ei Titio qui Titius magis vult per fideicommiss. quàm per directam substitutionem: quia sua interest. ad quod supra eo. l. recusare. §. pen. & secundum primam positionem habeas, substitutus Mæuio. secundum aliam, substituto Mæuio. & sunt datui casus. Vel dic. Mæuium institutum, & rogatum restituere Titio. Item heredi fuit vulgariter Sempronius substitutus: & tam institutus quàm substitutus recusant: cogitur quidem institutus. & secundum hoc habeas, substituto Mæuio: & erunt ablatiui casus absoluti. sed & substitutus posset cogi, cum intelligatur repetita à substitutis: ut. C. eo. l. non iustam. & supra eod. l. apud. §. idem Julianus. Alij aliter ponunt, quod non placet. Accursius.

si quis bonorum. CASVS. Titius habens Seium filium à se emancipatum decessit ab intestato, fecit tamen codicillos, & in eis ita dixit pone: Committo fidei filij mei emancipati qui de iure prætorio erit mihi bonorum possessor fortè, de hereditate mea restituenda Gaio. & decessit dictus Titius. is autem filius emancipatus cum de iure prætorio posset petere bono. pos. intra centum dies, ut. §. de suc. edic. l. j. §. largius. passus fuit transire diẽ bonorum pos. agnoscendæ, & per hoc tempus quo idem filius non agnouit bono. pos. is

n Certam pecuniam. puta centum. & sic habes supra de condit. & demõ. l. Plautius. in fi. Sed videtur quod licet maius sit onus quàm relictum, quod totum subeat: ut supra de an. lega. l. liberto. §. j. & supra de lega. ij. le. cum pater. §. eorum. quæ sunt cõtra. Solu. aut imponitur onus in vim conditionis, ut lego tibi fundum si Titio. x. dederis. aut imponitur onus in vim modi, ut lego tibi fundum ut Titio. x. des. Primo casu si minuitur relictum per Falcidiam, non propter hoc deminuitur onus: ut supra de condi. & demõ. l. Plautius. §. j. ibi, diuersum &c. si alio modo, deminuitur onus: ut supra eo. l. Plautius. in prin. & §. item. & l. qui heredi. §. si pars rei. in eo. titu. Secundo casu aut aliundè erat onus & tunc aut est minus quàm ei remaneat de relictõ, vel tantundem: & totum adimpletur: ut d. l. liberto. & l. cum pater. Aut maius, & tunc obtinet quod hic dicitur, & d. l. Plautius. in fi. Si autem ex eadem re erat onus relictum, eatenus minuitur onus, quatenus & relictum: ut supra ad legem Falcid. pœnales. §. fina. & supra de

Casum ponit Accursius tripliciter.

* mali Accursius gloriatur de nomine suo.

† In hunc locum Plato in Theage. Aelius Lanprid. in Diadumeno & Alexandro Seuro. Alexan. ab Ale. Genia. dic. lib. 2. ca. 29. Cælius Rhodig. lib. 13. lect. Antiqu. ca. 5. & 6. * Flo. videtur.

Gaius cui per eundem filium debebat restitui hereditas, aliqua iusta ex causa non potuit adire prætorem, & postulare ut petita bono. posses. per dictum filium restitueretur sibi hereditas per eundem filium, debet succurri ei Gaius fideicom. s. ut restitueretur dicto filio emancipato tempus bono. pos. admittendæ gratia exhibendi fideicommissi. dictæ hereditatis dicto Gaius per dictum filium. & hanc credo esse intentionem huius. §. salua meliori sententia. Viuianus.

a *si quis.* pone exemplum in eo instituto qui iure prætorio non civili succedit: ut inst. qui mo. test. infir. §. non tamen. vel qui ab intestato succedit: ut emancipatus vel cognatus qui possunt rogari in codicil. ut. C. e. l. iij. Accursius.

b *Aliqua ex causa.* s. iusta quæ restitutionem inducit: ut. §. qui. ex caus. maio. l. j. per totum. & . §. de mino. l. j. & facit. §. eo. l. nam quod. §. j.

Admonendi autem.]

CASVS. Gaius nõ soluendo existens quantum ad creditores suos instituit sibi heredem Titium locupletem, & seruum suum Stichum liberum esse iussit directo vel per fideicommissum. non facio vim. & rogauit dictum Titium heredem hereditatem eidem seruo restituere. & decessit dictus Gaius testator. Titius autem heres institutus dicit hereditatem Gaii sibi esse suspectam, & ideo recusat eam adire. nunquid dictus Stichus liber esse iussus potest desiderare & petere coram prætore ut dictus Titius cogatur adire, & sibi Stichum restituere? Et videtur quod non: quia etiam si desiderante dicto Stichum Titius adiret hereditatem, tamen non potest competere libertas dicto Stichum quasi in fraudem creditorum data: licet Titius heres sit locuples. si non potest libertas competere Stichum, nec ergo potest ei restitui hereditas. si non potest ei competere libertas, nec restitui hereditas, ergo non potest petere coram prætore ut dictus Titius cogatur adire & restituere sibi Stichum. & hæc habent locum secundum verba & sententiam legis Æliæ Sentia, quæ verba & sententia in hoc conueniunt, ut non valeat libertas in fraudem creditorum relicta. permittunt tamen quod vnum seruum tantum testator non soluendo existens instituat directo, & cum libertate directa vel fideicommissaria etiam in fraudem creditorum: ut inst. qui ma. non pos. in princip. & . §. j. Non autem loquitur de danda hereditate seruo per fideicommissum ab alio herede instituto. sed sententia eiusdem legis Æliæ Sentia trahitur ut & libertatem habeat directo vel per fideicommissum. etiam si non directo sit institutus seruus, sed per fideicommissum. quantum ad effectum sit heres, ut est in nostro casu. nam cum Titius sit institutus heres, & rogatus dicto seruo hereditatem restituere: perinde habendum est ac si is seruus solus esset scriptus liber & heres, & perinde habendum est similiter ac si dictus Titius non esset heres institutus, cum voluerit testator non remanere hereditatem apud Titium: sed seruo per eum Titium restituere. unde secundum quod ultra porrigitur sententia dictæ legis, ut dictum est, videtur quod dictus Stichus possit facere cogi dictum Titium adire & restituere sibi Stichum. Viuianus.

c *Iusserit.* directo. idem si per fideicommissum: ut. §. de here. insti. l. si non lex. §. j. Accursius.

d *Locuples.* ad hoc. §. de manu. testa. l. si quis locuples.

e *Legis.* verba & sententia conueniunt ut non valeat libertas relicta in fraudem creditorum, nisi quod vnum permittit institui directo etiam in fraudem creditorum: ut inst. qui ma. non pos. in princip. & . §. j. sed sententia trahitur etiam si per fideicommissum effectus sit heres, ut & libertatem habeat directo, vel per fideicommissum. ut hic, & . d. l. si non lex. §. j. & supra de mili. test. l. neque. §. j. & dic de his ut no. §. eo. l. si res. §. j. & . l. sicui. & . l. mulier. §. no est. Accur.

Si quis bonorum possessoris fidei commiserit de hereditate restituenda, & is passus fuerit diem bonorum possessionis agnoscere transire, aut per hoc tempus quo is cui restitui debet hereditas, aliqua ex causa non potuit adire prætorem, & postulare ut petita bonorum possessione restituatur sibi hereditas: succurri ei debet, id est ut restituatur tempus bonorum possessionis admittendæ, exhibendi fideicommissi gratia.

Ad petitionem vnius serui fideicommissarii cogitur institutus adire & restituere hereditatem etiam quæ soluendo non erat. Bar.

Admonendi autem sumus, si is qui soluendo non sit, Titio herede instituto seruum liberum esse iusserit, & rogauerit Titium hereditatem eidem restituere, vix esse ut Titius hereditatem adire recusans cogatur. nam licet desiderante seruo Titius adiret hereditatem: non tamen potest libertas seruo competere, quasi

A *Si eius pupilli.] CASVS.* Titius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Seium suum filium qui erat pupillus, & eidem pupillo substituit Gaium, & rogauit dictum substitutum per fideicommissum ut hereditatem dicti pupilli mihi restitueret, & decessit dictus Titius, & pupillus extitit ei heres, vel etiam habebat alia sua

in fraudem creditorum data, licet Titius locuples sit. qua de causa nec hereditas ei restitui potest. Sed ex sententia legis dicendum est perinde habendum, ac si is seruus solus liber & heres scriptus esset, nec Titius heres esset.

Naturales obligationes totaliter trahuntur in fideicommissarium: ideo respectu heredis totaliter dicitur indebitum. Bartolus.

LXIII. MAECIANVS libro quarto Fideicommissorum.

Si eius pupilli cui sine tutoris auctoritate pecunia credita erat, restituta ex eo senatusconsulto mihi fuerit hereditas: si solvam creditori, non repetam. atquin heres si post restitutionem soluat, repetet, non ob aliud, quam quod ab eo in me naturalis obligatio translata intelligitur. Et si eius mihi restituta sit hereditas, qui pupillo sine tutoris auctoritate crediderit: si soluerit mihi pupillus, non repetet. at si

naturalis obligatio in me fideicommissarium. si autem contra hereditas eius creditoris cui pupillo sine tutoris auctoritate credidit, mihi restituta sit ex Trebelliano senatusconsulto, & soluerit pupillus mihi fideicommissario, non repetet à me iure communi. at si heredi dicti creditoris qui heres restituerat mihi hereditatem, soluerit dictus pupillus, repetet ab herede non repetiturus pupillus ab eodem herede si ante restitutionem hereditatis mihi per heredem factam soluisset eidem heredi. & hanc esse intentionem credo huius. l. vsque ad. §. si necessarij. [SI NECESSARIJ.] Institui mihi heredem filium meum sub conditione leuissima, puta si daret. xxx. sol. Titio, & rogauit eundem filium meum ut hereditatem meam restitueret Gaius & Sempronio. certe cogitur dictus filius adimplere conditionem prædictam. & adire hereditatem, & restituere eam fideicommissariis, id est dictis Gaius & Sempronio. Viuianus.

f *Restituta.* scilicet ab eo qui pupillo erat substitutus directo, quod fieri potuit etiam exheredato: ut supra eo. l. ita tamen. §. à patre. Accursius.

g *Non repetam.* quia naturalis obligatio inhibet repetitionem: ut supra de condic. inde. l. Iulianus.

h *Si heres.* prædictus institutus.

i *Post restitutionem.* hereditatis mihi factam.

k *Soluat.* creditori.

l *Non ob aliud.* i. non alia ratione & c. q. d. quia ipse non tenebatur pupilli nomine: utpote translata in me naturali obligatione. sic ergo heres siue substitutus nec civiliter tenetur, quia nulla est: nec naturaliter, quia in me translata: ut hic, & . §. eo. l. quamuis. & . l. si heredi eius. & quod dicit. §. eo. l. j. §. j. quod habet heres except. post restitutionem quasi adhuc remaneat obligatus, verum est quando prima erat civilis & naturalis, hic naturalis tantum.

m *Eius.* scilicet creditoris.

n *Crediderit.* & sic naturaliter tantum tenebatur pupillus.

o *Mihi.* scilicet fideicommissum. Et no. quod tria facit: quia aut soluit fideicommissum. post restitutionem, & non repetit iure communi: ut hic. Aut coheredi post restitutionem, & tunc repetit iure communi conditione indebiti, cum nec naturaliter ei tenebatur. Aut heredi ante restitutionem: & tunc non repetit iure communi, ut hic subiicit. per restitutionem tamen in integrum repetit iure primo & tertio casu: ut Cod. si aduer. solu. leg. indebito.

sed P. dixit pupillum sine restitutione repetere naturale debitum solutum per hoc medium. Respon. ibi, at si heredi &c. sed certe ibi, ut dixi, nec uaturaliter tenebatur. Sed contra P. est primum & tertium dictum, quibus dicitur non repeti, quod exposui. sine restitutione. Item pro eo. de cōdic. inde. l. interdum. Sed ibi per restitutionem, ut ibi not.

Itē potes addere distinctionem quā habes. C. de inuti. stip. l. j.

a Soluerit. post restitutionem.

b Repetet. ab herede. Accursius.

c Soluisset. s. heredi.

d Necessarij. s. filij vel serui, qui possunt institui & rogari de restituendo: vt. s. eo. l. recusare. §. j. & l. ita tñ. §. si pater.

e Quāuis. habeas quāuis. i. qualibet. non habeas quāuis.

f Leuissima. secus si difficili: vt. s. eo. l. si cui. §. si. & l. facta. §. si sub conditione. & si est filius sub conditione potestatiua. aliās non valet institutio, nisi esset exheredatus in eius defectu: vt. C. de insti. & substi. l. si pater.

g Cui parere solent. scilicet etiam viuēti. vel dic magis quā extraneo.

h Restituere. impleta conditione quam coguntur implere: vt statim subiicit. Accursius.

si quis rogatus.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium: & rogauit eum quōd restituere Seio hereditatē meam: & decessit. dictus autem Titius decessit postea, & antequam restituere Seio hereditatem. certē heres eiusdem Titij poterit hereditatem restituere Seio: & ex Trebelliano senatusconsulto transeunt actiones hereditariæ in Seium restituta sibi hereditate per heredem Titij. sed si duo extitissent heredes ei Titio à me instituto, vnusquisque heredum eiusdem Titij restituisset Seio ea parte transitarum actiones in Seium. nam & si ipse Titius à me institutus restituisset Seio eam partem quam dictū est vnum de heredibus Titij restituisset Seio, verius est quā contrariū interim pro parte transitarum actiones in Seium fideicommissarium. & hoc vsque ad versi. sed & si plures &c. & ibi proponit duas quæstiones, & non soluit nisi vltimā, quasi prima satis sit soluta supra. & dicit, sed & si plures heredes extiterint ei Titio à me instituto qui per me rogatus est restituere hereditatem Seio, si quidā de heredibus Titij restituerint Seio interim, siue antequam coheredes eorum, hoc est vnus sequitur alium: vel ei Seio cui restituere debuit Titius, plures heredes extiterint: certē in ista secunda quæstione ita respondeo, vt Titius heres restituerit cui siue alicui de heredibus fideicommissarij Seij, is heres fideicommissarij habebit actiones hereditarias ex hoc senatusconsulto Trebelliano pro ea parte quæ sibi restituta est per Titium heredem. Viuianus.

i Poterit. sed an cogatur etiam adire? dic vt diximus. s. eo. l. ille à quo. §. j. Item an heres fideicommissum recipere? dic vt dixi. s. eo. l. apud. §. vtrum. & l. postulante. in princip. Accursius.

k Ipse. scilicet heres defunctus.

l Cui. id est alicui. Accursius.

si patronus.] **CASVS.** Stichus libertus Titij fecit testamentum, & exheredauit filios suos: & dictum Titium suum patronum heredem instituit ex parte debita ipsi patrono in bonis liberti eiusdem, quæ est dimidia iure isto: & rogauit eūdem patronum quōd dictam partem restituere dictis suis libertis exheredatis, & decessit

dictus libertus. certē si sua spē aduerit patronus dictam partem in qua fuit institutus, erit locus Falcidæ, id est quartæ Trebellianicæ, vt patronus possit eam detrahere cum restituit filiis liberti dictam partem. si autem coactus à prætorē adierit, patronus non tenebit quartam: imò transibunt actiones ex hoc senatusconsulto Trebelliano in solidum in eos filios liberti, de quibus supra dictum est. Viuianus.

Patronus potest grauare libertos liberti etiam in debita portione. Bartolus.

Si patronus ex parte debita heres institutus, rogatus fuerit eam libertis exheredatis defuncti liberti restituere: si sua sponte adierit, erit Falcidæ locus. Si coactus, in solidum transibunt in eos actiones ex hoc senatusconsulto.

Hereditatis restitutio fit seruo domino volente, vel ratum habente: vel etiam ipsi domino, licet in hereditate debeat præcedere iussus, & sequi aditio serui, & in bonorum possessione serui voluntas requiritur. Bartolus.

LXXV. IDEM libro quinto Fideicommissorum.

Seruo, inuito domino vel ignorate non recte restituetur hereditas: sed si postea ratum habuerit, confirmabitur restitutio: verum ipsi domino adquirentur actiones: nec quia hereditatis acquisitioni similis est hæc restitutio, iussum præcedere oportet. Sed, vt dictum est, etiam rati habitio subsequi poterit, exemplo bonorum possessionis. Neque interest quod ad propositum attingit, ipsi domino, an seruo quis rogetur restituere hereditatem: nec in ea re consensu aut opera serui opus est. Atquin in bonorum possessione, vel in aduenda hereditate per seruum, oportet præcedere iussum domini, & non sufficit rati habitio postea subsequens. ergo idem videtur debere esse in hac restitutione. Sed non est verum: imò, vt dictum est, etiam rati habitio subsequi poterit in hac restitutione, sicut & sufficit in bono. possess. rati habitio. nec est opus consensu aut opera serui in hac restitutione. itaque si qui rogati restituere hereditatem seruo dictant suspectam hereditatem, postulante domino compellendi erunt adire hereditatem, & restituere. & nõ est necessarium quod seruus interponat in hoc consensum suum vel operam. atquin in bono. possess. vel in aduenda hereditate consensus eius serui necessarius est. & hanc credo esse intentionem huius. l. vsque ad. §. si testator. saluo meliori intellectu. Viuianus.

o Seruo. cui seruo quis erat rogatus restituere hereditatē. Accur.
p Habuerit. scilicet dominus.
q Similis. nam in effectu est heres: vt. s. quod cū eo. l. si filius. §. j. & loco heredis: vt institu. de fideicommiss. hered. §. restituta. in hoc tamen differt, quia in hereditate oportet præcedere iussum: vt supra de acquir. here. l. si quis mihi bona. §. iussum. hic tamen sufficit rati habitio: vt hic, & s. eo. l. si legatus. §. si filio. sicut in bono. possess. sufficit rati habitio: vt hic, & j. de bono. possess. l. iij. §. adquirere. & no. de rati habitio: vt no. C. ad Maced. l. si. Item dicit si seruus appellat, quod dominus potest ratū habere: vt. C. de appell. l. creditorum. H. contra: quia non habet personam standi in iudicio: vt. C. de iudi. l. seruus. Item in acquisitione inter viuos, etiam inuito: vt. j. de acquir. re. do. l. etiam inuito. idem in legato. nam etiam ignoranti queritur: vt. s. de leg. ij. l. cum pater. §. surdo. & tantum commodum afferunt: vt. s. man. l. si hereditatem.

r Propositum. id est Trebellianam restitutionem. Accursius.

fit dictus libertus. certē si sua spē aduerit patronus dictam partem in qua fuit institutus, erit locus Falcidæ, id est quartæ Trebellianicæ, vt patronus possit eam detrahere cum restituit filiis liberti dictam partem. si autem coactus à prætorē adierit, patronus non tenebit quartam: imò transibunt actiones ex hoc senatusconsulto Trebelliano in solidum in eos filios liberti, de quibus supra dictum est. Viuianus.

m Debita. scilicet dimidia iure isto: in qua poterat grauari liberis defuncti liberti: vt not. s. eo. l. ita tamē. §. si patronus. non extraneis: vt. s. eo. l. patronus. Accur.

n Transibunt in eos. filios liberti. aliās est, in eum, & sic mutat numerum: vt. C. de in ius vocan. l. si. Accursius.

Seruo inuito domino.]

CASVS. Titius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Seium: & eum rogauit quod hereditatem suam restitueret testatori Gaio, siue Stichus seruo eiusdem Gaij: & decessit dictus Titius. nunquid Seius heres potest recte restituere hereditatem dicto Stichus seruo, inuito vel ignorante domino suo prædicto? Et dicitur quod non. sed si postea quā facta est restitutio seruo, ratum habuit dominus, confirmabitur restitutio facta seruo: ipsi tamen domino adquirentur actiones hereditariæ. Sed oppono, hæc restitutio quæ fit ex Trebelliano, est similis acquisitioni hereditatis: quia quantum ad effectum heres est & fideicommissarius cui restituta est hereditas. in hereditate autem adqui-

† De herede heredis grati supple materia per Bald. in. l. post mortē. pe. col. C. de fideicom.

z *Necessarius.* in hereditate constat: vt. C. de hered. instit. l. cum proponas. idem in bo. posses. vt hic, & arg. s. de condi. & demon. l. qui heredi. sed quo ad propositum, id est ad Trebell. restitutionem, non est opus serui consensu: vt hic, & facit instit. per quas perso. no. adqui. §. item quod serui.

Si testator rogasset. CA

svs. Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum vt restitueret hereditatem suam Titij Bertæ pone, si non nupserit. & decessit dictus Titius, & dicta Bertæ nupsit Sempronio. & petit nunc eadem Bertæ à dicto Seio herede vt adeat hereditatem Titij, sibi que Bertæ restituat. heres autem dicit, Ego non teneor adire, quia est mihi suspecta hereditas. item & si adirem, non tamen teneor tibi restituere: quia nubendo fecisti contra conditionem quam apposuit testator circa restitutionem tibi faciendam.

quæritur, quid iuris sit? Et certè dicendum est compellendum heredem si suspectam dicat hereditatem, adire & restituere eam mulieri prædictæ, quauis nupserit. habetur enim pro non adiecta dicta conditio. & idè diceremus, si testator apposuisset in restitutione faciendam aliam conditionem quæ non possit impleri nisi per finem vitæ fideicommissarij: sicut nec superior potest aliter impleri: puta si non ascenderit capitolium fideicommissarius. nam hic expectarem conditionem in non faciendo existentem. verum hic fit cautio Muciana per fideicommissarium vel fideicommissarios de reddendo quod acceperunt, si contra conditionem faciant: quæ cautio in superiori conditione non interponitur, cum habeatur pro non apposta: vt dixi. Viuianus.

a] Adde pulchrū tex. in l. quotiens. s. de condi. & demon. & est regulare quod condit. quæ impedit matrimonium, reicitur. Alex. in consil. 8. 4. parte.

b *Nupserit.* habetur enim pro non apposta in virgine: licet in vidua hodie secus: vt. C. de indi. vi. tol. l. ij. & auth. cui relictum. & facit. s. eo. l. facta. §. si sub conditione.

c *Expleri non possent.* vt si non ascenderit Capitolium. & caue quod est idem quod. s. vbi non spectatur conditio. verum hic fuit cautio Muciana de reddendo, si contra fiat, vt hic subiicit, & supra de condit. & demonstra. l. Mucianæ. quæ supra non interponitur. Accursius.

d *Interest.* conditionem existere. & facit supra de condit. & demon. l. quoties.

e *Ab his.* præstita dico ab his. Accursius.

Cum prætor. CASVS. Titius iuit coram prætore, & proposuit contra Seium actionem ex testamento, petendo ab eo vt restitueret sibi hereditatem Sempronij: quem Sempronium dicebat instituisse sibi heredem dictum Seium, & rogasse eum de restituenda hereditate sua sibi Titio. & fuit inter eos lis contestata, & iuratum de calumnia coram prætore pone, & probationes inducæ. prætor autem bene cognouit factum, verum errando in iure iussit hereditatem restitui dicto Titio fideicommissario. cum in veritate non deberet ei restitui. nunquid valet hæc sententia, & nunquid debet ex ea restitui hereditas Titio prædicto? Et dico quod sic: quia non solum Titij qui dicebat se fideicommissarium, sed etiam publice interest restitui dictam hereditatem Titio prædicto propter auctoritatem rerum iudicatarum. & idè dico si prætor cognouit factum & ius, & cognouit non debere restitui hereditatem dicto Titio: veruntamen ambitiose, faciendo scilicet gratiam Titio, iussit hereditatem ex fideicommissio restitui ei. Viuianus.

f *Per errorem.* iuris vel facti. & facit quod error non nocet. supra de sup. leg. l. iij. in fin. & C. de iur. & fac. igno. l. error. argu. contra supra de iuris. om. iud. l. si per errorem. & de iudi. l. ij. in prin. Sed videtur hæc litera sibi contraria. nam dicit per errorem, itè di-

cit causa cognita: ergo non per errorem. Sed dic quod cognouit factum, sed errauit in iure. vel dic examinavit vtraque parte præfente, sed non inuestigauit veritatem, vel quia non potuit, vel quia noluit, & sic in facto errando iudicauit.

g *Ambitiose.* quia bene sciebat factum & ius, sed voluit facere gratiam fideicommissi. Sed tunc contra. C. si ex fal. allega. l. fi. Sed illud speciale fauore pupillorum. Item non ob. C. de pæn. iudicis q. male iudi. l. ij. quia ibi non dicit scilicet q. non valeat sententia lata per gratiam. Item non ob. C. quando prouo. non est necess. l. venales. Sed ibi fuit plus, quia pretium. in arbitrio autè dic vt. s. de arb. l. ita demum.

Pupillo cum auctoritate tutoris vel soli tutori si est infans, potest restitui hereditas: & mutus nihil intelligens infanti æquiparatur. Bartolus.

B Si pupillo infanti restituere hereditatem quis rogatus sit: si sponte adierit, etiã seruo eius & ipsi pupillo tutore auctore restituatur hereditas. siquidè eo quod dari non potest, non magis ea res impeditur, quam in muto pubere volenti sibi restituere hereditatem. Si autè heres recuset adire hereditatem: quæ admodum res expediri possit, difficile est: quia neq. tutore desiderante periculo pupilli adire hereditatem, Trebelliano senatusconsulto locus sit futurus: neque pupillus ipse id desiderare possit, cum dari non possit. quod aliquatenus circa mutos expediri potest. nam si auditus capaces sunt: vel interrogati

si pupilla infanti. CASVS. Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem meam Seio pupillo infanti, & decessit. certè si Titius adierit sponte hereditatem meam, etiam seruo eius infantis & ipsi pupillo infanti simul cum seruo tutore auctore restituatur siue restitui poterit hereditas per dictum Titium: quia in eo qui dari non potest, non magis impeditur ea res, id est restitutio, quam in muto pubere volente heredem institutum sibi muto restituere hereditatem: in quo quidè muto pubere nunquã restitutio impeditur. potest enim demonstrare voluntatem suam nutu, vel per literas. si autè dictus Titius heres recusaret adire hereditatem meam, tunc difficile videtur quemadmodum possit expediri res. i. aditio & restitutio faciendæ infanti: quia neq. tutore desiderante periculo pupilli adire hereditatem dictum Titium heredem, futurus sit locus Trebelliano senatusconsulto. sicut videtur. neq. pupillus ipse desiderare possit vt dictus Titius adeat hereditatem: & eam restituat cum dari non possit. quod quidem aliquatenus sine leuius circa mutos expediri potest. nam si muti sint capaces auditu siue auditus, saltem interrogati nutu possunt significare velle se periculo suo hereditatem adire heredem institutum qui non sponte vult adire, sicut & possunt absentes per nuntium hoc significare. sed quamuis dictum sit supra difficile esse vt subueniatur circa hoc infanti fideicommissio, tamen non dubitat iurisconsultus. omnino ei subueniendum esse, scilicet vt heres possit per tutorem compelli adire & restituere heredi. & hoc constituendum est ex similitudine iuris ciuiliis. si enim heres institutus esset infans, non dubie videtur posse eum gerere pro herede tutore auctore, id est per ipsum solum tutorem. Item & est hoc constituendum ex similitudine iuris honorarij siue prætorij. nam si ageretur vel quæreretur de bono. poss. delata infanti, peti posset per tutorem ei infanti. sicut autè adiuuatur dictus infans circa aditionem & restitutionem sibi faciendam, ut dictum est, ita & mutus qui nihil intelligere potest, adiuuatur per procuratorem à se constitutum, quem potest constituere nutu vel etiam scribendo: vt. s. de procu. mutus. Viuianus.

i *Tutore.* quod de tutore dicit, ad seruum & pupillum referas, & facit. j. rem pupilli l. quam fore. l. ij. & l. seruum. Accur.

k *siquidem.* pro certe, vel pro quia.

l *Volenti.* scilicet muta scriptura, vel notu: vt statim dicit.

m *Aliquatenus.* id est leuius. Accursius.

n *Vel interrogati.* vel pro saltem. & incipit respondere.

Huc pertinet locus communis apud Rhetores de auctoritate rerum iudicatarum, de quo Quint. lib. 5. instit. orato. in prin. Cic. in orat. pro Cluentio. & lib. 2. Rhet. ad Heren. vbi de absoluta iuridiciali tractat.

a Per nuntium. scilicet possunt.

b Subueniendum. ut tutor compellat solus.

c Gerere posse. si est maior infante si autem minor, solus tutor adquiret hereditatem & bo. poss. ut. C. de iure delib. l. potuit. & l. si infanti. §. j. & §. fi. & j. de bo. pos. l. si pupilli. & facit. C. eo. l. pe. & §. eod. l. restituta. in fine. & sequen. Accursius.

*Significare

si singula.] CASVS.

Titius instituit sibi heredem Seium: & rogauit eum quod mihi restitueret hereditatem suam Titij, & decessit Titius. postea ego fideicom. vendidi Sempronio singulas res hereditarias, & Seius heres tradidit eas iussu meo dicto Sempronio emptori. certe videtur eas tradidisse & restituisse mihi fideicom. Idem erit & si iussu meo tradantur per heredem illi cui ego fideicom. debuerim eas prestare ex fideicom. vel ex alia causa, vel cui ego voluerim ire in creditum commodando forte vel locando ei, vel cui ego donare voluerim.

d In creditum. quia commodabam vel locabam alij ego fideicom. & facit. §. eod. l. restituta. §. sed & si voluntate. & infra de pign. act. l. solutu. §. soluta. & j. de solu. solutam. Arg. contra §. de iur. do. l. si mulier. §. ex asse. Accursius.

Qui ita institutus.] CASVS. Institui mihi heredem Titium in sex vnciis hereditatis meae pone, & rogavi eum quod restitueret Sempronio. Item institui mihi heredem Seium in aliis sex vnciis sub hac conditione, si dictus Titius coheres eius adisset. & rogavi eundem Seium ut suam partem hereditatis restitueret dicto Sempronio vel etiam alij, & decessit certe dictus Seius potest uti lege Falcidiae siue detrahere quartam Trebellianicam aduersus eum cui ipse rogatus erat restituere si ipse Seius adiuit suam partem hereditatis sponte, & non coactus, quamuis dictus Titius eius coheres adisset suam partem coactus. videbatur autem fore contrarium: quia dictus Seius institutus sub conditione si Titius coheres eius adisset non poterat esse heres nisi Titius coheres eius adisset: ut supra de condi. & demon. qui heredi. §. fina. sed coheres coactus adiuit: unde videtur quod eius vitio & coactione fiat heres, & sic non possit detrahere quartam: ut argum. infra de acqui. posses. l. Pomponius. §. cum quis. & certe ibi loquitur in his qui ab aliis habent causam, & accessionibus temporum uti volunt. Item & alia ratione videbatur fore contra: quia Titius coheres non videtur aduisse, cum sit coactus. Sed contra est, quia coacta aditio est aditio: ut hic. & infra de bonis lib. l. pe. & supra quod met. cau. l. si mulier. §. si metu. Viuianus.

c Lege Falcidia. scilicet Trebellia. contra suum fideicommissarium cui rogatus erat: siue erat idem cui erat rogatus restituere coheres siue alius.

f Adisset. contra videbatur: quia hic non poterat esse nisi alius adisset: sed alius non videtur adire, cum sit coactus. Sed contra quia coacta voluntas est voluntas: ut supra quod met. cau. l. si mulier. §. si metu. Accursius.

Etiam absentis.] CASVS. Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio absentis, & decessit, & Titius sponte adiuit hereditatem meam. Seius autem fideicommissarius, qui erat absens, fecit Sempronium suum procuratorem, ut peteret sibi restitui hereditatem recipienti nomine eiusdem Seij, nunquid dictus procurator poterit hoc desiderare siue petere coram praetore? & dicitur quod sic. veruntamen si non sit evidens voluntas fideicommissarii absentis, sed sit dubium utrum mandauerit vel non, debet cauere heredi dictus procurator quod fideicommiss. absens habebit ratum: & hoc quando heres adiuit sponte, ut dictum est. si autem dicat heres sibi suspectam esse hereditatem,

& ideo eam adire nolit, & incertum sit utrum dictus fideicommiss. mandauerit dicto procuratori ut peteret adire hereditatem per heredem, & sibi restitui: dicendum est ut heres non sit compellendus adire: quamuis caueatur eidem heredi per illum qui dicit se procuratorem fideicommissarii, quod fideicommissarius habebit ratum:

luerim.

Aditio coacta implet conditionem. Bartolus.

LXVI. PAVLVS libro secundo Fideicommissorum.

Qui ita institutus esset, si coheres eius adisset: uti potest lege Falcidia, & et si coheres eius coactus adisset: modo si ipse non coactus adierit hereditatem.

Heres non cogitur adire ad petitionem procuratoris de cuius mandato dubitatur. si sponte adiuit, cogitur restituere. Bart.

Etiam absentis procuratori, si desideraret, posse restitui hereditatem ex hoc senatusconsulto Iulianus scripsit: si tamen caueat de rato habendo, si non evidens absentis voluntas esset. Sed dicendum est, ut heres qui suspectam dicat, non sit compellendus adire, si incertum sit an mandauerit, quamuis ei caueatur, propter fragilitatem cautionis. Quod si sponte adierit hereditatem, non magna

quia idem heres sponte adiuit: & ideo cogitur heres restituere hereditatem illi qui dicebat se procuratorem fideicommiss. de rato cauenti, cum de eius mandato est dubium. sed si appareat postea fideicom. non mandasse, actiones hereditariae transibunt in fideicom. eo tempore quo rarum habuit. Viuianus.

g Etiam. potest dici secundum Ioan. quod in principio sponte adiuit: ibi, sed dicendum, & c. quando coactus. tertio redit ad primum ibi, quod si sponte, & c. vel verius in primo indistincte secundum Ioan. ibi, sed dicendum, & c. corrigit se in parte, & distinguit an nondum adiit, & non cogitur a procuratore, de cuius mandato dubitatur, etiam si caueat de rato. & redditur ratio, an non sponte adiit: & tunc cogitur restituere procuratori cauenti de rato. Accursius.

h Procuratori. etiam vero, & hoc constat. Ioan. & est secundum eum speciale ubi satisfat verus procurator. sic infra de noui ope. nun. l. de pupillo. §. qui procuratorio. Sed tu dic secundum. H. contra §. non satisfat ubi certum est de mandato: ut infra ut in pos. lega. l. si is a quo. §. pe. nec hoc hic dicit, sed magis contrarium: ut ibi dicit, si non evidens, & c. & in illa. l. de pupillo, dubium erat de mandato, licet esset verus procurator.

i Hereditatem. sponte aditam.

k si non evidens. ergo si est evidens. non satisfat, ut dicit. & fiet restitutio procuratori nomine domini: & perinde habetur ac si ipsi domino fieret: ut supra eodem l. quauis. §. fina. & l. mulier. & l. quia perinde. non autem si esset in rem suam, quasi ipse procurator sit fideicom. etiam si dominus velit ei donare: ut supra de iure do. l. si mulier. §. ex asse. Sed videtur non posse fieri procuratori: ut supra de acqui. here. l. Paulus. quae est contra. Solu. hereditatis aditio fit solo animo: ut insti. de here. qua. & dif. §. fina. unde cum mando procuratori ut adeat, statim sum heres: & sic nihil remanet faciendum per procuratorem. at haec restitutio sicut & bon. posses. non fit sola voluntate, sed opus est facto, quod potest fieri per procuratorem. Item oppo. C. per quas perso. no. adquir. l. j. sed hic speciale: quia procuratori quaeri non potest: ut. d. §. ex asse. & facit supra eodem l. apud. §. utrum. Accursius.

l Fragilitatem. Hic no. duas rationes. Prima, quia periculum magnum subiret heres si fideicom. non habebit ratum: quia omnia onera hereditaria subiret. Secunda, fragilitas cautionis: quia per eam nil forte consequetur: quia non erit soluendo: ut hic, & supra

& hoc propter fragilitatem cautionis predictae: quia per illam cautionem nihil forte consequetur heres: quia non erat forte soluendo ille qui dicebat se esse procuratorem fideicommissarii absentis. & sic magnum periculum siue captiorem forte subiret heres si fideicommissum non haberet ratum: quia omnia onera hereditaria subiret idem heres. quod si sponte adierit hereditatem heres, ut dictum est in primo respon. huius. §. non est magna captio siue periculum heredis restituere hereditatem illi qui dicebat se procuratorem fideicommiss. recepta ab eo cautione quod fideicommiss. habebit ratum, cum non erat certum de mandato imò dubium, & postea fideicommissum non habeat ratum: quia propter cautionem illius qui dicebat se procuratorem fideicommissarii, non remaneret onera hereditaria apud heredem: imò ideo,

a] Simile dicitur glo. i. in me. in c. coram dilecto extra de of. delega. Et facit glo. in c. ex transmissa. super verbo. sufficiet in fin. de res. sti. spo.

eo. l. cogi. §. idem quærit. sed quando sponte adiit, cessat prima ratio: quia sponte se implicuit, non per coactionem procuratoris: & ideo tunc procurator admittitur, si tamen caueat, si est dubium de mandato. aliàs non.

a *sed actiones.* loquitur cum sponte adiit: & dic non mandauit, scilicet dominus procuratori. Accursius.

b *Ratum.* & fa. §. eod. l. restituta. §. sed & si volũ rate. & §. de neg. gest. l. si ego.

si damnum.] **CASVS.**

Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & decessi: postea Gaius vulnerauit Stichum seruũ hereditariũ, & ita actio l. Aquil. acquisita est dicto Titio heredi per dictum seruũ hereditariũ. postea dictus heres restituit hereditatẽ meã dicto Seio fideicõ. nunquid dicta actio. l. Aquil. transfuit per dictam restitutionem ad dictũ fideicom. & dicit quod non. hæ enim actiones transeunt ad fideicom. quæ pendent ex bonis meis defuncti testatoris id est trahunt originem ex eo quod factum fuit in bonis meis defuncti me defuncto viuente tũc

& sic competierunt mihi actiones re vel spe: vt. §. eo. l. ita tamen. §. actiones. Viuianus.

c *Transit.* Sed nunquid heres cedere tenetur? quod videtur: vt infra eodem l. si heres. sed H. dicit quod non, si decesserit, quasi interitu speciei liberatus est: secus si sit vulneratus tantum: vt supra ad l. Aquil. l. huic scripturæ. Item si decessit post moram, si heres cedat arg. §. eo. l. ita tamen. §. j. & l. mulier §. sed enim. & facit. j. de act. & obli. l. quæcunque.

d *Pendent.* id est trahunt originem ex eo quod factum fuit in bonis defuncti, eo scilicet viuente: & sic competierunt ei re vel spe: vt §. eo. l. ita tamen §. actiones.

si legatus Romæ.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredem Gaium Bononiensem, & rogauit eum de restituenda hereditate Seio. postea decessit dictus Titius. postea dictus Gaius heres fuit missus in legatione siue ambasiata Romam. Seius autem fideicom. compulit eundem heredem Romæ coram prætorẽ vt adiret hereditatem. & ipse adiit eam, & restituit eam eidem Seio fideicom. certe quamuis dictus heres idẽque legatus non cogere de iure pati Romæ actiones creditorum hereditariarum propter priuilegium legationis: tamen Seius fideicom. cui est restituta hereditas per eundem heredem, cogere pati dictas actiones Romæ. Videndum est etiam an & fideicommiss. debeat conueniri ibi tantum vbi de iure debuit conueniri Titius defunctus, qui instituit sibi heredem dictum Gaium legatum, scilicet si sua sponte heres adiit & restituit dictam hereditatem fideicom. siue etiam coactus, vt dictum est, an debeat defendi fideicom. tribus locis, scilicet vbi defunctus habuit domicilium, & vbi heres habuit domicilium, & vbi ipse fideicom. habuit domicilium: certe oportet ibi fideicommiss. conueniri, vbi domicilium habet idem fideicommiss. vel vbi habetur maior pars hereditatis ei restituta. Viuianus.

e *Adierit.* tempore legationis: quod fieri potuit: vt supra. eodem l. si legatus.

f *Cogetur Romæ.* quia cõmunis patria est: vt. §. ad muni. l. Roma.

g *Heres.* idẽque legatus.

h *Non cogetur.* propter legationẽ. & est ratio, quia huiusmodi legatio personale beneficiũ est: vt. §. de iudi. l. sed & si restituatur. §. j.

i *Debeat.* scilicet conueniri: & ibi tantum tenetur. an vero in tribus locis: Respon. ibi, oportet itaque, & c. quod in duobus, scilicet vbi ipse habet domicilium: & vbi maior pars hereditatis est, sed certe & ibi vbi defunctus: vt. §. de iudi. l. heres absens. in princ. Item & in aliis, scilicet vbi est repetita. Item & vbi testator voluit, vel est verisimile eum voluisse: vt. §. de iudi. l. quod legatur, & l. sed & si suscepit §. j. & l. si fideicommissum. in princip.

captio est: sed actiones, **a** si non mandauit, transibunt eo tempore quo ratum **b** habuerit.

Actiones quæ nõ fuerunt in bonis tempore mortis defuncti, per Trebell. non transeunt. Bart.

Si damnũ in seruo hereditario datum sit: licet per seruũ hereditarium heredi competere actio cõpetit, non tamẽ transit legis Aquil. actio ad fideicommissarium. Hæ enim actiones transeunt, quæ ex bonis defuncti pendent. **d**

Exceptio coherens personæ heredis non transit in fideicommissarium. Bart.

Si legatus Romæ compulsus adierit hereditatem, & restituerit cogatur Romæ **f** actiones pati fideicommissarius, quãuis heres **g** non cogatur. **h**

Fideicommissarius conuenitur vbi habet domicilium, vel vbi est maior pars hereditatis. Bart.

An vbi defunctus conueniri de-

SI postulante me.] CASVS. Titius instituit te Seium heredem, & rogauit te vt mihi suam restitueres hereditatem: & decessit dictus Titius. postea postulante me fideic. suspectam hereditatẽ ex decreto prætoris adiisti. & postea ego nolo eam mihi per te restitui, nec volo me bonis immiscere. certe hoc fieri debet quod Octaueno nõ ineleganter videbatur. l. vt à prætorẽ perinde actiones hereditariarum creditorum & legatariorum in me fideicõ. denatur, ac si hereditatem recepissẽm spõte. nam accipere cogor etiam inuitus. non autem potero conueniri interdicto fraudatorio à creditoribus tuis, qui es heres. q̄ est verius etiam si cõ tẽ pore quo creditorũ tuorum heredis fraudandorum cõsiliũ inieris, tu heres expectasti adire donec cogereris: vt nec in quarta Trebellianica commodum eis afferres, cum esses non soluẽdo: quia citra periculũ meum qui sum fideicõ. interdicti fraudatorij hereditatem suspectam adieris siue adisses: & mihi restitueres. non enim potero conueniri à creditoribus tuis prædicto interdicto ad reuocandam à me dictã quartam. & bene dico quod

buit, & fideicommiss. debeat, **i** videndum: si sua sponte heres adit & restituit hereditatem, an tribus locis fideicommissarius defendi debeat: vbi defunctus, & vbi heres, & vbi ipse domicilium habeat.

Oportet itaque ibi fideicommissarium conueniri, vbi vel domicilium habet, vel maior pars restitutæ hereditatis habetur.

Qui cogit heredem adire, cogitur actiones hereditarias pati, id est per aditionẽ factam à suo vel extranco quis incidit in interdictum fraudatorium. Bart.

LXVII. VALENS libro tertio Fideicommissorum.

SI postulante me suspectam hereditatem ex decreto prætoris adierit, **k & nec ego postea eam mihi restitui velim, nec bonis me immiscere: hoc fieri **l** debet, vt, quod Octaueno non ineleganter videbatur, à prætorẽ perinde actiones in me den-**

non potero conueniri, quia & remoto fideicommissio, id est si solũmodo fuisses institutus, & non fuisses rogatus mihi restituere, liberum tibi fuerat nolenti adire hereditatem, creditores tuos tali modo fraudare: quia non vetitum est non acquirere in fraudẽ creditorum, sed deminuere, & ego fideicom. nihil turpiter faciam recipiendo à te eam hereditatem quam creditores non potuerunt cõpellere te vt adires, remota hac mea postulatione: id est si non postulassẽm te heredem cogi adire. Sed & si filius familias suus heres patri existens rogatus sit à patre restituere mihi hereditatem, & tãquam suspectam ea decreto prætoris restituerit mihi, cum iniisset consilium creditorum suorum fraudandorum: vix, id est non erit locus interdicto fraudatorio contra me fideicõ. ad reuocandam per creditores filij quartam Trebellianicam: quam idem filius potuisset retinere si sponte adisset. quo interdicto volebant agere dicti creditores filij contra me. & videbatur forte quod possent magis quã in superiori casu: quia expectando filius vt cogatur adire, & coactus adeundo, & sic non tetinendo quartam Trebellianicam de hereditate patris, videtur deminuere de bonis suis in fraudem creditorum suorum, cum bona patris sint sua quodammodo: vt supra de lib. & postum. in suis. sed non est verum quod sit locus interdicto fraudatorio contra me: quia bona patris non sunt adeo filij. video enim quod si bona patris vendantur à creditoribus paternis qui impetrauerunt separationem forte bonorum paternorum à bonis filij heredis: quod quidẽ facere potuerunt: vt infra de separa. l. j. in principi. nihil proprium creditores eius filij ex ea hereditate ferre possunt: nisi forte debeant audiri proprii creditores filij si postulent vt dimissis patris eius, scilicet creditoribus: id est satisfacto ei. bona patris residua permittatur vendere sibi, id est creditoribus filij. [**SI DONATIONIS CAUSA.**] Institui mihi heredem Titium, & rogavi eum quod restitueret hereditatem meam Seio: qui Seius nõ poterat capere solidam hereditatem siue integram, & decessit. dictus autem Titius heres meus volens donationem facere dicto Seio nõ capaci, dixit sibi esse suspectam hereditatem meam. vnde coactus fuit eam adire: & eam restituit integram dicto Seio fideic. certẽ auferetur eidem Seio id quod ex ea hereditate capere non potest. & idem est dicendum etiam si citra consilium donandi dicto Seio si deic. non capaci, dictus heres meus fiduciarius. i. cuius fidei commisi vt restitueret Seio non capaci, fecerit id quod dictum est, id est dixerit suspectam hereditatem, & coactus totam restitueret dicto Seio. nam auferetur dicto Seio id quod capere non potest, & applicabitur fisco: vt. §. de iis quib. vt indi. l. in fraudem. §. j. infi. §. Viuia.

k *Adieris.* tu heres, Accursius.

l *Fieri debet.* adiunge, vt à prætorẽ, & c. quod est in medio, interpositio

repositio est.

a *Recepissem.* nam & accipere cogor: & si decederem ante, heres meus cogitur recipere. & si non habeo heredem, fit venditio à creditoribus hereditariis nomine meo ac si adissem antequam decederem: vt supra eod. l. postulante. in prin. & l. apud. §. fi. & l. ille à quo. in prin. & de separa. l. j. §. si quis suspecta. Item not. quod prætor dat actionem alicui & in aliquem ac si esset adita, licet non sit. sic. §. eod. l. facta. §. quod si conditio.

b *Iustus.* aliàs verius: & aliàs iustus.

c *Eo tempore.* id est casu. Accursius.

d *Fraudandorum.* heredum.

e *Inieris.* tu heres, nam in fraudem tuorum creditorum recusabas adire, vt nec in quarta commodum eis afferres, cū non sis soluendo.

f *Citra.* aliàs citra: aliàs intra pro citra. sic. C. de posthu. here. insti. l. fi.

g *Periculum.* scilicet meum: quia conueniri ex hoc non potero. & de hoc interdicto fit mentio. §. de solu. l. pupilli debitor. & in arbore actionum domini Ioā. & dabatur etiam ad reuocandum alienata in fraudem creditorū: loco cuius est hodie illud editum, quæ in fraudem creditorū, quod inducit Paulianam, & in factū. Vel dic q̄ de hoc hic fit mentio, scilicet quæ in frau. credi. hoc quidem non est timendum: quia non habet locum cum quis non acquirit, sed cum deminuit, vt. §. proxi. respon.

h *Adiisses.* aliàs adibis: & aliàs adiisses, scilicet tu heres.

i *Fraudare.* quia non est veritum non acquirere, sed deminuere: vt

supra quæ in frau. cre. l. qui autem. in prin. Accursius.

k *Mea.* id est si non postulassem te cogi adire.

l *Snorum.* scilicet filij.

m *Inisset.* scilicet filius.

n *Vix.* id est non: vt in superiori casu, nisi in casu quem subiicit. sic. §. ad Velle. l. tutor. in princip.

o *Venditis.* à creditoribus paternis qui impetrauerunt separationem bonorum paternorū à bonis heredis, quod facere potuerunt; vt infra de separa. l. j. in princip.

p *Creditoribus eius.* scilicet filij.

q *Dimissis.* scilicet creditoribus. Accursius.

r *Bona.* scilicet residua. & facit. §. l. proxi. in prin.

f *Si donationis.* quia volebat heres totā restituere fidei. licet fideicom. partē tantū capere posset. sic & §. e. l. j. §. inde Neratius. Accur.

r *Ei restituerit.* scilicet totam.

u *Auferetur.* à fideicommiss. tanquam ab indigno, & fisco applicatur: vt. §. de iure fisci. l. aufertur. §. j.

x *Fiduciarius heres.* cuius fidei testator commisit: vt institu. de fideicom. here. in princip.

y *Id fecerit.* id est dixerit suspectam, & totum restituit coactus, nā sibi aufertur: & tunc applicatur fisco: vt. §. Accursius.

S *I heres ab eo.* CASVS. Titius non soluendo creditoribus suis existens instituit sibi heredē Seiū, & rogauit eum q̄ restitueret hereditatē suam Titio & Sépronio, & decessit Titius. nunc Seius

ab eo institutus dicit esse sibi suspectam hereditatē. quæro, nūquid possit cogi adire & restituere eam Sépronio fideicommissario hoc postulanti? Et videbatur fortē quibusdam q̄ non: quia fideicommissarius nullum inde lucrū est habiturus, imò damnum: nec de facili quis hoc desiderare solet. arg. §. ad legem Fal. l. iij. in prin. & leges adaptantur ad ea quæ frequentius accidunt: vt. §. de legi. & senatuscon. l. nam ad ea. dicitur tamē hic q̄ bene potest cogi adire, & restituere ad postulationem fideicommissarij. sed & si sua spōte adierit, restitutus est eadem hereditatem fideicommissario desideranti. secus autē esset si dicto Sépronio non reliquisset testator vniuersale fideicō. sed reliquisset ei fideicom. speciale, vel etiam legatum: quia illa non tenetur ei soluere heres. eo enim casu funguntur vice heredis superiores legatarij: cū cui. i. alicui eorum legatariorū relictū est fideicom. scilicet vniuersale, & non aliàs. [S I T O T A M.] Titius instituit te Seiū heredē, & rogauit te vt totā hereditatē suā restitueres Gaio, & decessit. tu autē heres sponte adiuisti hereditatem suam: & restituisi eam dicto Gaio sine deductione quartæ partis. certē difficile quidē crederis hoc fecisse magis per ignorantiam, quam causa explēdi fideicom. sed si probaueris per errorem facti te quartam non retinuisse, poteris eam recuperare. Viuia.

Fideicommissum vniuersale valet hereditate existente, non soluendo. secus in fideicommissio singulari. Bartolus.

LXVIII. IDEM libro quarto Fideicommissorum.

S *I heres ab eo qui cum moretetur soluendo non fuit, rogatus hereditatem restituere, suspectam sibi dicit: dubium non est quin hodie coactus ex Trebelliano senatusconsulto restituere possit. Sed & si sua sponte adierit, ex eodem senatusconsulto restitutus est: quāuis cum summa aut certum corpus per fideicommissum ab eo qui soluendo non fuit, datum est, perinde non debeat, atq; si legatum esset. eo enim casu, legatarij: superiore, heredis vice fungi eū cui fideicommissum relictum est.*

Qui in restituendo quartam non detrahit, non præsumitur errasse, nisi probetur. Bartolus.

S *i totam hereditatem rogatus restituere, tu sponte adieris, & sine deductione quartæ partis restitueris: difficile quidem crederis per ignorantiam magis, non explēdi fideicommissi causa hoc fecisse. Sed si probaueris per errorem te quartam nō retinuisse, recuperare eam poteris.*

Heres institutus non cauet de euictione: sed sibi cauetur à fideicommissario. Bartolus.

LXIX. MÆCIANVS libro octauo Fideicommissorum.

D *E euictione prædiorum, vel mancipiorum, vel cætera-*

ibi, neminem & c. & §. de do. causa mor. l. & si debitor. & ad legem Falc. in ratione. §. quod vulgo. sic ergo parificatur singulare fideicom. legato etiam hoc iure: vt hic, & §. de lega. j. l. j.

c *Casu.* supra proxi.

d *Legatarij.* scilicet vice.

e *Superiore.* scilicet in generali fideicommiss. vice & c. vt institu. de fideicom. here. §. restituta. & hereditas est, etiam si non est soluendo: vt. §. ad leg. Falc. l. iij. in prin. Accursius.

f *Tu.* heres.

g *Per errorem.* scilicet facti, non iuris: vt. C. ad leg. Falc. l. error. Item nota præsumi scientiam. sic. C. de præscrip. long. temp. l. emptor. & l. super. & §. de pub. l. quæcunque. §. fi. Arg. contra. §. de proba. l. verius. & C. qui mili. non poss. l. super seruis. & est hic ratio, quia nemo præsumitur iactare pecuniam: vt supra de proba. l. cum de indbito. §. si vero ab initio. & facit. §. eo. l. qui totam. & l. heres cum. & l. patronus. & l. postulante. §. fi. & de dona. inter virum & vxorem. l. si sponsus. §. si quis rogatus. Accursius.

D *E euictione.] CASVS.* Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem meam Seiō, & decessit. postea cum Titius restitueret hereditatem Seiō, Seiūs volebat quod Titius caueret ei de euictione prædiorum, vel mancipiorum, vel cæterarum rerum hereditariarum. certē non tenetur hoc facere Titius: immò econtrario tenetur fideicommissarius cauere heredi de euictione eorum quæ ab ipso herede vendita

Pecuniam nemo iactare præsumitur.

a] Sic aliud est adquirere quam nō amittere. vt de in Specu. tit. de vsu. in vlt. col. verifi. sed pone q̄ aliqua communitas.

sunt, & quorum pretium soluit heres fideicommissario. Viuianus.

^a Non debet. nec venditor hereditatis cauet de singulis: vt. C. de euiet. l. j. nec heres legatario speciei: vt supra de leg. j. l. si à substituto. §. finali.

^b Venissent. dum tamen pretium sit refusum fideicommissi. ad quod est supra de here. ven. l. ij. §. sicut. & s. de pet. here. l. si quid possessor. §. bonæ fidei. & supra eo. cum hereditas ex. & l. cogi. §. inde quæritur. in fine. §.

Si heres institutus.] **CASVS.**

Institui mihi heredem Seium, & rogauit eum quod purè restitueret hereditatem meam Titio: & rursus rogauit eundem Titium vt restitueret dicto heredi hereditatem meam post Pascha pone, & decessi. & Seius restituit hereditatem Titio: & postea transiit Pascha. certè non est opus quod fideicommissi. Titius restituat hereditatem Seio: imò sufficiunt eidem heredi directæ actiones quæ remanserunt apud eum cum restituit hereditatem fideicommissario. [SI HERES.] Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & decessi. & Titius antequam restitueret hereditatem dicto Seio, alienauit aliquid ex hereditate: aut manumisit seruum hereditarium: aut rupit aliquid vel fregit, vel vffit siue combussit: & postea restituit hereditatem. certè non competit in eum heredem actio legis Aquiliæ vel alia civilis: sed poterit fideicommissi. persequi ab eo illud quod periit, ex causa fideicommissi. si vero ante restitutionem hereditatis amiserit heres aliquid de prædictis, poterit fideicommissarius agere contra eum actione legis Aquiliæ. [SI TEMPORALIS.] Titius instituit sibi heredem Seium: qui Titius habebat actionem temporalem, puta redhibitoriam contra Gaium, & decessit dictus Titius. certè tempus quo heres potuit experiri antequam restitueret hereditatem Seio, imputabitur ei Seio cui restituta fuerit hereditas. credo tamen quod Seius recuperabit ab herede si idè heres fuerit negligens, & completa fuit præscriptio ante restitutionem: vt. s. eo. l. mulier. §. sed enim in fi. Viuianus.

^c Restituere. scilicet purè. Accursius.
^d Post tempus. scilicet aliquod rogatus sit restituere.
^e Directæ. quæ remanserunt, cum exceptione tamen: vt supra eo. l. j. §. quamquam. q. d. non est opus restitutione. sed an ipso iure redeat utilis, & sic ipso iure tollatur exceptio? quod ita videtur: vt & aliàs sine restitutione transeunt vtiles: vt. C. eo. l. pen. §. fin. an vero competat replicatio? primum verius videtur. & facit infra de solu. l. Stichum. §. aliquando. quandoque agitur sola directæ: vt. C. de noua. l. iij.

^f Actio. Aquil. vel alia.
^g Deperierit. periit ergo alienata.
^h Persequendum. vt supra eo. l. Marcellus. §. res quæ. & l. mulier. §. sed enim. Hug.
ⁱ Sin vero. similis dist. supra ad. l. Aquil. l. huic scripturæ. & s. de dolo. l. & eleganter. §. item si seruum. & supra de peti. here. l. si à domino. §. si possessor. H.

^k Potuit. quia erat actio pura. aliàs non potuisset: vt supra si certū peti. l. certi conditio. circa prin. Accursius.

rum rerum cauere heres cum restituit hereditatem, non debet: quinimò in contrarium cauere heredi oportet, si quid ex his euietum esset, quæ ab ipso herede venissent.

In eum qui habet directas, non transeunt vtiles. Bartolus.

LXX. POMPONIVS libro secundo Fideicommissorum.

Si heres institutus Titio rogatus fuerit restituere hereditatem, & rursus Titius heredi post tempus: sufficiunt directæ actiones heredi.

Pro dāno dato ab herede ante restitutionem, tenetur heres actione ex testamento: post restitutionem, actione legis Aquiliæ. Bar.

Si heres antequam fideicommissam hereditatem restitueret, alienauerit quid ex hereditate, aut seruum hereditarium manumiserit, aut ruperit quid vel fregit vel vfferit: non competit in eum vlla civilis actio, restituta postea hereditate ex Trebelliano senatusconsulto: sed ex fideicommissi causa erit hoc quod deperierit, persequendū. Sin verò post restitutā hereditatem horū quid admiserit heres, dicendum est lege Aquilia cū eo agi posse, si seruum fortè hereditarium aut vulnerauerit, aut occiderit.

Negligentia heredis nocet fideicommissario. Bartolus.

^l Ei. facit. j. pro emp. l. ij. §. si defunctus. Sed quid si tunc fuit completa præscriptio ante restitutionem? Respon. si fuit negligens, tenetur: vt. s. eo. l. mulier. §. sed enim. in fi.

Omnes qui.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & decessi. Ti-

Si temporalis actio in hereditate relicta fuerit: tempus quo heres experiri ante restitutam hereditatem potuit, imputabitur ei cui restituta fuerit.

Heres non obstante tempore ad deliberandum, cogitur statim adire: sed ex effectu deliberationis apparebit an possit deducere quartam. Bartolus.

LXXI. MÆCIANVS libro decimo Fideicommissorum.

Omnes qui de hereditate deliberant, desiderante eo qui suo periculo velit adiri hereditatem, coguntur adire, sed non statim restituere: sed vt completo tempore deliberationis, si expedire sibi compererint hereditatem, sentiant comodum testamenti eo iure quo si sponte adissent. sin verò contra onerosam crediderint, restituta ea exonerentur actionibus hereditariis.

Si heredi restituenti fundus retentus euincatur, actio ei de cuius actione datur. Bartolus.

LXXII. POMPONIVS libro quarto Fideicommissorum.

Heres præcepto fundo rogatus erat hereditatem restituere. fundus alienus erat. Aristo aiebat videndū, vtrū eum omnimodo penes heredem fundum esse voluit testator: an ita demū, si ipsius est. sed sibi superius placere. ideoque æstimatio eius retinenda est.

& rogauit eum quod restitueret hereditatem suam Seio præcepto sibi heredi fundo Titiano, & decessit. nunc reperitur quod dictus fundus erat alienus, & nō Gaii testatoris. certè hoc casu Aristo aiebat videndū esse vtrum Gaius testator voluit eum fundum omnino esse penes heredem: an ita demum voluit esse penes heredem, si ipsius Gaii testatoris est fundus. sed aiebat dictus Aristo sibi Aristoni superius placere, id est sibi placere illud quod dictū est supra in primo mēbro suæ diuisionis, scilicet quod omnino fundum habeat heres: & ideo æstimatio huius fundi retinenda est per heredem cum restituit hereditatem fideicommissi. scilicet si ante restitutionem hereditatis est euietus dictus fundus heredi. Viuianus.

Pfundo. certo. aliàs nulla est deductio: vt. j. de verbo. obli. l. ita stipulatus.

^q Sed sibi superius. s. quod omnino fundum vel æstimationem habeat heres: vt. s. eo. l. j. §. si heres.

^r Retinenda. aliàs remittenda, vbi ante restitutionem est euietus. aliàs restituenda, si post restitutionem euincatur. & de hoc etiam cauetur: vt. s. eo. l. cū hereditas ex fideicō. & l. de euietione. Sed contra. huic. l. s. de lega. ij. l. cū pater. §. euietis. Solu. hic habetur loco quartæ, saltem pro rata onerosæ: vt. C. eo. l. j. ibi est simpliciter legatum sine onere. Et eodem solue aliud contra. C. de lega. l. cum alienam. vbi distinguitur sciam vel non. Accursius.

Si heres.] **CASVS.** Institui mihi heredem Titium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem meam Seio, & decessi. postea dictus Titius heres mutuauit pecuniam hereditariam Gaii, & accepit pignora in eam causam, & postea restituit hereditatem dicto Seio fideicommissi. certè non cōpetunt dicto fideicō. actiones aduersus ipsa pignora. Sed quid si ego defunctus mutuauit dictā pecuniam Gaii,

† Vide hic: Bart & quid de negligentia heredis in eligendo legatarium, vide p Bart. in. l. cū quidam. 2. s. de lega. 2.

tius autem petiit tēpus ad deliberandum vtrū expediret sibi adire hereditatem meam, vel non: & habuit tempus. certè etiam dum deliberat, potest Seius fideicommissarius facere eum cogi adire hereditatem: sed non tenetur Titius prædictus statim restituere hereditatem eidem Seio, sed expectari debet donec compleatur tempus deliberationis. & tunc si compererit Titius expedire sibi hereditatem, sentiet commodum testamenti citra deductionem quartæ Trebellianicæ, ac si sponte adisset hereditatem. si vero ecōtrario crediderit Titius onerosam hereditatem, ea restituta Seio fideicommissi. nulla retenta quarta, exoneretur Titius actionibus hereditariis. & quod dixi in Titio, habet locū in omnibus qui de hereditate deliberant. Viuianus.

^m Eo. scilicet fideicommissario.

ⁿ Adire. sed nō statim, sed post tempus deliberationis: vt infra eod. l. sed & si. §. plane. Hu. sed certè hic dicit contra, & ibi non fuit coactus statim. Accursius.

^o Comodum. in retentio- ne quartæ. & facit. C. de inoffi. test. l. scimus. §. si.

Heres præcepto.] **CASVS.** Gaius instituit sibi heredem Titium,

Gaio, & non accipi ab eo pignus: sed dictus meus heres accepit propter hoc pignus: certe idem erit: scilicet ut non competant dicto fideicommissi. actiones aduersus dicta pignora. verumtamen habet fideicommissi. prædictus ex fideicommissio actionem aduersus heredem ut ei cedat heres actionem pro comodo dicti pignoris.

[CVM EX TREBELLIANO.] Prædiū meum Titianum debebat seruitutem prædium tuo Seiano. ego autem institui te heredem, & rogavi te quod restitueres hereditatem meam Seio, & tu adiuisti hereditatem meam, & ipsa aditione fuit confusa seruitus quam prædium meum debebat tuo. certe cum restituis hereditatem meam fideicommissi. Seio, potes ab eo petere ut redimponatur seruitus prædium meo, sicut erat antequam adires hereditatem meam. & ita nihilo minus amodo valebit seruitus prædicta, quamuis hereditatem meam adieris. & idem est e contra, si tuū prædium debebat seruitutem meo. Viuia.

a Pignora. nec aduersus debitorem personales, nec cedentæ sunt: tamen ex fideicommissi. tenetur fideicommissario: ut supra eo. l. si heres. §. j. & hoc cum mutuauit heres suo nomine. aliud si nomine hereditario, volens negotium hereditarium genere: quia tunc personalis & hypothecæ. transit per restitutionem, cum sint hereditariæ: ut C. per quas perso. no. acqui. l. si. & s. de peti. here. l. item veniunt. §. j. Accursius.

b Ipse admitteretur. scilicet fideicommissi. sine speciali cessione: ut subiicit. Sed contra. §. de fideiuss. l. heres à debitore. in prin. vbi dicit obligationem fideiussoris accepti transire. Solu. verum est facta cessione, non ipso iure: ut hic dicit. Alij dicunt, transit utilis, ut ibi: nõ directæ, ut hic. Alij, quod aliud in fideiussore, qui plus sequitur personalem, ut ibi, quam pignus: quod patet: quia quandoque remanet pignus principali sublata: ut C. de lui. pigno. l. intelligere. quod in fideiussore non inuenitur. vel ideo secus in pignore, quia aliquam utilitatem heres potest habere, puta retentionem pro debito chirographario: vel fructus ex pacto, quos restituere non tenetur, cum ex sua astutia habeat: ut s. ad. l. Falcid. l. iij. in prin. quod in fideiussore nõ est. Vel ideo est, quia obligatio fideiussoris pendet ex bonis defuncti. nam id ab eis petitur quod debuerat reus defuncto. at pignora nec fuerat defuncto debita: nec etiam proprie possunt dici aliquid debere: quia tamen sunt accidentia, fit cessione, ut subiicit. Itē contra. §. de costi. pecu. l. si post. Solu. ibi per cessionem decernitur, nõ ipso iure. & sic intellige. §. de here. ven. l. ij. §. non solum. & l. emptori nominis. scilicet fieri per cessionem. & §. de contra tabu. l. cū emancipatus. in prin. Item contra. §. de pac. l. si tibi. §. cum possessor. vbi non proficit quod fecerat heres: sed dic ibi male putant. vel nõ prodest, nisi facta cessione, ut hic dicit. vel verius ibi non erat verus heres qui pacifcebatur: hic sic. Et eodem modo respon. §. de trā fact. l. imperator. §. fi.

c Haber. scilicet fideicommissarius.

d Valent. extinctæ quidem sunt aditione hereditatis, & in restitutione hereditatis debent iterum imponi: ut supra de serui. l. Papiinianus. & de serui. vrb. prædi. si quis ædes. in prin. & de fun. do. l. si maritus. j. respon. & §. j. & delega. j. l. si seruus Titij. & de acqui. here. l. eum qui. §. fina.

Qui filium.] **CASVS.** Titius habebat filium Seium, & filiam Semproniam: & instituit eos sibi heredes, & ita cavit in testamento suo de dicta sua filia: Mando tibi filiam meam ut non facias testamentum de his quæ tibi reliqui. certe perinde habenda est ea scriptura testamenti, ac si rogasset eam restituere partem hereditatis in qua erat instituta, dicto suo fratri. [SABINVS ANTONINVS.] Sabinus Antoninus fecit testamentum, & exheredauit Antoninum filium suum impuberem, & Honoratam filiam suam, & Iuliam Valerianam matrem prædictorum instituit heredem, & ab ea Iulia Valeriana reliquit dictæ Honoratæ suæ filiam trecenta, & quasdam alias res, & voluit restituere prædictam Iuliam Valerianam dicto Antonino suo filio cum ad annum vicesimum suæ ætatis. Infort.

peruenisset, reliquam omnem hereditatem: quia si ante. xx. annum decessisset filius, præcepit restitui dictæ Honoratæ eam hereditatem & decessit dictus Sabinus Antoninus testator. postea dicta Iulia Valeriana mater dicti Antonini filij testatoris & Honoratæ decessit intestata legitimis heredibus sibi relictis dicto Antonino

& Honorata sua sorore qui erant, ambo sui filij, ut dictum est. & dictus Antoninus accepit medietatem eorum quæ erant in hereditate dictæ eorum matris, & Honorata accepit aliam medietatem: & ita per consequens habuit quilibet eorum medietatem bonorum Sabini Antonini testatoris, qui instituerat sibi heredem dictam Iuliam Valerianam matrem prædictorum. postea dictus Antoninus filius testatoris agēs plenū nonumdecimū annum, & ingressus. xx. annum, necdum tamen eo vicesimo anno expleto, decessit relicta herede filia Fauia Valeriana: quæ forte fuit vocata Valeriana propter prædictam Iuliam Valerianam suam auiam, id est matrem patris. à qua Fauia Valeriana filia Antonini filij testatoris amita sua Honorata, quæ erat soror patris (ut dictum est) petebat fideicommissum ex testamento patris ipsius Honoratæ, id est prædicti Sabini Antonini, scilicet dimidiam portionem hereditatis ipsius Sabini Antonini: quam dimidiam possidebat dicta Fauia Valeriana tanquam heres patris sui Antonini filij dicti Sabini Antonini testatoris: qui Antoninus filius testatoris habuerat dictam dimidiam portionem hereditatis Sabini Antonini à matre sua Iulia Valeriana, quæ fuerat instituta à dicto Sabino Antonino, ut dictum est: & quæ reliquerat heredes ab intestato dictum Antoninum filium testatoris & Honoratam, ut dictum est: & alegabat ita pro se coram præfide dictæ Honoratæ amite Fauie Valerianæ: Domine, Sabinus Antoninus pater meus in suo testamento voluit restitui hereditatem suam filio suo Antonino meo fratri, & patri quondam istius Fauie Valerianæ, cum ad annum vicesimum ætatis peruenisset: & præcepit restitui mihi Honoratæ eam hereditatem si ante. xx. ann. decessisset dictus meus frater. dictus autem meus frater decessit nondum completo vicesimo anno: ergo decessit ante vicesimum annum: ergo debet mihi restitui dicta hereditas patris mei. hæc autem Fauia Valeriana filia fratris mei prædicti habet dimidiam: & ego aliam dimidiam habeo ex successione matris meæ, quæ fuit instituta à patre meo. debet ergo hæc filia fratris mei restituere mihi illam dimidiam, quam habet tanquam heres patris sui heredis pro dimidia matris meæ rogatæ mihi restituere hereditatem patris mei eo modo qui dictus est. Item allego vobis domine præses provincie tale argumentum pro me: Video quod septuagenarij excusantur à tutelis: & tamen diuus Marcus nõ excusauit eum à tutela qui ingressus fuisset septuagesimum annum ætatis, & eum non compleuisset. ergo à simili frater meus qui decessit nondum completo vicesimo anno, quem ingressus erat videtur decessisse ante vicesimum annum: & ita vindicauit sibi locum fideicommissum prædictum relictum mihi à patre meo. Præses autem morus prædictis allegationibus tulit sententiam contra dictam Fauiam Valerianam filiam Antonini filij testatoris: & ita apud eundem præsidem obtinuit dicta Honorata. Tutores autem dictæ Fauie Valerianæ appellauerunt à dicta sententia: vel aduersus eam sententiam in integrum restitutionem petierunt: & coram imperatore cognoscente de appellatione vel de in integrum restitutione, ita allegauerunt pro dicta Fauia Valeriana pupilla, in primis quod ipsa pupilla erat pauper. Secundo allegauerunt constitutionem diui Hadriani, in qua constitutione quantum ad munera municipalia iusserat idem diuus Hadrianus eum annum quem quis electus ad dicta munera ingressus esset, numerari pro impleto: ut infra de mu. & ho. ad rempublicam. Tertio allegauerunt pro dicta pupilla verba testamenti dicti Sabini Antonini: quæ verba fuerunt talia ut in princip. §. dictum est, reliquam omnem hereditatem filio Antonino cum ad annum. xx. ætatis peruenisset, volui restitui &c. quæ verba pos-

Qui iubet aliquem non facere testamentum, videtur rogare de hereditate restituenda heredibus venientibus ab intestato. Bartolus.

LXXIII. PAVLVVS libro secundo Decretorum.

Qui filium & filiam habebat, testamentum fecit, & ita de filia sua cauerat: Εἰτέλλομαι σοὶ καὶ τῆς θυγατρὸς σου γενέσθαι, * [id est, Mando tibi non testari donec liberi tibi sint.]

Id est, Demando tibi, ne prius testamentum facias, quam liberos habearis. hæc. n. est vera horum verborum interpretatio, nõ quæ hic ex vulgatis libris ad scripta est Coniunctus.

funt intelligi & sonare vt ad annum vltimum venerit, qui tamen intrauerit: sicut quis peruenit ad vltimum ferculum statim cum coram eo proponitur per scutiferos, vel famulos, vel alios. Vnde imperator prædictus super hoc cognoscens motus prædictis allegationibus tutorum, & motus argumentis legis Æliæ Sentia prolati à Paulo conditore huius legis & suis sequacibus coram eodem imperatore, dicentibus coram eo quòd lex Ælia Sentia prohibet minorem. xx. an. manumittere: vt institu. qui ma. nō posses. §. eadem. dicitur etiam quòd minor. xx. ann. non est, qui diem supremum agit ann. xx. quamuis eum. xx. an. nō compleuerit: vt infra de manumiss. l. j. & motus dictus imperator aliis quibusdā prolatis à dicto Paulo & suis sequacibus, pronuntiauit cōtra dictam Honoratam petitrice: cuius pronuntiationi ego credo standum. Viuian.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

† Sic rectè, nam j. Fauia filia in archetyp. aptum Fabius, ex Sabinus. Taurel. in adnot.

Pronuntiauit imperator fideicommissum ex hac scriptura ^a deberi: quasi per hoc quòd prohibuisset eam testari, petisset vt fratrem suum heredem faceret. sic enim accipiendam eam scripturam, ac si hereditatem suam rogasset eā restituere.

Fauore filij annus cœptus habetur pro completo. Bartolus.

Fabius † Antoninus impuberē filium Antoninum & filiam Honoratam relinquens, exhereditatis his matrem eorum Iuniam Valerianam heredem instituit: & ab ea ^b trecenta & quasdam res filia reliquit: reliquam omnem hereditatem filio Antonino, cum ad annum vicesimum ætatis peruenisset, voluit restitui. quòd si ante annum vicesimum decessisset filius, eam hereditatem Honoratæ restitui præcepit. mater intestata decessit, vtrisque liberis legitimis heredibus relictis. postea filius annum agens plenum nonundecimum, & ingressus vicesimum, necdum tamen eo expleto decessit, filia herede Fauia Valeriana sua relicta: à qua amitta ^c fideicommissum & ex testamento patris portionem ^d hereditatis petebat, & apud præsidem obtinuerat. tutores Valerianæ filia Antonini egestatem eius prætendebant, ^e & recitabant diui Hadriani constitutionem, in qua quantum ad munera municipalia iusserat eum annum quem quis ingressus esset, pro impleto numerari. ^f † Imperator autem noster motus & æquitate rei, ^g & verbis testamenti, ^h Si ad annum vicesimum ætatis, quamuis scire se diceret à diuo Marco nō excusatum à tutela eum qui se-

† Ad huc locum spectat dictū Spuriæ auguris, cuius meminit Suetoni⁹ in Cæsare.

Argumentis quandoque causa deciditur.

E Pistulam. Casum dic quòd Titius testator instituit æqualiter sibi heredem filij matrem, & Sempronium quòdam suum curatorem. & Cornelium. in vita Titij decessit mater. item Sempronius contraria fortuna est deportatus, & sic habetur mortuus: vt. j. de bo. lib. l. si necem. §. si deportatus. & sic speratur quòd tan-

Casus postio secundū Accursium vsque ad §. mulier.

quā in causa caduci deuoluuntur partes eorū ad Cornelium: vt. C. de cadu. toll. §. pro secūdo. hoc autem vidēs testator fecit epistolam, qua grauauit Cornelium vt de portionibus matris & Sempronij det quatuor vncias Seio: quod fieri potuit: vt. C. de fideicom. l. & in epistola. si redeat deportatus p in integ. rest. & sic adeat hereditatem, quod fieri potest: vt. C. de sen. pas. l. j. non tenetur ad duas vncias, vtpote non rogatus: sed Cornelius tenetur ad alias duas. Alij ponūt quod tantū duo l. mater & curator fuerūt instituti, sed Cornelius substitutus, propter finem vbi dicit pro rata portione & c. q. d. tantū portionem matris habeat, & nihil iure suo scilicet habeat. Accur.

Defectus causæ de futuro facit legatum deficere. Bartolus.

LXXV. SCÆVOLA libro octauodecimo Digestorum.

E Pistulam ^a ad heredem suum in hæc verba scripsit: Titius Cornelio heredi suo salutem: A te peto Corneli, quoniam ad te deuoluta ^b est pars matris meæ, ^c item pars Sempronij ^d curatoris quondam mei contraria fortuna ^e vsi, & per hoc totus as meus apud te esse speratur, vti reddas ^f restituas Gaio Seio vncias quatuor. Quæsitum est, cum Sempronius in integrum restitutus sit ab Imperatore quo fuerat deportatus, & adierit hereditatem, an is quoque rogatus sit vt ex sua portione restituat hereditatem. ^g Respondit, Sempronium quidē non proponi rogatum: Cornelium autem heredem debere pro rata ^h portione maternas ⁱ defuncti rerum restitutionē Seio facere.

In dubio quando quis rogatur restituere ei à quo accepit, est intelligendum post mortē suā. Bar.

Mulier heredi ^j instituti fidei commisit, vt retenta parte quarta reliquam partem restitueret nurui ^k quondam suæ, cuius ^l fideicommissum in hæc verba: Rogo te vt id quod ad te ex bonis meis peruenit, facias peruenire ad filium tuū. Quæsitum est, quando hoc fideicommissum restituere debeat: vtrum ne post mortem suam, an iam nunc? ^m Respondit, ad tempus quo nurus moreretur, ⁿ fideicommissum aptandum esse.

Seio mortuo, & Gaia viua, & eius Sempronij fidei comisit vt retēta quarta parte hereditatis eiusdem Titia testatrix, reliquam partem restitueret nurui quondam suæ testatrix, id est dictæ Gaia. nurus fidei comisit in hæc verba: Rogo te nurum meam quondam, vt id quod peruenit ad te ex bonis meis, facias peruenire ad filium tuum Sempronium. & decessit dicta Titia testatrix. quæsitum est, quando hoc fideicommissum restituere debeat verus filio suo Sempronio, vtrum ne post mortem suam nurus: an vero ante etiam? & respondet quòd post mortem, & non ante. Viuianus.

^y Heredis. i. nepotis quem ex filio præmortuo habebat.

^z Nurui. id est matri heredis instituti. Azo.

^a Cuius. scilicet nurus.

^b Nunc. id est in hoc casu.

^c Moreretur. sic supra de leg. iij. l. si legatarius. in fi. Sed contra supra eod. l. vbi pure. in princi. Solu. bi fideicommiss. erat in potestate rogati: hinc nō, quia fœmina est rogata. Item contra supra de cōdit. & demonstr.

quā in causa caduci deuoluuntur partes eorū ad Cornelium: vt. C. de cadu. toll. §. pro secūdo. hoc autem vidēs testator fecit epistolam, qua grauauit Cornelium vt de portionibus matris & Sempronij det quatuor vncias Seio: quod fieri potuit: vt. C. de fideicom. l. & in epistola. si redeat deportatus p in integ. rest. & sic adeat hereditatem, quod fieri potest: vt. C. de sen. pas. l. j. non tenetur ad duas vncias, vtpote non rogatus: sed Cornelius tenetur ad alias duas. Alij ponūt quod tantū duo l. mater & curator fuerūt instituti, sed Cornelius substitutus, propter finem vbi dicit pro rata portione & c. q. d. tantū portionem matris habeat, & nihil iure suo scilicet habeat. Accur.

^o Deuoluta. aliās deuoluenda.

^p Matris meæ. quæ erat quarta pars.

^q sempronij. quæ erat altera quarta pars.

^r Fortuna. vt quia est deportatus.

^s Vti reddas. & hic accipe, peto, quod est. §.

^t Hereditatē. i. duas vncias de hereditate.

^u Pro rata. scilicet ad duas vncias. nam æquales erant partes. & facit supra de heredi. instit. l. fina. Accursius.

^x Maternarū. id est duas vncias.

Mulier.] CASVS. Titia habebat filiū Seium, & Seius habebat Gaiā vxorem, quæ erat nurus dictæ Titia. ex isto autē Seio & Gaia natus fuit Sempronius. decessit dictus Seius. postea Titia fecit testamentū, & instituit sibi heredē dictū Sempronium natum ex

Seio mortuo, & Gaia viua, & eius Sempronij fidei comisit vt retēta quarta parte hereditatis eiusdem Titia testatrix, reliquam partem restitueret nurui quondam suæ testatrix, id est dictæ Gaia. nurus fidei comisit in hæc verba: Rogo te nurum meam quondam, vt id quod peruenit ad te ex bonis meis, facias peruenire ad filium tuum Sempronium. & decessit dicta Titia testatrix. quæsitum est, quando hoc fideicommissum restituere debeat verus filio suo Sempronio, vtrum ne post mortem suam nurus: an vero ante etiam? & respondet quòd post mortem, & non ante. Viuianus.

^y Heredis. i. nepotis quem ex filio præmortuo habebat.

^z Nurui. id est matri heredis instituti. Azo.

^a Cuius. scilicet nurus.

^b Nunc. id est in hoc casu.

^c Moreretur. sic supra de leg. iij. l. si legatarius. in fi. Sed contra supra eod. l. vbi pure. in princi. Solu. bi fideicommiss. erat in potestate rogati: hinc nō, quia fœmina est rogata. Item contra supra de cōdit. & demonstr.

demost. l. j. vbi dicit quod pure debetur, nisi sit dies vel conditio. Sed dic quod hic est conditio tacite à iure præsumpta ex voluntate defuncti. Accursius,

Sæuola. CASVS. Martinus filium suum Gaium impuberem

Sex asse scripsit heredem in testamento suo, & alium suum filium puberem Petrum ex herede redauit pone, & postea fecit codicillos, & in eis ita dixit: Si Gaius filius meus impubes mihi heres erit, & in pupillari ætate decesserit, substituo ei Titium, & Mæuium, & Seium. & ita in codicillis directo & pupillariter substituit prædictos dicto impuberi, & decessit dictus Martinus. postea dictus impubes decessit in pupillari ætate. nunquid dicti substituti hereditatem nancisci possunt? & videbatur quod non, ea ratione, quia codicillis hereditas neque dari neque adimi potest directo. debet nignitate tamen dicendum est, vt si non valebat iure directo, valebat tamen iure fideicommissi. id est vt impubere mortuo in pupillari ætate, frater impuberis prædictus, qui ab intestato eidem impuberi successit ex eo quod dicta pupillaris substitutio directa in codicillis facta nõ valet, obligetur ex fideicommissis dictis substitutis ad restituendam eis hereditatem. & sic cum trahitur ad fideicommissum, possit dictus frater detrahere quartam. sumus enim in eo tractatu vbi detrahitur quarta de fideicommissis vniuersalibus. Sed pone quod dictus Titius & Mæuius & Seius qui in codicillis erant substituti impuberi pupillariter & directo, fuerunt inuicem substituti, & in eisdem codicillis per dictum Martinum, & sic inter eos fuit facta breuiloqua substitutio, sicque fuit directa vulgaris, quæ non potest fieri in codicillis: quia codicillis hereditas neque dari neque adimi potest directo, vt dictum est. & pone quod dictus impubes decessit in pupillari ætate: & ita cum non valuerit substitutio ei pupillariter & directo in codicillis facta, frater eius successerit ei ab intestato, & teneatur idem frater impuberis restituere per fideicommissum hereditatem dictis substitutis, vt dictum est. certe placet valere dictam breuiloquam substitutionem substitutorum etiam in fideicommissis prædictis, quod dictus frater impuberis debet dictis substitutis, vt dictum est. vnde vno de dictis substitutis mortuo, duo substituti qui supersunt, totum siue totam hereditatem, ita quod non detrahatur pars substituti mortui, accipiunt ex causa fideicommissi de manu dicti fratris pupilli, qui impuberi ab intestato successerat eo modo qui dictus est: de tracta tamen quarta, vt & infra dixi. Viuianus.

a substituerit. directo pupillariter: vt infra patet.

b Inutilis. quia directo facta.

c Adimi potest. vt. C. de codicil. l. ij. & insti. de codicil. §. penul.

d Obligetur. patet hic quod fuit pupillaris directa, & trahitur ad fideicommissum. sic. de condi. insti. l. penul. in fi. & C. de impub. & ali. substi. l. ij. & l. quamuis. & l. precibus. in fi. & de testa. l. hac cõsultissima. §. pe. & §. de lega. iij. l. cum quis decedens. §. Seia. & de codicil. l. illud §. j. & sic detrahatur quarta: vt. §. de codicil. l. ij. §. fi. Item hoc quod trahitur ad fideicommissum est verum, si nullo tempore potuit valere iure directo. aliàs non trahitur nisi in milite: vt supra de pupil. substi. l. centurio.

e substituti. illi qui pupillo erant substituti: & fuit breuiloqua, vt §. de pupil. substi. l. Lucius. & sic directa vulgaris quæ non potest fieri in codicillis, sed trahitur ad fideicommissum. vt subiicit.

ff. Infort.

Substitutio directa facta in codicillis, trahitur ad fideicommissariam, etiam si sint fratres in medio. Bart.

LXXVI. IDEM libro nonodecimo Digestorum.

Sæuola respondit, Si pater filium suum impuberem ex asse scripserit heredem, & que codicillis substituerit, deinde filius impubes decesserit: licet substitutio inutilis sit, quia codicillis hereditas neque dari neque adimi potest, tamen benigna interpretatione placet, vt mater quæ ab intestato pupillo successit, substitutis fideicommissi obligetur. Quod si inuicem fuerunt substituti: & in fideicommissis substitutionem valere. vnóque eorú mortuo qui supersunt, totum accipiunt.

Conditio de educandis liberis, non requirit liberos mortis tempore super fore. Bart.

LXXVII. IDEM libro vicesimo Digestorum.

Heredibus institutis filiis vtriusque sexus, singulos rogauit, vt qui sine liberis decederet, partem suam hereditatis sorori fratri restitueret: aut si frater sororve non esset, matri suæ: & hæc verba adiecit, *Vosque liberi carissimi hoc fideicommissis teneri inuicem volo, do-*

f Accipiunt. scilicet ex causa fideicommissi. de manu fratris pupilli: vt, j. eo. l. Lucius. §. pater. & infra de suis & legi. here. l. si ex pluribus & hoc detracta quarta: vt dixi. & facit supra de vulg. substi. l. si mater ita. in princip.

Heredibus. CASVS. Titius instituit sibi heredes filium suum Seium & filiam suam Sæproniam, & rogauit dictum Seium vt si sine liberis decederet, partem suam hereditatis sorori suæ Sæpronie restitueret: aut si soror non superesset, restitueret Bertæ suæ matri. Item rogauit eandem Sæproniam vt si ipsa sine liberis decederet, partem suam hereditatis fratri restitueret: aut si frater non superesset, restitueret dictæ suæ matri. & hæc verba adiecit postea dictus Titius, vosque liberi charissimi hoc fideicommissis inuicem volo teneri donec binos liberos educa. & postea decessit dictus Titius testator. quæsitum est, si quis ex filiis duos liberos procreauerit, quamuis superstites eos post mortem suam non reliquerit: an heredes sui fideicommissum prædictum debeant: & respõ. quod non debent [TITIVS.] Titius instituit sibi heredes nepotes ex filia sua præmortua, & aliam filiam suam furiosam: & fidei filie furiosæ commisit, vt si sine liberis decessisset, pars ei furiosæ data perueniret ad dictos suos coheredes. postea ipse Titius collocauit Seio in matrimonio eam furiosam de facto, licet non de iure, quia furiosa non potest contrahere matrimonium: vt. §. de rit. nupt. l. oratione. §. fina. & enixa est dicta furiosa filia post mortem dicti Titij sui patris: & postea decessit dicta furiosa superstiti filia nata ex huiusmodi coniunctione. quæsitum est, an fideicommissum prædictum pertineret ad dictos coheredes furiosæ: & respon. quod non. & est ratio, quia licet dictum matrimonium non tenuerit de iure ex quo matrimonio nata est dicta filia furiosa, tamen satisfactum est huiusmodi conditioni appositæ per Titium patrem furiosæ circa fideicommissum coheredibus furiosæ præstandum, id est satisfactum est voluntati eiusdem Titij qui apposuit dictam conditionem. voluit enim quod heredes non haberent fideicommissum. si furiosa cum liberis decederet, ex eo quod dixit quod pars furiosæ data perueniret ad coheredes si sine liberis decessisset furiosa. Viuianus.

g Educaueritis. per hoc apparet voluntas defuncti. vnde alia est §. e. l. ex facto. §. si quis autem suscepit. cum suis concor.

Verba, si decesserit sine liberis, debent intelligi de his quos rogatus habere potest. Bart.

Titius nepotes ex filia, & furiosam filiam suam heredes instituit: & fidei commisit filie, vt si sine liberis decessisset, pars ei data perueniret ad coheredes. furiosam ipse Titius in matrimonio collocauit, & enixa est filia post mortem patris. Quæsitum est, defuncta furiosa, superstiti ex huiusmodi coniunctione parta filia, an fideicommissum ad coheredes pertineret. Respondit, cum filiam reliquisset proponeretur, fideicommissum non debet. Claudius: Nam etsi matrimonium cum furiosa non fuit, satis tamen factum est eiusmodi conditioni.

Possunt aliqui grauari de bonis inuicem communicandis. Bartolus.

LXXVIII. IDEM libro vicesimo primo Digestorum.

g Educaueritis. per hoc apparet voluntas defuncti. vnde alia est §. e. l. ex facto. §. si quis autem suscepit. cum suis concor.

h Filia. præmortua. aliàs non bene conueniret quod subiicit, vt si sine liberis, & c. Accursius.

i Filie. furiosæ.

k Siue liberis. imò etiam & si cum liberis decederet, non esset facièda restitutio: quia dū fuit in furore, heres non fuit: vt. C. de cur. fur. l. si. §. sin autem. nisi dicas speciale quia filia, arg. in ea. l. §. j.

l In matrimonio. de facto, non de iure: vt supra de his qui sunt sui vel alie. iur. l. patre. & infra dicit.

m Conditioni. hoc ideo, quia filia quo ad matrem est vt legitima, licet sit naturalis, nisi sit mater illustris: vt. C. ad Orfi. l. si qua illustris: & insti. ad Orfi. §. nouissime. & insti. de suc. cogatur. Item quia pater taliter copulauit; per quod videretur voluisse filiam ex tali coniunctione natam extinguere fideicommissum. Item quia aliter hæc furiosa nõ potuit habere maritum. vnde parçitur ei si habuerit qualiter potuit: vt. j. de verb. sig. l. quæret aliquis. Sed si quis instituit masculū filiū, & substituat si sine liberis decedat: vel etiam hoc non exprimat, si

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

ff. Infort.

† Facit ad hanc. l. glo. in ca. i. super verbo, abf. que deductione ante si. ibi, si autē de testa. l. i. §. 6.

sine liberis. & ipse decedat filio tantum naturali superstite, quid iuris sit, plene no. in utroque casu. s. eo. l. ex facto. §. si quis rogatus. & C. de insti. & subst. l. generaliter. in fi. & facit. s. de pu. sub. l. ex facto queritur. in prin. & C. de impu. & ali. sub. l. humanitatis.

Lucius Titius. **CASVS.** Lucius Titius intestatus maritus siue moriturus, cum haberet vxorē, & ex ea filiam à se emancipatam, fecit codicillos, & in eis hæc verba inseruit: *Pertinet autem hi codicilli ad vxorem & filiam: itaque rogo, quidquid aut ego reliquero, aut vos ipsæ habeatis, commune vobis sit: quod si non ego rogare, vos pro vestra pietate faceretis.* filia intestati patris bonorum possessionē accepit. quæsitum est, an aliqua pars hereditatis Lucij Titij ex causa fideicommissi à filia matri debeat. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, deberi, si etiam vxor parata sit in commune bona sua conferre. †

Lucius Titius intestato moriturus, cum haberet vxorē, & ex ea filiam emancipatā, codicillis hæc verba inseruit: *Pertinet autem hi codicilli ad vxorem & filiam: itaque rogo, quidquid aut ego reliquero, aut vos ipsæ habeatis, commune vobis sit: quod si non ego rogare, vos pro vestra pietate faceretis.* filia intestati patris bonorum possessionē accepit. quæsitum est, an aliqua pars hereditatis Lucij Titij ex causa fideicommissi à filia matri debeat. Respondit, secundum ea quæ proponerentur, deberi, si etiam vxor parata sit in commune bona sua conferre. †

Nudi executores testamentorum de his quæ non sunt ad pias causas, contra heredem actione non habent. Bartolus.

Mæuia duos filios heredes reliquerat, & eodem testamento ita cauit: *Fidei autem heredum meorum committo, uti omnis substantia mea sit pro deposito sine vsuris apud Gaium Seium, & Lucium Titium: quos etiam, si licuisset, curatores substantiæ meæ dedissem, remotis aliis, ut hi resti-*

Lucius Titius. **CASVS.** Lucius Titius intestatus maritus siue moriturus, cum haberet vxorē, & ex ea filiam à se emancipatam, fecit codicillos, & in eis hæc verba inseruit: *Pertinet autem hi codicilli ad vxorem & filiam: itaque rogo, quidquid ego reliquero, aut vos ipsæ habeatis, commune vobis sit: quod si ego non rogare, vos pro vestra pietate faceretis: id est, facere deberetis. & decessit dictus Lucius Titius. & filia accepit bon. pos. unde liberi eiusdem Lucij Titij intestati mortui, quæsitum est, an aliqua pars hereditatis eius debeat matri à filia ex causa fideicommissi? & respon. q. debetur. & ego subaudio, dimidia, si tamē vxor parata sit conferre bona sua in commune. & habemus hæc. l. quasi de verbo ad verbum. s. de leg. ij. l. fin. §. Lucius. unde non erat necesse q. hic scriberet casum: cum ibi scripserim satis competeter. scripsi tamē & hic. superfluum enim non credo vitare in hac parte. Viuianus. **a** Habeatis. nam cum erat emancipata filia, etiam iure veteri aliquid habere poterat. **b** Bonorum possessionem. unde lib. vt. C. qui admit. ad bono. posses. l. emancipata. **c** Deberi. dimidiam. vt. s. de leg. ij. l. fi. §. Lucius. **Mæuia duos.** **CASVS.** Mæuia fecit testamentum, & instituit sibi heredes duos suos filios, & intentio eius quod in eodem testamento cauit, est talis, vt mihi videtur. Fidei autem heredum meorum committo, uti omnis substantia mea sit pro deposito siue pro custodia sine vsuris apud Gaium Seium & Lucium Titium: quos dedissem curatores substantiæ meæ, si licuisset siue licitum de iure fuisset, remotis aliis tutoribus vel curatoribus datis à patre. & vt hi Gaius Seius & Lucius Titius restituant nepotibus meis natis ex alio filio meo præmortuo: vt quisquis eorum nepotum ad annos. xxv. peruenerit, pro portione scilicet rata, siue numero personarum: vel si vnus, scilicet tantum ex dictis meis nepotibus peruenerit ad. xx. an. vt quia alij prædecesserunt, ei qui solus peruenerit ad. xxv. an. omnem substantiam meam restituant Gaius Seius & Lucius Titius. & decessit dicta Mæuia. quæsitum est postea, an fideicommissum debeat præstari à dictis heredibus prædictis Lucio Titio & Gaio Seio: & respon. quod dicti Lucius Titius & Gaius Seius non possunt petere ab heredibus dictum fideicommiss. commissarij enim siue executores testamentorum non habent actionem contra heredes in hoc casu. & hanc credo esse intentionem huius. §. licet plura verba posuerim quam sint in text. ad euidentiore intellectionem. Viuianus. **d** Pro deposito. id est in custodia. Accursius. **e** Si licuisset. de iure. nam testamento curator non datur: vt instit. de cu. §. j. & no. substantiæ: quia datur substantiæ: vt supra de tute. l. muto. §. fina. **f** Aliis. à patre datis tutoribus vel curatoribus. & quandoque in hoc magis sequenda est voluntas matris: vt. C. si contra ma. voluntatem tu. detur. l. j. **g** Nepotibus. natis ex alio filio forte præmortuo. **h** Peruenerit. qualiter hoc intelligas, dic vt not. s. eo. l. qui filium. §. Sabinus. **i** Pro portione. scilicet tantum pro rata, id est pro virili. **k** Vel si vnus. s. tantum peruenerit ad. xxv. an. quia alij prædecesserunt.*

I Omnem. aliàs omne. s. patrimonium. aliàs omnem. s. substantiam. **m** Lucio. depositario. **n** seio. domino Stichi. **o** Non posse. hic not. quod commissarij seu executores testamentorum, non habent actiones contra heredes, cum sint vt ministri: vt hic, & s. de ali. lega. l. filio. §. matri suæ. nisi relictum sit ad pias causas: vt. C. de epi. & cle. l. nulli. & s. de ali. lega. l. alio herede. secus si ipse est aliquid commodi habiturus: quia tunc non est simplex minister: vt s. de lega. ij. si legatarius & facit supra de lega. ij. l. si quis Titio. & l. codicillis. in princip. & de leg. ij. l. pater. §. Tusculanus.

tuat nepotibus meis prout quis eorum ad annos viginti quinque peruenerit pro portione: i vel si vnus, k ei omnem. **l** Quæsitum est, an fideicommissum præstari à scriptis heredibus Lucio Titio & Seio debeat? Respondit, secundum ea quæ proponerentur, Lucium Titium, item Caium Seium fideicommissum petere non posse. **B**

Portio in qua est institutus seruus per fideicommissum manumissus, ei debetur iure directo, non per fideicommissum. Item quod iure fideicommissi percipitur, venit in fideicommissio per generalia verba relicto. Bartol.

Tres heredes scripsit: Mæuium fratrem suum ex dodrate, Seium ex sextate, Stichum eiusdem Seij seruum, filium autem naturalem Mæuii, ex vncia: & fidei commisit Seij, uti Stichum manumitteret, in hæc verba: *A te peto Sei, uti tu Stichum manumitteres. dedi unde faceres.* Sed & codicillis ita cauit: *Vnciam ex qua feci Stichum heredem, si qua Seius controuersiam moueret, ad Mæuium fratrem meum reuerti volo. tu frater*

uit: Vnciam ex qua feci Stichum heredem, si quam Seius controuersiam moueret, ad Mæuium fratrem meum reuerti volo. tu frater secundum fidem & pietatem tuam quicquid ad te peruenerit ex hereditate mea, Sticho filio tuo restituas. quod vt facias, fidei tuæ committo. & postea decessit dicta Titia, & prædictus Seius adiuit hereditatem eius pro ea parte quæ tangebatur eum: & propter hoc q. adiuit, & sponte, manumisit Stichum compulsus de hoc à prætore. nunc queritur, an vncia hereditatis Titia ex qua Stichus prædictus ab ea Titia institutus fuit, eidem Sticho manumisso restituere debeat dictus Seius: Et dico q. non: quia non fuit rogatus per Titiam ei Sticho restituere per verba testamenti vel codicillorum supradictorum. sed quamuis non teneatur Seius Sticho restituere dictam vnciam, quia de hoc non fuit rogatus: tamen si faciat idem Seius de hac vncia controuersiam quo minus eam habeat Stichus, dictus Mæuius eandem vnciam consequi potest à Seio ex causa fideicommissi. ita q. non remanebit Seio. nam dixit dicta Titia in codicillis: vnciam ex qua feci Stichum heredem: siquam Seius controuersiam moueret, ad Mæuium fratrem meum reuerti volo. vt. s. vidisti. Sed nunquid dictus Mæuius consecutus dictam vnciam prædicto modo debet restituere dicto Sticho hanc solam vnciam, an vero dodrantem ex quo ipse Mæuius institutus fuit: Et respon. de omni eo restituendo dicto Sticho quod ad Mæuium quoquo modo peruenerit, testatorem sensisse. nam vt. s. vidisti, dixit in codicillis dicta testatrix loquendo dicto Mæuius: Frater secundum fidem & pietatem tuam quicquid ad te peruenerit ex hereditate mea, Sticho filio tuo restituas. quod vt facias, fidei tuæ committo. debet ergo Mæuius restituere Sticho dictam vnciam & dictum dodrantem. Viuianus.

p scripsit. quædam mulier. **q** Dodrante. id est. ix vnciis. **r** Sextante. id est. duabus: vt instit. de here. insti. §. hereditas. **f** Faceres. id est. facere posses. **t** Moueret. de illa vncia: vt. j. patet. & dic de iure vel de facto, in iudicio vel extra. sic. C. de euic. l. si post. & j. rem ra. ha. l. amplius non peti. in prin. Arg. contra. C. de transac. l. si quis maior. & dicitur quis mouere controuersiam etiã resistendo: vt. C. de testa. l. j. & s. de procu. l. non solum. §. si status. & C. de euic. l. si controuersia. **u** Ad Mæuium. patrem naturalem Stichi. Accursius.

Extat ad verbum l. vlt. §. Lucius s. de leg. 2.

Flor. conferr.

a) Curator quibus personis & ad quid detur: vide in Spe. de actore: & tit de cura. §. 2 & 4 & an detur ad merum factum. Bal in l. si §. sin autem. C. de bon. quæ libe.

a *Compulsus*. sed sponte adiuit: ad quod per seruum cogi non poterat: tum quia suus seruus: vt supra eo. l. cogi. §. si à seruo. & quia ab alio habet commodum hereditatis, ab alio libertatis: vt supra eod. l. si res. §. j.

b *Debeat*. scilicet Seius.

c *Ei restituere*. sed eo manumisso ipse est heres in ea directo.

d *De omni*. quid ergo si monacho reliqui vt abbas nō faciat ei quēstionem, aliās relinquo extraneo: competit extraneo petitio si abbas eū molester, per hanc. l. licet quidam contra.

Pater puerū.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredes puerum & puellam suos filios, & eos inuicē substituit. & si neuter eorum heres esset, eis plures substituit ex disparibus partibus, & dictos substitutos heredes inuicem substituit his verbis: Substitutos heredes inuicem substituo. & cōmisit fidei eorundem suorum filiorum, vt qui eorū superesset altero p̄mortuo, & moreretur sine liberis intra tricesimum annum, restituat hered. his quos heredes substituerat ex disparibus partibus: vt. §. dixi de disparibus partibus. & decessit dictus Titius pater: & postea decessit dicta sua filia: & filius remāsit postea: & decessit postea vnus de dictis substitutis: & postea decessit idē filius sine liberis intra tricesimū annum. **Q**uēsitum est, an pars eius substituti qui decessit, quæ pertineret ad ceteros substitutos si superuierent, pertineat ad eos substitutos superuientes pro virilibus portionibus, an vero pro hereditariis portionibus quib⁹ substituti sunt dicti filij testatoris? Et respon. pro his partibus quibus substituti essent, fideicommissum ad eos pertinere. Viuianus.

e *puerum & puellam*. id est filium & filiam. Accursius.

f *Plures substituit*. ex disparibus partibus: vt. §. patet.

g *Pars eius*. scilicet decedentis quæ erat sua spe, non re: vt. C. de cad. tol. l. §. si autem. Accursius.

h *Pertineret*. non autem ad heredem decedentis: vt infra de suis & legi. here. l. si ex pluribus.

i *Pertinere*. vt. C. de impube. & aliis substi. l. j. & supra eo. l. quoties. no. & facit infra proxi. §.

Mæuia.] **CASVS.** Mæuia instituit sibi heredem filium suum Gaium ex quincunce, siue ex quinque vnciis hereditatis suæ, & Titiam filiam suam ex quadrante siue ex tribus vnciis, & Septicium suum filium ex triente siue ex quatuor vnciis. & ita inter eos diuisit pro quota parte totam hereditatem suam: & commisit fidei prædicti Septicij instituti ex quatuor vnciis in hæc verba, Te rogo Septici filii si intra. xx. ann. sine liberis moriaris, quidquid ex hereditate mea ad te peruenerit, hoc fratribus tuis restituas, id est Gaio & Titio prædictis. & decessit dicta Mæuia. & postea decessit. Infort.

secundum fidem & pietatem tuam quidquid ad te peruenerit ex hereditate mea, Stichus filio tuo restitues: quod vt facias, fidei tuæ committo. **Q**uēsitum est, cum Seius adierit hereditatem, & propter hoc compulsus a Stichum manumiserit: an vnciam hereditatis ex qua Stichus heres institutus est, Stichus manumisso restituere debeat. **b** Respondit, non proponi Seium rogatum vnciam ei restituere. **c** Idem quæsit, an si aliquam controuersiam Seius de vnciam hæc ex qua Stichus institutus est, facere velit, & Mæuius vnciam ex causa fideicommissi à Seio fuerit consecutus: vtrum hanc solam vnciam ex qua Stichus institutus est, an verò & dodrantem ex quo ipse Mæuius institutus est, eidem Stichus restituere debeat. Respondit, de omni **d** restituendo quod ad Mæuium quoquo modo peruenit testatricem sensisse.

Portio deficiens accrescit pro portionibus hereditariis pro quibus facta est institutio. Barto.

Pater puerum & puellam heredes instituit, eosque inuicem substituit: & si neuter heres esset, eis plures substituit: **f** substitutosque inuicem substituit, his verbis: *Substitutos heredes inuicem substituo*. eorundem filiorum fidei commisit, vt qui eorum vita superasset, & sine liberis intra annum trigensimum moreretur, hereditatem his quos heredes substituerat, restitueret. filius vita sororem superauit, & intra trigensimum annum sine liberis decessit. **Q**uēsitum est, ex substitutis vno defuncto ante filium, pars eius **g** quæ ad ceteros substitutos qui superuierent pertineret, **b**

fit dictus Septicius intra. xx. ann. sine liberis. **Q**uēsitum est, an dictum fideicommissum pertineat ad fratrem & sororem eius Septicij pro portionibus hereditariis: an vero æqualiter? Et respon. quod pro parte hereditaria cuiusque eorum pertinet ad eos dictum fideicommissum. Viuianus.

vtrum pro virilibus, an pro hereditariis portionibus quibus essent substituti, pertineret. Respondit, consequens esse, pro his partibus quibus substituti essent, fideicommissum pertinere. **i**

Fideicommissum relictum fratribus sub nomine appellatio, pro hereditaria portione debetur. Bartolus.

Mæuia filium heredem instituit ex quincunce, **k** Titiam filiam ex quadrante, Septicium filium ex triente, cuius fidei commisit in hæc verba: *Te rogo fili Septici, si intra vicensimum annum sine liberis morieris, quidquid ex hereditate mea ad te peruenerit, hoc fratribus tuis restituas.* **Q**uēsitum est, Septicio filio defuncto intra vicensimum annū sine liberis, hoc fideicommissum vtrum pro portionibus hereditariis ad fratrem & sororem **l** eius pertineat, an verò æqualiter. Respondit, pro parte hereditaria, **m**

Si fundus pignorat dolo vel lata culpa heredis alienatur, fideicommissario heres tenetur. Bartolus.

Titia ex asse heres scripta partem dimidiam hereditatis Mæuiæ rogata restituerat: fundum à testatore obligatum luere noluit, sed eum vendente creditore mandauit redimentum Seiæ. **Q**uēsitum est, an Titia ex causa fideicommissi Mæuiæ teneatur. Respondit, cum rogata hereditatem restituere proponatur, nihil proponi cur non teneatur. **n** Claudius: Subest enim præstari oportere id quanto pluris fundus fuit, **o** quam ad creditorem peruenire oportuit.

emisset, non teneretur nisi fuisset in culpa, vel nisi fuerit in dolo: quod voluit: vt supra eodem. l. mulier. §. sed & ei. & l. deducta. §. fina. Accursius.

o *Fuit*. id est quanto valuit vltra debitum, & illud pro dimidia: quia tantū medietas hereditatis est restituenda. item hoc cū mandauit, vel etiam fuit in dolo vel culpa: non aliās, vt dictum est.

Gaius Seio.] **CASVS.** Martinus pone instituit sibi heredē Gaium Seium ex semisse siue ex sex vnciis hereditatis suæ, & Titiam siue Luciam Titiam ex quadrante siue ex tribus vnciis, & Titium & Sempronium ex reliquis partibus, id est ex tribus vnciis residuis: & postea ita cavit in suo testamento dictus testator: Fidei autē vestræ mando Gaii Sei & Lucie Titie, vt post obitum vestrū reddatis restituatis Titio & Sépronio semissem patrimonij & portionis eius quā portionē vobis dedi. & postea decessit dictus Martinus testator, & dicti heredes ab eo instituti adiuerunt eius hered. & postea dict⁹ Gaius Seius decessit, instituta sibi herede dicta Lucia Titia sua coherede. **Q**uēsitum est, an hæc Lucia Titia protnus debeat resti-

k *Ex quincunce*. hæc nomina expone vt institu. de here. institu. §. hereditas.

l *Sororem*. Not. appellatione fratris contineri sororē. sic supra de pac. l. tres fratres.

m *Hereditaria*. sic. §. proximo. §.

Titia ex asse.] **CASVS.**

Gaius instituit sibi heredem Titiam ex asse, & rogauit eam restituere Mæuiæ dimidiam hereditatis. & decessit dictus Gaius testator. postea dicta Titia heres noluit luere fundum à testatore obligatum Sempronio pone, sed eum fundum mandauit redimēdum Seiæ, creditore illum vendente: & ipsa Seiæ emit. **Q**uēritur, an dicta Titia heres teneatur Mæuiæ fideicommissariæ ex causa fideicommissi. & respō. quod sic. & est ratio: quia cū Seiæ emerit mādato Titie pignus, ipsa Titia emisse videtur: vnde oportet eandem Titiam præstare dictæ Mæuiæ fideicommissariæ dimidiam eius quod valuit dictus fundus vltra id quod dictus creditor debebat recipere super eo fundo: medietas enim hereditatis tantum erat restituenda Mæuiæ, vt dictum est. Viuianus.

n *Non teneatur*. tenetur enim, quia cum mandauit emi, ipsa emisse videtur: vt supra manda. l. si mandauero. §. si eorum. at ipsa emere non potest, vt pote suam rem: vt. §. mandauit. l. si mandauero. §. si hi quorum. & aliās non admittitur vt quilibet: vt. C. de dolo. l. j. & §. de lega. ij. l. fina. §. quatuor. sed si extraneus sine mandato

tuere dicto Titio & Sempro. partem dimidiam semissis quam rogatus erat dictus Gaius Seius per Martinum testatorem restituere prædicto Titio & Sempro. an debeat dicta Lucia Titia restituere dictis Titio & Sempro. vniuersum fideicommissum tam ex sua Lucia Titia persona quam ex persona Gaij Seij datum demum post mortem suam Lucia Titia? & responderetur Luciam Titiam statim teneri vt partem dimidiam semissis ex persona Gaij Seij restituat dicto Titio & Sempronio. Viuianus.

a Titio & Sempronio. qui erant alij coheredes, vel non erant.

b Portionis. i. patrimonij. sic, Pateris libabat & auro. i. pateris aureis. & facit ad. §. s. eod. l. heredes. §. j. Accursius.

Filiam suam.] **CASVS.**

Sempronius pone instituit sibi heredem filiam suam Titiam quæ erat vxor Lucij Titij: qui Lucius Titius erat filius fratris testatoris, id est huius Sempronij. & Gaium nepotem quæ ex ea habebat, ei substituit. & ita postea in eodem testamento cauit: Lucio Titio fratris mei filio genero meo ducentos aureos relinquo. quo legato scio eum contentum esse: quoniam scripsi vniuersam rem meam, eo quod filiam meam & nepotem meum heredes scripsi vniuersam substantiam ei communicasse: quos inuicem commendo. & decessit dictus Sempronius. dicta autem Titia sua filia adiuit hereditatem eius, & postea diuertit à dicto Lucio Titio marito. Quæsitum est, an Titius siue Lucius Titius quondam maritus eius filia testatoris nomine suo vel filij sui prædicti Gaij nepotis testatoris possit consequi communionem bonorum testatoris ex fideicommissio propter dicta verba testatoris, siue sit viua dicta sua vxor quæ diuertit ab eo, siue sit mortua? & respon. quod nihil proponitur datum dicto Lucio Titio genero testatoris nomine fideicommissi præter ducetos aureos: & sic non potest petere communionem bonorum testatoris nomine suo vel nomine filij sui qui fuit substitutus matri per dicta eius verba, quo legato scio &c. vsque illuc, filia &c. hunc credo fuisse intellectum testatoris siue verborum eius confusè ibi positorum, scilicet quod gener suus ideo poterat esse contentus de legato ducentorum aureorum sibi relicto, quoniam idem testator satis videbatur eidem genero communicasse reliquam suam substantiam, eo quod filiam & nepotem suum testatoris eundem filium dicti generi heredes scripsit. cum enim instituit dictus testator filiam suam eandemque vxorem dicti generi, & cum instituerit nepotem suum testatoris ex dicta filia natum, eundemque filium dicti generi substituendo eundem suum nepotem eidem filia vt dictum est: satis videtur dicto genero communicasse vniuersam suam substantiam: cum quicquid habeat vxor ex institutione prædicta, videatur habere maritus: & cum quicquid speret habere filius ex substitutione prædicta, videatur sperare pater. vnde nihil faciunt dicta verba ad hoc quod dictus Lucius maritus possit consequi communionem bonorum testatoris suo nomine, vel nomine filij sui substituti matri: nec etiam faciunt ad hoc dicta verba, quos inuicem commendo &c. quia hoc sonant, quos scilicet filiam institutam & nepotem ei substitutum, & maritum filia cui legauit ducenta, inuicem commendo, scilicet vt se diligant. quæ etiam verba ita legas, si placet: quo legato, scilicet

Si duo post mortem eorum restituere rogantur: vno mortuo statim pro parte competit fideicommissi petitio. Bartolus.

Gaio Seio ex semisse, Titia ex quadrante, & aliis ex reliquis portionibus heredibus institutis, ita cauit: *Fidei autem vestre mando Gaij Seij & Lucia Titia, vt post obitum vestrum reddatis restituatis Titio & Sempronio semissem patrimonij, & portionis eius quæ vobis dedi.* Quæsitum est, cum utriusque adierint hereditatem, & postea Gaius Seius defunctus sit, Lucia Titia herede instituta: an hæc Lucia Titia partem dimidiam semissis quam rogatus erat Gaius Seius restituere, protinus debeat: an verò post suam demum mortem vniuersum fideicommissum tam ex sua persona quam ex Gaij Seij datum restituere debeat. Respondit Luciam Titiam statim teneri vt partem dimidiam semissis ex persona Seij restituat.

Verba enuntiativa commemoratiua alicuius modi præcedentis restringuntur ad illum. item in fideicommissio vniuersali relicto per mulierem veniunt res dotales. Bar.

Filiam suam heredem scripsit: & nepotem quem ex ea habebat, ei substituit, & ita cauit: *Lucio Titio fratris mei filio genero meo ducentos aureos relinquo: quo legato*

ducentorum aureorum, scio illum scilicet generum meum contentum esse, scilicet ea ratione quoniam scripsi vniuersam rem meam, id est scripsisse videor eidem genero meo, eo quod filiam meam & nepotem meum heredes scripsi, scilicet substituendo nepotem filia subaudi, & dic sic, vniuersam substantiam, scilicet meam,

scio illum contentum esse, quoniam scripsi vniuersam rem meam, eo quod filiam meam & nepotem meum heredes scripsi vniuersam substantiam eis communicasse. quos inuicem commendo. filia adita patris hereditate diuertit à marito. Quæsitum est, an Titius quondam eius maritus suo vel filij sui nomine ex fideicommissio communionem bonorum consequi possit viua quondam vxore sua, vel post mortem eius. Respondit, nihil fideicommissi datum genero proponi præter ducentos aureos. Idem quæsiit, eandem vxorem marito herede scripto fideicommississe, vt cum moreretur, filio communi omne quod ad eum ex hereditate sua peruenisset, restitueret. an illæ quoque res & possessiones quæ in dotem datae, & post diuortium restitutæ mulieri fuerant, fideicommissio contineantur. Respondit, quod mulier in bonis suis reliquisset, id fideicommissio contineri. Claudius & aliis de eodem facto consultus, ita respondit, siue restitutæ sint res, secundum id quod supra responsum est, in bonis mulieris computari: siue non sint restitutæ, quia ex stipulatione de dote reddenda interposita restituendæ sint, eo auctiorem hereditatem computari.

ei id est genero meo communicasse, scilicet videor: quos inuicem commendo &c. Sed pone quod dicta Titia vxor Lucij Titij quæ diuertit ab eo, & quæ erat filia testatoris, vt dictum est, fecit postea testamentum, & scripsit sibi heredem dictum suum maritum quondam, & fidei eius commisit vt cum moreretur idem maritus, restitueret omne quod ad eum maritum ex hereditate sua peruenisset, filio eorum communi, nepotique dicti Sempronij testatoris. nunquid illæ quoque res & possessiones quæ in dotem datae marito & post diuortium restitutæ mulieri fuerant per maritum, contineantur fideicommissio dando per maritum quondam filio communi? Et respò. quod sic. nam siue restitutæ sunt res dotales mulieri per maritum facto scilicet diuortio, computantur in bonis mulieris, sicque cadunt in dictum fideicommissum filio communi dandum: vt & dictum est. siue non sint restitutæ mulieri, computantur in hereditate mulieris: vt sic cadant in dictum fideicommissum. quia sunt restituendæ mulieri per maritum. quondam ex stipulatione interposita de dote reddenda. Viuia.

c Filiam. quæ in mari-

tum habebat filium fratris testatoris.

d Genero meo. quod matrimonium valet secundum leges: vt institutum. de nupt. §. duorum. secundum canones secus.

e Nepotem meum. aliàs est mei, scilicet qui scripsi omnia. aliàs meum, scilicet generum, eo quod filiam & nepotem institui, scilicet substituendo nepotem. & ex quo filia habet, & vir habere videtur: vt C. de pact. conuen. l. hac generali. & sub. & sic vniuersam, sub. ei scilicet genero: non tamen hoc expressit. aliàs esset secus: vt. s. ea. l. in princ. & j. de dona. ex hac. & s. de here. insti. l. ex facto quæritur argu. contra. C. de dona. l. si donatio. aliàs est, meum. & dic quem scripsi &c. & sub. & eo &c. vel sub. & sic vniuersam &c. & habeas ei, scilicet genero: vt dixi. aliàs est eis: & dic, id est filia & nepoti. vel dic etiam filia & nepoti & genero. & quod subiicit, quos, scilicet institutos, commendo id est, vnum de aliis rogo: vel quos tres rogo vt se diligant, non dico quod hereditatem restituant: vt. j. de verbo. signifi. l. commendare. Accursius.

f A marito. filio fratris, testatoris nomine, qui & nepos est. Accur.

g Nihil fideicommissi. i. nullum fideicommissum.

h Heredi. filio fratris testatoris.

i Auctiorem. aliàs eo auctore. i. Claudio. & facit. j. de col. do. l. j. §. j. & de col. bo. l. cum emancipati. §. id quoque.

Qui habebat.] **CASVS.** Titia habens maritum Titium, & habens ex eo filium Gaum Seium, & habens ex eo filio nepotem Seium, qui filius & nepos erant in dicti eius mariti potestate: scripsit sibi heredem maritum ex asse, & commisit fidei eius in hæc verba: Si Titius maritus meus mihi heres erit, peto, fideique eius committo, vt quicquid ex hereditate mea ad eum peruenierit: cum mori cœperit, id restituat Gaio Seio filio nostro: ita tamen, vt decem quidem

vincias Gaius habeat: duas autem vincias Seius nepos habeat. quod ut fiat, fidei eius Titij heredis mei committo. & decessit dicta Titia testatrix: & pater dicti Gaij Seij maritusque dictae Titiae testatrix emancipavit Gaium Seium praedictum. sic enim evenit de facto, & dictum nepotem amisit: quia decessit idem nepos: & decessit dictus pater superstiti filio, Quaesitum est, an per priorem partem scripturae testatrix, quae incipit ibi, si Titius maritus meus &c. & durat usque illuc, ita tamen ut decem &c. debeat filio uniuersa hereditas matris, scilicet Titiae praedictae, ex causa fideicommissi: & an illa sequentia verba testatrix quae hic materialiter ponuntur, ita tamen ut decem vincias filius, nepos autem duas habeat &c. ex voluntate defunctae testatrix ita demum locum haberet, si die fideicommissi cedente per mortem mariti filius & nepos eorum essent in rerum natura. cum autem non superuixerit ad diem fideicommissi dictus nepos, cesset dicta sequens scriptura testatrix quae incipit, ita tamen ut decem &c. & dicitur quod non debetur filio uniuersa hereditas matris quamuis nepos sit mortuus: imo habebit decem vincias dumtaxat: & duas vincias residuas habebit heres dicti mariti. Viuianus.

a Ita tamen. nunc determinat quod dixerat.
b Emancipavit. idem & si non emancipasset.
c Amisit. quia decessit nepos.
d Decessit. scilicet maritus institutus.
e Cedente. id est tempore mortis mariti.
f Cesset. id est euaneuit & non habeat locum.

a) Adde ad istam gloss. ostendere, dictum Bal. in l. omnium. in fin. C. de testa. verfi. It' no. quod testamētum omne dicitur vltimū: nisi contrarium probetur. vide eū.

Paria sunt, ab initio per partes relinquere, vel relictum simpliciter per partes modificare. Bart.

Quae habebat filium, & ex eo nepotem, utrosque in mariti potestate, maritum ex asse scripsit heredem, eiusque fidei commisit in haec verba: *Si Titius maritus meus mihi heres erit, peto, fideique eius committo, quidquid ex hereditate mea ad eum peruenerit, cum mori coeperit, det restituat Gaiio filio nostro: ita tamen, ut decem quidem vincias Gaius habeat, duas autem vincias Seius nepos habeat, quod ut fiat, fidei eius Titij heredis mei committo.* pater emancipavit **b** filium: nepotem amisit: **c** & superstiti filio decessit. **d** Quaesitum est, an priore parte scripturae uniuersa hereditas patris ex causa fideicommissi filio debeatur: & illa sequentia verba, *Ita tamen ut decem vincias filius, duas autem nepos habeat*: ex voluntate defunctae ita demum locum haberet, si die fideicommissi cedente **e** filius & nepos eorum in natura essent: cum autem non superuixit ad diem fideicommissi nepos, sequens scriptura cesset. **f** Respondit, ea quae proponerentur, ostendere **g** decem dumtaxat vincias filio datas.

Fideicommissarius detrahit quantum sibi detractum est. Bart.

Heres institutus uxori **h** rogatus totam hereditatem restituere, restituit detracta quarta. Quaesitum est, cum vxor quartam partem hereditatis praesenti die, &

g Ostendere. **a** l. videtur verba testamenti &c. residuum habebit heres mariti. & sic vltima scriptura restringit praecedentem: vt. j. de manu. testa. l. Stichus.

h Heres institutus.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum q Semproniae uxori eiusdem Titij restitueret totam hereditatem. item rogauit dictam suam uxorem vt quartam partem praedictae hereditatis praesenti die restitueret Gaiio, & reliquam restitueret eidem Gaiio post Pascha pone. & decessit dictus Titius, & Seius eius heres restituit hereditatem dictae uxori testatoris detracta quarta Trebellianica. Quaesitum est, an dicta vxor possit imputare in restituendo fideicommissi dicto Gaiio id quod heres ei uxori nomine quartae detraxit: & responderetur eatenus obstructam dictam uxorem fideicommissi, quatenus cepisset siue accepisset ipsa vxor ab herede testatoris. & ita restituet Gaiio integras tres partes hereditatis restitutas sibi per Seium heredem testatoris. & ei Gaiio quartam non detrahet. sed & aliter posset intelligi, vt alibi notauit. Viuianus.

i Quatenus cepisset. id est totum restituere vt quartam non detrahat: vt & supra eod. l. j. inde Neratius. & l. ex asse. in. fin. nisi in casibus: vt eisdem legibus no. & facit supra ad l. Falcid. l. lex Falcidia. §. nunquam. & supra de lega. j. l. filius familias. §. apud. & supra eo. l. mulier. §. fina. in fi. potest etiam intelligi secundum Hug. vt pro rata deminuat fideicommissum ab vxore relictum pro qua est deminutum sibi relictum: quod posset dici si onus esset extrinsecus ff. Infort.

vt. s. e. l. facta. §. si Titius rogatus. & j. de dona. cau. mor. l. ei qui. qd hic non erat, sed in hoc potest habere locum. nam si heres nil detra-xisset, vxor tres partes ad tempus sibi restituisset, & fructus esset lu-crata. & nunc ergo retineat tres partes eius quod habet. & sic facit ad hoc. s. ad. l. Falcid. l. poenales. §. si Titio.

reliquam post tempus alij ro-gata a testatore fuisset restituere: an id quod heres ei detra-xisset quartae nomine, in resti-tuendo fideicommissi imputa-re possit. Respondit, quatenus cepisset, fideicommissi ob-strictam.

Si dilatio adiiciatur in fauorem fideicommissi. fructus interim percepti veniunt in restitutionem. Bartolus.

Heredum fidei commisit, vt quidquid ex parte tertia hereditatis peruenerit ad eos, id redderent Gaiio Mauiuo alumno testatoris cum fuerit annis quindecim. & subiunxit haec verba: *Interim ex refectione k paupertatis qui ad vos peruenerit, alatis eum vsuris pro quantitate nummorum l redactis. hoc amplius m idem alumno meo hominem Caletanum * & Vernam sutorem, n qui eum artificio suo mercede data alere poterit.*

Quaesitum est, cum alimenta multo minora praestiterint heredes scripti, quam vsurae summae redactae o competebant: an & residuas praestare compelli debeant totius temporis: an ex die quo quintumdecimum expleset: p & cum serui legati q ei specialiter vt ex mercedibus aleretur, statim venierint: r vtrum mercedes, an vsuras petere debeant. * Respondit, secundum ea quae proponerentur, testatorem videri de omni redditu & mercede seruorum restituenda f sensisse.

xv. annu expleset alumnus, & non ante. & quaesitum est, cum dicti serui legati ei alumno specialiter vt ex mercedibus operu eorunde suoru aleretur dictus alumnus, statim venierint siue vediti fuerint ab eisdem heredibus testatoris: vtrum petere debeat dictus alumnus mercedes, an vsuras pretij redacti ex venditione seruorum? Et respodetur testatorem videri sensisse de omni redditu summae redactae ex venditione tertiae partis hereditatis restituendo dicto alumno per heredes: & videri sensisse de restituendo alumno per heredes omni mercede dictorum seruorum. Viuianus.

k Ex refectione. aliam ex redditu. & idem est. & dic paupertatis, id est dictae tertiae. **ADDITIONE.** in Vaticanis Pandectis, vt & Florentinis, legitur refectione, nisi quod illic effectu, pro refectione scriptum est. at in aliis libris, scriptum est, redditu. Ant. Contius.

l Nummorum. redactorum ex venditione tertiae partis hereditatis. **m** Hoc amplius. hoc verbo etiam superiora repetuntur: vt supra de leg. iij. l. si pure.

n Sutorem. subau. per fideico. relinquo. & dic quo ad vsum eos legatos, no quo ad proprietate. aliam no possent heredes vendere. & dicitur verna ex ancilla domi natus: vt in lit. de lega. §. huic. p. xima.

o Redactae. scilicet ex venditione tertiae partis hereditatis. **p** Expleset. na & tuc certu est quod heredes sunt in mora extuc. **q** Legati ad vrendum. **r** Venierint. ab heredibus.

s Restituenda. hoc ideo, quia dixit in princ. §. quicquid peruene-

Heredum.] CASVS.

Sempronius instituit sibi heredes primu & secundum & tertium pone, & comisit fidei eoru, vt quicquid ex parte tertia hereditatis peruenerit ad eos, id redderet Gaiio Mauiuo quem aluerat ide testator, cu fuerit ide alumnus annorum xv. & subiunxit haec verba dicti s testator: Interim ex reedito siue refectione paupertatis quae ad vos peruenerit, alatis eum ex vsuris pro quantitate nummorum redactis, i. dicere, alatis eu alumnus interim, id est donec peruenerit ad xv. annos, ex redditu siue refectione paupertatis siue tertiae partis quae ad vos peruenerit, scilicet ex vsuris pro quantitate nummorum redactis ex venditione dictae tertiae partis hereditatis. Item subiunxit haec verba dicto testator: hoc amplius eidem alumno meo hominem collactaneu & vernam sutore qui eu artificio suo mercede data alere poterit. subaudi, per fideicommissum relinquo. & decessit dictus Sempronius testator. Quaesitum est postea, cu alimenta multo minora praestiterint dicto alumno heredes scripti, q co petebat vsurae summae redactae ex venditione tertiae partis hereditatis: an & residuas vsuras praestare compelli debeant heredes totius temporis, i. ante. xv. annu alumni, & post, an ex die quo.

* hereditatis. forte re- & e quoque legatur, partit. * collactaneum.

* debeat.

HHH iij

rit. & facit supra eo. l. ballista. Sed arg. contra supra eodem l. heredes mei. in princi. Sed hoc ideo, quia dilatio in. xv. annum facta fuit favore alumni: vt supra de leg. ij. l. si ita. §. Pegafus. & not. supra eod. l. in fideicommissaria. in princip.

Pluribus heredibus.] CASVS. Gaius instituit sibi heredes Seium & Sempro. in tribus vncijs

hereditatis suae pone, & Otacilium libertum suum & duos alios suos libertos instituit heredes

ex dodrante siue ex. ix. vncijs, & eisdem tribus libertis fundos per preceptionem dedit siue pre-

legauit: & petiit ab his libertis ne eos fundos alienaret: & vt ille liber-

tus qui vita superesset aliis, obtineret solidos eisdem fundos. Itē pre-

legauit dicto Otacilio. xx. aureos. postea commisit fidei vnus ex his lib-

terris, scilicet Otacilij, vt quicquid ad eum peruenisset ex hereditate bonifve testatoris,

restituatur Titio deducto aere alieno pro ea parte quae scilicet ad eum Ot-

racilium peruenit, & deductis. xx. aureis legatis sibi Otacilio per eundem Gaium testatorem. & de-

cessit dictus testator. nunc Titius fideic. petit a dicto Otacilio vt restituatur ei quicquid ad eum

peruenit ex hereditate bonifve testatoris. & Otacilius bene vult ei restituere: vult tamen in

restitutione deducere sibi non solum aere alienum praedictum, & xx. aureos praedictos, sed etiam tertiam partem fundorum praedictorum praelegatorum eidem Otacilio

cum collibertis suis praedictis. nunquid potest deducere praedicto modo? Et dicitur quod sic, cum ipse testator non vo-

luisse excipere fideicom. dando Titio per Otacilium etiam legata siue praelegata, nedum aere alienum praedictum. Viuianus.

a Eisdem. libertis.
b Vita superasset. ecce causa quare prohibuit alienare. aliam non valeret prohibitio: vt. §. de leg. j. l. filiusfamilias. §. diui.

c Otacilis. sub. i. Otacilij fidei, & c. & est proprium nomen liberti.
d Cum collibertis. siue habeas cum libertis, siue collibertis, idem est: & potest determinare praecedentia: quia sibi cum aliis fuerunt legati fundi. vel etiam sequentia, scilicet an ita sua tertia vel tertiae aliorum debeant deduci.

e Legata. id est praelegata praedicta. aliam si voluntas non apparuerit, distinguatur: vt. §. eo. l. in fideicom. §. fi. & l. Marcellus. §. quida. & C. de fideicom. l. cum virum. Hug.

Maritus.] CASVS. Sempronius instituit sibi heredem Seiam suam uxorem ex tertia parte hereditatis suae pone, & Titium & Seium filios eorum communes ex duabus partibus: & plura fideicommissa reliquit eidem uxori: inter quae dotem praelegauit ei, his verbis, Seiae uxori meae dari volo a filiis meis summam dotis eius quae mihi pro ea illata est. & commisit fidei eiusdem uxoris vt partem hereditatis, & quaecunque ei legasset, post mortem suam filio communi Titio restitueret. & decessit dictus Sempr. Quaesitum est, an facta vxor debebat restituere dicto suo filio ex causa fideicommissi etiam summam dotis, sicut esset praelegata sibi uxori a marito data: & responderetur non aliam debere uxorem restituere filio summam dotis, nisi manifestum esset testatorem sensisse etiam de dote restit. per vxorem filio communi: sed etiam si fuerit approbatum eum testatorem sensisse hoc

Prohibita alienari non veniunt in fideicommissio vniuersali. Bartolus.

Pluribus heredibus institutis, in quibus & libertis tribus ex dodrante, eisdem fundos per pre-

ceptionem dedit: & ab his petiit ne eos alienaret: & vt qui vita superassent, solidos eisdem fun-

dos obtinerent. deinde vnus ex his libertis Otacilij fidei commisit, vti quidquid ad eum ex hereditate bonifve peruenisset, dedu-

cto pro ea parte aere alieno & legatis, & sibi viginti aureis, restituatur Titio. Quaesitum est, an etiam partes tertiae fundorum praelegatorum cum collibertis eidem, deducere deberet. Respondit, secundum

ea quae proponerentur, non debere restituere praemptionem: cum ipse testator & legata excepit voluisset.

Dos praelegata non credit in fideicommissio nisi specialiter sit dicta, & quarta ad dotem sufficiat. Bartolus.

Maritus vxore instituta herede ex parte tertia, & pluribus ei fidei commissis datis, dotem quoque praelegauit, his verbis: Seiae uxori meae dari volo a filiis meis summam dotis eius quae mihi pro ea illata est.

eiisdemque uxoris fidei commisit, vt partem hereditatis, & quaecunque ei legasset, post mortem suam Titio filio communi restitueret. Quaesitum est, an summam quoque dotis inter caetera legata ex

causa fideicommissi filio suo restituere debeat. Respondit, non aliam, nisi manifestum esset, de dote quoque restituenda testatorem sensisse: & atque etiam si sensisset, & hoc fuerit approbatum, ita eius quoque petitionem fore, si non minus in

quantitate quae remaneret apud vxorem vel heredem eius nomine Falcid. i. quarta Trebell. quam in quantitate dictae dotis, Viuianus. Praelegauit. quod valet propter representationem: vt instit. de leg. §. ex contrario.

g sensisse. quia hoc expresse dixisset: vt supra ad legem Falcid. l. si debitor. aliam non: vt supra de leg. ij. l. cum pater. §. fidei tue. & C. de iur. do. l. cum pater. & facit. §. ad legem Falcid. l. pater in prin. & l. si vsusfructus §. dos. in princ. & supra eo. l. mulier. §. cum proponeretur. & l. a filia. Accursius.

h Petitionem. subaudi dicam esse.
i Quantitate. vel in fructibus quos ex sua tertia hereditatis parte recepisset. nam fructus quoque si qui medio tempore percepti fuerint, in Falcidiam imputantur: vt. §. de leg. ij. l. cum pater. §. Titio.

Rogatus restituere.] CASVS. Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem Septitio cum erit Septicius xx. annorum. & decessit dictus Titius testator. interim autem antequam Septitius perueniret ad xx. annos, dictus Seius heres vendidit Gaio pon-

ne fundos quos Titius defunctus acceperat pignori a Martino pone suo debitore: & propter ea actione pignoratitia a dicto Martino conuentus dictus Seius heres decessit relicto herede Sempronio. & praedicto iudicio pignoratitico nondum finito restituit dictus Sempronius heres

Seij heredis rogati dicto Septitio hereditatem. Quaesitum est, an dicto iudicio pignoratitico nihilo minus debeat condemnari ipse Sempronius: & respond. quod sic. nam cum restituit hereditatem Septitio, potuit retinere id quod ex causa iudicati praestaturus esset dicto Martino: vel si volebat restituere totam hereditatem Septitio, & nihil sibi retinere propter id quod iudicari poterat, ad minus poterat facere sibi cauere per eundem Septitium de eo quod poterat iudicari pro Martino in dicto iudicio pignoratitico. & si non fecit aliquid praedictorum duorum, sibi imputet. Puto tamen extra casum quod dictus Sempronius poterit recuperare a dicto fideicommissario illud quod praestiterit dicto Martino debitori: vt. §. eo. l. heres cum debuerat. & §. eo. l. matrem. Viuianus.

k Rogatus. scilicet heres.
l Erit. Septitius.
m Vendidit. heres.
n Restituit. scilicet Sempronius heres heredis.
o Cauere sibi. vt supra eodem l. de euictione. & l. cum hereditas ex fideicommissi.
p Executionem. quia sententia dabitur contra heredem, & in bonis eius fiet executio. secus in tutore. vt. §. si quis cau. l. si. Arg. contra §. fa. erciscun. l. in iudicio. sed hic heres recuperabit a fideicom. vt. §. eo. dem l. heres cum debuerat. & §. eo. l. matrem. Accursius.

Hereditas eius.] CASVS. Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem suam Titij vniuersam post mortem suam Seij domino Gaio & Sempronio: & decessit dictus Titius: & postea decessit Seius eius heres: & reliquit dictus Seius suum

id est quod vxor restituat dotem filio, ita etiam siue demum respondetur fore Titio petitionem eius quoque dotis, si non minus foret in quantitate quae remaneret apud vxorem vel heredem eius nomine Falcid. i. quarta Trebell. quam in quantitate dictae dotis, Viuianus. Praelegauit. quod valet propter representationem: vt instit. de leg. §. ex contrario.

causa fideicommissi filio suo restituere debeat. Respondit, non aliam, nisi manifestum esset, de dote quoque restituenda testatorem sensisse: & atque etiam si sensisset, & hoc fuerit approbatum, ita eius quoque petitionem fore, si non minus in

quantitate quae Falcidiae nomine remaneret, foret, quam in quantitate dotis.

Instantia cepta cum herede, facta restitutione durat contra ipsu & hereditatem eius. Bart.

Rogatus hereditatem restituere Septitio cum erit annis viginti, interea fundos quos defunctus pignori acceperat, vendidit: & propterea pignoratitia iudicio a debitore conuentus, decessit herede relicto Sempronio: & iudicio nondum finito, restituit hereditatem Septitio. Quaesitum est an iudicio nihilo minus ipse condemnari debeat, cum potuerit retinere, vel cauere sibi id quod ex causa iudicati praestaturus esset. Respondit, iudicij executionem nihilominus aduersus heredem & post restitutam hereditatem mansisse.

Res de nouo repertae non restituae debent restitui, nisi prima restitutio per modum transactionis fuerit celebrata. Bart.

Heres eius qui post mortem suam rogatus erat vniuersam hereditatem restituere: minimam quantitatem, quam solam in bonis fuisse dicebat, his quibus fi-

g. ex contrario.
g. sensisse. quia hoc expresse dixisset: vt supra ad legem Falcid. l. si debitor. aliam non: vt supra de leg. ij. l. cum pater. §. fidei tue. & C. de iur. do. l. cum pater. & facit. §. ad legem Falcid. l. pater in prin. & l. si vsusfructus §. dos. in princ. & supra eo. l. mulier. §. cum proponeretur. & l. a filia. Accursius.
h. Petitionem. subaudi dicam esse.
i. Quantitate. vel in fructibus quos ex sua tertia hereditatis parte recepisset. nam fructus quoque si qui medio tempore percepti fuerint, in Falcidiam imputantur: vt. §. de leg. ij. l. cum pater. §. Titio.

Rogatus restituere.] CASVS. Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem Septitio cum erit Septicius xx. annorum. & decessit dictus Titius testator. interim autem antequam Septitius perueniret ad xx. annos, dictus Seius heres vendidit Gaio pon-

ne fundos quos Titius defunctus acceperat pignori a Martino pone suo debitore: & propter ea actione pignoratitia a dicto Martino conuentus dictus Seius heres decessit relicto herede Sempronio. & praedicto iudicio pignoratitico nondum finito restituit dictus Sempronius heres

Seij heredis rogati dicto Septitio hereditatem. Quaesitum est, an dicto iudicio pignoratitico nihilo minus debeat condemnari ipse Sempronius: & respond. quod sic. nam cum restituit hereditatem Septitio, potuit retinere id quod ex causa iudicati praestaturus esset dicto Martino: vel si volebat restituere totam hereditatem Septitio, & nihil sibi retinere propter id quod iudicari poterat, ad minus poterat facere sibi cauere per eundem Septitium de eo quod poterat iudicari pro Martino in dicto iudicio pignoratitico. & si non fecit aliquid praedictorum duorum, sibi imputet. Puto tamen extra casum quod dictus Sempronius poterit recuperare a dicto fideicommissario illud quod praestiterit dicto Martino debitori: vt. §. eo. l. heres cum debuerat. & §. eo. l. matrem. Viuianus.

k Rogatus. scilicet heres.
l Erit. Septitius.
m Vendidit. heres.
n Restituit. scilicet Sempronius heres heredis.
o Cauere sibi. vt supra eodem l. de euictione. & l. cum hereditas ex fideicommissi.
p Executionem. quia sententia dabitur contra heredem, & in bonis eius fiet executio. secus in tutore. vt. §. si quis cau. l. si. Arg. contra §. fa. erciscun. l. in iudicio. sed hic heres recuperabit a fideicom. vt. §. eo. dem l. heres cum debuerat. & §. eo. l. matrem. Accursius.

Hereditas eius.] CASVS. Titius instituit sibi heredem Seium, & rogauit eum quod restitueret hereditatem suam Titij vniuersam post mortem suam Seij domino Gaio & Sempronio: & decessit dictus Titius: & postea decessit Seius eius heres: & reliquit dictus Seius suum

id est quod vxor restituat dotem filio, ita etiam siue demum respondetur fore Titio petitionem eius quoque dotis, si non minus foret in quantitate quae remaneret apud vxorem vel heredem eius nomine Falcid. i. quarta Trebell. quam in quantitate dictae dotis, Viuianus. Praelegauit. quod valet propter representationem: vt instit. de leg. §. ex contrario.

causa fideicommissi filio suo restituere debeat. Respondit, non aliam, nisi manifestum esset, de dote quoque restituenda testatorem sensisse: & atque etiam si sensisset, & hoc fuerit approbatum, ita eius quoque petitionem fore, si non minus in

quantitate quae remaneret apud vxorem vel heredem eius nomine Falcid. i. quarta Trebell. quam in quantitate dictae dotis, Viuianus. Praelegauit. quod valet propter representationem: vt instit. de leg. §. ex contrario.

Instantia cepta cum herede, facta restitutione durat contra ipsu & hereditatem eius. Bart.

Rogatus hereditatem restituere Septitio cum erit annis viginti, interea fundos quos defunctus pignori acceperat, vendidit: & propterea pignoratitia iudicio a debitore conuentus, decessit herede relicto Sempronio: & iudicio nondum finito, restituit hereditatem Septitio. Quaesitum est an iudicio nihilo minus ipse condemnari debeat, cum potuerit retinere, vel cauere sibi id quod ex causa iudicati praestaturus esset. Respondit, iudicij executionem nihilominus aduersus heredem & post restitutam hereditatem mansisse.

Res de nouo repertae non restituae debent restitui, nisi prima restitutio per modum transactionis fuerit celebrata. Bart.

Quomodo aestimetur fideicommissum vniuersale, not. §. l. Marcellus in princi. & ibi. Bar. e. tit.

Pignoratitico.

Cauere.

suam heredem Martinum pone. Martinus autem restituit dicto domino Gaio & Sépronio quibus fideicommissum debebatur, minimam quantitatē quam solā in bonis fuisse dicebat. postea repertis instrumentis hereditariis apparuit quadruplo amplius in hereditate Titij fuisse quā Martinus heres Seij heredis restituerit dicto domino Gaio & Sépronio.

Quæsitū est an dictus Martinus possit cōueniri in reliquū nomine fideicommissi: El respon. q. sic, si nō intercessit trāfactio inter dictū Martinū & dictos dominum Gaiū & Séproniu: quia si trāfegissent pro eo qd̄ soluit Martinus, nō possent amplius cōuenire eundē Martinum in reliquū hereditatis nomine fideicommissi. Viuia.

a *Posse*. ergo à cōtrario si est trāfactum, nō potest contrauenire. & sic est cōtra. s. de trāfact. l. qui cū tutore. §. qui per fallaciam. sed ibi fuit in dolo ille cui est trāfactū: hic nō. Itē adhuc cōtra. s. de trāfact. l. ij. §. j. vbi repertis codicillis irritatur trāfactio. Sol. hic alia instrumēta cautionalia sunt reperta de nouo: ibi codicilli, vel alia vltima volūtas: vt. j. eo. tit. l. de his. vel vt ibi. Item cōtra. C. de rescin. ven. l. ij. & j. de verbo. oblig. l. si quis cū aliter. in fi. nam hic vltra dimidiā iustæ æstimationis fuerat deceptio, licet re ipsa quia vltra quadruplū, vt dicit. sed certē nō per hoc fuit deceptio vltra dimidiā: quia dubius euentus fuit remissus. est enim dubius iudicij euentus: vt. s. de pecu. l. quod debetur. aliās fere omnes trāfactiones rescinderentur. & facit ad. §. C. de trāfactio. l. sub prætenu specierum. & j. de except. rei iud. l. si ex testamēto. & C. de fur. l. post decisionem. Alij soluunt omnia contraria subaudiendo hic, maxime. Accursius.

S *Pupillus.* CASVS. Titius habens plures creditores instituit sibi heredē Seium suum filiū pupillum, & rogauit eum quod restitueret Gaio dimidiā hereditatis suæ pone. & decessit dictus Titius, & dictus suus filius extitit ei heres: & restituit dimidiā hereditatis dicto Gaio: & aliam dimidiā sibi restituit, & postea petit in integrū restitutionē vt abstineret. & habita restitutioe abstinit à dicta dimidiā hereditatis quā sibi retinuerat. certē optio siue electio deferēda est fideicommissario prædicto, vt aut portionē quoque pupilli agnoscat, aut à toto siue à tota hereditate discedat: aut si fideicommissarius nolit prædicto modo eligere, sed velit retinere tantum partē sibi restitutā, (quod pro eodē habeo ac si à toto expresse discederet, cū partē retinere nō possit, vt dixi) omnino bona dicti Titij testatoris vendēda sunt pro satisfaciendo dictis creditoribus eiusdē Titij, ita scilicet vt id quod superfluū est soluto ære alieno, seruetur dicto pupillo in integrū iterum restituto, vt se immisceat hereditati patris à qua per in integrū restitutionē abstinerat. Sed quid si dicta bona quæ dixi vendēda, nō possunt vendi in solidum: quia nō inuenitur emptor qui omnia velit ea emere, sed partē tantum forte vult emere: nunquid in superfluo in quo non inuenitur emptor, erunt denegandæ hereditariæ actiones dicto fideicommissario: & videbatur forte quibusdā q. non. sed certe omnino sunt ei denegandæ, siue omnia bona quæ sunt vendēda, possunt vendi, siue pars eorū tantum. & est ratio: quia in potestate illius fideicommissarii est suscipere vniuersum siue vniuersam hereditatē ex quo pupillus ab ea abstinit, & seruate pupillo in integrū restitutionē vt rebeat hereditatē si quid erit plus in hereditate ex soluto ære alieno subaudi: & est in eius potestate à toto abstinere, vt dictū est. si habet prædictam electionem, vt dictum est, & eam nō capiat, imò permittat bona vendi, vt & dictum est: merito denegandæ sunt ei actiones etiam partis bonorum quæ non possunt vendi. Viuianus.

Si pupillus. quia sibi met videtur cōtraria hæc lex: ideo dixit Ro. extitit, id est existere potuit: vel extitit nomine, non re: quia suus

erat: vt. s. de acquiren. hered. l. necessariis. aliās si se immiscuit, non posset postea abstinere: vt. C. de repu. here. l. sicut. quod tamen. j. dicit. Itē quod dicit, restituit, id est restituere debuit. nam cum non adiuuit, vt dixi, quo modo potuit restituere? Vel dic secundo, quod vere adiuuit: & quod abstinerit, fuit per in integrū restitutionem.

erit, pupillo seruare. **h**

Venditio facta causa interuertiendi fideicommissum, non imputatur heredi in eo quod sibi defunctus debebat. Bartolus.

LXXX. IDEM libro quinto Digestorum.

M Atrē & auūculū, eosdemq; creditores suos, heredes scripsit Lucius Titius: i & eorum fidei cōmisit, vt post mortē restituerēt quod ex re familiari testatoris superfuerit, **k** Septitio. heredes nō modicam **l** partē bonorū testatoris cōsumpserunt, & multos heredes reliquerunt: quibus sciētibus **m** multa corpora quæ remāserant ex bonis Lucij Titij, Septitius **n** possedit. Quæsitū est, an id quod Lucius Titius debuit matri & auunculo, heredes eorū à Septitio petere possint. Respon. dicit nō posse. Claudius: **o** Aditione enī hereditatis cōfusa obligatio intercederat, sed fideicommissi repetitio **p** erat: cuius æquitas defecit **q** his qui multa **r** ex hereditate consumpsisse proponuntur.

M Atrē & auūculū. CASVS. Lucius Titius scripsit sibi heredes matrē suā & auūculū suum. i. fratrem matris, quibus ipse debebat centū pone: & cōmisit fidei eorū vt post mortē eorū restituerēt Septitio illud quod superfuerit ex re familiari ipsi **p** Lucij Titij testatoris. & decessit dictus testator. & postea dicti sui heredes cōsumpserunt nō modicā partē bonorū eius. & postea decesserūt dicti heredes relictis multis eorū heredibus: quibus heredibus dictorū heredū sciētibus Septitius prædictus fideicō. possedit multa corpora quæ remāserāt in bonis dicti Lucij Titij: ita q. nō fuerūt cōsumpta à dictis heredibus Lucij Titij. i. à matre eius & auunculo. & sic videtur per eos heredes heredū restituta hereditas dicto Septitio fideicō. quæsitū est, an id quod Lucius testator debuit matri & auunculo suis heredibus. i. dicta. c. heredes eorū matris & auūculi possint petere à Septitio fideicō: & respon. q. nō. & Claudius iuriscōsultus cōfirmat prædicta, & addit circa ea rationē, quia obligatio dictorum. c. confusa per aditionem hereditatis. i. ex eo q. dicta mater & auunculus creditores dicti Lucij Titij adiuerūt eius hereditatē, intercederat. & quamuis generaliter in tali casu sit repetitio fideicommissi heredibus heredū, ex eo quod ipsi heredes heredum non deduxerunt illud quod debebatur per testatorē dictis heredibus: tamen æquitas dictæ repetitionis fideicommissi defecit his matri & auunculo heredibus qui proponuntur consumpsisse multa ex hereditate dicti testatoris. & si defecit heredibus, ergo & defecit heredibus eorum heredum. Viuianus.

i Titius. debitor.

k superfuerit. hoc casu poterat olim alienare nisi causa interuertiendi fideicommissi. hodie vero quartam cogitur seruare fideicommissario: vt not. s. eo. l. Titius.

l Non Modicam. sed magnam.

m scientibus. per quod videtur hereditas restituta: vt. s. eod. l. restituta. in princ. Accursius.

n septitius. fideicommissarius.

o Claudius. cōfirmavit prædicta adhibita ratione: aditione enim & c. vt. s. eo. l. debitor. in princ.

p Repetitio. quasi plus debito restituisset: vt. s. eo. l. heres cum. & l. cum hereditas. & s. de here. ven. l. ij. §. penul. Hug.

q æquitas defecit. sic. s. ad Sila. l. propter. §. neptis. & j. de iis quib. vt indig. l. heres qui sciens.

r Multa. hoc quando vltra dodrantē consumpsit. nam dodrantem

Itē quod subiicit portionē pupilli: quartam quam retinuit. vel dic quod fuerat rogatus de dimidia tantū restituēda: vnde alia dimidia est sua portio. Itē quod subiicit, pupillo seruet scilicet in integrū restitutio: vt se immisceat, q. etiā per restitutionē abstinit: vt. s. de mino. l. & si sine. §. restitutus.

c Parenti. pro dimidia: quia sic fuit rogatus.

d Portionem. i. dimidiā.

e Vendēda. à fideicommissario.

f Denegandæ erunt. si velit in totum abstinere. à parte enī non potest, vt hic dixit. sed quo modo qui iā acceperit, potest dimittere: Respon. occasione partis pupilli: vt. s. de acqui. here. l. cum hereditate.

g si qd. pl. sua dimidia.

h seruare. p. in integrū restitutionē denuo nisi habeat, vt dixi. & facit. s. e. l. cogi. §. si quis heres & §. sed & si quis. & §. idē Mæuianus. & l. qui totū. & l. nā quod. §. j. & l. ita tamen. §. si pater.

iure suo licuit cōsumere, vel etiā iure nouo: vt dixi secūdū quosdā. sed B. dixit sufficere si rātum cōsumpserit quantū eis debebat. sibi enim imputetur si potius voluerit voluptatis causa erogare, q̄ sibi in suo debito satisfacere. innuit igitur quod si nō multa cōsumpsit nō extinguitur petitio debiti: vt arg. s. eo. l. debitor. & l. si heres. §. si.

Iulius.] CASVS. Iulius Phœbus habens tres filios, scilicet Phœbū & Heracliam duos ex eadē matre natos, & Polycraten natū ex alia fecit testamentū, & instituit eos tres sibi heredes ex æquis portionibus, & petiit à dicto Polycrate qui erat minor q̄ aliquis fratrum, vt cōcederet hereditatē dictis suis fratribus accepto certo prædio, puta Titiano. & circa hoc nō erat quæstio. & dictos Phœbū & Heracliam natos ex eadē matre vulgariter adinuicē substituit scilicet vt si quis eorum nō fuisset heres, alter haberet suā partem. & de hoc tægetur infra. & fecit dictus Iulius Phœbus secundas tabulas Polycrati, i. substituit ei pupillariter si decederet in pupillari ætate. quas secundas tabulas cōmendauit aperiendas matri eius Polycratis si impubes obiisset dictus Polycrates. & de hoc nō est quæstio in hac. l. deinde petiit à prioribus, id est à Phœbo & Heraclia, vt si quis eorū sine liberis decederet, portionē suam hereditatis ipsius Iulij Phœbi eorum patris restitueret ei. s. fratri: vel eis, scilicet fratrib⁹ qui, superessent: exceptis bonis maternis eorū, & auitis. & postea decessit dictus Iulius Phœbus testator. & postea decessit dicta Heraclia sine liberis, & instituit sibi heredē fratrem suū Phœbum. & dictus Polycrates vocauit postea dictum Phœbum corā Aurelio Proculo proconsule Achaïæ, & petiit ab eo fideicommissum, i. dimidiā portionis Heraclie sine liberis mortuæ, propter hoc quod testator dixerat, vt si quis eorū duorū scilicet Heraclie & Phœbi sine liberis decederet, portionē suā hereditatis paternæ restitueret ei vel eis qui superessent: & quia decessit Heraclia sine liberis, obtinuit dictus Polycrates: & Phœbus à sententia cōtra eum lata appellauit, & Polycrates non curauit de dicta appellatione Phœbi, & recessit domū, & sic solus Phœbus stetit ad prosequendā appellationem corā iudice appellationis. & cum nō haberet ius, est victus idē Phœbus. Nō autē habebat ius, ideo quia verba testatoris posita in versic. deinde petiit & c. scilicet hæc, ei vel eis & c. cōplectebantur vtrumq; fratrem, id est Phœbū & Polycratem. sed certe male videtur succubuisse dictus Phœbus & id principali causa, & in appellatione: quia testator substituerat vulgariter tantum illos duos, s. Phœbum & Heracliam, pater in versic. & inuicem eos & c. vnde ad illos duos tātum videbatur sequentē scripturam trāstulisse quæ est in versic. deinde & c. sed certe hoc nō obstat: quia etiā præter illud quod mouit iudicē principalis causæ, id est appellationis, videbatur hæc esse voluntas patrisfam. vt omnibus fratribus superstitibus restitueretur pars illius ex duobus qui decederet sine liberis. & ideo ita videbatur, quia exceperat testator de dicto fideicom. de quo dicitur in versic. deinde petiit & c. & materna bona eorum Phœbi & Heraclie ideo exceperat, quia Polycrates habebat aliā matrem, & quidem superstitē: cuius etiam matris fideicommissum erat per dictū testatorē, vt legata quæ ei matri dederat dictus testator in testamento, moriēs ipsa mater restitueret dicto Polycrati suo filio. Viuianus.

a Iulius. aliā lex, Iulius: aliā. §. Paulus imperialium & c.
b Fratibus. Not. quod appellatione fratris continetur soror. sic. s. de pac. l. tres fratres.
c substituerat. scilicet vulgariter. & habeas, si quis eorum heres nō fuisset & cæt. & sic expirauit adita hereditate: vt. Codi. de impube.

Fideicommissum limitatur secundum naturā præcedētis substitutionis, nisi ex voluntate defuncti aliud præsumatur ex natura sermonis, vel alia coniectura. Bar.

LXXXI. PAVLVS Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum ex libris sex libro primo, seu Decretorum libro secundo.*

Iulius Phœbus testamēto factō, cum tres liberos heredes institueret, Phœbū & Heracliam ex eadē matre, Polycratē ex alia, æquis portionibus: petiit à Polycrate minore fratre, vt accepto certo prædio, hereditatē fratribus concederet: & inuicē eos qui ex eadē matre erāt, si qui eorum heres non fuisset, substituerat. Polycrati, si intra pubertatē decessisset, secundas tabulas fecit, quas matri eius cōmendauit aperiēdas, si impubes obiisset. deinde petiit à prioribus, vt si quis eorū sine liberis decederet, portionē suam, exceptis bonis maternis eorū & auitis, ei vel eis qui superessent, restitueret. Heraclia soror mortua sine liberis fratrem Phœbū heredē instituit. Polycra-

& aliis substitui. l. post aditam.

A d Fecit. scilicet Phœbus pater. & habeas, Polycrati.
c A prioribus. scilicet Phœbo & Heraclia.
f Ei vel eis. scilicet fratri vel fratribus.
g Appellatione facta. per Phœbum.

tes fideicommissum petierat, & obtinuerat apud Aureliū Proculū proconsulē Achaïæ. appellatione facta, cū solū Phœbus egisset h *μνομερῶς*, * victus est: quia ei vel eis, verba, vtroq; fratres i cōplecterentur. atqui inuicē duos illos tantū k substituerat. l. sed & voluntas m hæc patris videbatur, qui exceperat eorum bona materna: quia Polycrates aliā matrē & qui dē superstitē habebat, cuius etiā fidei commissum erat, vt * legata quæ ei dederat, n̄ itestata moriēs Polycrati filio suo restitueret.

QUANDO DIES LEGATORUM vel fideicommissarum cedat.

TITVLVS II.

I. PAVLVS libro secundo ad Sabinum.

Mortuo patre, o licet viuo pupillo, dies legatorum à substituto datorum cedit.

Legatum seruitutis personalis cedit ab adita hereditate. Bart.

II. VLPPIANVS libro quinto decimo ad Sabinum.

Si purē sit vsusfructus legatus, vel vsus, vel habitatio: neque

diem incertum ex cōdicione vel die postquam venerit aut euenerit, iure nouo pura ex apertis tabulis. sed, vt Iustinianus loquitur quodā loco tractans de legitimis heredibus, ius nouum idem ipse iure nouissimo correxit, & restituit antiquum ius, cuius videtur & alius plerisque partibus fuisse studiosissimus. Cedunt igitur hodie pura legata ex mortis testatoris tēpore, sublata lege Iulia & Papiæ, exceptis quibusdā quæ cedunt ab aditione hereditatis, vt si legerit vsus vsusfructus, habitatio, si detur libertas si libertati iungatur legatum vel si seruo legato legetur. Cessionis effectus hic est vt quasi debuit sit legatum & trāsmittatur in heredē legatarij. l. 26. De vsufr. leg. l. 8. & 9. titu. seq. vt recte Theophilus definiert, cessionē esse legatorum quæ nōdum percepta sunt ad heredes transmissionē. nec tamen idem cessionis & delationis vel dies vel effectus. Cedunt, vt dixi, ex die mortis. Deferuntur ex die aditæ hereditatis, siue pertinent ad legatariū vel heredem eius. nam & pertinere in iure, deferri est. Cedunt vt sint debita & ad heredem legatarij pertinere possint. Deferuntur, vt peti & adquiri vel repudiari possint. Semper excipio quæ nō cedere dixi ante aditam hereditatē. his enim idem est cessionis & delationis dies. necessario quoque herede scripto, cessionis & delationis idē dies est, mors testatoris. idē effectus nūquam, & imperitissimi sunt qui delationē & cessionē cōfundunt passim. Cuius.

Mortuo.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredem Seiū filium tuū pupillum: & ei pupillariter substituit Gaiū ponamus. & à dicto Gaio substituto plura legata quibusdā reliquit: & postea decessit dictus Titius pater dicti Seiij pupilli. certe dies legatorum à dicto substituto datorū siue relictorum cedit quātum ad hoc vt legatarij decedētes interim antequā vindicet sibi locum substitutus, ad heredes eorū legatariorum petitionē transmittunt, sed si postea vindicet sibi locū substitutum pupilli in pupillari ætate decedente. nō enim nocet quantū ad hoc quod mortuo dicto patre Titio pupillus eius filius viuit. substituti enim prædicti aditio morā legati quidem petitioni facit: cessionis diei nō facit: vt infra eo. heredis. in princip. & §. tantundem.

o Mortuo patre. pone casum vt. j. eo. l. heredis aditio. §. tantundem.

Si purē sit.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredē Seiū. & reliquit pure Gaio vsufr. vel vsufr. fundi sui, vel habitationē domus suæ, & decessit. certe antequā adeatur hereditas per dictū Seiū, dies eorū legatorum nō cedit quo ad petitionem: quia nō deberet ante aditā hereditatē. sicut nec legata cæterarū rerum ante aditā hereditatē debentur: neq; petitio eorum legatorū ad heredē legatarij transit.

h Egisset. s. in causa appellationis: quod fieri potest: ut. C. de tēp. app. l. fin. in fin. ibi, quia hoc speciale & c.

i Vtrumque fratrem. id est vtrumque fratrem cōplectuntur.

k Tantum. q. d. nō vnū tantum.

l substituerat. id est dicere, ac si expresse substituisset eos inuicem, id est simul. Alij dicunt quod hoc opponit pro Phœbo de substitutiōe prima, quasi in secunda ad illos tātum duos videatur referre se. vt. s. de vulga. substit. l. coheredi. §. cum patrē. sed non est ita: quia fuit vulgaris.

m sed voluntas. scilicet pro Polycrate in dicto fideicommissio.

n Dederat. Iulius Phœbus. Accursius.

QUANDO DIES legatorum & c.

Non dūm peracta res est. nam restat adhuc de legatis & fideicommissis inspectio hæc, ex morte cedat dies eorum an ex apertis tabulis an ex adita hereditate aliōve tempore. & cedunt quidem iure antiquo pura ex morte, condicionalia vel in

* Id est sine exceptione aut replicatione, & quasi peremptorie. An. Aug. lib. 4. c. men. ca. 16.

* Flo. vel.

transit. Sed & si velles dicere, neque eorum dies ante aditam hereditatem cedit: & ita neque petitio ad heredem transit: dicere posses, ut videtur. Et idē est si ex die puta post Pascha sit vsusfructus relictus legatario. nam cum ad heredē fructuarij non transferatur vsusfructus ex sui natura: vt & instit. de vsufruct. §. finitur. frustra est si ante aditā hereditatem dixerit aliquis cedere diem eius vsusfruct. qui legatus est. nam ea legata quæ dicuntur cedere ante aditā hereditatem, dicuntur cedere quantum ad transmissionē ad heredē legatarij tantū, & nō quantum ad hoc vt debeatur ante aditā hereditatem. Viuianus.

a Transit. No. diē harū personalium seruitutū nō cedere ante aditā hereditatem, etiam si pure sunt relictæ. nec quo ad petitionem: nec quo ad transmissionem si decedat legatarij. idē in alijs seruitutibus. & idem in alijs quibusdā casibus est: vt hic, & not. C. de cadu. tol. §. in nouissimo & j. eo. l. si habitatio. ea verò adita cedit dies quo ad petitionē: non quo ad transmissionem, cum nō trāseat ad heredem: vt d. §. in nouissimo & instit. de vsufru. §. finitur. nisi sit relictū Titio & heredi: vt. C. de vsufruc. l. cum antiquitas. at cætera legata cedunt à morte testatoris quo ad transmissionē: vt. C. de cadu. toll. §. cum igitur. licet nō possint peti nisi ea adita. Item si sunt relictæ ex die certo vel incerto vel sub cōditione, non cedunt ante diē etiam certum, vt hic subiicit, & s. quādo dies vsufr. leg. ce. l. j. §. si. sed cætera legata ex die certo cedūt: vt. C. de cadu. toll. §. cū igitur. & sic no. ex prædictis q̄ cedere diē dicitur duobus modis: vt no. C. de cadu. toll. §. j.

b Nam cum. ratio superioris legis.

Si cum heres. CASVS. Institui mihi heredem Titium, & legauit Seio. c. cum dictus Titius heres morietur: & decessi. certē dictū legatum est conditionale. sub die enim incerto relictum est, qui habetur cōditionis loco: quæ conditio potest non existere viuente legatario: pura si legatarius moriatur viuente herede. vnde si viuo Titio heredē decedat Seius legatarius, non transfert legatum ad heredem suum. si autem legauit dicto Seio centum cum ipse Seius morietur, certū videtur esse legatum: quia conditio viuente legatario existit: quia viuente moritur. vnde ad heredem suum trāsmittit legatarius dictum legatum. Viuianus.

c Legatum est. dies enim incertus est: vt. s. de condit. & demon. l. j. & l. dies. & s. de condic. indebi. quod si sub ea. & sic no. quod cum facit conditionem quandoque, quandoque non: vt not. s. de condic. indebi. l. qui promissit. Accursius.

d Non transfert. hoc ideo, quia conditio potest non existere viuente legatario: puta si legatarius moritur viuente herede. alia quæ sequitur, viuente legatario existit: quia viuens moritur, mortuus nō moritur. iam enim mors vltra non dominabitur. & facit ad hoc. j. de manu. test. l. qui duos. §. hæc conditio. & de lega. ij. l. si pecuniā. §. j. & j. de condit. & demon. l. heres meus.

e si legatarius morietur. fallit in libertate relictæ seruo suo cum morietur: vt. j. de manu. testa. l. libertas. in prin. & in vsufru. vt. s. de vsu fru. l. Titio. & facit. j. eo. l. huiusmodi. in fi. & C. de heredi. institu. l. extraneum. Accursius.

Si post diem. CASVS. Titius instituit sibi heredem Seium ponamus: & legauit Gaio. c. & decessit dictus Titius. & postea decessit Gaius legatarius. nunquid transfert idem legatarius legatum ad heredem suum? Et distinguitur: Aut fuit dictum legatum pure relictum, aut post diem certam, aut sub conditione. Primo casu cedit dies eius legati ex die mortis testatoris: & sic legatarius transfert legatum ad heredem suum si moriatur post testatorem. Secundo casu simili modo cedit dies à morte testatoris: & sic si-

eorum dies ante aditam hereditatem cedit, neque petitio ad heredem transit. **a** Idem & si ex die sit vsusfructus relictus.

III. IDEM libro quinto Disputationū.

Nam cum b ad heredem non trāsferatur, frustra est si ante quis diem eius cedere dixerit.

Si legatum confertur in mortē heredis, est conditionale: secus si in mortem legatarij. Bartol.

III. IDEM libro nono de iuris ad sabinum.

Si cum heres morietur, legitur: conditionale legatum est. Denique viuo herede defunctus legatarius ad heredē non transfert. **d** Si verò cū ipse legatarius morietur, legetur ei: certū est legatum ad heredem transmitti.

Primo dicit legatum trāsmitti ad heredem post cessionē diei. Secundo dicit quando dies cedat quo ad transmissionem. Bartol.

V. IDEM libro vicensimo ad sabinum.

Si post diem legati cedentem legatarius decesserit, ad heredē suum f trāsferat legatum. Itaq;

mili modo transfert legatarius ad heredem suum legatum: nisi forte id fuit legatum post diem, quod non transit ad heredem. nam huiusmodi legati dies non cedit ante diem subaudi, nec etiam post diem ante aditam hereditatem: vtputa si vsusfructus sit relictus post annum. Tertio autem casu non prius dies legati cedit, quam

si purū legatū est, ex die mortis dies eius h cedit. Si verò post diē i sint legata relictā, simili modo atq; in puris dies cedit: nisi fortē id fuit legatū, quod ad heredem nō transit. nam huius dies nō ante k cedit: vtputa si vsusfructus sit post annū relictus. hæc enim sententiā probamus. Sed si sub cōditione sit legatū relictū: non prius dies legati cedit, quam conditio fuerit impleta, **l** ne quidē si ea sit cōditio, quæ in potestate sit legatarij. Sed si ea cōditio fuit, quam prætor remittit: statī dies cedit. **m** Idemq; & in impossibili **n** conditione: quia pro puro hoc legatū habetur. Itē si qua cōditio sit quæ per legatariū non stat quo minus impleatur, sed aut per heredem, aut per eius personā in cuius persona iustus est parere conditioni: **c** dies legati cedit, quoniam pro impleta **o** habetur: vtputa si iustus sim heredi decem dare, & ille accipere nolit. Sed & si ita mihi legatum sit, si Seiam vxorem duxero, nec ea velit nubere: dicen-

suum. in prædictis autem omnibus casibus in quibus dixi legatum transferri ad heredem legatarij, præstabitur legatum heredi legatarij eisdem diebus & eisdem appenditionibus siue appendicijs oneribus quibus diebus & oneribus præstaretur legatario si viueret, scilicet vt heres legatarij ita teneatur adimplere onera imposita legatario, sicut teneretur legatarius si viueret. [S I C V M D I E S.] Institui mihi heredē Titium, & legauit filio Gaij vel seruo Sej centum, & decessi. & ita post mortem meam cessit dies legati prædicti. certē legatum debetur his, scilicet patri & domino quorum iuri fuit subiectus filius vel seruus prædictus. & ideo si purum legatum fuerit, & post diem legati cedentem post mortē meā testatoris dictus seruus est factus liber, relinquit dictus seruus dictum legatum apud dominum tanquam eidem domino debitū. & hoc in eo legato cuius cedit dies à morte mea testatoris. secus autem est in eo legato cuius cedit dies ab adita hereditate tantum: sicut est legatum vsusfructus. nam si præfatus vsusfructus fuerit legatus filio vel seruo alicuius: licet post mortem testatoris sui iustus efficiatur dictus filius vel seruus ante aditam hereditatem, acquirat sibi legatum dictus filius vel seruus. & est ratio: quia inuenitur sui iuris quando cedit dies legati, scilicet tempore aditæ hereditatis: vt. s. eo. l. ij. & ij. Viuianus.

f Ad heredem suum. id est quem habet. non autem dicit ad differentiam extranei heredis.

g Mortis. testatoris: vt. C. de cadu. toll. §. cum igitur.

h Eius. scilicet legati.

i Post diem. scilicet certum: vt. d. §. cum igitur. & hoc quo ad transmissionem.

k Non ante. sed nec post quo ad transmissionē: vt not. supra eo. l. ij.

l Impleta. vt. C. de cadu. toll. §. fin autem. Accursius.

m statim cedit. id est à die mortis. & da exempla **a** de cōdi. iuris. si. vel alia quæ contra legem sit, vel contra bonos mores: vt supra de condit. institu. l. quæ sub conditione. & supra titu. j. l. facta. §. quod si conditio.

n Impossibili. vt supra de condit. & demon. l. obtinuit. & institu. de heredit. institu. §. impossibilis. Sed occurrit contra: vt institu. de leg. in fin. sed distingue cui apponitur: vt not. supra de cōdit. institu. l. j.

o Impleta. vt. s. de condit. & demon. l. iure civili. & C. de condit. infer. l. si ea. & C. de insti. & substit. l. j.

conditio fuerit impleta, etiam si ea fuit conditio quæ in potestate sit legatarij: nedum si sit casualis vel mixta. & sic ante eam impletam decedens legatarius nō transmittit legatum ad heredē suum. secus autem esset si ea esset conditio quam prætor remittit legatario, puta iurifurandi: vel esset impossibilis: quæ quidem habentur pro non adiectis: vel esset apposita, per legatarium non staret quo minus eam impleat, sed staret per heredem: vtputa si sit iustus legatarius heredi dare. x. & heres accipere nolit. aut staret quo minus impleatur per eius personam in cuius persona iustus est legatarij parere conditioni: puta si sit legatū dicto Gaio, pone si Seiam vxorem duceret: nec ea ei velit nubere. nam his casibus non expectatur q̄ adimpleatur conditio: & ea non impleta decedens legatarius bene transfert legatum ad heredē

+ Sicut a
- l. §. de
de d. d. d.
nat.

a] Quid in conditione quæ de iure non potest adimpleri, an pereat per legatum? dic quib; nō potest adimpleri de iure, sufficit adimpleri de facto, quauis sit factū inutile: tamē legatum vtile per ea quæ notantur doc. in l. Mæuius §. de condit. & demon. Bal. in rub. de insti. & substit.

a Quod. id est quia.

b Per alium stat. secus si per casum fortuitum: vt. C. de condi. infer. l. legatum. & s. de condi. & demonst. l. in testamento. & s. de condi. insti. l. quæ sub conditione. §. quoties notatur.

c Heredi. legatarij. & dic conditionibus, id est modis. si autem vera esset conditio, non

transmitteretur ea pendente: vt. s. prox. Item ab herede adimpleri nisi sit factum quod per eum fieri non possit: vt. C. de cadu. tol. §. ne autem. & §. sin autem talis. Accur. **d** Iuris. vt est filius velferuus. & caue tibi quia aliud est in contractibus: vt si fiat sui iuris etiam ante conditionem obligationis, domino vel patri queritur: vt. j. de regu. iur. l. quæ legata. & facit. j. de dona. causa mortis. l. fina. & s. de ope. leg. l. si Pamphilo. & de codicil. l. ij. §. j. & j. eod. l. si vsusfructus §. fina.

e Adquiri. & est ratio, quia inuenitur sui iuris quando cedit dies legati, scilicet tempore aditæ hereditatis: vt. s. eo. l. ij. & iij.

Quod pure. **CASVS.**

Titius legauit Seio centum pure, & postea ademit ei dictum legatum sub condi. si nauis ex Asia venerit vsque ad annum ponamus: & decessit dictus

Titius. certè quasi sub contraria conditione prædictum legatum habetur, id est quasi esset relictum sub conditione si nauis ex Asia non venerit vsque ad annum. unde si interim decedat legatarius prædictus, Seius non transmittit legatum ad heredem suum. si autem extrinsecus suspendatur legatum, & non ex ipso testamento: licet ante legatarius decedat, dicimus transmisisse eum legatum ad heredem suum: veluti si rem dotalem maritus legauit extraneo, & legauit vxori suæ aliquam pecuniam pro dicta re dotali legata extraneo: deinde deliberante vxore vtrum veller dictam rem dotalem, aut dictam pecuniam sibi legatam à marito, decessit dictus legatarius extraneus antequam mulier eligeret legatum siue pecuniam sibi legatam à viro: certè ad heredem dicti legatarij dictum est per sapientes transire dictum legatum rei dotalis, scilicet vt si postea mulier potius velit pecuniam quam rem dotalem legatam extraneo, possit heres dicti legatarij extranei petere ex legato dictam rem dotalem. & est ratio, quia in hoc casu, magis mora videtur iniecta legato rei dotalis prædictæ, quam conditio.

[EORVM LEGATORVM.] Dies legatorum quæ sunt relictæ in codi. perinde cedit, atque, id est sicut cedit dies legatorum relictorum testamento. quando autem cedat dies legatorum testamento relictorum, dictum est. s. prox. l. Viuianus.

f Quasi sub conditione. l. contraria. & ideo ea pendente legatarius decedens non transmittit ad heredem: vt hic, & s. de adi. leg. l. si legatum pure. & l. legata inutiliter. & argu. s. si cer. pet. l. pecuniam.

g Dicimus. vt. s. de condit. & denton. l. conditiones. & l. j. §. j. & l. aliquando. & j. eo. l. heredis. & l. si dies. §. fi.

h De electione. vtrum legatum petere vel dotem velit. H. Accur.

i Ad heredem. scilicet legatarij cui dotem legauit maritus.

k Legatum. dotis sub. & facit infra eo. l. prox. & infra de verb. oblig. l. si decem cum.

l In testamento. nam vim testamenti obtinet: vt. s. de codicil. l. ij. §. j. & l. ab intestato. in fi. & C. eo. l. fi.

Heredis. **CASVS.** Titius instituit sibi heredem Petrum pure, & legauit Seio centum pone. & decessit dictus Titius. Petrus cum posset adire hereditatem, distulit adire: & interim Seius legatarius decessit ponamus. nunquid transmittit ad heredem suum legati petitionem, scilicet vt heres eius possit petere legatum ab herede testatoris postea hereditatem adente? Et certè sic. nam heredis aditio scilicet dilata vel tardata fecit moram petitioni legati,

non autem facit moram cessione diei. & idem esset si Titius instituisset dictum Petrum sub condi. & impleta condi. ipse Petrus tardius adeat hereditatem: quia semper legatarius est securus, scilicet vt si interim moriatur, transmittat ad heredem suum legati petitionem. & idem est si postumus heres sit institutus à dicto Ti-

tio. nam & hæc mora legatario non nocebit, scilicet quantum ad hoc vt transmittat ad heredem suum legatum. & idem est similiter si heres institutus à Titio sit apud hostes: quia nec hæc mora nocebit. & idè est in hoc alio casu. Titius instituit sibi heredem Petrum, & Petro substituit Sempronium: & à dicto substituto reliquit. c. Seio. nam si deliberante Petro instituto decedat legatarius, non nocebit legatario quo ad transmissionem ad heredem suum si postea heres institutus Petrus repudiavit hereditatem, & sic peruenit hereditas ad substitutum à quo fuit legatum relictum. nam trāstulit prædictus legatarius petitionem legati ad heredem suum. & idè est si dictus Titius instituit sibi heredem filium suum impuberem, & ei pupillariter Sempronium substituit, id est si impubes decederet in pupillari ætate: & à dicto substituto reliquit. c. Seio. nam si legatarius decedat antequam vindicet sibi locum substitutio pupillaris, id est antequam impubes in pupillari ætate decedat, transfert idem legatarius legatum ad heredem suum, scilicet vt legatarij heres consequatur legatum vindicante postea sibi locum substitutione prædicta. Sed quid si dictus Sempronius impuberi substitutus sit damnatus à Titio patre impuberis dare centum Seio si intra pubertatem filius impubes decesserit, & postea dictus Seius legatarius decedat viuo pupillo siue impubere prædicto, & ita non habente adhuc locum pupillari substitutione: nunquid transferet dictus legatarius petitionem legati ad heredem suum? Et dicitur quod sic, non obstante quod fuit ei relictum dictum legatum sub condi. & ipse legatarius decessit ante eam impletam: quia dicta condi. per testatorem expressa inerat etiam si non esset expressa. conditiones autem quæ tacite insunt, non faciunt legatum conditionale vt non transmittatur etiam si sint expressæ. Quamuis autem dixerim heredis aditionem dilata siue tardata non facere moram cessione diei, tamen quandoque euenit contrarium. pone enim quod dictus Titius instituit sibi heredem dictum Petrum: & Stichus seruo suo testatoris dedit libertatem in testamento, & ei seruo legauit aliquid: puta centum. certè si dictus Petrus differat hereditatem adire, hæc dilatio aditionis faciet moram cessione diei dicti legati relictæ dicto Stichus: vt scilicet si ante aditam hereditatem decedat dictus Stichus, non transmittat ad aliquem petitionem legati. nam dies legati relictæ seruo in testamento manumisso non cedit ante aditam hereditatem. & est ratio: quia cum libertas dicto seruo relictæ non prius competat quam adita hereditate, æquissimū visum est sapientibus nec diem legati eidem seruo relictæ cedere ante eam aditam: alioquin inutile fieret legatum si dies eius legati cessisset antequam libertas competeret eidem seruo. sed & post aditam hereditatem quandoque euenit hoc quod non cedit dies legati relictæ seruo in testamento manumisso: puta si seruo pure legetur aliquid, & iubeatur esse liber sub conditione si nauis ex Asia venerit pone, & conditio prædicta inueniatur pendens siue pendere etiam post aditam hereditatem. Item & in alio casu facit moram cessione diei legati aditio heredis dilata siue tardata per heredem: puta si aliquid legatum sit ei cui seruus legatus est, & ipsi seruo: puta quia dictus Titius testator legauit Stichum seruum suum Seio: & eidem Stichus & Seio legauit. c. nam pro parte Stichi cedit ab adita

tur. At si extrinsecus suspendatur legatum, non ex ipso testamento: licet antè decedat legatarius, ad heredem transmisisse legatum dicimus: §. veluti si rem dotalem maritus legauerit extero, & vxori aliquam pro dotali re pecuniam, deinde deliberante vxore de electione dotis, decesserit legatarius, atque legatum elegerit mulier: ad heredem transire legatum dictum est. idq; & Iulianus respondit. magis enim mora quam conditio legato iniecta videtur.

Eorum legatorum que in codicillis relictæ sunt, perinde dies cedit, atque testamento relictorum.

Hereditatis aditio non differt diei cessionem, sed petitionem qualitercumque differt. Bart.

VII. VLPPIANVS libro vicensimo ad sabinum.

Heredis aditio moram legatarij quidem petitioni facit, cessione diei non facit. Proinde siue pure institutus tardius

tuto reliquit. c. Seio. nam si legatarius decedat antequam vindicet sibi locum substitutio pupillaris, id est antequam impubes in pupillari ætate decedat, transfert idem legatarius legatum ad heredem suum, scilicet vt legatarij heres consequatur legatum vindicante postea sibi locum substitutione prædicta. Sed quid si dictus Sempronius impuberi substitutus sit damnatus à Titio patre impuberis dare centum Seio si intra pubertatem filius impubes decesserit, & postea dictus Seius legatarius decedat viuo pupillo siue impubere prædicto, & ita non habente adhuc locum pupillari substitutione: nunquid transferet dictus legatarius petitionem legati ad heredem suum? Et dicitur quod sic, non obstante quod fuit ei relictum dictum legatum sub condi. & ipse legatarius decessit ante eam impletam: quia dicta condi. per testatorem expressa inerat etiam si non esset expressa. conditiones autem quæ tacite insunt, non faciunt legatum conditionale vt non transmittatur etiam si sint expressæ. Quamuis autem dixerim heredis aditionem dilata siue tardata non facere moram cessione diei, tamen quandoque euenit contrarium. pone enim quod dictus Titius instituit sibi heredem dictum Petrum: & Stichus seruo suo testatoris dedit libertatem in testamento, & ei seruo legauit aliquid: puta centum. certè si dictus Petrus differat hereditatem adire, hæc dilatio aditionis faciet moram cessione diei dicti legati relictæ dicto Stichus: vt scilicet si ante aditam hereditatem decedat dictus Stichus, non transmittat ad aliquem petitionem legati. nam dies legati relictæ seruo in testamento manumisso non cedit ante aditam hereditatem. & est ratio: quia cum libertas dicto seruo relictæ non prius competat quam adita hereditate, æquissimū visum est sapientibus nec diem legati eidem seruo relictæ cedere ante eam aditam: alioquin inutile fieret legatum si dies eius legati cessisset antequam libertas competeret eidem seruo. sed & post aditam hereditatem quandoque euenit hoc quod non cedit dies legati relictæ seruo in testamento manumisso: puta si seruo pure legetur aliquid, & iubeatur esse liber sub conditione si nauis ex Asia venerit pone, & conditio prædicta inueniatur pendens siue pendere etiam post aditam hereditatem. Item & in alio casu facit moram cessione diei legati aditio heredis dilata siue tardata per heredem: puta si aliquid legatum sit ei cui seruus legatus est, & ipsi seruo: puta quia dictus Titius testator legauit Stichum seruum suum Seio: & eidem Stichus & Seio legauit. c. nam pro parte Stichi cedit ab adita

† Dic de iure canonico etiam nudis verbis sine solennitate posse legari. ca. indicat. & ibi glo. de testa.

ab adita hereditate legatum, licet pro parte Seij cedat dies legati à morte testatoris. hoc dicit cum l. seq. Viuianus.

a Nec per conditionem impediatur. aliàs est, nec per conditionem: sed alia causa impeditur adire, aliàs est, & per conditionem impe. & deest, nec. & tunc bona est litera, si modo postea existente conditione adeat: aliàs nec testamē tum valet, nec legata: vt s. de iis quæ in test. delē. l. proxime.

b Natus. quia postum^o fit institutus. quod fieri potest: vt supra de sta. ho. l. pen.

c Apud hostes. & hic potest institui: vt s. de her. insti. l. illa. §. j.

d Non nocebit. quo minus ipse habeat, vel ad heredem transmittat.

*Transfuit

e Repudiavit. & sic hereditas perueniat ad substitutum à quo legatū fuit relictum.

f Substituto. vt s. eodē. l. j. Accursius.

g Intra pubertatem. i. im pubes sit. Accursius.

h Quæ inerat. & vere expressa est. sed tamen non facit legatum conditionale, & pro nō scripta habetur: vt j. eo. l. si dies. §. si. & l. si Titio. §. si. & s. de condi. & demō. l. aliquando. H. tantum ergo hic valet tacita, quantū & expressa conditio, argu. contra. s. de procura. l. filiusfamilias. §. milites.

i Interdum aditio. retardata.

k Facit. vt dies eorum non cedat quo ad transmissionem ante aditam hereditatem: q̄ est speciale his casibus: vt j. eo. l. ij. sed regulariter à morte testatoris. vt C. de cadu. tollen. §. in nouissimo. sed quo ad petitionem semper facit moram aditio hereditatis: vt s. hac. l. in prin.

l Manumisso. in testamento. & accipe aliquid legatum sit, quod est j. vt C. de cad. tollen. §. in nouissimo. aliud est quādo seruus legatur Titio, & eidem Titio & seruo fundus. nam pro parte serui cedit ab adita hereditate, pro parte Titij à die mortis. Et quod subiicit dic, nam dies legati relictī seruo, scilicet manumisso, & c. & sic redit ad primum: vt j. l. prox. colligitur. & facit. j. eo. l. cum legato, & d. §. in nouissimo. & est ratio quare non antecedit: quia sic diceretur hereditati acquiri cuius in totum est seruus: vt s. de leg. j. l. si tibi homo. §. cum seruus. licet sit arg. contra. j. de fur. l. à Titio. vel etiam nulli: quia sibi deberi non posset hereditas.

m Nam cum. Hereditate. vt C. de cadu. rollen. §. in nouissimo. & est ratio, quia si diceretur cedere quantum ad transmissionē legatum libertatis hic nihil esset: quia mortuus amodo non posset manumitti. & sic cum nullum commodum sit transmissionis, non cedit ante: sed post peti potest, & sic cedit dies.

n Legati. relictī seruo manumisso.

o Competeret. & est ratio vt no. s. l. prox. in fi.

p Quod euenit. vt sit inutile.

q Hereditatem. refert tamen qualis sit conditio, an quæ poruit adimpleri ante aditam hereditatem, vel quæ non: vt supra de leg. j. l. quæsitum. §. j.

Si habitatio.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredem Seium, & filio Gaij vel seruo legauit habitationem domus suæ: & decessit dictus Titius. & postea antequam Seius hereditatem adiret, decessit dictus filius vel seruus Gaij. nunquid acquiritur dictum legatum habitationis dicto Gaio qui est pater vel dominus? Et dicitur quod non. & est ratio: quia cum dictum legatum habitationis cohæreat personæ illius cui legata est, & eius morte finiatur, recte dicitur non cedere diem eius legati ante aditam hereditatem. si non cedit ante aditam hereditatem, ergo non posset transmitti ad heredem etiam si dictus filius vel seruus essent sui iuris, & ante aditam

hereditatem decederet: vt s. eo. l. ij. & ij. illa autem legata quæ mortuis nobis ad heredem nostrum transeunt, eorum commodum per nos iis quorum in potestate sumus, eodem casu acquirimus: vt s. e. si post diem. §. si. & j. de regu. iur. quæ legata. Viuianus.

r Cohæreat. quia morte personæ finitur: vt supra de vsu. & habi. l. si habitatio. Est & alia ratio: quia non est persona à qua constituatur sic econtra si legaretur vsufructu. seruo hereditario, nō cedit ante aditam hereditatem: quia non est persona quæ vtatur: vt j. de stipu. ser. l. vsufructus. & infra de acquiren. re. do. l. hereditas.

NAm cum libertas non prius competat quā adita hereditate, ^m æquissimum visum est, nec legati ⁿ diem antè cedere. alioquin inutile fieret legatum, si dies eius cessisset antequam libertas competeret: ^o quod euenit, ^p si seruo purè legetur, & liber esse sub conditione iubeatur, & pendens conditio inueniatur & post aditam hereditatem. ^q

Legatum quod personæ cohæret, extinguitur mortuo legatario ante aditam hereditatem. hoc dicit.

IX. IDEM libro vicesimo primo ad Sabinum.

Si habitatio filiofamilias vel seruo legata sit, puto non adquiri domino vel patri legatum, si ante aditam hereditatem filius vel seruus decesserit. nam cū personæ cohæreat, ^r recte dicitur ante aditam hereditatem diem non cedere.

X. IDEM libro vicesimo tertio ad Sabinum.

Cvm in annos singulos legatur: non vnum legatum

& non in fine non solum quo ad transmissionem ad heredem legatarij, sed etiam quo ad petitionem: & quia cedit in initio cuiusque anni quo viuut legatarius, vt dictum est, si dictum relinquatur per Titium seruo Seij, deinde dictus seruus sit liber post primum vel alterum annum: Iulianus ait eum seruum nunc liberum sibi acquirere legata eorum annorum quæ venerunt ex quo fuit liber scilicet, & non cedit dies legati ab adita hereditate, sed ex die mortis testatoris, scilicet vt legatarius transmittat ad heredem suum legata illorum annorum quibus inuenitur viuus post mortem testatoris etiam ante aditam hereditatem. & si forte post multos annos à morte testatoris adeatur hereditas, debetur legatio legatum omnium prædictorum annorum, & heredi eius, si ipse sit mortuus, post aditam hereditatem subaudi: & idem est si quotannis, id est singulis annis sit legatum. nam & hic spectabimus initium cuiusque anni, sicut & supra. Quandoque tamen vnum est legatum. & semel cedit siue sit relictum in singulos annos, siue quotannis: puta quando euidentis est voluntas testatoris ideo diuidentis legatum in annuas pensiones, quoniam voluit prospicere heredi suo ne vrgeretur statim ad solutionem legati: non autem voluit cōsulere legatario. Sed quid si dictus Titius legauit Seio. x. annua vel quotannis vt Seius conduceret sibi habitationem domus in qua moretur, vel solueret vnum magistrum qui eum doceret in aliqua arte: eisdem certe diebus intelligitur legatum esse relictum quibus pensio habitationis, debetur à legatario qui conduxit: vel quibus debetur à legatario pensio mercedis disciplinarum, & hoc facta coniectura voluntatis testatoris. creditur enim testatorem voluisse legatarium tunc demū habere dicta. x. cum inciperet legare eis: sicut & in principio est solvendum legatum annuum ad alimenta relictum, cum tunc incipiat egere legatarius: vt in hac. l. in prin. Scire etiam debem^o quod quantum ad ea quæ dicta sunt, non est vis vtrum legetur in annos singulos, vel quotannis, id est singulis annis: vel legetur in singulos menses: vel quot mensibus, id est singulis mensibus: vel legetur in singulos dies, vel quotidiebus, id est singulis diebus, & idem erit dicendum si mille pōne aurei annui legentur. nam sem-

per habebit locum ea quæ supra dicta sunt. [Si cvi homo.] Titius legavit Seio hominem in genere. & sic habet idem Seius electionem quem velit de seruis testatoris: & decessit dictus Titius. certe si legatarius decedat antequam vindicet seruum, transfert ad heredem eum legatum. [Si Titio.] Gaius fecit testamentum & instituit sibi heredem Sempronium: & Titio legavit hoc modo: Lego Titio vnum de seruis meis quem Seius elegerit. & decessit Caius. & postea decessit Seius post electionem serui a se factam. certe locus erit vindicationi serui semel dicto Titio legatario acquisita. hoc dicit vsque ad l. huiusmodi. Viuia.

a sed plura. & primi anni purum, sequentium conditionale legatum est, scilicet si uiuat: vt supra de an. leg. l. iij. & l. cum in annos. secus in stipulatione etiam causa mortis facta, quia vna est: vt infra de dona. cau. mor. l. senatus. §. fina. Item est simile hoc legatum legato vsu fructu. quia finitur morte, nisi relinquatur Titio & heredibus eius: vt supra de ann. l. i. in singulos. & C. de leg. l. in annalibus. & C. de vsu fructu. l. antiquitas secus in stipulatione simili, quæ morte non extinguitur: vt infra de verbo. oblig. l. si Stichum. aliàs, & ideo. §. stipulatio. Accursius.

b **N**ec refert. plana est. Acc.
c **N**ec refert. Per singulos annos. secus in simili stipulatione: vt j. de dona. causa mor. l. senatus. §. fi.
d **D**ies cederet. etiã quo ad transmissionem: vt. s. de ann. leg. l. in singulos non solum quo ad petitionem: vt. C. eo. l. j. Sed aliud in stipu. similibus vbi in fine anni cedit: vt infra de verborum oblig. l. qui hoc anno. quæ est contra. Sed contra hanc distinctionem est. s. de condi. & demon. l. si in annos. Alij distinguunt an annum, aut singulis annis legetur vel promittatur: vt primo casu caput anni, secundo finem inspicias. Sed huic est argu. contra. s. si cer. pet. l. lecta. & j. e. l. §. nouissime. Accursius.

e **A**cquirere. scilicet legata annorum ex quo fuit liber.
f **O**mnium annorum. præteritorum ex die mortis.
g **Q**uotannis. id est singulis annis.
h **N**isi forte. nam hoc sequenti casu vnum est legatum, & semel cedit: vt. j. eo. l. si cum. quasi pure sit relictum in tempus dilata petitione: vt. C. eo. l. ex his. & j. eo. l. Firmio. §. fi. H.
i **Q**uotannis. id est singulis annis, pura. x. ad domum conducendam vel pro magistro. Accursius.
k **D**ebeatur. à legatario.
l **V**oluntatis. quia tunc egere incipit. ergo si ad alimenta. x. singulis annis legentur, in principio anni est soluendum, quia tunc incipit egere: vt. s. hac. l. ij. re. sic de coic. s. de le. j. l. si seruus pluriu. §. fi. & s. de iu. l. sed & si susceperit. §. sed & si proponas. & j. e. l. Firmio. §. fi.
m **I**pse. ego, subaudi. Accursius.
n **T**or. puta decem. & est hoc contra solu. quã no. ij. resp. huius l.
o **V**indicet. legatarius.
p **D**ecesserit. legatarius: quo casu dubitatur ideo, quia cum sit electio legatarij, videbatur extingui eius morte, argu. j. de verb. oblig.

esse, sed plura constat.

XI. IULIANVS libro trigesimo septimo Digestorum.

Nec refert, b singuli aurei in annos singulos legentur, an in annum primum mille aurei, in secundum homo, in tertium frumentum.

XII. VLPIANVS libro vicesimo tertio ad Sabinum.

Nec semel diem eius cedere, sed per singulos años. c Sed vtrum initio cuiusque anni, an vero finito anno cedat, quæstionis fuit. Et Labeo, Sabinus & Celsus & Cassius & Iulianus in omnibus quæ in annos singulos relinquuntur hoc probauerunt, vt initio cuiusque anni huius legati dies cederet. d Inde Iulianus ait, hoc legatum, si seruo relinquatur, deinde post primum vel alterum annum sit liber: sibi eum acquirere. e

Item Celsus scribit, quod & Iulianus probat, huius legati diem ex die mortis cedere, non ex quo adita est hereditas: & si forte post multos annos adeatur hereditas, omnium annorum f legatario deberi. Sed & si quot annis b sit legatum, mihi videtur etiã in hoc initium cuiusque anni spectandum: nisi forte b euidens sit voluntas testatoris in annuas pñones ideo diuidentis, quoniã non legatario consultum, sed heredi prospectum voluit, ne vrgueretur ad solutionem.

Relictum annum respectu certæ necessitatis, debetur tempore necessitatis. Bartolus.

l. centesimis. §. fi. Sed cõtra est: quia transmittitur ad heredem: vt. & C. communia de leg. l. fi. in princ. Alij dicunt decesserit. l. seruus legatus. & dic post mortem heredis, non ante: vt. j. de verb. oblig. l. inter stipulantem. §. penul. de hac autem electione hominis in genere legati, dic vt not. s. fa. ercisc. l. heredes. §. si incerto.

Si in habitatione aliquid, vel in disciplina legetur, sic, *Annua*: vel *Quotannis*: i quibus diebus pensio debetur k habitationis, vel mercedis disciplinarum, isdem intelligitur legatum relictum, coniectura t voluntatis l facta. Nouissime Pomponius scribit, nihil interesse vtrum in annos singulos, vel quotannis: an in singulos menses, vel quot mensibus: an in singulos dies, vel quot diebus legetur. ipse m quoque huic sententiæ accedo. Proinde & si annui legentur tot n aurei, idem erit dicendum.

Si cui homo generaliter sit legatus, & antequam vindicet, o decesserit: p ad heredem suum legatum transfert. Si Titio sit sic legatum, quem Seius elegerit, & Seius post electionem decesserit: locus est vindicationi semel acquisita. c

Cõditio omnino exitura si dubitatur an viuo vel mortuo legatario existat: impedit diem legati cedere. Bartolus.

XIII. POMPONIUS libro sexto ad Sabinum.

Huiusmodi legatum, *Sine illud factum fuerit, siue non fuerit*, q illi do lego: ad heredem non transit, nisi alter * casus viuo legatario extiterit: r quoniam causa t ex qua debeatur, præcedere semper debet: nec quia t certum est alterutrum futurum, omnimodo debebitur. nam tale legatum, *Cum morietur, heres dato*: certum est debitum iri: f & tamen ad heredem legata-

turum. vnde si tempore mortis heredis viuet legatarius, debebitur ei legatum: & tamen si viuo herede decedat legatarius, non transit dictum legatum ad heredem sui legatarij. Viuianus.

q **N**on fuerit. id est si certum erit illud non faciendum.

r **E**xterit. est ergo conditionale. Et sic contra supra de condi. inde l. Iulianus. So. legatum & stipulatio talis est conditionalis, vt hic: sed tamen ex stipulatione solum non repetit: quia certum est aliquam earum causarum exituram. arg. s. de condi. inde. l. quod si sub ea. & idem dici potest in omnibus casibus illius. l. Iulianus. in quibus eum debitum certum est: licet videatur ibi velle notare differentiam. Nec ob. s. de pericu. & cõ. rei ven. l. quod si pendente. §. si ita. quia ibi non dicitur pura emptio, sed perfecta est quantum ad obligationem à qua neuter discedere potest alterutro inuito quantum ad prohibendam repetitionem. Azo. Item non ob. j. de noua. l. si pupill. §. qui sub conditione. quia ibi est pura quo ad obligationem: vt interrim solum non possit repeti. d. l. quod si sub ea. Sed Ioã. dixit, aut voluit facere duas cõditiones, & tunc alteram impleri oportet: aut vnam habentem duo membra, & tunc habetur pro pura: vt hic, & dictis. l. alij dicunt aliter: vt not. d. l. Iulianus.

f **D**ebitum iri. ex vti conditionis omnino exituræ, non ex persona eius cui legatum est: quæ potest non esse tunc cum morietur. id est dicere, conditionis euentus facit deberi legatum si aliud non impediat, scilicet mors legatarij ante heredem.

Huiusmodi. CASVS.

Titius instituit sibi heredem Seium pone, & Lucio ita legavit: Fundum Semproianum do lego Lucio, siue ipse Lucius contraxerit matrimonium cum Berta intra annum, siue nõ contraxerit intra annum. volens dictus testator Lucium contrahere matrimonium cum dicta Berta intra annum. & sic voluit testator vt Lucius festinaret ad matrimonium gratia lucri medijs temporis, & nõ haberet fundum nisi post annum si intra annum non cõtraheret cum Berta matrimonium. & decessit dictus Titius. postea decessit dictus Lucius antequam alteruter dictorum casuum existeret. nunquid transmittit ad heredem suum legatum? Et dicitur q non: quoniam causa ex qua debeatur legatario legatum id est existetia vnus de dictis casibus, semper debet præcedere mortem legatarij ad hoc vt ipse transmittat ad heredem suum: nec debetur dictum legatum heredi legatarij ea ratione quia certum est alterutrum futurum omnino, id est alterum eorum quæ posita sunt in conditione. & hoc probat à simili. Pone enim quod dictus Titius legavit fundum Semproianum Lucio cum moreretur dictus Seius heres. certe istud legatum certum est debitum iri, ex eo quod certum est heredem mori-

† Limitabis per huc tex. l. quibus debetur. s. de le. i. dum dicit legatum annum deberi. de quo in l. legatarius. §. si ita. s. de leg. j.

* Alteruter. † Per istam. l. & similia dicit glo. z. ante me. in ca. dilecti filij. extra de iudi. quod causa petendi semper est exprime da. aliàs agens non auditur & est exprefsum in c. si. de lib. obla. † Per hunc tex. glo. in c. prudentiam super verbo non ostendit de offic. deleg. dicit quod si duo legati sciunt tertium interesse non posse vel nolle, nihilominus debent expectare quod ille tertius se litera torie excuset.

a Decedat. quia conditionale legatum: vt. s. eo. l. ij. dies enim incerta facit conditionem: vt supra de condit. & demon. l. dies. & l. dies incertus. ij. respon.

S I *usufructus.* CASVS. Titius instituit sibi heredem Seium, & legauit Gaio usufructum fundi Titiani, aut. x. sub alternatione, quod eorum duorum uoluerit legatarius, & decessit dictus Titius. certe vtrumque spectandum esse placuit sapientibus, scilicet & mortem testatoris, & aditionem hereditatis eius: mortem. s. te

statoris esse spectandam propter predicta. x. que x. si sola essent legata, cederet dies eius legati a morte testatoris: vt. s. e. si post diē in princ. vti si moriatur legatarius post mortem testatoris, & ante aditam hereditatem transmittat ad heredem suum legatum. x. vt infra dicet. Aditionem. s. hereditatis esse spectandam propter usufructum. nam dies legati usufructus cedit ab adita heredi. tantum. s. vt possit peti: vt. s. e. l. ij. vt sic adita hereditas possit legatarius eligere & petere quodcumque uoluerit, vel usufructum fundi, vel. x. nam quauis sit electio dicti Gaii legatarii, sicut eam ei dedit testator, nondum tamen potest esse locus electioni, cum proponatur aut nondum testatoris decessisse, & ita non habere adhuc locum ea quae sunt per eundem testatorem relicta: aut mortuo scilicet dicto testatore hereditas eius nondum adita proponatur, & ita non possit eligi vel peti usufructus predictus. quid ergo si post mortem testatoris, & ante aditam hereditatem decedat dictus legatarius: nunquid transferatur ad heredem eius legatarii legatum de decem? Et respon. quod sic: quia mortuo legatario dies legati predicti de. x. cedit. i. mortuo legatario apparet quod cessit dies legati quo ad. x. praecise: quia iam usufructus amplius eligi non potest, nec peti. nam & si ita dicat testator, Seia do. x. aut si pepererit, fundum heres meus dato: & antequam pariat decesserit Seia, transmittit ad heredem suum dicta. x. siue eorum petitionem. [SI ITA QVIS.] Titius ponamus instituit sibi heredem Seium, & legauit Gaio filio Sēpronij. c. ita vt ipsi Gaio filiofa. soluantur, & decessit dictus Titius. nunquid ualeat dictum legatum? & certe sic, & non potest imputari heredi si soluat filio & non patri Sempro. imò & si petat dictum letum pater, exceptione est repellendus. [SI DIES LEGATI.] Ponamus quod Titius instituit sibi heredem Seium, & legauit Gaio sui iuris existenti. c. pure, & decessit idem Titius, & ita cessit dies legati. postea dictus Geius legatarius dedit se in arrogationem pone Sempronio, & ita peruenit in Sempronij ius siue potestatem. certe ipsi Sempronio potius deberetur legatum quam ipsi arrogato. transeunt enim cum eo arrogato in arrogatam ea quae ei arrogato debebantur. si autē dictum legatum fuisset dicto Gaio sub condi. relicto, non trāsfit in arrogatorem Sēpronium, sed expectabit dictum legatum, & condi. & ei acquireretur ipsum legatum, cuius iuris erit legatarius tempore existentis dictae conditionis. potest enim esse quod tempore existentis conditionis erit legatarius in alterius potestate quae in filio qui eum arrogauit. quod si sui iuris fuerit legatarius eo tempore quo existit conditio legati, sibi potius acquirat. Viuianus.

b Si usufructus aut decem. sub alternatione.

c Legatarii. & si quidem semel publicè eligat, mutare non potest, arg. s. de leg. ij. l. statuliberum. s. si. secus in contractibus inter uiuos

rit filiofamilias, vt ipsi soluantur: potest procedere legatum, nec imputari heredi cur non patri, sed potius filio soluat. Fige enim hoc nominatim expressum ita, vt filio soluat. certe si pater petat, exceptione erit repellendus. h. Si dies legati cesserit, deinde legatarius in ius alienum peruenit: ipsi potius debetur legatum, in cuius ipse ius peruenit. transeunt enim cum eo, quae ei debebantur. Sed si sub conditione fuerit legatum, non transit, sed expectabit conditionem. eique acquireretur, cuius iuris erit conditionis existentis tempore. Quod si sui iuris fuerit eo tempore, sibi potius acquirat.

Si legatum cuius dies cessit ab adita hereditate, & aliud legatum cuius dies cedit a tempore mortis, alternatiuè relinquatur: quantum ad electionem vtrumque tempus inspiciatur: quantum ad transmissionem quodlibet per se naturam suam retinet. Bart.

XIII. VLP. IANVS libro vicen-simo quarto ad Sabinum.

S I usufructus, aut decem, vtrum legatarius uoluerit, sint legata: vtrumque spectandum, & mortem testatoris, & aditionem hereditatis mortem, propter decem: aditionem, propter usufructum. quauis enim electio sit legatarii, tamen nondum electioni locus esse potest: cum proponatur aut nondum testatorem decessisse, aut eo mortuo hereditas nondum adita. Inde quaerit Iulianus, si post mortem testatoris legatarius decedat, an ad heredem transfertur decem legatum. & libro trigensimo septimo Digestorum scribit, posse dici decem transulisse: quia mortuo legatario dies legati cedit. f. argumētum Iulianus pro sententia sua adfert tale: Seia decem: aut si pepererit, fundum heres meus dato. nam si antequam pariat, inquit, decesserit: ad heredem suum decem transmittet. g. Si ita quis legaue-

rit filiofamilias, vt ipsi soluantur: potest procedere legatum, nec imputari heredi cur non patri, sed potius filio soluat. Fige enim hoc nominatim expressum ita, vt filio soluat. certe si pater petat, exceptione erit repellendus. h. Si dies legati cesserit, deinde legatarius in ius alienum peruenit: ipsi potius debetur legatum, in cuius ipse ius peruenit. transeunt enim cum eo, quae ei debebantur. Sed si sub conditione fuerit legatum, non transit, sed expectabit conditionem. eique acquireretur, cuius iuris erit conditionis existentis tempore. Quod si sui iuris fuerit eo tempore, sibi potius acquirat.

Non refert quid ex aequipollentibus fiat. Bartolus.

XV. IDEM libro quinto Disputationum.

S I ita esset liberis fideicommissum relictum, si morte patris sui iuris essent effecti, nec mortalitate patris, sed emancipatione patres familiarum constituti sint: deberi eis fideicommissum nemo dubitauerit: diemque eius emancipatione cessisse, qui morte patris cederet.

XVI. IULIANVS libro trigensimo quinto Digestorum.

C Vm ita legatum est, Stichum, vel quod ex Paphila na-

tione facti sunt eorum iuris. nunquid deberetur eis dictum legatum siue singulare fideicommissum? Et dicitur quod sic, & dies eius fideicommissi cedit ita bene per dictam emancipationem, sicut cederet si per mortem patris effecti fuissent eorum iuris: propter quam vltimam decessionem credo quod posita sit haec lex in hoc titulo. Viuianus.

m Cessisse. Not. non refert quid ex aequipollentibus fiat. sic. C. de insti. & substi. l. iij. & s. manda. l. si. & arg. contra. C. de iis qui ve. xta. impe. l. si. & s. de leg. ij. l. si ita. s. is cui.

C Vm ita. CASVS. Pone quod Titius instituit sibi heredem Seium & ita legauit Gaio sub alternatione: Stichum, vel quod ex Paphila natum erit, heres meus dato. f. Gaio. & decessit Titius. certe non ante cedit dies legati alternatiuè relicti quantum ad hoc vt trāsferatur ad heredem legatarii alterutrum vel alicuius eorum petito, quae aliquid ex Paphila natum fuerit. q. d. si ante mortem legatarii aliquid natum fuerit ex Paphila, bene transferat ad heredem legatarii postea mortui alterutrum petito. i. petat vnum quod velit, sicut posset petere legatarius si uiueret. si autē ante mortem legatarii non fuerit natum aliquid ex Paphila, non potest aliquod eorum petere heres legatarii. autem ante mortem legatarii certum fuerit nasci non posse aliquid ex Paphila, puta Paphila mortua antequam pariat, & ante mortem legatarii: bene cedit dies legati de dicto Sticho vt transmittatur ad heredem legatarii postea mortui. [CVM LEGATO.] Pone quod Titius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Petrum, & legauit Seio Stichum seruum suum. & decessit dictus Titius antequam Petrus adiret hereditatem Titij. Gaius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Martinum pone: & usufructum fundi Corneliae pone legauit dicto Sticho seruo. & decessit dictus Gaius, & dictus Martinus institutus a Gaio prius adiuit hereditatem eiusdem Gaij, quae dictus Petrus institutus a Titio adiret hereditatem eiusdem

quando distinguitur: vt. s. de verb. oblig. l. si quis stipulatus. Mortuo. testatore.

e Transulisse. quia vnum etiam purum fuit legatum.

f Legati cedit. imò cedit a morte testatoris. sed nunc mortuo legatio apparet quod cessit: quia iam amplius usufructus eligi non potest, nec peti.

g Transmittet. & hoc i- deo, quia legatum de decem purum esse coepit viua Seia: cum iam certum esse coeperit eam parere non posse: vt. s. de condi. insti. l. si. & s. eo. l. cum ita. in princ. Azo. Sed argu. contra. s. eo. l. cum illud. Accursius.

h Repellendus. filius ergo ager. vt. s. de actio. & oblig. l. filiusfamilias. & l. in factum. nec patri videtur acquiri usufructus: vt in authen. vt li. ma. & au. in princ. col. viij. & facit. s. de condi. & dem. l. qui heredi. & s. de verbo. oblig. l. eum qui. s. qui sibi. & s. de sol. l. Stichum. s. quae situm. & s. sequen. Accursius.

i Cesserit. legatario existente sui iuris.

k Transeunt. vt supra de adop. l. si pater. in princ.

l Eo tempore. ex quo exitit conditio, & sic cessit dies legati: vt & s. eo. l. si post. s. penul. & s. si. & s. de colla. bo. l. ij. s. id quoque. & arg. s. de in iur. l. seruo autem. & s. de iure delib. l. non est.

S I ita esset. CASVS. Pone quod Titius instituit sibi heredem Seium, & legauit Gaio & Semarone filijs Petri. c. sub conditio. si effecti essent sui iuris morte Petri eorum patris. & decessit dictus Titius. postea non mortalitate patris, sed emancipatione facti sunt eorum iuris. nunquid deberetur eis dictum legatum siue singulare fideicommissum? Et dicitur quod sic, & dies eius fideicommissi cedit ita bene per dictam emancipationem, sicut cederet si per mortem patris effecti fuissent eorum iuris: propter quam vltimam decessionem credo quod posita sit haec lex in hoc titulo. Viuianus.

m Cessisse. Not. non refert quid ex aequipollentibus fiat. sic. C. de insti. & substi. l. iij. & s. manda. l. si. & arg. contra. C. de iis qui ve. xta. impe. l. si. & s. de leg. ij. l. si ita. s. is cui.

quando distinguitur: vt. s. de verb. oblig. l. si quis stipulatus. Mortuo. testatore.

e Transulisse. quia vnum etiam purum fuit legatum.

f Legati cedit. imò cedit a morte testatoris. sed nunc mortuo legatio apparet quod cessit: quia iam amplius usufructus eligi non potest, nec peti.

g Transmittet. & hoc i- deo, quia legatum de decem purum esse coepit viua Seia: cum iam certum esse coeperit eam parere non posse: vt. s. de condi. insti. l. si. & s. eo. l. cum ita. in princ. Azo. Sed argu. contra. s. eo. l. cum illud. Accursius.

h Repellendus. filius ergo ager. vt. s. de actio. & oblig. l. filiusfamilias. & l. in factum. nec patri videtur acquiri usufructus: vt in authen. vt li. ma. & au. in princ. col. viij. & facit. s. de condi. & dem. l. qui heredi. & s. de verbo. oblig. l. eum qui. s. qui sibi. & s. de sol. l. Stichum. s. quae situm. & s. sequen. Accursius.

i Cesserit. legatario existente sui iuris.

k Transeunt. vt supra de adop. l. si pater. in princ.

l Eo tempore. ex quo exitit conditio, & sic cessit dies legati: vt & s. eo. l. si post. s. penul. & s. si. & s. de colla. bo. l. ij. s. id quoque. & arg. s. de in iur. l. seruo autem. & s. de iure delib. l. non est.

S I ita esset. CASVS. Pone quod Titius instituit sibi heredem Seium, & legauit Gaio & Semarone filijs Petri. c. sub conditio. si effecti essent sui iuris morte Petri eorum patris. & decessit dictus Titius. postea non mortalitate patris, sed emancipatione facti sunt eorum iuris. nunquid deberetur eis dictum legatum siue singulare fideicommissum? Et dicitur quod sic, & dies eius fideicommissi cedit ita bene per dictam emancipationem, sicut cederet si per mortem patris effecti fuissent eorum iuris: propter quam vltimam decessionem credo quod posita sit haec lex in hoc titulo. Viuianus.

m Cessisse. Not. non refert quid ex aequipollentibus fiat. sic. C. de insti. & substi. l. iij. & s. manda. l. si. & arg. contra. C. de iis qui ve. xta. impe. l. si. & s. de leg. ij. l. si ita. s. is cui.

C Vm ita. CASVS. Pone quod Titius instituit sibi heredem Seium & ita legauit Gaio sub alternatione: Stichum, vel quod ex Paphila natum erit, heres meus dato. f. Gaio. & decessit Titius. certe non ante cedit dies legati alternatiuè relicti quantum ad hoc vt trāsferatur ad heredem legatarii alterutrum vel alicuius eorum petito, quae aliquid ex Paphila natum fuerit. q. d. si ante mortem legatarii aliquid natum fuerit ex Paphila, bene transferat ad heredem legatarii postea mortui alterutrum petito. i. petat vnum quod velit, sicut posset petere legatarius si uiueret. si autē ante mortem legatarii non fuerit natum aliquid ex Paphila, non potest aliquod eorum petere heres legatarii. autem ante mortem legatarii certum fuerit nasci non posse aliquid ex Paphila, puta Paphila mortua antequam pariat, & ante mortem legatarii: bene cedit dies legati de dicto Sticho vt transmittatur ad heredem legatarii postea mortui. [CVM LEGATO.] Pone quod Titius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Petrum, & legauit Seio Stichum seruum suum. & decessit dictus Titius antequam Petrus adiret hereditatem Titij. Gaius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Martinum pone: & usufructum fundi Corneliae pone legauit dicto Sticho seruo. & decessit dictus Gaius, & dictus Martinus institutus a Gaio prius adiuit hereditatem eiusdem Gaij, quae dictus Petrus institutus a Titio adiret hereditatem eiusdem

quando distinguitur: vt. s. de verb. oblig. l. si quis stipulatus. Mortuo. testatore.

e Transulisse. quia vnum etiam purum fuit legatum.

f Legati cedit. imò cedit a morte testatoris. sed nunc mortuo legatio apparet quod cessit: quia iam amplius usufructus eligi non potest, nec peti.

g Transmittet. & hoc i- deo, quia legatum de decem purum esse coepit viua Seia: cum iam certum esse coeperit eam parere non posse: vt. s. de condi. insti. l. si. & s. eo. l. cum ita. in princ. Azo. Sed argu. contra. s. eo. l. cum illud. Accursius.

h Repellendus. filius ergo ager. vt. s. de actio. & oblig. l. filiusfamilias. & l. in factum. nec patri videtur acquiri usufructus: vt in authen. vt li. ma. & au. in princ. col. viij. & facit. s. de condi. & dem. l. qui heredi. & s. de verbo. oblig. l. eum qui. s. qui sibi. & s. de sol. l. Stichum. s. quae situm. & s. sequen. Accursius.

i Cesserit. legatario existente sui iuris.

k Transeunt. vt supra de adop. l. si pater. in princ.

l Eo tempore. ex quo exitit conditio, & sic cessit dies legati: vt & s. eo. l. si post. s. penul. & s. si. & s. de colla. bo. l. ij. s. id quoque. & arg. s. de in iur. l. seruo autem. & s. de iure delib. l. non est.

S I ita esset. CASVS. Pone quod Titius instituit sibi heredem Seium, & legauit Gaio & Semarone filijs Petri. c. sub conditio. si effecti essent sui iuris morte Petri eorum patris. & decessit dictus Titius. postea non mortalitate patris, sed emancipatione facti sunt eorum iuris. nunquid deberetur eis dictum legatum siue singulare fideicommissum? Et dicitur quod sic, & dies eius fideicommissi cedit ita bene per dictam emancipationem, sicut cederet si per mortem patris effecti fuissent eorum iuris: propter quam vltimam decessionem credo quod posita sit haec lex in hoc titulo. Viuianus.

m Cessisse. Not. non refert quid ex aequipollentibus fiat. sic. C. de insti. & substi. l. iij. & s. manda. l. si. & arg. contra. C. de iis qui ve. xta. impe. l. si. & s. de leg. ij. l. si ita. s. is cui.

C Vm ita. CASVS. Pone quod Titius instituit sibi heredem Seium & ita legauit Gaio sub alternatione: Stichum, vel quod ex Paphila natum erit, heres meus dato. f. Gaio. & decessit Titius. certe non ante cedit dies legati alternatiuè relicti quantum ad hoc vt trāsferatur ad heredem legatarii alterutrum vel alicuius eorum petito, quae aliquid ex Paphila natum fuerit. q. d. si ante mortem legatarii aliquid natum fuerit ex Paphila, bene transferat ad heredem legatarii postea mortui alterutrum petito. i. petat vnum quod velit, sicut posset petere legatarius si uiueret. si autē ante mortem legatarii non fuerit natum aliquid ex Paphila, non potest aliquod eorum petere heres legatarii. autem ante mortem legatarii certum fuerit nasci non posse aliquid ex Paphila, puta Paphila mortua antequam pariat, & ante mortem legatarii: bene cedit dies legati de dicto Sticho vt transmittatur ad heredem legatarii postea mortui. [CVM LEGATO.] Pone quod Titius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Petrum, & legauit Seio Stichum seruum suum. & decessit dictus Titius antequam Petrus adiret hereditatem Titij. Gaius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Martinum pone: & usufructum fundi Corneliae pone legauit dicto Sticho seruo. & decessit dictus Gaius, & dictus Martinus institutus a Gaio prius adiuit hereditatem eiusdem Gaij, quae dictus Petrus institutus a Titio adiret hereditatem eiusdem

quando distinguitur: vt. s. de verb. oblig. l. si quis stipulatus. Mortuo. testatore.

e Transulisse. quia vnum etiam purum fuit legatum.

f Legati cedit. imò cedit a morte testatoris. sed nunc mortuo legatio apparet quod cessit: quia iam amplius usufructus eligi non potest, nec peti.

g Transmittet. & hoc i- deo, quia legatum de decem purum esse coepit viua Seia: cum iam certum esse coeperit eam parere non posse: vt. s. de condi. insti. l. si. & s. eo. l. cum ita. in princ. Azo. Sed argu. contra. s. eo. l. cum illud. Accursius.

h Repellendus. filius ergo ager. vt. s. de actio. & oblig. l. filiusfamilias. & l. in factum. nec patri videtur acquiri usufructus: vt in authen. vt li. ma. & au. in princ. col. viij. & facit. s. de condi. & dem. l. qui heredi. & s. de verbo. oblig. l. eum qui. s. qui sibi. & s. de sol. l. Stichum. s. quae situm. & s. sequen. Accursius.

i Cesserit. legatario existente sui iuris.

k Transeunt. vt supra de adop. l. si pater. in princ.

l Eo tempore. ex quo exitit conditio, & sic cessit dies legati: vt & s. eo. l. si post. s. penul. & s. si. & s. de colla. bo. l. ij. s. id quoque. & arg. s. de in iur. l. seruo autem. & s. de iure delib. l. non est.

S I ita esset. CASVS. Pone quod Titius instituit sibi heredem Seium, & legauit Gaio & Semarone filijs Petri. c. sub conditio. si effecti essent sui iuris morte Petri eorum patris. & decessit dictus Titius. postea non mortalitate patris, sed emancipatione facti sunt eorum iuris. nunquid deberetur eis dictum legatum siue singulare fideicommissum? Et dicitur quod sic, & dies eius fideicommissi cedit ita bene per dictam emancipationem, sicut cederet si per mortem patris effecti fuissent eorum iuris: propter quam vltimam decessionem credo quod posita sit haec lex in hoc titulo. Viuianus.

m Cessisse. Not. non refert quid ex aequipollentibus fiat. sic. C. de insti. & substi. l. iij. & s. manda. l. si. & arg. contra. C. de iis qui ve. xta. impe. l. si. & s. de leg. ij. l. si ita. s. is cui.

C Vm ita. CASVS. Pone quod Titius instituit sibi heredem Seium & ita legauit Gaio sub alternatione: Stichum, vel quod ex Paphila natum erit, heres meus dato. f. Gaio. & decessit Titius. certe non ante cedit dies legati alternatiuè relicti quantum ad hoc vt trāsferatur ad heredem legatarii alterutrum vel alicuius eorum petito, quae aliquid ex Paphila natum fuerit. q. d. si ante mortem legatarii aliquid natum fuerit ex Paphila, bene transferat ad heredem legatarii postea mortui alterutrum petito. i. petat vnum quod velit, sicut posset petere legatarius si uiueret. si autē ante mortem legatarii non fuerit natum aliquid ex Paphila, non potest aliquod eorum petere heres legatarii. autem ante mortem legatarii certum fuerit nasci non posse aliquid ex Paphila, puta Paphila mortua antequam pariat, & ante mortem legatarii: bene cedit dies legati de dicto Sticho vt transmittatur ad heredem legatarii postea mortui. [CVM LEGATO.] Pone quod Titius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Petrum, & legauit Seio Stichum seruum suum. & decessit dictus Titius antequam Petrus adiret hereditatem Titij. Gaius fecit testamentum, & instituit sibi heredem Martinum pone: & usufructum fundi Corneliae pone legauit dicto Sticho seruo. & decessit dictus Gaius, & dictus Martinus institutus a Gaio prius adiuit hereditatem eiusdem Gaij, quae dictus Petrus institutus a Titio adiret hereditatem eiusdem

quando distinguitur: vt. s. de verb. oblig. l. si quis stipulatus. Mortuo. testatore.

e Transulisse. quia vnum etiam purum fuit legatum.

+ Quid in testimonio testis inrerrogati de aliqua summa an sufficeret quod vnus diceret, talis debet decem aureos: & alter testis dicat deberi decem, & septem libras: cum dimidia? dicquod sic. limita tamē, nisi testes essent super forma interrogati, per ea quae no p Anto. de But. in c. nihil j. de verb. sig. & in ca. cum ecclesia s. nos igitur. de cau. pos. & propriè.

Titij. certe nulla ratio est cur diem dicti legati vsusfructus cedere existimemus antequam etiam ea hereditas, scilicet Titij adatur, ex qua dictus Stichus seruus legatus erat per Titium Seio. & est ratio quare ante non cedit, cum in presentia siue in presenti tempore quo non est adhuc adita hereditas Titij, nullum emolumentum dicti legati vsusfructus acquiratur hereditati Titij, ex qua fuit seruus legatus Seio cum non sit ibi persona cui acquiratur, & vsusfructus sine persona esse non possit: vt. j. de stipu. ser. l. vsusfructus. & cum legatum dicti vsusfructus extinguatur, si dictus Stichus seruus mortuus fuerit interim ante aditam hereditatem Titij eiusdem domini serui: quare adita hereditate postea dicti Titij ex qua seruus erat legatus Seio, existimandum est ad eum seruū pertinere dictum vsusfructum. cui Seio seruus legatus est per dictum Titium. Sed quid si dictus seruus Titij cui seruo Gaius vsusfructu. legauit, non fuit legatus per Titium alicui, retento casu quando erat adita hereditas Gaii qui legauit seruo vsusfructus. & etiam hereditas Titij domini ipsius serui: certe dicendum est hoc casu dictum vsusfructum pertinere ad hereditatem, id est ad heredem hereditatis eius

Titij cuius fuerat seruus predictus, scilicet si uiuat idem seruus tempore aditæ dictæ hereditatis. & hoc eo, id est ideo, quod, id est quia dies eius legati vsusfructus non cessit ante aditam hereditatem dicti Titij domini serui vt dictum est. & not. extra casum quod est hic bona ratio: quia si non expectaretur aditio hereditatis dicti Titij quo ad cessionem diei illius legati vsusfructus, frustra cederet dies eius ante, & etiam inutiliter: cum non esset persona cui acquiri posset, & sic inutile esset legatum, & nulli acquireretur: vt. d. l. vsusfructus. & supra eod. si habitatio. & infra de acquir. re. do hereditas in multis in fi. & supra quib. mo. vsusfructu. amit. l. si seruo. Viuianus.

a Certum fuerit. puta Pamphila mortua antequam pariat: vt. s. eo. l. si vsusfructus. ij. respon. & l. huiusmodi. & s. de vsufru. l. si Titio. & j. eo. l. cum illud. in princip.

b Qui legauerat. seruum.

c Legati. vsusfructus.

d Hereditati. à qua fuerat seruus legatus: vt. j. de stipu. seruo. l. vsusfructus. & j. de acquir. re. do. l. hereditas. vtriusque hereditas ergo debet adiri, legantis seruum, & legantis vsusfructum. Accur.

e Legatum. s. vsusfructus de legato serui non est dubium. Accur.

f Adita hereditate. à qua seruus est legatus.

g Pertinere. scilicet hereditas legatis vsusfructum, si fuerit adita.

h Ad hereditatem. eius qui legauit vsusfructum. Vel aliter, id est ab herede hereditatis, cuius seruus fuerat, si uiuit seruus tempore hereditatis aditæ. scilicet si ante deceffit.

C Vm legato. **CASVS.** Pone quod Titius instituit sibi heredem Gaium, & seruum suum Stichum legauit Seio, & eidem Sticho legauit. c. & deceffit idem Titius. certe dies legati seruo relicti cedit, non à tempore mortis Titij testatoris, sed à tempore aditæ hereditatis eiusdem testatoris. & est ratio extra casum, quia si ante aditam hereditatem cederet, magis hereditati diceretur acquiri, quam legatario cui fuit legatus seruus: cum interim sit hereditatis seruus: vt supra de le. j. si tibi homo. s. cum seruus. licet sit argu. contra infra de fur. à Titio. nec etiam hereditati posset acquiri: quia sibi deberi hereditas non posset intelligi, & sic euanesceret legatum quod est euitandum: quia ante dies dicti legati seruo legato relicti non cedit nisi adita hereditate. ideo si tempore aditæ hereditatis inueniatur esse seruus dictus Stichus, erit legatarij ipse Stichus: & legatum eidem Sticho relictum. si autem inueniatur liber,

debetur ei legatum sibi relictum, & impedimento non est regula iuris quæ appellatur regula Catoniana, quo minus debeatur dictum legatum dicto seruo, si inueniatur manumissus siue liber tempore aditæ hereditatis. dicta enim regula dicit, quod illud legatum quod foret inutile si statim decederet testator facto testamento, non

te aditam hereditatē nō cesserit.

Dies legati relicti seruo legato cedit ab adita hereditate. item ad legata quæ cedunt ab adita hereditate, regula Catoniana nō pertinet. Bartolus.

XVII. IDEM libro trigensimo sexto Digestorum.

C Vm legato seruo aliquid legatur, dies eius legati quod seruo datur, non mortis tempore, sed aditæ hereditatis cedit: & ideo impedimento non est regula iuris quo minus manumisso legatum debeatur: quia & si confestim paterfamilias moreretur, non in eiusdem personā & emolumentum legati & obligatio iuris concurreret. Perinde igitur est hoc de quo queritur, ac si filio herede instituto, patri legatum esset: quod consistere intellegitur eo quod quauis statim paterfamilias moriatur, potest emancipatus adire hereditatem, vt patri legatum debeat.

XVIII. IDEM libro trigensimo septimo Digestorum.

seruo, & seruus acquireret eidem hereditati: & sic hereditas deberet sibi ipsi: quod non potest esse: vt supra de leg. ij. l. Titia. §. Lucius. dictus ergo legatum relictum seruo legato, assimilatur legato relicto Seio filio eiusdem Seij heredi instituto. quod quidem legatum ideo intellegitur consistere, quia quamuis statim facto testamento paterfamilias scilicet testator moriatur: tamen potest dictus filius postea à patre emancipari, & emancipatus hereditatem dicti testatoris adire: vt patri qui eum emancipauit, legatum debeat. vnde nec hic inuenitur pater debere sibi ipsi legatum, & sic valet sicut & supra in primo casu. scilicet si adiret hereditatem testatoris existens in potestate patris: quia tunc acquireretur hereditas patri, & inueniretur pater sibi ipsi debere legatum: & sic non valeret. Viuianus.

i Hereditatis cedit. vt. s. eo. l. heredis. in fine. & C. de cadu. tollen. §. in nouissimo.

k Regula iuris. scilicet Catoniana, quæ dicit quod illud legatum quod foret inutile si statim decederet testator facto testamento, hoc non debet valere ideo quod diutius testator vixit: vt si legetur pure seruo hereditas: vt insti. de lega. §. an seruo. & bene infert, & ideo, quia dicta regula non pertinet ad legata quorum dies cedit ab adita hereditate: vt. s. de regu. Cato. l. pe.

l Manumisso. id est si inueniatur liber tempore aditæ hereditatis, debetur ei alioquin legatario debetur vtrumque legatum. sed à quo potuit manumitti: Respo. si seruus heredis erat, planum est. si seruus testatoris, tunc à legatario: qui licet non vere, tamē fictio- ne iuris dominus est: vt. j. de fur. l. à Titio.

m Paterfamilias. testator.

n Obligatio. obligatio ligat hereditatem: emolumentum legatarij respicit. at si non esset seruus legatus, tunc hereditas deberetur seruo, & seruus acquireret heredi, & sic hereditas deberetur sibi ipsi: quod non potest esse: vt. s. de lega. ij. l. Titia. §. Lucius. & tunc habet locum regula Catoniana.

o Instituto. à quodam extraneo.

p Patri legatum. in cuius est potestate. nam nec hic inuenitur pater debere sibi ipsi, etiam si statim facto testamento decedat testator: cum possit retardari aditio hereditatis, & filius interim emancipari. Et no. quod filio herede instituto ab extraneo potest legari patri & fratri heredis etiam pure. Item à seruo instituto potest legari domino etiam pure: sed à domino vel à patre instituto non potest

potest pure legari filio vel seruo, sed sub conditione sic: vt instit. de leg. §. an seruo. & §. de leg. j. l. quāsitum. in princip.

Is cui.] **CASVS.** Pone quod Gaius instituit sibi heredem Seium, & legauit Titio centum quādoque liberos habuerit idem Titius. & decessit dictus testator Gaius, & postea dictus Titius legatari⁹ decessit relicta p̄gnante vxore sua. certē intelligitur expleta conditione decessit dictus legatarius, & legatum valere intelligitur, si tamen postum⁹ fuerit natus viuus Viuia.

a Quandoque. sub. decē ei lego. & aliās est, si quā docunque liberos ha. sed nihil refert.

b Natus. viuus secus si mortuus: vt. j. de verbo. fig. l. quā mortui. etiam si declinet ad mōstrum: vt. j. de ver. fig. l. quāret. licet sit arg. contra §. de sta. homi. l. non sunt liberi. Sed contra huic l. §. de sta. homi. l. qui in vte ro. vbi alij non acquirit antequam nascatur. sed certe nec hic acquirit. Et not. quod hęc conditio existit etia si nati moriantur: vt. tit. j. l. heredibus. in prin. & c. e. l. cum vxori. & facit supra de condi. & demō. l. solemus. & l. cum vir. & l. si vir.

Cum sine.] **CASVS.** Titius instituit sibi heredem Seium ponamus, & sine aliqua p̄afinitione temporis lega

uit ita vxori suæ Sempronix pone, vxori meæ penum heres dato: si non dederit. c. dato. & decessit dictus testator. postea dicta Sempronix vxor ponamus interpellauit heredem vt ei p̄staret penū, & heres non dedit ei. certe vnum legatum intelligitur, scilicet de dictis. c. scilicet quo ad vnam exactionem siue solutionem. & statim peti potest per vxorem idem legatum de c. & p̄dicti penoris causa eo tantum pertinet. vt tradito penore siue penū ante litem contestatam, scilicet super dictis. c. heres ab vxore liberetur sub. sed duo sunt legata, vnum pure, scilicet penus, alterum conditionale. f. centum: vt infra eodem l. si penum. si autem ita scripsisset dictus Titius testator, si penum intra kalendas non dederit. scilicet heres meus vxori meæ. c. dato, scilicet heres meus vxori meæ. non efficitur vt sint duo legata: imō est vnum. nam centum videntur esse legata sub conditione. scilicet si penum intra kalendas non dederit heres vxoris testatoris. nam incepit hoc legatum à p̄cedenti conditione: & idcirco scilicet quia non sunt duo legata, sed vnum scilicet de c. & quia centum videntur esse legata sub conditione, vt dictum est, si vxor scilicet testatoris p̄dicta decesserit ante kalēdas scilicet p̄dictas, non relinquet penum siue penus petitionem heredi suo: quia legata non est scilicet ei vxori penus: neque. c. p̄dicta siue eorum petitionem relinquet heredi suo eadem vxor: quia non cessit dies legati. scilicet de centum, eo scilicet quod nondum extiterat conditio, neque adhuc poterat heres dare vxori testatoris penum ante kalendas: quia nondum aduenerant kalendæ tempore mortis vxoris testatoris. [CUM AB EO.] Ponam⁹ quod Titius instituit sibi heredem Seium, & legauit Gaio. c. sub condit. si nauis ex Asia venerit: & ab eodem Gaio legatario reliquit mihi fideicommissum ponamus quinquaginta. certe talis est ac si instituisset dictum Seium vel alium heredem sub conditione, & mihi pure legasset. scilicet vt dies dicti fideicom. mihi à legatario relicti cedat eo tempore quo cederet dies legati mihi relicti ab herede sub conditione instituto: cuius quidem legati dies cedit à morte testatoris nō obstantē cōditione sub qua erat institutus heres ille à quo mihi pure legatum fuit: vt supra eo. l. heredis. in prin. & j. eo. l. dies §. fi. [SI DEBITORI.] Ponamus quod Titius habebat debitorem Seium in c. quā debebat ei sub cōditione, si nauis ex Asia venerit fecit hic creditor testamentum ponamus, & instituit sibi heredem Gaium: & legauit dicto Seio illud quod ei debebat, & decessit dictus testator. Infort.

stator. certe p̄sens siue purum legatum est, & agi potest per legatarium eundemque debitorem conditionalem actione ex testamento contra heredem, vt liberatio ei per heredem p̄stetur, id est vt liberetur per acceptilationem. & si post mortem testatoris decesserit dictus debitor conditionalis cui legatum est per creditorē, illud

quod ei sub conditione debebat, vt dictum est, ad heredem suum debitoris eiusdemque legatarij transmittit actione f. ex testamento p̄dicto cōpetentem vt p̄stetur liberatio. & hęc eadem erunt dicēda & si non ipsi debitori conditionali, sed alij cui libet proponatur esse legatum similiter per eundem testatorem illudque dictas debitor debebat testatori sub cōditione. f. vt sit p̄sens lega. siue purum: & si post mortē testatoris decedat legatarius, ad heredem suū scilicet legatarij trāsmittat. Viuianus.

Legatum annuum cum p̄afinitione temporis relicto, in dubio si sit causa alimentorum, dicuntur plura legata: vel vnum cuius dies cedit à tempore mortis. Bart.

XX. MARCIANVS libro sexto Institutionum.

SI cum p̄afinitione annorum legatum fuerit, veluti Titio denaⁿ vsque ad annos decem: Iulianus libro trigensimo Digesto-

hic quod non contra quod sic: vt. j. e. l. si penum. Sed dic: vt. §. ad. l. fal. l. j. §. item si ita. no. **ADDIT.** Pro solut. huius contrarij dic secūdum Bar. hic cum dicitur in textu, statim, intellige mora cōmissa.

f Centum dato. vxori meæ.

g Duo legata. hoc non facit temporis appositio, sed quia incipit à conditione: vt. j. de verb. oblig. l. si ita stipulatus. §. j. nec obstat. §. ad. l. fal. l. j. §. idēque erit. vbi dicit idem esse hoc casu, quod & superiori. §. sed illud verum si in superiori esset petita penus, & non data. nam tunc vtroque casu est idem, id est siue à conditione, siue à legato incipiat legatum de centum.

h Non cesserit. quia nondum extiterat conditio, qua poterat intra kalendas penum dare: quia nondum kalendæ aduenerant.

i Cum ab eo pure mihi. quo casu cedit à die mortis, licet petitio suspēdatur: vt. §. e. l. heredis in prin. Itē in quantum legatarius teneatur, dic vt. §. de leg. ij. l. imperator. in prin. & §. j. & facit. j. e. l. si dies. §. fi.

k Agique. actione ex testamento vt liberetur per acceptilationem, & etiam competit exceptio si conueniatur ab herede existente cōditione: vt infra tit. ij. l. j. §. si debitori. & §. de lib. leg. l. si quis decedēs §. nunc de. & l. quod mihi.

l Erunt. vt legatum valeat.

m Proponatur. quod debitor debet sub conditione. Accursius.

SI cum p̄afinitione.] **CASVS.** Ponamus quod Titius legauit ita Seio, Lego Seio dena vsque ad annos. x. decessit dictus Titius. postea decessit Seius legatarius transactis pone duobus annis ex dictis decem annis. nunquid futurorum octo annorum legatum trāsmittit ad heredem suum dictus legatarius? & distinguitur: aut alimentorum nomine fuit relicto dictum legatum Seio: aut non fuit relicto nomine alimentorum, sed in plures pensiones & p̄stationes diuisit Titius testator dictum legatum exonerandi heredis gratia. P̄mo casu plura sunt legata, & futurorum octo annorum legatum non transmittit ad heredem suum legatarius mortuus. & est ratio extra casum, quia hoc casu primi anni legatum est purum, sequentium conditionale: vt dixi §. eo. l. cum in annos. Secundo autē casu omnium dictorum. x. annorum est vnum legatum, & intra de cennium decedens legatarius transmittit ad heredem suum etiam legatum futurorum annorum. Viuianus.

n Denā. id est decem & decem: vt. §. de leg. j. l. si quis Titio. & dic singulis annis vsque ad decem annos.

quod ei sub conditione debebat, vt dictum est, ad heredem suum debitoris eiusdemque legatarij transmittit actione f. ex testamento p̄dicto cōpetentem vt p̄stetur liberatio. & hęc eadem erunt dicēda & si non ipsi debitori conditionali, sed alij cui libet proponatur esse legatum similiter per eundem testatorem illudque dictas debitor debebat testatori sub cōditione. f. vt sit p̄sens lega. siue purum: & si post mortē testatoris decedat legatarius, ad heredem suū scilicet legatarij trāsmittat. Viuianus.

c Vnum legatum propter vnam solutionē duo tamen sunt: penus pure, centum sub conditione vt. j. e. l. si penum. sic §. de leg. ij. l. si quis seruū. §. si ita. & infra de duo. rcis. l. ij. §. fi.

d statim peti. legatum de c. f. postquam fuerit interpella. p̄stare penum: vt. j. e. l. si penum.

e Liberetur. an autē penus sit in obligatione ciuili & naturali, innuit

* Sic in Archetyp. affirmatiuē ait Taurel. & si finitur ea lectio. Posteriorē manufer. habet negationē p̄peram, nec eam reāde meur Russardus.

a Plura esse. primi anni purum, sequentium conditionale, scilicet si viuat alimentarius: vt. s. de annu. lega. l. in singulis.

b Non transmittere. quia deceffit ante conditionem, & sic ante diei cessionem.

c si vero. facit. s. eo. l. nec semel. ibi, nisi forte & c. & j. eo. l. Firmio. §. fin. Accursius.

S I dies appositus. **C** A. S. v. s. Aut dies certa vel incerta non est appositus in legato: aut est appositus siue adiectus. Primo casu presens siue purum debetur legato legatario, & confestim ad eum pertinet cui datum siue relictum est. Secundo casu aut est adiectus dies certa, aut incerta. si est adiectus legato dies certa, certissimus quidem dies legati statim cedit, scilicet a morte testatoris, quamuis dicta sit longeva: veluti quia dixit testator, lego Titio pone. c. kalendis Ianuariis. non tamen potest peti legatum ante diem. si autem incerta dies sit adiecta in legato, neque potest peti res, scilicet legata, neque dies legati cedere potest, nisi obtigerit conditio temporis, id est conditio quae demonstratur per tempus incertum, siue per diem incertum: vt. j. l. prox. §. nec interest. & de hac incerta die ponuntur in litera quatuor exempla, quorum quodlibet ita videtur supplendum, sicut dicam in quolibet eorum, & erit primum tale. Lego. c. Titio pone cum pubes erit. Secundum erit tale, Cum filia scilicet mea nupserit, lego ei centum. Tertium erit tale, Cum magistratum inierit ponamus Titius, lego ei. c. Quartum erit tale, Cum Titius fecerit domum Seio, lego eidem Titio. c. Et hoc exemplum vel simile videtur posse poni in illa litera, cum aliquid demum & c. quam literam ita construe. cum aliquid demum fecerit, scilicet Titius quod comprehendere describendo sic commodum, scilicet alicuius, puta Seij per hoc quod scribitur & apponitur in legato. Potes & quintum ponere exemplum in. l. seq. de die incerta in legato appositus, quam potes legere vsque ad. §. quaedam. & antequam legas. §. si sub conditione. qui est in hac. l. puta si Titio fuerit legatum cum is annorum. xiiij. esset factus. nam si is Titius decefferit ante. xiiij. an. non transit legatum ad heredem eius: quoniam hoc legatum continet in se non solum tempus, sed etiam conditionem, scilicet hanc, si is, scilicet Titius esset effectus. xiiij. an. ille autem qui non esset in rerum natura, sicut non erat dictus Titius, annorum. xiiij. non esse intelligitur: nec interest vtrum ita scribatur, scilicet in legato, si annorum. xiiij. factus erit, scilicet Titius, lego ei. c. an priore scriptura sic scribatur, scilicet cum annorum. xiiij. esset factus, lego ei. c. pone. nam quamuis in hoc differant dictae duae scripturae, scilicet si annorum. xiiij. factus erit & c. & cum annorum. xiiij. esset factus & c. in hoc differunt dico, quia per conditionem siue per scripturam in qua conditio continetur, illa scilicet si annorum. xiiij. factus erit & c. demonstratur tempus. & sequenti. siue per sequentem scripturam, illam scilicet dum annorum. xiiij. esset factus & c. demonstratur conditio ad tempus scilicet incertum in ea positum. vtrouque tamen eadem conditio est. vnde, sicut dixi, si Titius decefferit ante. xiiij. an non transit legatum ad heredem eius. & non mireris si illam scripturam, cum annorum. xiiij. esset factus & c. appellauit modo sequentem scripturam: quia sequens est in versiculo, nec interest & c. quamuis sit prior in princip. l. huius, si Titio. viso ergo de legato presenti siue puro, & de legato cui adiecta est dies certa, & de illo cui adiecta est dies incerta, redeamus ad. §. si sub condicione. & continuemus eum cum. §. quaedam autem conditiones & c. & videamus de his legatis quibus appositae sunt conditiones quae habentur pro non appositis. Et ponamus quod institui te heredem sub conditione si nauis ex Asia venerit & legauit Titio. c. sub eadem conditione. certe perinde cedit dies huius legati, ac si pure relictum esset: quoniam esset certum heredem existente debitum iri, scilicet dictum legatum legatario. legata enim non fiunt incerta, vt scilicet suspendantur post conditionem existentem sub qua heres fuit institutus, & post aditam ab eo heredem hereditatem. non fiunt incerta dico per conditionem heredum, siue per conditionem appositam institutioni heredum, nec multum interest siue differt tale legatum de quo dixi, ab hoc scilicet legato dato si heres erit: in quo scilicet dicat testator po-

rum scribit, interesse: & si quidem alimentorum nomine legatum fuerit, plura esse legata, & futurorum annorum legatum legatarium mortuum ad heredem non transmittere. **b** Si vero non pro alimentis legauit, sed in plures pensiones diuisit exonerandi heredis gratia: hoc casu ait omnium annorum vnum esse legatum, & intra decennium decedentem legatarium etiam futurorum annorum legatum ad heredem suum transmittere. quae sententia vera est.

* XI. PAVLVS libro secundo ad vitellium.

namus hoc modo, dato scilicet tu heres meus Titio centum si heres erit, scilicet mihi. quod quidem legatum non iudicatur conditionale: vt. s. de leg. j. l. iij. & idem est si testator ita scribat: Titius heres esto. si Titius hereditatem meam adiuerit, Meuius decem dato. nam pro non scripto ea conditio erit, vt omnino ad heredem Mauius legatum transeat etiam si Mauius decefferit ante aditam hereditatem, scilicet per dictum Titium institutum. & idem est si ita fuerit scriptum scilicet per testatorem, si Titius hereditatem meam adiuerit intra dies centum, Mauius centum dato. subaudi, Titius. nam hoc legatum erit in die & non sub conditione, cum conditio sit superuacua, subaudi. & ideo Mauius legatarius decedens ante aditam hereditatem per Titium heredem, transmittit legatum de centum, siue eius petitionem ad heredem suum: quia definitio Labeonis probanda siue approbada est, dicentis id demum legatum transire ad heredem legatarii, scilicet decedentis ante aditam hereditatem ab heredem, quod scilicet legatum certum sit debitum iri si adeatur hereditas. dictum autem proxime legatum bene certum est deberi legatario si adeatur hereditas, & viuat tunc legatarius. nam post aditam hereditatem suspensi non potest quin statim debeatur legatario. fuit enim relictum Mauius praestandum intra centum dies, & ita intra certum diem sub conditione si Titius heres adiret hereditatem. Quid autem si duos instituat heredes, puta Titium & Seium, & legem Gaius decem a dicto Titio & Seio institutis sub conditione si idem Titius vnus de institutis adeat hereditatem meam: nunquid erit superuacua dicta conditio appositus in legato Gaii: certe non, imo valebit dicta conditio in portione Seij coheredis, id est in quinque quae videntur ab eodem Seio legata per me testatorem Gaius. vnde si antequam Titius coheres Seij adeat hereditatem, decedat Gaius legatarius, non transmittit ad heredem suum petitionem dictorum quinque, quae ei Gaius videntur legata a Seio per me testatorem. in portione autem ipsius Titij in cuius persona est comprehensa conditio appositus legato Gaii de decem praedictis, id est in aliis quinque quae videntur legata Gaius a Titio per me testatorem, superuacua erit dicta conditio quae fuit, si Titius adeat hereditatem. & ideo pro dicta parte Titij non faciet legatum Gaii conditionale, & perinde erit superuacua dicta conditio, atque si solo Titio heredem Seij instituto a me esset legatum Gaius praedicto modo, id est sub conditione, si hereditatem meam adiret Titius. quo casu sine dubio superuacua esset conditio, vt supra vidisti. si ergo Gaius praedictus legatarius decedat ea conditione pendente, id est antequam Titius coheres Seij adeat hereditatem meam, transmittet ad heredem suum petitionem de quinque quae videntur ei legata a Titio coherede Seij cui legauit eidem Gaius decem a dicto Titio & Seio institutis sub conditione si idem Titius adiret hereditatem meam. & haec videtur esse intentio harum duarum legum, salua meliori intentione & intellectu. Viuianus.

S I dies adposita legato non est praesens debetur, aut confestim ad eum pertinet, cui datum est. adiecta, quamuis longa sit, si certa est, veluti kalendis Ianuariis centesimis: dies quidem legati statim cedit, sed ante diem peti non potest. **h** at si incerta, quasi cum pubes erit, cum in familiam nupserit, cum magistratum inierit: cum aliquid demum, quod scribendo comprehendere sit commodum, fecerit: nisi tempus conditione obtigit, neque res pertinere, neque dies legati cedere potest. Si sub con-

da est, dicentis id demum legatum transire ad heredem legatarii, scilicet decedentis ante aditam hereditatem ab heredem, quod scilicet legatum certum sit debitum iri si adeatur hereditas. dictum autem proxime legatum bene certum est deberi legatario si adeatur hereditas, & viuat tunc legatarius. nam post aditam hereditatem suspensi non potest quin statim debeatur legatario. fuit enim relictum Mauius praestandum intra centum dies, & ita intra certum diem sub conditione si Titius heres adiret hereditatem. Quid autem si duos instituat heredes, puta Titium & Seium, & legem Gaius decem a dicto Titio & Seio institutis sub conditione si idem Titius vnus de institutis adeat hereditatem meam: nunquid erit superuacua dicta conditio appositus in legato Gaii: certe non, imo valebit dicta conditio in portione Seij coheredis, id est in quinque quae videntur ab eodem Seio legata per me testatorem Gaius. vnde si antequam Titius coheres Seij adeat hereditatem, decedat Gaius legatarius, non transmittit ad heredem suum petitionem dictorum quinque, quae ei Gaius videntur legata a Seio per me testatorem. in portione autem ipsius Titij in cuius persona est comprehensa conditio appositus legato Gaii de decem praedictis, id est in aliis quinque quae videntur legata Gaius a Titio per me testatorem, superuacua erit dicta conditio quae fuit, si Titius adeat hereditatem. & ideo pro dicta parte Titij non faciet legatum Gaii conditionale, & perinde erit superuacua dicta conditio, atque si solo Titio heredem Seij instituto a me esset legatum Gaius praedicto modo, id est sub conditione, si hereditatem meam adiret Titius. quo casu sine dubio superuacua esset conditio, vt supra vidisti. si ergo Gaius praedictus legatarius decedat ea conditione pendente, id est antequam Titius coheres Seij adeat hereditatem meam, transmittet ad heredem suum petitionem de quinque quae videntur ei legata a Titio coherede Seij cui legauit eidem Gaius decem a dicto Titio & Seio institutis sub conditione si idem Titius adiret hereditatem meam. & haec videtur esse intentio harum duarum legum, salua meliori intentione & intellectu. Viuianus.

d si dies. incerta. R. Vel dic certa vel incerta. si autem appositus est, distinguitur certa ab incerta: vt subiicit.

e Confestim. nisi ex voluntate defuncti aliud appareat: vt. s. titu. j. l. epistola. §. fina. & de auro & arg. leg. l. filiam.

f Ianuariis centesimis. alias certissimis. alias centesimis: vt. j. de verb. obli. l. centesimis. alias simpliciter kalendas primas demonstrat: vt. j. de verb. obli. l. eum qui kalendis. Accursius.

g Statim. a morte testatoris, vt. s. eo. l. si post. ij. respon. Accur.

h Non potest. propter excep. sed in vsu. ipso iure ante diem non debetur: vt. s. quando di. vsu. leg. ce. l. j. in fin.

i Cum pubes erit. vere hic dies videtur adiectus: vt. s. de condi. & dem. l. si quis legata. j. respon.

k Nupserit. de hac habes. s. de condi. & dem. l. haec conditio filiae.

l Cum magistratum. de hac. C. de institu. & substit. l. si quis cum.

m Commodum. sic construe. Cum aliquid deinde fecerit quod comprehendere sit commodum scribendo, id est sit commodum alicuius per hoc quod scribitur. H.

n Neque res. ad legatarium.

o Pertinere. vt. s. de lega. ij. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. apparet

* in fam. filia nup.

† In archetypo legebatui scribendi, forte pro scribendi, inquit Taurel. in adnot.